

**В. І. Захарченко,
І. А. Топалова**

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ НА ЗАСАДАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Монографія

 BOXBQ

Рецензент:

В. І. Дубницький – д.е.н., професор ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» (м. Дніпро);

О. І. Лайко – д.е.н., с.н.с. Інститута проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України (м. Одеса);

І. І. Соколи – д.е.н., професор Одеського національного політехнічного університету (м. Одеса)

Публікується за рішенням вченої ради
Одеського національного політехнічного університету
(протокол № 1 і від 26.09.2017 р.)

Автори:

В. І. Захарченко – вступ, підрозділи 1.3 і 2.1. висновки;

І. А. Топалова – підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3, висновки, додатки

Захарченко В. І.

Інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління: моногр. В. І. Захарченко, І. А. Топалова; за ред.

В. І. Захарченка. – О.: Бахва. 2017. - 172 с.

ISBN 978-966-8783-76-0

Запропоновано теоретичні засади і розроблено науково-методичні підходи та практичні рекомендації щодо інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу. Обґрунтовано методичний підхід до формування регіональних стратегій інноваційного розвитку промисловості регіону на основі побудови ієрархічно взаємопов'язаної системи рішення цілей і завдань, удосконалено концептуальний підхід до формування теоретико-методичних основ інноваційного розвитку регіону на засадах стратегічного управління, запропоновано організаційно-економічний механізм впливу на стійкий інноваційний розвиток промислового комплексу та розробки його стратегії в системі державної макроекономічної політики.

Монографія розрахована на фахівців у галузі регіональної економіки, спеціалістів з ринкових реформ, урядовців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів і магістрів.

УДК 332.14:658.589

ISBN 978-966-8783-76-0

© Бахва, 2017

© В. І. Захарченко, І. А. Топалова, 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Одеський національний політехнічний університет
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Одеський інститут Міжрегіональної академії управління персоналом

В.І. ЗАХАРЧЕНКО, І.А. ТОПАЛОВА

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ НА ЗАСАДАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

МОНОГРАФІЯ

Редактор професор В.І. Захарченко

Одеса

Наука і техніка

2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	14
1.1. Системоутворюючі категорії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.....	14
1.2. Джерела фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.....	30
1.3. Державне регулювання регіонального інноваційного розвитку промисловості на засадах стратегічного управління.....	52
Висновки до розділу 1.....	66
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	69
2.1. Регіональний розвиток промисловості України: сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення.....	69
2.2. Методичне забезпечення процесу інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління.....	115
2.3. Методичні підходи щодо вибору варіантів інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в умовах невизначеності та ризику.....	126
Висновки до розділу 2.....	136
РОЗДІЛ 3. ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	140
3.1. Інструментарій визначення рівня інвестиційної привабливості галузей промисловості регіону.....	140
3.2. Методичне забезпечення стратегії інноваційного розвитку	148

регіонального промислового комплексу	
3.3. Методичний підхід щодо системного аналізу рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу.....	162
Висновки до розділу 3.....	183
ВИСНОВКИ.....	186
ДОДАТКИ.....	191
ЛІТЕРАТУРА.....	203

ВСТУП

Дослідження, яке читач тримає у руках, визначається спрямованістю на реформування національної економіки України на інноваційній основі і розвиток на цій базі регіонального промислового комплексу, який передбачає модернізацію даного виду економічної діяльності, підвищення її конкурентоспроможності, інтенсивного техніко-технологічного оновлення виробництва. З розвитком інноваційної діяльності пов'язують вихід вітчизняної економіки із кризового стану, зростання обсягів виробництва, вихід на нові ринки, адаптацію промислових підприємств до ринкового середовища. Але процеси в промисловому комплексі України характеризуються складними та суперечливими тенденціями. З одного боку, існуючі реалії свідчать про застарілі виробничі технології, що не відповідають сучасним вимогам ринку, та нездатність національної інноваційної системи відповідати на світові виклики. З іншого, складність переходу суб'єктів підприємницької діяльності України до інноваційної моделі розвитку обумовлюється не стільки відсутністю інновацій, скільки слабкістю інституційної підтримки цих процесів з боку державної влади та методичних засад щодо управління інноваційним розвитком промисловості на регіональному рівні.

Вагомий внесок у теорію й практику регіонального інноваційного розвитку, управління інноваційними процесами у промисловості та стратегічного управління регіональною економікою внесли такі вітчизняні вчені, як: І. Александров, О. Амоша, Б. Буркинський, В. Василенко, І. Вахович, М. Войнаренко, В. Геєць, З. Герасимчук, О. Головченко, В. Дубницький, І. Заблодська, Вол. Захарченко, С. Ілляшенко, М. Кизим, М. Коваленко, К. Ковтуненко, С. Колодинський, О. Котлубай, О. Лайко,

Т. Логутова, В. Семенов, В. Симоненко, І. Соколи, В. Степанов, Т. Тульчинська, Т. Уманець, Л. Федулова, С. Філіппова, Н. Чухрай, М. Шарко, Н. Шлафман, С. Шульц, А. Яковлєв та ін.

Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій і вагомі надбання з даної проблематики, наукові дослідження потребують подальшого розвитку. У роботах вітчизняних науковців напрацьовано значний науково-теоретичний та методичний матеріал, запропоновано чимало практичних рекомендацій щодо стратегічного розвитку регіонів, стратегії інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, але не приділено належної уваги теоретико-методичним засадам інноваційного розвитку промислового комплексу регіону, недосконале методичне обґрунтування процесу інноваційного розвитку промисловості, відсутні методичні основи та організаційні умови щодо формування оцінювання рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу.

Об'єктом дослідження було обрано процес теоретико-методичного забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в контексті стратегічного управління.

Предметом дослідження у роботі є теоретичні положення, методичні та практичні засади удосконалення процесу інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали фундаментальні положення і принципи економічної теорії, теорії регіональної економіки, наукові підходи до формування політики та стратегії інноваційного розвитку як в цілому регіону, так і промисловості, зокрема.

У процесі дослідження використано такий методичний апарат: методи логічного, монографічного та контент-аналізу у процесі аналізу теоретичного базису інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, а також при формуванні бази даних щодо розрахунку індикаторів рівня інноваційної безпеки промисловості регіону та їх призначення; метод аналізу ієрархій для побудови узагальнюючого інтегрального індексу інноваційної

привабливості галузей промисловості регіону; статистичні методи для діагностування регіонального розвитку промисловості України та її галузей, метод рейтингової оцінки при ранжируванні галузей промисловості регіону за рівнем інноваційної привабливості; метод програмно-цільового управління для формування цілей та комплексу задач підсистем регіону; метод комплексного підходу для визначення взаємодії держави та бізнесу в процесі регулювання інноваційної діяльності в регіоні; метод відтворювального підходу для визначення перспектив соціально-економічного розвитку регіону; метод структурного моделювання для визначення системи взаємозв'язків розвитку виробничої, соціальної та інноваційної сфер у регіональному промисловому комплексі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що основні положення роботи щодо удосконалення теоретико-методичних засад інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на базі стратегічного управління доведені до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які суттєво удосконалюють організаційно-економічне забезпечення управління інноваційним розвитком регіону, знайшло впровадження у практичній роботі Одеської облдержадміністрації – при розробці концептуальних основ програми сприяння регіональної стратегії до 2020 р. (Департамент «Агентство з питань інвестицій та розвитку», Департаменту екології та природних ресурсів), Одеської міської організації роботодавців.

Дискусійність проблеми, об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень методичного характеру та прикладних розробок із проблематики менеджменту продуктивності розвитку промисловості в сучасних умовах трансформації економіки України з метою удосконалення теоретико-методичних засад інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу підтверджують актуальність даного дослідження.

Робота виконувалась відповідно до планів науково-дослідних робіт Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України за темою «Вплив інвестиційно-інноваційної складової на забезпечення соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я» (№ ДР 0114U004455, 2014-2016 рр.); Одеського національного політехнічного університету за темами: «Перспективні шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств регіону на інноваційній основі» (№ ДР 0114U005503, 2015 р.) та «Новітні моделі та інструментарій передпланової оцінки інноваційно-інвестиційних проектів» (№ ДР 0114U005506, 2015-2017 рр.).

Метою даної роботи є удосконалення теоретичних засад, розробка науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання:

- поглибити розуміння сутності та виділити особливості системоутворюючих категорій інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу;

- обґрунтувати концептуальний підхід до формування теоретико-методичних основ інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління;

- узагальнити наукові підходи до формування класифікації цілей розвитку регіонального промислового комплексу, критеріїв управління інноваційним розвитком промисловості регіону, джерел фінансування цього розвитку, ризиків інноваційно-інвестиційного проекту у відповідності зі стадіями його життєвого циклу; показників оцінки інноваційної привабливості та інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу;

- удосконалити модель інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу за принципом врахування прямого та зворотного взаємного впливу виробництва та інновацій і дослідити систему

взаємозв'язків розвитку виробничої, соціальної та інноваційної сфер у регіональному промисловому комплексі на основі модельного забезпечення;

- розкрити сутність та структуру організаційно-економічних механізмів забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу та розробки стратегії його інноваційного розвитку в системі макроекономічної політики;

- надати методичне забезпечення розробці науково обґрунтованої стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу та провести комплексну статистичну оцінку інноваційної привабливості галузей промисловості Одеського регіону, визначити за результатами проведеного аналізу характер і особливості стратегії його розвитку;

- розробити методичний підхід щодо оцінки рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу (ІБРПК) та здійснити імплементацію його на прикладі Одеського регіону.

Поставлені завдання вирішувалися за допомогою пакетів прикладних програм Microsoft Excel, Statistica.

Інформаційною базою дослідження виступають: нормативно-законодавчі документи, статистичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України.

Основний науковий результат полягає у подальшому розвитку теоретичних і методичних положень щодо формування та реалізації інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на базі стратегічного управління.

В результаті проведеного дослідження було узагальнено, розроблено та пройшли апробацію:

1) концептуальний підхід до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на базі системного підходу, який, на відміну від існуючих, враховує потенційні можливості та особливості інноваційного розвитку промисловості регіону, дозволяє визначити структуру концепції інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, що

представляє собою інтегровану сукупність таких складових, як: методологія інноваційного розвитку, визначення взаємопов'язаних цілей і критеріїв, обґрунтування державного регулювання, результати передпланових досліджень, науково обґрунтована стратегія, визначення джерел фінансування, моніторинг інноваційного розвитку, результативність здійснених заходів, та дає змогу сформуванню адекватну сучасним тенденціям стратегію інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу;

2) методичний підхід щодо системного аналізу рівня інноваційної безпеки промисловості регіону, який базується на сформованій системі показників критеріального та індикативного типів і на відміну від існуючих підходів містить механізм визначення рівня інноваційної безпеки промисловості регіону, який складається з взаємопов'язаних п'яти блоків: розпізнавання категорії рівень інноваційної безпеки промисловості регіону, вибір критерію оцінки рівня інноваційної безпеки промисловості регіону, системоутворюючі складові рівня інноваційної безпеки промисловості регіону та методичне забезпечення його вимірювання, діагностування рівня інноваційної безпеки промисловості регіону, управління рівнем інноваційної безпеки промисловості регіону.

3) організаційно-економічні механізми (забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу та розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в системі макроекономічної політики), які на відміну від існуючих враховують сукупність необхідних зворотних зв'язків і визначають зміст, напрямок розробки і впровадження інноваційної продукції;

4) модель інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на основі визначення взаємозв'язків функціонування виробничої, соціальної та інноваційної сфер за принципами врахування прямого та зворотного взаємного впливу виробництва та інновацій;

5) методичне забезпечення розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, яке, на відміну від інших, базується на:

- 1) використанні критерію відповідності діяльності регіонального промислового комплексу завданням стратегічного і поточного управління;
- 2) трирівневій моделі – об'єднанні економічного, соціального і інноваційного стратегічних напрямів діяльності;
- 3) комплексній статистичній оцінці інноваційної привабливості галузей промисловості регіону;

Дістало подальший розвиток:

1) сутність понять: «методологія управління інноваційним розвитком», «стратегія», «стратегія інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу», «інноваційна безпека регіонального промислового комплексу», «інноваційна активність регіону», «інноваційний портфель регіону», «зона інноваційної діяльності підприємства», «інноваційний клімат», «інноваційна привабливість регіонального промислового комплексу», які спрямовані на розробку та реалізацію науково обґрунтованої стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу;

2) класифікації: цілей розвитку регіонального промислового комплексу (за ознакою ієрархії побудови), джерел фінансування інноваційного розвитку промисловості регіону (в залежності від фінансових потоків утворення), показників інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу (за функціонально-цільовим призначенням), які, на відміну від існуючих, подано у розширеному вигляді з врахуванням сучасного кризового стану економіки вітчизняних регіонів.

Дана робота є самостійно виконаною науковою працею. Всі наукові результати, що викладено, отримані авторами особисто.

Отримані наукові положення і результати дослідження представлено, обговорено та схвалено на 10 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: XI Всеукраїнська науково-практична конференція

«Проблеми сучасного управління: економічні, екологічні, політико-правові, історичні, культурні, ментальні аспекти» (м. Одеса, 26 листопада 2015 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Економіка: реалії часу і перспективи» (м. Одеса, 7-11 вересня 2015 р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми розвитку сучасної економіки та права» (м. Камінськ-Шахтинський, 17 листопада 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія» (м. Братислава, 18-21 січня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Перспективи розвитку національної економіки» (м. Запоріжжя, 12-13 лютого 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (м. Ужгород, 12-13 лютого 2016 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Глобальні екологічні виклики 21 століття» (м. Одеса, 21 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Фінанси, аудит та менеджмент: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (м. Львів, 15-16 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-практична Інтернет - конференція «Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки» (м. Одеса, 15-16 квітня 2016 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпро 21-22 квітня 2016 р.).

Дана робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку літератури. У роботі розміщено 23 таблиці та 27 рисунків, які подані на 36 сторінках, 6 додатків. Список використаних джерел містить 311 найменувань. Додатки і список літератури займають 45 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

1.1. Системоутворюючі категорії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

В основі економічного розвитку регіонів, як світової, так і української дійсності, лежить інноваційний напрям галузей економіки, який створює базу для формування довгострокової стратегії розвитку регіону.

Інноваційний напрям економіки України набув значення «двигуна» соціально-економічного процесу, який забезпечує хід подальшого високотехнологічного розвитку країни [138, с. 52]. Постійне скорочення можливостей екстенсивного використання ресурсів та людського капіталу, ріст можливостей обчислювальної техніки та світових мереж телекомунікацій передбачає розробку нових науково-технологічних та проектних рішень, які роблять наукомісткість основним фактором сучасного економічного розвитку. Все це в сукупності визначає інноваційний напрям економічного росту регіональних та національних господарств країни.

Інноваційні процеси відбуваються на всіх стадіях відтворювального виробничого циклу, визначаючи характер та темпи економічного розвитку соціально-економічної системи регіону. На сучасному етапі рівень стратегічного розвитку регіону у довгостроковій перспективі визначається вже не тільки валовим регіональним продуктом, високою нормою прибутку суб'єктів господарювання на вкладений капітал, скільки оптимізацією продукції, яка випускається, швидкістю оновлення технологічних систем, якістю життя населення, рівнем інноваційного розвитку ключових галузей виробництва та економічною безпекою.

У 2016 р. Урядом країни сформовано національний комітет з промислового розвитку з метою надання рекомендацій з трансформації

економіки України із сировинно-орієнтованої на високотехнологічну індустріальну модель шляхом запровадження ефективних інструментів реалізації промислово-інноваційної політики [164, с. 12].

Важливо, щоб поєднання економічних інтересів суб'єктів трансформаційної економіки з державним регулюванням інноваційної діяльності в регіоні стимулювало би його новаторів та підприємців до активної участі в розширенні сфери інноваційної діяльності. Однак, активну розробку та освоєння інновацій, наприклад, в Одеській області здійснюють 9,8 % промислових підприємств та організацій. Пояснення цьому явищу слід шукати як в науково-виробничій сфері, так і в сфері економічних відносин.

Слід відмітити положення про те, що управління інноваційним розвитком регіону вельми диференційовано з урахуванням територіальної специфіки, в залежності від економічного положення регіону та найчастіше будується без врахування сучасних підходів регіонального менеджменту.

За останні п'ятнадцять років в Україні сформувалась певна законодавча база для інноваційно-інвестиційного розвитку [112; 172; 177; 178; 186; 193]; була опублікована велика кількість монографій та наукових статей в галузі інноваційного менеджменту для регіонів та організацій. Важливу роль в галузі обґрунтування та методичних підходів інноваційного розвитку промислового комплексу регіонів відіграють праці таких вчених і практиків України, як: О. Амоши [1; 3], Б. Буркинського [14; 15; 224; 260], В. Василенко [22-25], В. Дубницького [46-49], С. Ілляшенко [207], О. Лайко [122], Є. Лазаревої [121], О. Луцків [125; 126], Т. Уманець [251; 252], Л. Федулової [255; 256], Н. Чухрай [265], С. Шульц [271] та ін., а також іноземних вчених та практиків: О. Єгоршина [52; 226; 253], У. Ізарда [86; 292], В. Новицького [147], О. Пчелінцева [197].

На початку дослідження слід зосередитись на теоретичних основах управління інноваційним розвитком промислового комплексу регіону. Для цього, в першу чергу, необхідно здійснити упорядкування та удосконалення базових понять даного дослідження.

Отже, регіональний комплекс як об'єкт управління доцільно визначати як такий, що містить у собі складну систему підприємств і організацій, об'єднаних підпорядкованим комплексом господарських зв'язків та відносин на територіальному рівні [205, с. 7]. Якісними характеристиками сучасного регіонального промислового комплексу може бути структура, компоненти, зв'язки, взаємодія та процес (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика якостей регіонального промислового комплексу

Якості	Характеристики
Структура	Розвивається під впливом факторів нестабільного зовнішнього середовища, яка реалізується на регіональному, міжрегіональному, субрегіональному, міжнародному рівнях
Компоненти	Складаються з окремих промислових підприємств, взаємодіючи з комплексом підприємств – організацій та допоміжних підприємств, кожне з яких та всі разом взаємодіють з зовнішнім середовищем
Зв'язки	Промислові підприємства та допоміжні організації/установи об'єднані у регіональний комплекс через систему виробничих, науково-технологічних, фінансових, торговельних та інших взаємозв'язків, які реалізуються через оточуюче середовище діяльності промислових підприємств та інфраструктури
Взаємодія	Взаємодія промислових підприємств регіону як єдиного промислового комплексу здійснюється через систему економічних і правових відносин, які приймають участь у формуванні зовнішнього середовища та одночасно знаходяться під його виміром
Процес	Розвиток регіонального промислового комплексу здійснюється як процес підпорядкованих (керованих) та не підпорядкованих (безладних) змін, які відбуваються під впливом факторів нестабільного зовнішнього середовища діяльності промислових підприємств

Ретроспективний аналіз основних категорій, що пов'язані з інноваційним розвитком регіонального промислового комплексу, дозволив авторовам надати такі визначення ключових понять даного дослідження:

- *регіональний промисловий комплекс - це сформована територіальна єдність взаємопов'язаних промислових та допоміжних підприємств і організацій, яка представляє собою відкриту систему, що розвивається під впливом зовнішнього середовища і якою необхідно керувати з метою кращого забезпечення регіональних інтересів;*

- *розвиток регіонального промислового комплексу – це сукупність*

виробничих, фінансових та інших вимірювань у підпорядкованій послідовності, яка обумовлена певними причинами, серед яких важливе місце займають інновації та інноваційна діяльність.

Розвиток – процес планомірної зміни, переходу з одного стану в інший, більш досконалий [10, с. 826].

Хоча можливо використовувати і інші словарні терміни з урахуванням кінцевих результатів: розвиток ринку, тобто стратегія бізнесу, яку приймає суб'єкт господарювання, націлений на збільшення збуту продуктів, за допомогою пошуку нових ринків для цих продуктів [161, с. 452].

Методологія забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління повинна припускати побудову ієрархічних підсистем, виходячи з відповідних рівнів (макро, мезо, мікро), які представлені у різних формах. Але класичне визначення поняття «стратегія» залишається незмінним: «стратегія інноваційна - стратегія у менеджменті, яка представляє собою набір правил для прийняття рішень в організації у процесі своїй діяльності» [10, с. 1027].

Для кожного з рівнів економічної системи характерні певні *методи* формування стратегій інноваційного розвитку. Незважаючи на їх спільність, вони мають характерні специфічні риси, оскільки стратегія повинна бути спрямована на вирішення завдань та проблем кожного рівня. Стратегічне управління інноваційним розвитком передбачує обов'язкові передпланові та планові завдання з розвитку ринку і досягненню на ньому конкурентних переваг, які базуються на гнучкій адаптивній тактиці стратегічного управління інноваціями.

Поняття «стратегія» увійшло в економічну теорію у 1950 р., коли проблема реакції на зміни у зовнішньому середовищі підприємств набула великого значення. М. Портер визначає стратегію як набір правил для прийняття рішень, якими підприємство керується у своїй діяльності [174].

Уточнимо зміст поняття «стратегія», розглядаючи його як деякі судження. Судження, яке полягає в основі створення поняття можна

розглядати: з точки зору процесу, який здійснюється у нашому мисленні або з точки зору результатів, до яких приходимо у кінці цього процесу [268, с. 18]. У першому підході судження є психологічним об'єктом, у другому воно є рішенням задач логіки. Тому, судження можна визначити як відношення двох понять.

З урахуванням вищенаведеного вважаємо що, *стратегія – це системний підхід до вибору найбільш оптимальних напрямів розвитку економіки, які з урахуванням орієнтацій і глобальних викликів є пріоритетними та являють собою найбільш загальні контури заходів для досягнення кінцевих результатів (зростання економіки, активізації інноваційної діяльності).*

Що стосується регіону, то під стратегією його інноваційного розвитку слід розуміти сукупність дій управлінського характеру, які спрямовано на реалізацію задач соціально-економічного розвитку регіону за рахунок інноваційної діяльності, а також на відбір шляхів активізації інноваційних процесів [54, с. 438].

Стислий огляд класифікацій категорії «стратегія» доводить, що єдиної стратегії для суб'єктів господарювання різних рівнів ієрархії не існує. Кожний суб'єкт – особливий, тому і визначення стратегії оригінальне, бо залежить від його положення на ринку, потенціалу, динаміки розвитку, поведінки конкурентів, стану економіки, інших чинників [54, с. 440]. Так, наприклад, А. Гриньов виділяє два види стратегії: наступальна, оборонна (захисна, імітаційна, очікувальна, без попереднього реагування) [36]; Б. Портер – також два: наступальна (активна і помірنا) та оборонна [174]; В. Санто – шість: традиційна, опортуністична, імітаційна, оборонна, залежна, наступальна [211]; Г. Твісс – шість: наступальна, захисна, ліцензійна, проміжна, створення нового ринку, розбійна [229].

Таке розуміння сутності стратегії дозволяє визначити та уточнити загальні контури інноваційного розвитку економіки, у тому числі регіонального промислового комплексу.

Отже, *стратегія інноваційного розвитку регіонального промислового*

комплексу – це системний план до вибору довгострокових напрямів розвитку інноваційної діяльності у промисловості, які з урахуванням орієнтацій є найбільш пріоритетними і дозволяють створити умови для інноваційного зростання промислового комплексу регіону.

Вище наведене свідчить про необхідність перш ніж розробляти стратегію інноваційного розвитку промислового комплексу регіону, визначити на основі методу програмно-цільового управління генеральну мету інноваційного розвитку регіону, яка, у свою чергу, визначає комплекс завдань *шістьох* стратегічних цілей розвитку регіону:

1. *Мета регіонального господарського комплексу.* Комплексний розвиток інфраструктури регіону на основі раціонального використання природних ресурсів, архітектури економічного простору регіону [22, с. 5; 35-38], комунікацій, будівництва, можливостей транскордонного співробітництва, комунального господарства та дотримання екологічних стандартів.

2. *Соціально-демографічна мета.* Забезпечення всебічного розвитку особистості на основі забезпечення високого рівня освіти та життя, здорового способу життя населення, умов праці та побуту, впровадження принципів соціальної справедливості та демократії на рівні стандартів Євросоюзу.

3. *Фінансово-економічна мета.* Дотримання пропорцій планомірного розвитку регіону на основі росту валового регіонального продукту, максимізації доходів регіонального бюджету, ефективного використання державного та муніципального майна, притоку інвестицій, розвитку ринкових інститутів, малого та середнього підприємництва в регіоні.

4. *Промислова мета.* Задоволення потреб населення у промисловій продукції європейської якості при мінімальних витратах, відповідність кваліфікації виконавців новим технологічним системам, дотримання пропорцій у розвитку галузей матеріального виробництва, перехід до п'ятого, шостого та сьомого технологічних укладів.

5. *Агропромислова мета.* Задоволення споживчого попиту на

високоякісні продукти харчування за доступними цінами, досягнення об'ємів експорту сільськогосподарської продукції, дотримання пропорцій у розвитку галузей агропромислового комплексу регіону, раціонального використання землі.

6. Управлінська мета. Дотримання законності та правопорядку, розвиток місцевого самоврядування, ефективної взаємодії усіх гілок влади у регіоні в умовах демократизації суспільства, оновлення європейських цінностей.

Загальна схема стратегічних цілей, їх рівні та критерії управління розвитком регіону представлено на рис. 1.1.

Забезпечення можливості до інноваційного розвитку регіону є важливим завданням регіональної економічної системи, удосконалення якої призведе до генерації на власній основі інновацій, що забезпечують конкурентоздатність у взаємодії на всіх рівнях.

Стратегічна мета визначає перспективний, якісний стан регіональної системи на подальшу перспективу. Тактичні цілі, які вирішують поточні завдання, визначають майбутню якість окремих підсистем. Але час їх вирішення повинен бути лімітованим визначним періодом та регіональними програмами. Міра чи ступінь досягнення поставлених завдань визначається за допомогою критеріїв управління. Створення привабливого інноваційного клімату у регіоні повинно бути одним з основних завдань органів державного управління, рішення якого дозволить вирішити інші питання регіонального розвитку: розвиток інноваційної інфраструктури, партнерська взаємодія держави та бізнесу, забезпечення інноваційної активності, розвиток ринку інновацій, залучення власних та іноземних інвестицій, створення умов для технологічного трансферту тощо (рис. 1.2). Інноваційний напрям розвитку підприємств, перш за все, прикордонних областей, визначається експортним напрямом та досягненням конкурентних переваг по відношенню до зарубіжної продукції. Не виключена також внутрішня потреба до постійного оновлення власного виробничого капіталу.

I рівень –
генеральна
мета

Генеральна мета – забезпечення матеріального добробуту та вільного розвитку особистості в регіоні

II рівень -
стратегічні
цілі

I. Мета регіонального господарського комплексу. Комплексний розвиток інфраструктури регіону на основі раціонального використання природних ресурсів, архітектури економічного простору регіону, комунікацій, будівництва, можливостей транскордонного співробітництва, комунального господарства та дотримання екологічних стандартів

II. Соціально-демографічна мета. Забезпечення всебічного розвитку особистості на основі забезпечення високого рівня освіти та життя, здорового способу життя населення, умов праці та побуту, впровадження принципів соціальної справедливості та демократії на рівні стандартів ЄС

III. Фінансово-економічна мета. Дотримання пропорцій планомірного розвитку регіону на основі зростання ВРП, максимізації доходів регіонального бюджету, ефективного використання державного та муніципального майна, притоку інвестицій, розвитку ринкових інститутів, малого та середнього підприємництва в регіоні

IV. Промислова мета. Задоволення потреб населення у промисловій продукції європейської якості при мінімальних витратах, відповідність кваліфікації виконавців новим технологічним системам, дотримання пропорцій в розвитку галузей матеріального виробництва, перехід до шостого та сьомого технологічного укладу

V. Агропромислова мета. Задоволення споживчого попиту на високоякісні продукти харчування по доступним цінам, досягнення об'ємів експорту сільськогосподарської продукції, дотримання пропорцій в розвитку галузей агропромислового комплексу регіону, раціонального використання землі

VI. Управлінська мета. Дотримання законності та правопорядку, розвиток місцевого самоврядування, ефективної взаємодії усіх гілок влади у регіоні в умовах демократизації суспільства, оновлення європейських цінностей

III рівень –
індикатори
управління

Щільність автомобільних доріг з твердим покриттям на 100 км²
Щільність залізничних шляхів на 100 км²
Забезпечення кожного обласного центру міжнародним аеропортом
Кількість підрядних будівничих організацій, одиниці
Загальна площа житла на душу населення, м²
Відповідність екологічним нормам до ПДК, ПДВ
Зростання ВРП, %

Питома вага витрат на соціальну сферу, %
Прожитковий мінімум, грн.
Тривалість життя, років.
Рівень захворюваності, %
Дитяча смертність на 10000 чол. населення
Рівень доступності, %
Середній розмір призначених пенсій, грн.
Загальна кількість населення регіону, тис. осіб.

Темпи економічного приросту, %
Прибуток частини регіонального бюджету, тис. грн.
Рівень інфляції, %
Грошові доходи населення, грн.
Обсяг капітальних вкладень на душу населення, тис. грн.
Вартість основних засобів, тис. грн.
Середньомісячна реальна заробітна плата, грн.
Обсяг експорту регіонального господарства, тис. грн.

Обсяг промислової продукції, тис. грн.
Прибуток промислових підприємств, тис. грн.
Обсяг інвестицій у промислове виробництво регіону, тис. грн.
Вартість основних засобів, тис. грн.
Рівень використання виробничих потужностей, %
Рівень старіння основних засобів у промисловості, %
Кількість нових робочих місць, од.
Середня заробітна плата у промисловості регіону, грн.

Обсяг агропромислової продукції в регіоні, тис. грн.
Прибуток сільськогосподарських підприємств регіону, тис. грн.
Обсяг інвестицій у розвиток АПК регіону, тис. грн.
Вартість основних засобів у АПК регіону, тис. грн.
Кількість нових робочих місць, тис. осіб
Середня заробітна плата, грн.
Реалізація основних видів продукції на внутрішньому ринку, тис. грн.
Обсяг експорту сільськогосподарських підприємств регіону, тис. грн.

Довіра населення до влади, %
Кількість працівників сектору державного управління в регіоні, тис. осіб
Питома вага витрат в бюджеті на органи управління, %
Скорочення числа регіональних та муніципальних установ, од.
Підвищення кваліфікації робітників сектору державного управління, осіб
Середня заробітна плата в органах держ. управл. регіону, грн.

Генеральний критерій – стабільний розвиток якості життя населення відповідно до європейських стандартів

Рис. 1.1. Загальна схема стратегічних цілей та критеріїв управління регіоном

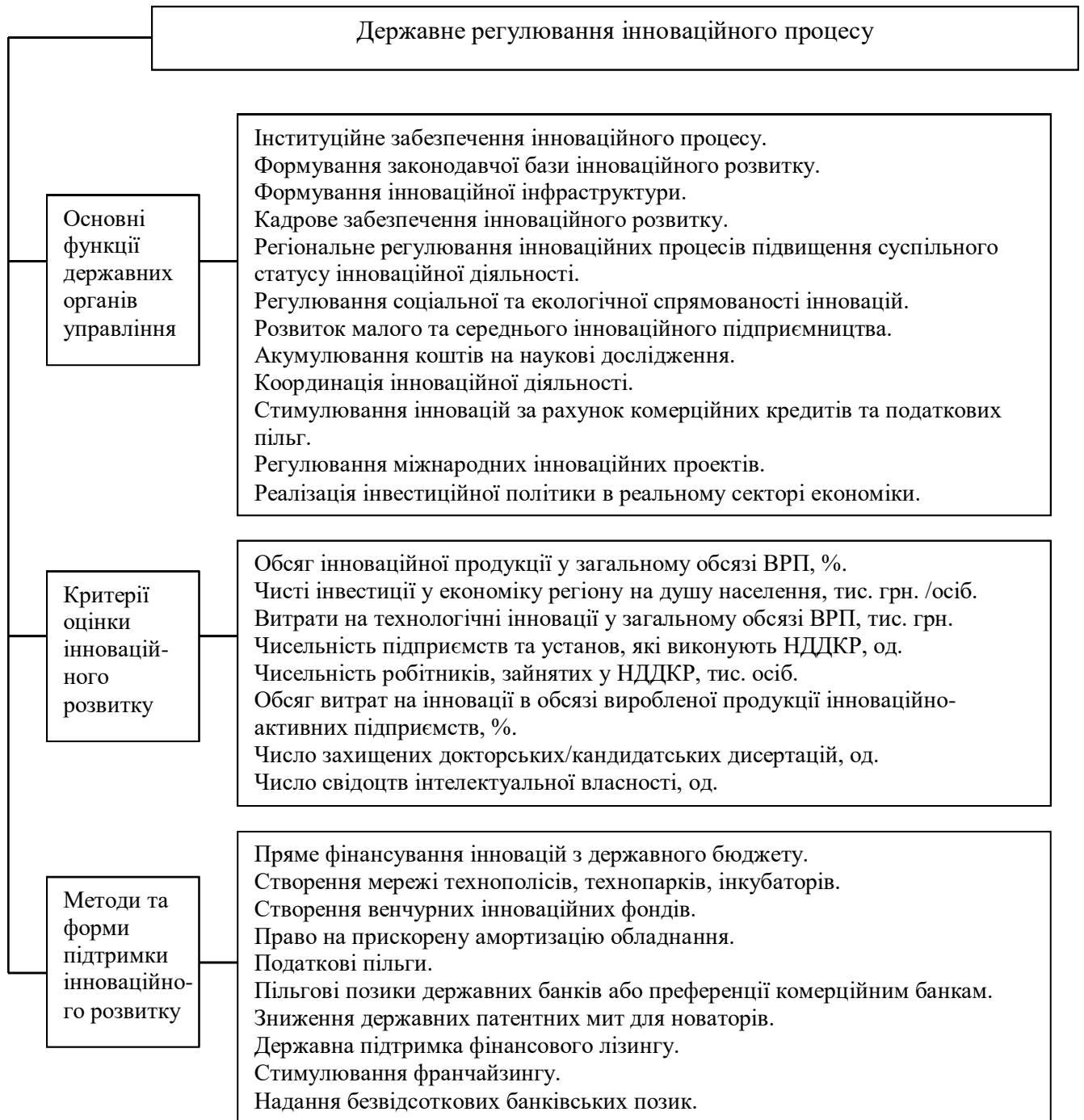

Рис. 1.2. Схема державного регулювання інноваційного розвитку

Перехід підприємств до активного оновлення своєї технологічної системи основного виробництва та відповідний перехід на нову продукцію є найбільш ефективним інструментом підвищення стійкості на ринку та задоволення зростаючих потреб всього комплексу інтересів регіону.

Такий підхід у свій час продемонструвало ПАТ «Одеський завод радіально-свердлильних верстатів» (м. Одеса), коли на цьому підприємстві

процес технічної реконструкції та модернізації був пов'язаний з початком випуску станків з ЧПУ та їх реалізацією на зовнішньому ринку [60, с. 512-520]. На стан інноваційної сприйнятливості у суб'єктів господарювання вказують умови формування конкурентного середовища, система державного

Інноваційні інтереси регіону базуються на просторовій структурі його господарства [64; 271] та галузевих пріоритетах розвитку. Для Одеської області в якості таких можна вказати: прикордонне розташування, великі морегосподарський та рекреаційний комплекси [264, с. 329-331, 333]. Необхідно враховувати, що інвестиційні ресурси переміщуються у напрямі найбільш ефективного їх використання. У ряді досліджень виявлено, що з покращенням виробничих показників промислового комплексу його доля в обсязі валового регіонального продукту залишається достатньо високою [58, с. 299; 219, с. 111; 244, с. 346]. Даний факт слід відмітити як позитивний: відзначається тенденція перерозподілу галузевих інвестиційних потоків на користь високотехнологічних галузей. Прикладом може бути Харківська область, де значні наукові розробки і дослідження здійснюють Науково-технологічний концерн-технопарк «Інститут монокристалів», Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут» та інші [264, с. 457]. В регіоні склався багатогалузевий промисловий комплекс з високим рівнем розвитку багатьох галузей – у машинобудуванні і приладобудуванні. Основними галузями є енергетична та електротехнічна (представлені турбінним, електротехнічним, електромашинобудівним, кабельним та іншими виробництвами), випускаються парові турбіни для теплових і атомних електростанцій, гідротурбіни великої потужності, турбогенератори, електродвигуни та електроустаткування для тепловозів, прокатних станків, шахтного господарства [264, с. 460].

У результаті проведення наукових розробок в Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України [55; 120; 121; 224; 260] та Одеському національному політехнічному університеті [62; 64-66; 69] в сфері управління інноваційним та стратегічним розвитком Одеського регіону

було встановлено, що існуюча господарська практика територіального планування не повною мірою відповідає економічним та інвестиційним ресурсам регіону.

Загальна модель стратегічного планування інноваційним розвитком промисловості регіону складається з *трьох* основних етапів (рис. 1.3):

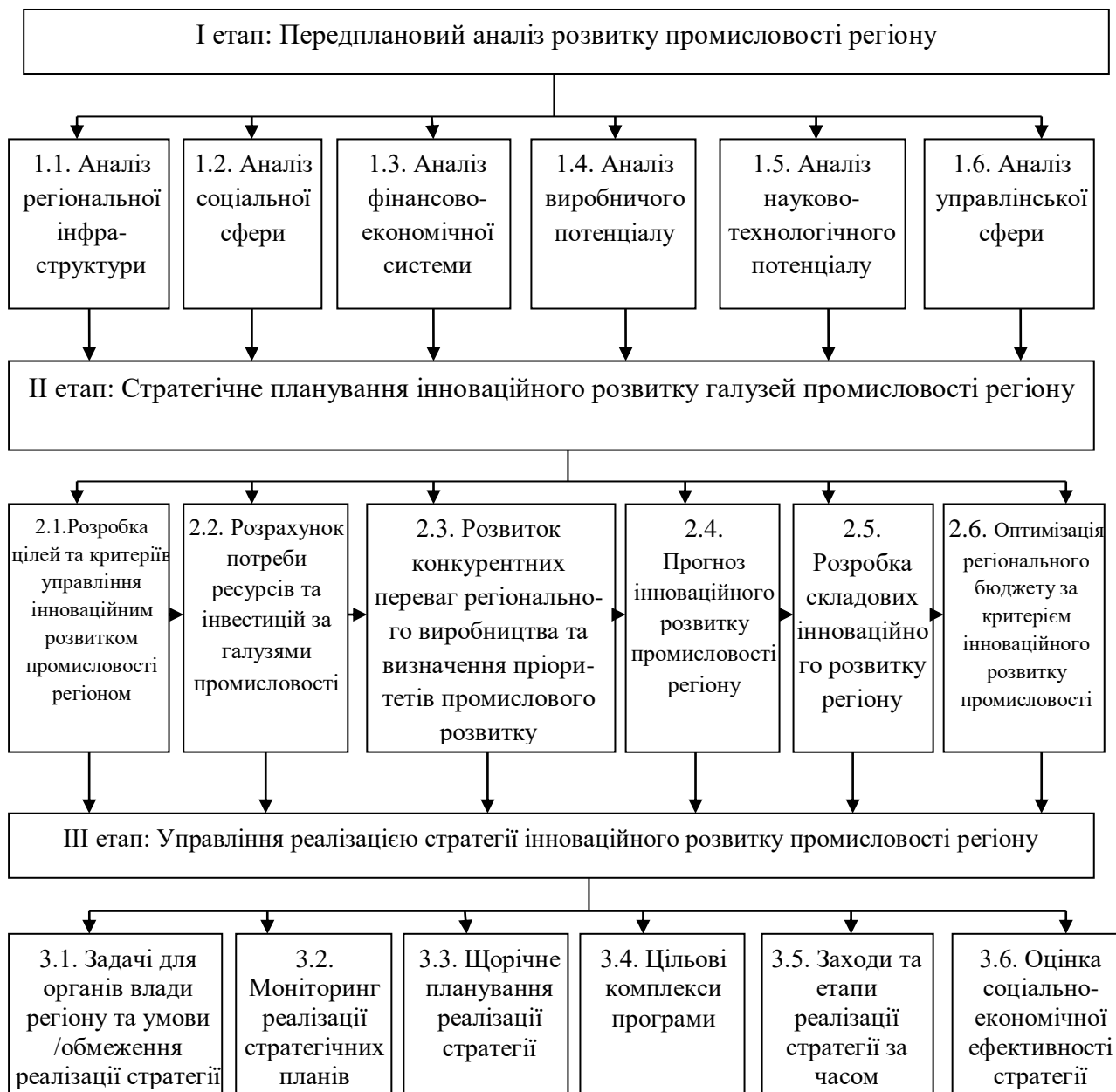

Рис. 1.3. Блок-схема процесу стратегічного управління інноваційним розвитком регіону

Перший етап: включає постановку цілей; збір даних; діагностику; аналіз показників економічного розвитку промисловості регіону; моделювання та оптимізацію параметрів цього розвитку.

Другий етап: планування цілей та критеріїв управління, урахування конкурентних переваг певних галузей промисловості.

Третій етап: визначає завдання, умови та обмеження, заходи та етапи реалізації стратегії інноваційного розвитку промисловості, розробку цільових комплексних програм, щорічне планування, моніторинг виконання програмних завдань, оцінку соціально-економічної ефективності виконання стратегії та стратегічних завдань щодо інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

В умовах здійснення економічних реформ в Україні важливим стратегічним напрямом розвитку національної економіки є радикальна структурна перебудова міжгалузевої економіки в цілому, перетворення у промисловому комплексі регіону, реструктуризація і реорганізація його підприємств з урахуванням сформованої стратегії інноваційного розвитку, яка забезпечує необхідні темпи економічного розвитку.

Доцільно виділити *чотири* основні причини невиконання цієї важливої для розвитку економіки України проблеми:

1. Нестача фінансових коштів для проведення структурних перетворень реального сектору економіки.

2. Недосконала методологічна та методична бази дослідження інноваційного процесу у вітчизняній та закордонній науковій літературі.

3. Відсутність тактики, технології та організаційного забезпечення державних та регіональних програм розвитку.

4. Відторгнення частини території (та відповідно національного господарства) – АР Крим та східна частина Донбасу – з причини військової агресії.

Отже, вище наведене дозволяє використовувати:

- інструментарій системи управління (планування, передпланові дослідження, діагностику, аналіз, організацію, координацію, контроль та ін.) у процесі структурних перебудов;

- важливі фактори економічного росту у інноваційній економіці;

- перехід від кількості до якості продукції (послуг), до новітніх технологічних систем і новітніх організаційних форм;

- загальноприйняті системи обліку (МСФЗ, GAAP) та показники оцінки стану суб'єктів, які функціонують в економічній системі регіону [210, с. 49-51].

Використання таких положень призведе до перегляду відповідного понятійного апарату, що потребує критичного тлумачення окремих термінів.

Серед важливих з них є поняття «економічний розвиток» та «економічне зростання». Ряд дослідників під зростанням розуміють розвиток, але це різні речі: економічне зростання – це досягнення вищих, ніж у попередніх періодах показників, що характеризують економічні та соціальні процеси в регіоні та є результатом економічного розвитку регіону. В свою чергу, економічний розвиток регіону – це специфічний процес змін, результатом якого є виникнення якісно нового. Він досягається шляхом розширення діючих та створення нових підприємств різних за розміром та власністю, об'єктів ринкової інфраструктури та соціально-культурного побуту, інших організацій та установ, що забезпечують створення робочих місць в регіоні. «Економічний розвиток є лише проявленням господарського розвитку, одним з його сценаріїв. ...Економічний розвиток представлений моделлю розвитку, її варіантом [251, с. 14]. Як правило, він виражається у зростанні валового внутрішнього продукту (ВВП), валового національного доходу (ВНД), національного доходу (НД), валового регіонального продукту (ВРП) у абсолютній величині або на душу населення.

Зарубіжні вчені у своїх економічних теоріях не могли обійти увагою питання економічного розвитку. Основу сучасної західної економічної теорії становить маржиналізм, економічною базою якого є обґрунтування граничної корисності та маси готової продукції [9, с. 275-278]. Саме представником цього напрямку є А. Маршалл (неможна при цьому применшувати роботи інших вчених другої половини XIX ст. цієї школи: Вальрас, Джевонс, Кларк, Менгер). Для сфери виробництва він визначав умови економічного балансу у

розвитку окремих виробничих одиниць, що стало важливим аспектом рівноважного стану системи основного виробництва. Він також вважав, що роль держави – спонукати окремі господарські ланки до ділової активності та створив для підприємців рівні умови економічного розвитку [43, с. 462].

Маржиналізм у сфері виробництва свого розквіту досяг завдяки роботам Д. Кларка. Згідно Д. Кларку існують чотири фактори виробництва, кожен з яких приносить своєму власнику специфічний дохід: капітал у грошовій формі – відсоток; капітальні блага (земля та засоби виробництва) – рента; діяльність підприємця – підприємницький прибуток; праці робітників – заробітна плата [10, с. 359]. Пізніше цей термін стало можливим кількісно оцінити, визначити оптимальну комбінацію факторів виробництва. Але теорія Д. Кларка не витримала випробування практикою кризи (1929-1933 рр.). У даний час в українській науковій літературі спостерігається підвищений інтерес до питань економічного розвитку та зростання [20; 37; 102], але, не має глибинних висновків по даній проблемі.

Достатньо детально на сучасному рівні досліджує проблеми економічного зростання в умовах ринкової економіки К. Оппенлендер [156]. Важливим є те, що багато питань, які розглядаються ним, є актуальними для умов української економіки. К. Оппенлендер послідовно використовує: метод потенційної динаміки – використання макроекономічної функції виробництва для виміру економічного зростання (формула 1.1), метод структурної динаміки – дослідження процесу економічного зростання [156, с. 87].

Таким чином, по К. Оппенлендеру макроекономічна функція виробництва має вигляд:

$$ТП_p = f(FP_p, ВК_p, STP_p), \quad (1.1)$$

де $ТП_p$ – випуск продукції; FP_p – фактори виробництва; $ВК_p$ – використаний основний капітал; STP_p – науково-технологічний прогрес; p – індекс потенційних величин; f – функція від складових факторів.

Диференціювання у часі зростання випуску виробництва визначається за формулою:

$$dТПр = AdFPp + BdBKp + \Delta STPp, \quad (1.2)$$

де A і B – випуск за виробничими факторами; $dТПр$, $dFPp$, $dBKp$ – відповідні норми росту; $\Delta STPp$ - доля науково-технологічного прогресу.

Фактори зростання прогнозовано діляться на компоненту заміни та компоненту розширення. Процес заміни ймовірно не впливає на зміну співвідношення «витрати - випуск»; процес розширення змінює фактори виробництва при даній заміні за однаковими нормативними значеннями (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Компоненти економічного зростання

(складено на основі [156])

Тоді отримуємо модель:

$$dТПр = dFPc + dFPm + dBKc + dBKm + dSTPp. \quad (1.3)$$

У даному методі К. Оппенлендер вказує на наявність визначених факторів виробництва, але стосовно умов української економіки, їх наявність /збільшення не може призвести до підвищення реального результату

випуску інноваційної продукції. Необхідний результат може дати тільки оптимальне поєднання цих факторів. К. Оппенлендер відмічає, що таке поєднання може бути результатом підприємницької ініціативи та науково-технологічного процесу.

У методі структурної динаміки економічне зростання розглядається як тривалий стан за рахунок рушійних сил [115, с. 216] та базується на трьох складових: зростання людських потреб; поширення економіки знань; збільшення інформаційних можливостей підприємців у застосуванні нових технологій та маркетингу інновацій.

У фокусі уваги сучасного обґрунтування економічного розвитку/економічного зростання є поняття інноваційного процесу. Зазвичай його поділяють на *три фази*: створення нововведення (результат досліджень та винаходів); розробка та виробництво нововведення (результат проектно-конструкторських робіт); поширення або дифузія інновацій (результат комерційної діяльності) [96].

Розвиток веде до розширення науково-технічного прогресу, коли існує технічний або невикористаний раніше прототип [134, с. 5].

В. Комаров визначає: «Під прототипом будемо розуміти вихідний варіант управлінського рішення або проекту нововведення, який оформлений у виді, максимально наближеному до кінцевого уявлення рішення або проекту» [107, с. 48]. Технічний прототип у процесі застосування переросте у прототип, який використовуватимуть у промисловості.

Й. Шумпетер розглядає інновацію як нову науково-організаційну комбінацію виробничих факторів, яку визначають підприємницькою ініціативою [272]. Він виділяє п'ять типових можливих змін:

1. Впровадження продукції з новими якостями.
2. Використання нової техніки/нових технологічних процесів/нових ринків.
3. Використання нової сировини.
4. Зміна організації виробництва та його логістики.

5. Поява нових ринків збуту.

Усі вказані п'ять напрямів характерні, наприклад, для стратегії розвитку ПАТ «Одескабель»: нова продукція: волоконно-оптичний кабель, кабель xDSL, LAN-кабелі 6-ї та 7-ї категорій; використання нової технологічної лінії (виробництва – Австрія) для випуску кабелю для ЛЕП; сировина з Японії; організація торговельного дому; диверсифікація ринків збуту в умовах військової агресії.

Найбільш значущі, з точки зору прогнозних пріоритетів, є інновації за глибиною змін, за темпами здійснення, за результативністю [52, с. 83]. Тобто, чим глибше прогнозні зміни тих чи інших параметрів суб'єкта господарювання, тим повільніше вони здійснюються, або мають більший потенційний ефект. У цьому зв'язку логічною є така послідовність кроків у реалізації стратегічного плану розвитку: від поліпшуючих показників інновації до радикальних, від простих змін до складних, від короткострокових проектів до довгострокових, від реалізації існуючого потенціалу до нового прогнозного рівня на основі «проривних» технологій та продуктів (див. детальніше у п. 2.2). Отже, будь-які серйозні зміни на підприємстві чи у регіоні потребують значних інвестиційних вкладень.

1.2. Джерела фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

Пошук джерел фінансування інноваційних розробок, надійних новаторів, формування інноваційного потенціалу та факторів інноваційної привабливості регіонального промислового комплексу (див. п. 3.1) постійно ініціюють інноваційну активність [258, с. 380].

На думку авторів, *інноваційна активність регіону – це процес створення нових інструментів, видів операцій, залучення фінансових коштів у новітні розробки та технологічні процеси з ціллю зниження ризиків та витрат,*

отримання прибутку, прискорення впровадження інновацій у виробництві та ринку регіону. Вона передбачає [258, с. 39, 732-734]:

- постійну увагу топ-менеджменту промислових підприємств регіону до питань ініціації та управління інноваційно-інвестиційними проектами;

- систематизований пошук, відбір та реалізацію ефективних форм вкладання фінансових коштів у новітні розробки (шостого та *сьомого технологічних укладів*), спрямованих на підвищення інноваційного потенціалу регіону [258, с. 39, 732-734];

- формування актуальних баз даних з інноваційної привабливості конкретних видів діяльності у промисловості регіону, особливо у машинобудуванні (як головної складової);

- прогнозування інноваційного клімату (див. п. 3.1) у регіоні та закономірності ринку інновацій у змісті основних його сегментів;

- забезпечення мінімізації рівня ризиків, які пов'язані з інноваційною діяльністю у регіоні;

- визначення необхідного обсягу та вартості фінансових ресурсів для інноваційного розвитку регіону;

- моніторинг корпоративного інноваційного портфельного регіону та ін.

Інноваційний портфель регіону – це набір, сукупність новітніх розробок суб'єктів господарювання (юридичних та фізичних осіб) регіону, які вже у процесі освоєння можуть бути використані у процесі активних операцій залучення капіталу у прибуткові результати НДДКР.

Перелік джерел та напрямів фінансових потоків для реалізації стратегічної програми структурно-якісних перебудов суб'єкту господарювання представлено у табл. 1.2 і на рис. 1.5.

Загальна схема *організаційно-економічного механізму* впливу на стійкий інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу представлено на рис. 1.6. Даний механізм розроблено на основі праць Г. Мінцберга та І. Грузнова [38].

Напрямки використання фінансування для інноваційної перебудови суб'єкту господарювання

Майнові	Фінансові	Нематеріальні
об'єкти нерухомості капітальне будівництво технологічна реконструкція та модифікація основних виробничих фондів придбання основних засобів виробничого та невиробничого обладнання суб'єкти сумісного використання з іншими підприємствами	придбання цінних паперів надання позичок, позик скупка векселів пайова участь в основному капіталі сумісне підприємництво грошові внески придбання драг. металів покупка іноземної валюти	придбання майнових прав науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) придбання нематеріальних активів підготовка кадрів підвищення кваліфікації персоналу

Автори погоджується з думкою І. Грузнова, який відмічає, що механізм «...включає в себе сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів (ключових процесів, дій та ін.), що складають єдине ціле і мають властивості, які відсутні у існуючих елементів. Підсистеми «механізму, у свою чергу, є системами, для яких характерний вельми високий ступінь невизначеності зв'язків та відношень. Це відкриття – імовірнісні системи, які змінюються та відрізняються рухомими, динамічними внутрішніми та зовнішніми зв'язками» [38, с. 92]. Отже, під організаційно-економічним механізмом управління в роботі розуміється сукупність необхідних зв'язків, які виникають між різними взаємозалежними організаційними й економічними явищами, які визначають зміст і порядок розробки та впровадження будь-якого виду робіт або об'єкту у сфері людської діяльності» [38, с. 100].

Стабілізація національної економіки, забезпечення державної підтримки, зниження ступеня ризиків, пов'язаних з вкладанням фінансових коштів у розвиток промисловості, повинні сприяти інноваційному клімату для підйому інноваційної активності суб'єктів господарювання у вітчизняному регіоні.

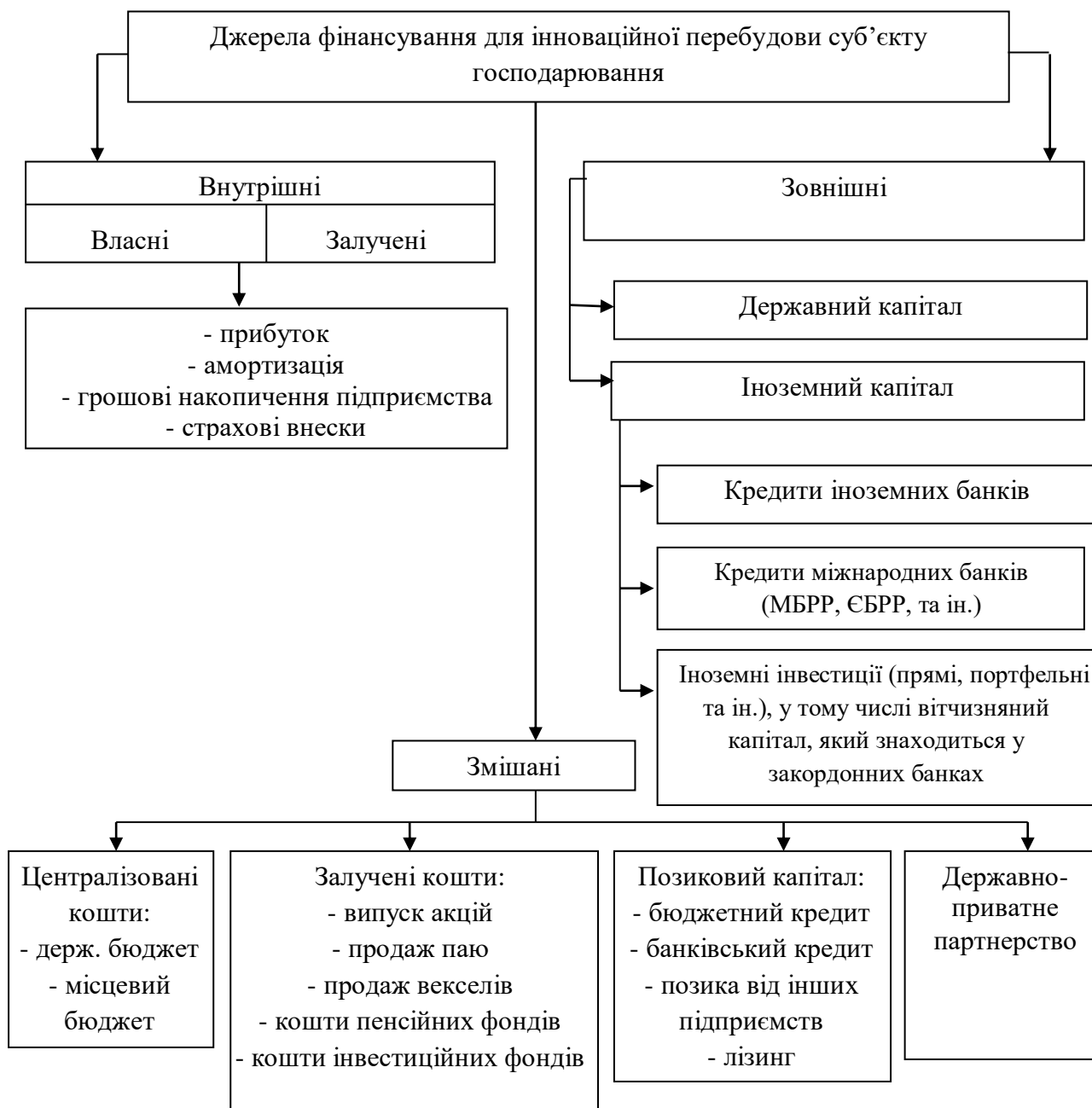

Рис. 1.5. Схема джерел фінансування для інноваційної перебудови суб'єкту господарювання

(складено на основі [26, с. 115; 27, с. 223; 163, с. 10; 260, с. 69])

Але як свідчать результати дослідження, зараз спостерігаються як позитивні, так і негативні моменти інноваційного розвитку суб'єктів господарювання промислового комплексу в регіонах України:

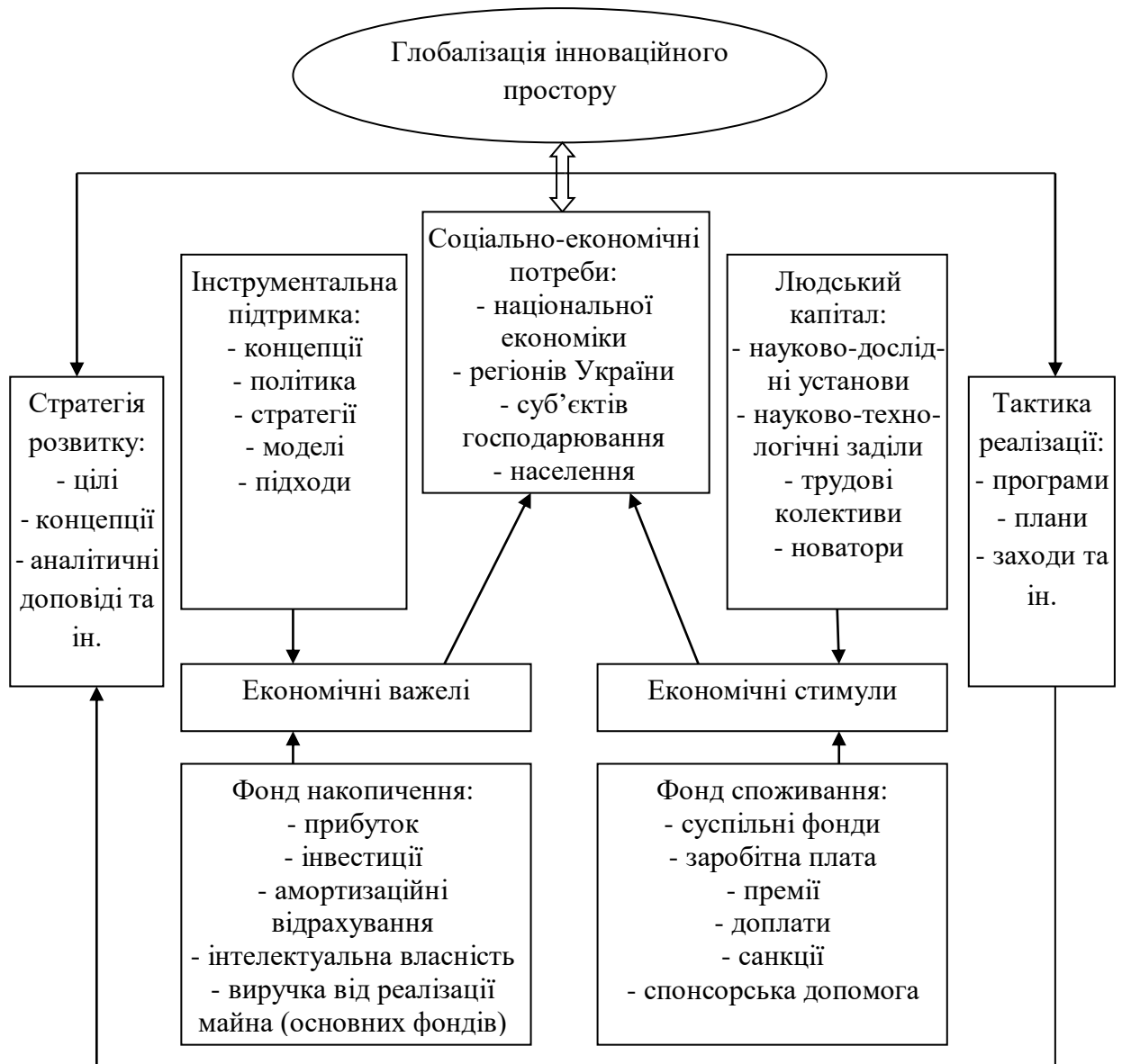

Рис. 1.6. Організаційно-економічний механізм забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу (розроблено на основі [38; 60, с. 251])

- недофінансування інноваційного промислового виробництва (приклад – Прилуцький завод протипожежного та спеціального машинобудування – ТОВ «Пожспецмаш» - виробництво насосів, пожежних драбин, спеціалізованих автомашин з драбинами 25-35 метрів з участю іноземних інвесторів);

- на окремі підприємства України прийшли ефективні власники (приклад – ПАТ «Одескабель», який виготовляє для експортних поставок оптоволоконні кабелі);

- спроби силового захоплення підприємств та маніпуляцій з арештом майна європейських інвесторів (приклад – Побузький феронікелевий комбінат – виготовлення феронікелю);

- нестача обігових коштів з боку держави (приклад – Миколаївський суднобудівний завод імені 61 комунара – проекти «Корвет» та виготовлення ракетного крейсера за проектом 1164);

- інформаційні атаки з боку проросійського бізнесу (приклад – ПАТ «Запоріжтрансформатор» - виготовлення високотехнологічної продукції для ринків США, Західної Європи, Саудівської Аравії та інших країн і вітчизняних підприємств, наприклад, ДП НЕК «Укренерго»);

- повернення у державну власність неефективно керуемого або незаконно привласненого промислового підприємства (приклад – найбільший у Центральній і Східній Європі завод – виробник двоокису титану – ПАТ «Кримський титан»).

Стійке економічне зростання регіонального промислового комплексу, який викликає зацікавлений інтерес для новаторів, перш за все, відбувається завдяки створенню нової вартості та неможливий без активізації інноваційного процесу. Інноваційні процеси пов'язані як зі зміною галузевої структури, так і зі зміною механізмів виробництва. Тому при формуванні стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону важливим практичним питанням є пошук джерел фінансування інновацій завдяки та на основі науково обґрунтованих передпланових досліджень [72, с. 127]. Форми та способи залучення коштів для інновацій, які можливо залучити для інноваційно-інвестиційних проектів у певних галузях промислового комплексу регіону, можуть бути різними.

Теоретично формування фінансових коштів представляє собою трансформацію накопичень та залучених грошових та інших активів у фінансові ресурси. На практиці частіше такі кошти дістаються з простого відтворення та включаються у розширене [72, с. 138].

Дослідження доказали, що в практиці формування стратегії

інноваційного розвитку при накопиченні фінансових ресурсів переважають неадаптовані до сучасних умов інструменти та механізми реалізації інноваційного процесу [30, с. 103; 163, с. 6-7; 221, с. 220]. Слід звернути увагу на те, що планування фінансових ресурсів повинно відштовхуватись від наявних ресурсів та виробничих потужностей, а не від зміни попиту на інноваційну продукцію, її кон'юнктуру. Зміст вирішення цієї проблеми міститься у побудові відповідного саморегульованого організаційно-економічного механізму, який адекватно відображає ризики та прибутки серед учасників інноваційного процесу (рис. 1.6).

Велике значення при побудові вище наведеного механізму має питання пошуку *джерел фінансування*, в якості яких в залежності від фінансових потоків утворення можуть бути:

I. *Власні кошти* (в першу чергу прибуток). Вони є основою всіх інноваційно-інвестиційних проектів у промисловості. В економічно розвинутих країнах на їх частку припадає до 60 % всіх залучених коштів [163, с. 31]. До власних ресурсів можна віднести два основних фінансових джерела – чистий прибуток та амортизаційні відрахування. При цьому як в Україні, так і за кордоном цей процес регулюється шляхом проведення податкової та облікової політик (табл. 1.3) [220].

I–1. Як свідчить світовий досвід, під час фінансово-економічних криз до 80 % всіх коштів, спрямованих на фінансування, формуються за рахунок *амортизації* [202, с. 51]. В умовах стабільного розвитку економіки вони складають приблизно 50 % [10]. У сучасних вітчизняних умовах важливою особливістю амортизаційної політики є той факт, що сума нарахувань амортизації знаходиться у розпорядженні господарюючих суб'єктів. На відміну від прибутку, який в умовах нестабільного середовища підлягає тимчасовим коливанням і тому його важко прогнозувати, суми амортизаційних відрахувань можливо розрахувати достатньо точно.

Таблиця 1.3

Інвестиції в основний капітал України за джерелами фінансування та їх структура за 2011-2014рр.

Показники	2011р.		2012р.		2013р.		2014р.	
	млн. грн.	% від загального обсягу	млн. грн.	% від загального обсягу	млн. грн.	% від загального обсягу	млн. грн.	% від загального обсягу
Усього:	8045,5	100,0	11480,6	100,0	9562,6	100,0	7695,9	100,0
у тому числі за рахунок:								
державного бюджету	87	1,1	242,2	2,0	24,7	0,3	344,1	4,5
місцевих бюджетів	5,7	0,1	17,6	0,1	157,7	1,6	5,7	0,1
власних коштів	4775,2	59,4	73335,9	63,9	6973,4	72,9	6540,3	85,0
коштів інвесторів:								
вітчизняних	31	0,4	154,5	1,3	123,7	1,3	8,2	0,1
іноземних держав	2411,4	30,0	994,8	8,7	1253,2	13,1	138,7	1,8
інших джерел	735,2	9,0	2753,6	24,0	1029,9	10,8	658,9	8,5

Однак, цьому постійно заважає відсутність статистичних спостережень щодо переоцінки основних фондів. Стимулювання інноваційного процесу в українській економіці повинно починатись зі змін в амортизаційній політиці для вітчизняних товаровиробників. При цьому, в першу чергу, слід застосувати політику прискореної амортизації (на заході – система MACRS), не відмінюючи діючі методи: списання вартості пропорційно обсягу продукції, зменшення залишку, списання вартості за сумою років корисного використання. Метод прискореної амортизації було впроваджено у 1940-х рр. у Великобританії та до теперішнього часу використовується економічно розвиненими країнами з ціллю додаткового стимулювання виробництва з переходу на нові технології та, таким чином, підвищення своєї конкурентоспроможності. Сутність цього методу міститься у нарахуванні амортизації активної частини основних засобів за підвищеними нормами (не більш ніж вдвічі) та віднесені її на собівартість продукції. Наприклад, у Польщі за системою MACRS амортизація на протязі чотирьох років складає

такі відсотки: 1 рік - 33,33; 2 рік - 44,44; 3 рік - 14,82; 4 рік - 7,14 [77, с. 312].

I–2. На відміну від амортизаційних відрахувань, які покликані покривати просте відображення та часткове оновлення на підприємстві основних засобів, *прибуток* формує додатковий фінансовий потік у підприємницьку діяльність і покриває потреби у розширеному відтворюванні. У сучасних умовах прийняття рішень у бізнесі про використання прибутку на інноваційні заходи визначається стратегією розвитку господарюючого суб'єкту, його фінансовим положенням та двобічною політикою держави: з одного боку, вона робить спробу стимулювати інноваційний розвиток [178], з іншого – для зниження оподаткованого прибутку дозволяє приймати до обліку всі обґрунтовані та необхідні витрати [165].

Таким чином, законодавчі акти підтримують ті підприємства, які «проїдають» свій дохід та не вкладають кошти у розвиток виробництва. Навпаки, ті підприємства, що реально здійснюють інноваційний розвиток, від зниження ставки податку на прибуток, виграють небагато. Сьогодні дане джерело є не дуже надійним, так як несприятлива ситуація в українській економіці призвела до сильного скорочення частки прибутку у джерелах фінансування інноваційно-інвестиційних проектів.

II. *Придбання акцій*. За своєю економічною сутністю акції становлять різновид модифікації прибутку суб'єктів господарювання (акція – цінний папір, який випускається акціонерним товариством як засіб збільшення довготривалого капіталу) [161, с. 14]. Для сучасного українського фондового ринку характерні такі риси:

- в Україні у теперішній час відбувається становлення цивілізованої системи депозитаріїв, суб'єктів, регістраторів й організаторів торгівлі на ринку цінних паперів;

- зацікавленість українських емітентів у виході на міжнародні майданчики торгівлі цінними паперами;

- зв'язок між політичною ситуацією у державі та станом ринку цінних паперів;

- переважання позабіржової форми укладання угод між учасниками ринку;

- основна частка ринкового обороту припадає на стратегічних інвесторів контрольних пакетів акцій приватизованих підприємств;

- сьогодні інвестиційний процес зосереджено на найбільш ліквідних акціях (сировинних видах економічної діяльності);

- чутливість до змін світової кон'юнктури.

III. Розвиток інструменту *толінгу* як процесу виготовлення продукції з давальницької сировини. Він також може стати джерелом додаткових коштів у промисловості. Такий інструмент розповсюджено у кольоровій металургії, де власником давальницької сировини частіше виступає міжнародна корпорація. За своїм змістом це товарне кредитування при частково відсутніх у підприємства обігових коштів. При толінгу підприємство розраховується за кредит власною продукцією з давальницької сировини [10, с. 1101]. Використання цього інструменту в умовах відсутності достатніх обігових коштів дозволить залучити власні збереження персоналу суб'єкта господарювання для придбання та переробки сировини, що, у свою чергу, надає можливості підприємствам пріоритетних видів економічної діяльності знайти вихід з кризового стану та знизити залежність від зовнішніх кредитів для поповнення обігових коштів.

IV. *Державні кошти* (державний бюджет, регіональні й місцеві бюджети, позабюджетні кошти, трансфери). З часів світової депресії 1920-30 рр. вони стали ефективним інструментом централізованого державного управління інноваційним розвитком національних економік. Але, внаслідок воєнних дій на сході України та послідовних скорочень державних інвестицій, послаблення централізованої підтримки пріоритетних галузей і регіонів, продовжується скорочення не тільки обсягу державних трансферів, але й їх частки у загальних інвестиціях.

При формуванні обсягів фінансових ресурсів на рівні держави через систему бюджетного фінансування постають такі проблеми:

- порушується оптимальний рівень оподаткування між державою та бізнесом і, як слідство, забезпеченість інноваційного розвитку виробництва та соціальної сфери;

- порушується перерозподіл повноважень між рівнями державного управління в частині вирішення соціально-економічного розвитку регіонів;

- виникають проблеми з економічною безпекою регіонів через нестачу обґрунтованого обсягу коштів для ліквідації загроз, у тому числі інноваційного розвитку (див. п. 3.3).

Рішення цих проблем бачиться у розв'язанні двох взаємопов'язаних задач оціночного характеру:

- розмежування інноваційно-інвестиційних функцій між рівнями бюджетної системи;

- науково обґрунтована кількісна оцінка кожного рівня фінансових ресурсів за допомогою податкової системи.

IV-1. На державний бюджет покладаються такі функції: фінансового забезпечення стратегічних інноваційних програм, що відповідають загальнонаціональним інтересам та курсу на євроінтеграцію; збалансованості формування моделі інноваційного розвитку національної економіки; формування макроекономічних умов для підвищення попиту на інноваційну продукцію та створення сприятливого інноваційного клімату.

У цілому схема виділення коштів бюджету на інноваційний розвиток будується на зворотній основі та забезпеченні державних гарантій і заснована на *селективному відборі* пріоритетних галузей/підприємств/проектів, які можуть розраховувати на кошти з держбюджету (рис. 1.7) [72; 75; 163].

IV-2. Інноваційна спрямованість *регіональних бюджетів* в Україні визначається у тому числі процесом суверенізації регіонів, який припускає достатній рівень автономії територіальних господарських комплексів та їх інтеграцію в єдиний державний економічний простір [188; 171; 11; 64; 271].

Рис. 1.7. Взаємовідносини у процесі централізованого фінансування інноваційно-інвестиційних проектів (складено на основі [100; 102; 184])

В результаті на регіональний бюджет навантажується тягар акумуляції фінансових ресурсів для реалізації власних повноважень регіональних органів управління з інноваційного розвитку, а також: підтримка основних напрямів структурної перебудови реального сектору регіональної економіки, перспективних підприємств регіональної економічної системи, досягнення мультиплікативного впливу на інтенсифікацію розвитку інших її складових елементів [27, с. 362]. При реалізації даних задач перевагу слід віддавати заходам фінансово-економічного регулювання з комплексним ціле забезпеченням, а саме [27, с. 364; 106, с. 263; 248, с. 137]:

- активізації інноваційної діяльності територіальної спеціалізації як умови досягнення бюджетної ефективності на мезо- та макрорівнях;
- розширення бази оподаткування регіональних бюджетів;
- досягнення європейського рівня життя та добробуту населення.

IV-3. *Місцеві бюджети* приймають непряму участь в реалізації інноваційних заходів через укріплення соціальної сфери, місцеве стикування інноваційних програм. Зміна системи оподаткування підприємств малого та середнього бізнесу призведе до посилення інноваційної ролі місцевих

бюджетів.

V. Посилення інноваційної активності регіонального промислового комплексу можливо не тільки за рахунок внутрішніх фінансових ресурсів, а також за рахунок залучення *позичкового капіталу*. Суб'єкту господарювання це дозволить збільшити обсяг вкладень у власний бізнес і таким чином отримати більший прибуток від реалізації інноваційного проекту.

Використання позичкового капіталу, по-перше, дозволяє у короткий термін забезпечити фінансування інноваційного проекту та, враховуючи довгий термін більшості проектів, рівномірно розподіляти витрати; по-друге, збільшувати соціальні виплати учасникам інноваційного проекту за рахунок додаткових податкових надходжень до бюджету; по-третє, оптимізувати соціальні витрати, які фінансуються через місцеве самоуправління (рис. 1.8).

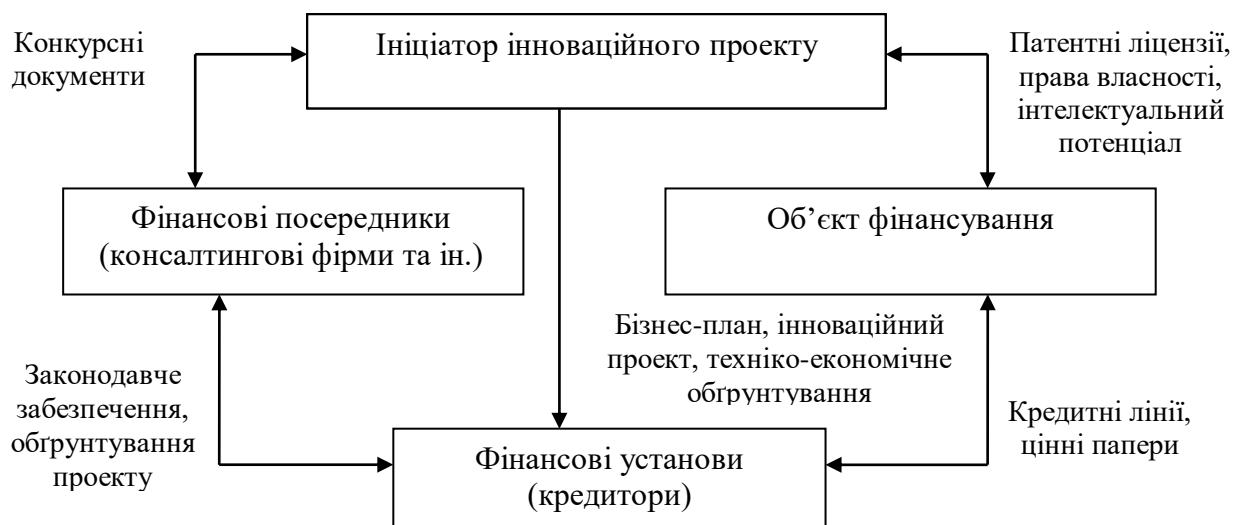

Рис. 1.8. Організація взаємовідносини у процесі позичкового капіталу
(складено на основі [111, с. 378])

VI. *Іпотечне кредитування* у промисловості - вид кредитування, яке виключає використання/вкладання коштів у підприємства промислового комплексу.

Іпотека підприємств як майнового комплексу – право застави, яке розповсюджується на все, що входить у склад майна [10, с. 326]. Іпотека

споруди припускається тільки з іпотекою за тим самим договором земельної ділянки, на якій знаходяться ця споруда або частка цієї ділянки, що функціонально забезпечує заставу об'єкту, або приналежності заставодателю права оренди цієї ділянки або її відповідної частини.

Повноцінний розвиток промислової іпотеки в Україні можливий тільки за умов формування повноцінної законодавчої бази, які коректно регулює всі взаємовідносини учасників ринку іпотечного капіталу (рис. 1.9).

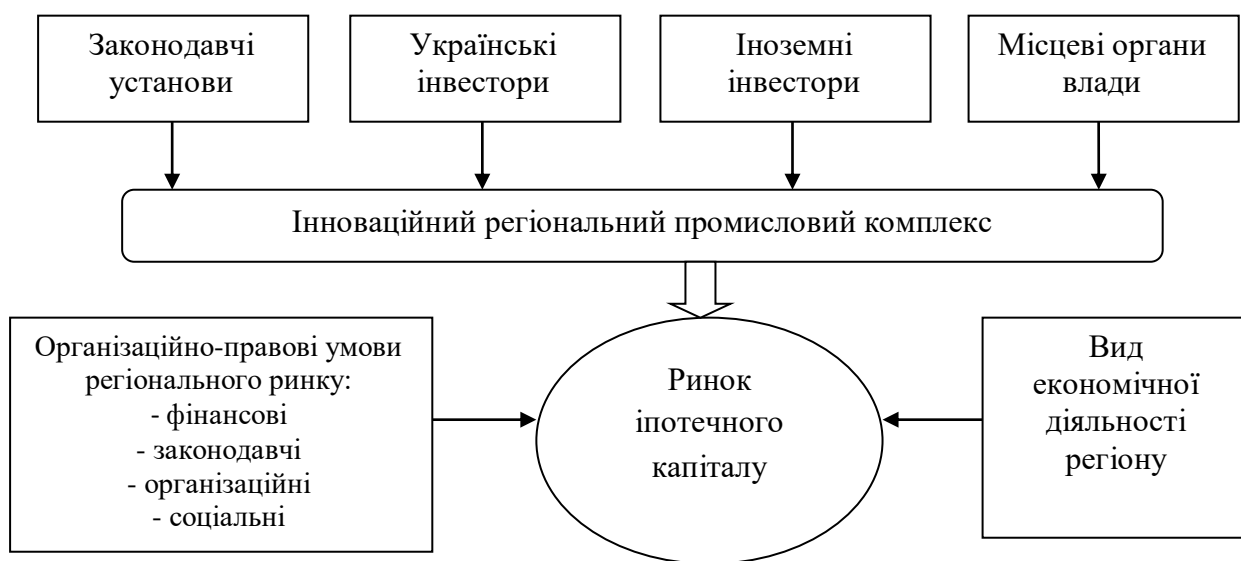

Рис. 1.9. Основи розвитку ринку іпотечного капіталу в регіоні

VII. Розвиток *франчайзингової системи* у регіоні може виглядати, як надання одного підприємства іншому підприємству (обмежена франшиза) або кільком підприємствам (необмежена франшиза) права на виробництво її продукції [161, с. 623].

Франшиза – це вид контракту, який складається на визначений термін часу, коли утримувач ліцензії виплачує ліцензійний платіж – роялті тому, хто цю ліцензію надав, за передані права.

Слід розглядати франшизу як форму кооперації, яка надає взаємні вигоди. Вона дозволяє промислому підприємству зробити вихід на закордонний ринок інноваційної продукції, використовуючи можливості високо мотивованих новаторів. Індивідуальні утримувачі ліцензій звичайно зобов'язані робити свій внесок через інвестиції у матеріальні активи і тому

особисто зацікавлені в успіху підприємства. У свою чергу, утримувач ліцензії отримує доступ до інноваційної продукції або нового методу продажу. У цьому йому допомагає підприємство, яке надало ліцензію, котре забезпечує технічну допомогу, спеціальне обладнання, а також рекламу та інші засоби стимулювання збуту.

Використання інструменту франчайзингу на заході пов'язують з процесом формування виробничої стратегії [161, с. 423-424, 623].

Стратегічні плани підприємства, які об'єднанні в єдиний пакет документів, який формується для визначення виробничих цілей та шляхів їх досягнення. Виробнича стратегія пов'язує всі аспекти діяльності підприємства зверху донизу та містить:

а) постановку цілей: визначення загальних цілей підприємства;

б) стратегічне керівництво: рішення про сферу, в якій буде працювати підприємство, а також продовжувати чи ні поточне виробництво, або здійснювати вилучення капіталу з деяких з них (диверсифікація за ринком або продуктом), залишатись внутрішнім виробником або виходити на зовнішній ринок;

в) вибір темпів росту: прийняття рішення у кожній області виробництва про найбільш сприятливі засоби для розширення виробництва та його інтересів (наприклад, організаційний ріст або зовнішній ріст за рахунок зливань, поглинань, побудови сумісних підприємств);

г) конкуренту стратегію: на основі оцінки сильних і слабких сторін підприємства в порівнянні їх з сильними сторонами конкурентів (SWOT-аналіз), а також враховувати запити споживачів, необхідно прийняти рішення про заходи досягнення конкурентної переваги (низькі ціни, інноваційна продукція та ін.) перед суперниками;

д) функціональні зобов'язання: забезпечення ефективної роботи та координація діяльності всіх підрозділів підприємства: маркетингу, виробництва тощо.

Досягнути вищезазначеного можливо за допомогою належного

керівництва й організації, а також за допомогою контролю працею і ефективної системи стимулювання.

VIII. *Форфейтинг* являє собою процес фінансового забезпечення одним підприємством (форфейтером) іншого підприємства (клієнта) за допомогою придбання інноваційної продукції, яку клієнт продає споживачу, але за яку йому ще не сплатили. Форфейтер (це може бути: банк або його філія, спеціалізована фірма) отримує продукцію по ціні за знижкою за готівку, постачаючи клієнту готівку для фінансування потреб його обігового капіталу. Після цього форфейтер домовляється про платіж, що необхідно здійснити у визначений термін, зі споживачами, яким цю продукцію було надано. Таким чином, клієнт звільняється від всієї паперової роботи [139, с. 622-623].

Форфейтинг розповсюджується як на місцевий ринок, так і на експортні продажі. Він може бути особливо ефективним при експорті дорогого обладнання, яке може бути капітальними активами, що розраховані на великі терміни постачання, а також у тих випадках, коли можливе виникнення утруднень від того, що підприємство має справу з відносно незнайомими клієнтами або внаслідок коливань валютного курсу тощо.

IX. Гострий дефіцит фінансових коштів в процесі переходу на інноваційну продукцію у суб'єктів господарювання, з одного боку, та значні обсяги невикористаних виробничих об'єктів (до 40 % виробничих потужностей) внаслідок фінансово-економічної кризи, з іншого, формують передумови широкого використання в якості інструменту залучення їх в господарський обіг – *селенгу* в інноваційній діяльності підприємств високотехнологічної сфери.

Як форма залучення фінансових ресурсів, селенг у процесі інноваційної діяльності у іноземній практиці є одним з важливих інструментів фінансування інновацій у різних сферах бізнесу. Селенг – особлива грошово-майнова операція, що складається з передачі селенг - установі за визначену плату своїх прав на використання та розпорядження майном (головним

чином у грошовому вигляді) з безумовним його поверненням за першою вимогою [10, с. 936].

В українських умовах для використання інструменту селенгу у якості фінансування інноваційної діяльності у промисловості необхідно:

- проведення науково обґрунтованої промислової політики, яка спрямована на стимулювання внутрішнього попиту та запобігання конкуренції з іноземними виробниками;

- формування ринку продажів старого обладнання та сприяння його придбання підприємствами середнього та малого бізнесу;

- внесення змін у порядок оподаткування при реалізації основних засобів нижче балансової вартості для забезпечення підприємствам можливості реалізувати невикористане обладнання;

- стимулювання виводу зі складу майна підприємств, невикористаних потужностей шляхом звільнення їх від сплати ПДВ, безкоштовної передачі (наприклад, у межах соціальної допомоги сільським підприємцям) неліквідних та застарілих основних засобів, товарно-матеріальних цінностей (у протилежному значенні – це *ефект «прихованого вибуття виробничих потужностей»* [73, с. 159]).

Внутрішні джерела фінансових ресурсів для інновацій можливо мобілізувати за допомогою вище окреслених інструментів та низки заходів, які можуть впливати на обсяги споживання, розмір податкових зборів, привабливість внутрішніх позичань, скорочення безробіття. Із зовнішніх джерел інноваційного розвитку можливо отримати ресурси у вигляді інвестицій іноземного капіталу, скорочення споживчого імпорту або покращення умов торгівлі [59]. Зв'язок між всіма цими джерелами можливо визначити за рівнянням:

$$(I_n + G) - (Z + O) = (E_m - I_m), \quad (1.4)$$

де I_n – інвестиції, G – державні витрати, Z – збереження, O – податкові надходження, E_m – експорт, I_m – імпорт.

Х. За даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі для реконструкції та розвитку інфраструктури України необхідно 8 млрд. дол. щорічно. Одним з державних засобів реалізації інноваційно-інвестиційних проектів може бути *державно-приватне партнерство* [189]. Механізми, які діють у країні, як інституціональні, так і правові, не впливають на залучення міжнародних інвестицій. Практика показала, що метод реалізації проектів є вторинним, первинним пунктом повинна визначатись сама його цінність для суспільства та ефективність, а потім з урахуванням можливих фіскальних ризиків – форма реалізації. Отже, державно-приватне партнерство розглядається лише як один з багатьох варіантів.

Фактично в Україні можливі три варіанти реалізації інноваційно-інвестиційних проектів – традиційно державне інвестування, державно-приватне партнерство та *концесія* [140]. Кожний з цих шляхів регулюються різними процедурами і законодавством [177; 178; 185].

Дивлячись на кількість вже реалізованих проектів, слід звернути увагу на те, що біля 200 з них є концесійними та тільки одиниці – проектами державно-приватного партнерства. Це пов'язано з тим, що концесійне законодавство пропонує авторам проектів більш простий спосіб їх підготовки та спрощену систему оцінювання. При наявності двох шляхів – простого та складного - вибір є очевидним, особливо якщо проект створено тільки заради «освоєння» державних коштів або реалізація проекту здійснюється через «свої» компанії.

Усі реалізовані проекти здійснювались тільки українськими підприємствами, міжнародні інвестиції не залучались, при чому прогресивні технології та знання не враховувались.

Однією з першочергових завдань повинна стати саме гармонізація концесійного законодавства [165] разом з Законом «Про державно-приватне партнерство» [189].

При песимістичному сценарії держава фінансує проекти з держбюджету, при оптимістичному – підприємство самостійно отримує комерційну позику

(у тому числі у власному банку), а уряд забезпечує його державними гарантіями. При цьому самі проекти не завжди орієнтовані на загальну користь.

Експерти відмічають, що до сьогоднішнього дня уряд вважає проект успішним, якщо всі його фінансові умови були виконані, та оцінюють проекти також тільки з цієї точки зору. На сьогодні процедури, що обґрунтовувала б оцінку та необхідність ефективності власного проекту, не існує. Реалізація інноваційно-інвестиційних проектів, крім іншого, потребує висококваліфікованого персоналу.

XI. Для сучасної України *залучення капіталу* (в тому числі і іноземного) є важливою необхідністю, яка обумовлена такими причинами, як: необхідність проведення структурних та інших реформ, прискорення реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки, ефективна реконструкція і модернізація основних виробничих фондів, підвищення науково-технологічного рівня промислового виробництва на підприємствах різних форм власності, відновлення цілісності держави [183; 184; 196; 205].

Відносно промислової політики у державі у Програмі діяльності КМУ (2016 р.) зроблено наголос: «Розвиток високотехнологічних виробництв, індустріальної та інноваційної інфраструктури, запровадження механізмів комерціалізації результатів наукових робіт і трансферу технологій з метою розвитку національних наукових центрів» [193, с. 4].

На жаль, сьогодні у державі відсутні: необхідний обсяг інвестиційних ресурсів, можливість їх мобілізації за короткий термін на потреби країни. Іноземні інвестиції, як їх визначають західні фахівці, - це купівля за кордоном матеріальних та фінансових активів [182, с. 173]. Іноземні інвестиції, особливо ті, що здійснюють установи, починаються для того, щоб забезпечити різноманіття портфелю інвестицій, диверсифікувати ризик і досягти більших доходів, ніж які можливо отримати на місцевому ринку від подібних інвестиційних операцій. Інвестиції у матеріальні активи за кордоном – це один з основних шляхів виходу на міжнародний ринок

інновацій. Прямі іноземні інвестиції у інноваційні промислові підприємства та дочірні компанії зі збуту продукції або придбання розвинутого бізнесу забезпечують підприємству більш гнучкий підхід до насиченості іноземних ринків [161, с. 173]. Економічна вигода для держави, як отримувача іноземних інвестицій або регіональних підприємств міститься у трансфері новітніх технологій (нової техніки, патентів, ліцензій та ін.) та залучення додаткових капітальних вкладень у інноваційні види економічної діяльності [121, с. 277]. Основу концепції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку регіону складає сполучення експортноорієнтованих та імпортозамінних напрямів прямих іноземних інвестицій. Дані інвестиції відображають прагнення господарюючої одиниці резидента однієї країни надати стійкий вплив на діяльність підприємства в іншій країні [10, с. 309]. Окремими фахівцями теоретично досліджено механізми залучення прямих іноземних інвестицій на основі вивчення теорії та практики розвинутих країн з урахуванням диференційованого характеру надходження ринково орієнтованих і високотехнологічних прямих іноземних інвестицій [11; 26; 27; 31; 39; 205].

Якщо використовувати теоретичні розробки Д. Даннінга та Г. Чумерової [52; 253, с. 229], які свідчать про схильність іноземних інвестицій до трансферу технологій, то доцільним було б розвивати цю теорію в частині використання регіональних інтересів до розвитку високотехнологічних галузей регіону. Проблема вдалої діяльності у сфері технологічного трансферу має багато об'єктивних та суб'єктивних аспектів, які необхідно враховувати у процесі конкретизації передпланових досліджень інноваційно-інвестиційних проектів у регіоні. Оскільки, технології зайняли особливе місце на сучасному ринку інновацій, вони придбали і усі риси, які характерні товару. Однак, деякі якості технології як товару залишаються оригінальними та вимушують як виробника технологій, так і споживача враховувати цю оригінальність у процесі здійснення контракту на поставку. Загальні положення трансферу технологій, які

незалежно від конкретного змісту технології можуть передається слід представити схемою, яка включає два основних етапи: (I) підготовка процесу трансферу технологій та (II) його безпосередня реалізація (рис. 1.10).

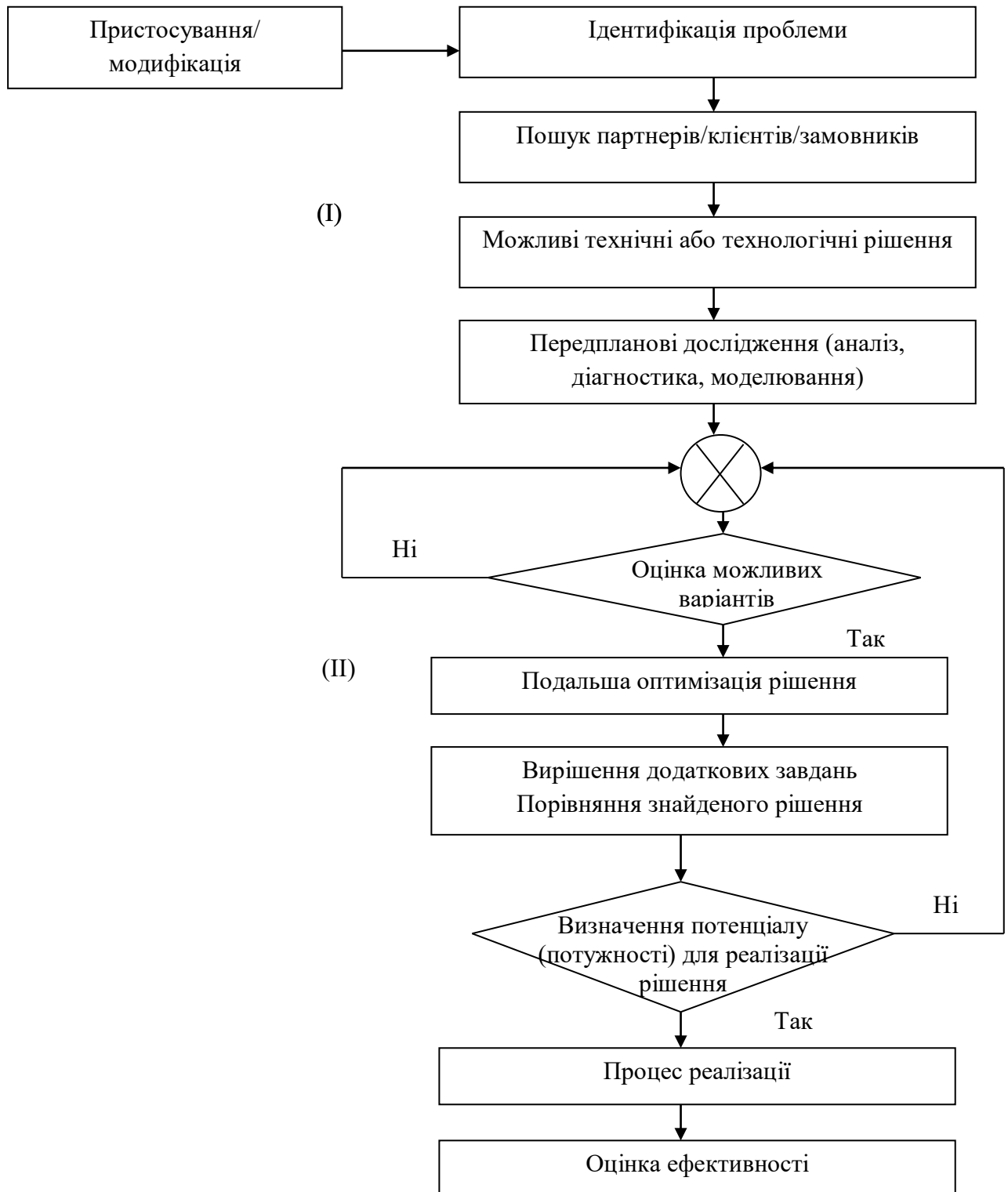

Рис. 1.10. Загальна блок-схема трансферу технологій

Базуючись на тому, що інвестиції для суб'єктів підприємницької діяльності можуть бути активними (експертними) та пасивними – це ті, що надходять у нашу країну з інших країн (чисті, якщо надходять у грошовій формі та розвивають новітні технології) доцільно запропонувати формулу 1.5 математичної рівноваги для іноземного інвестування високотехнологічного сектору регіону:

$$I_e + P_i + T_i = I_c + V_{Pe} + V_{Te}, \quad (1.5)$$

де I_e та I_c – відповідно експортні (активні) та чисті іноземні інвестиції, ам. дол.;

P_i та T_i – вартість продукції, яка імпортується та технології, але застарілих на час купівлі, ам. дол.;

V_{Pe} та V_{Te} – вартість високотехнологічної продукції та технологій, які вироблені на території, що отримала іноземні інвестиції, та далі експортує їх в інші країни, ам. дол.

Між лівою та правою частинами формули (1.5) існує діалектичний зв'язок: використовуючи надходження ($I_c + T_i$) для розробки інновацій та модернізації технологічних систем, економіка розробляє новітні продукцію та технології ($V_{Pe} + V_{Te}$). Обидва різновиди інвестицій – I_e та I_c – формують економічну рівновагу видів економічної діяльності (комплексів) у регіоні.

Дослідження питання взаємодії I_e та I_c для притягнення іноземних інвестицій у промисловий комплекс регіону слід проводити на основі аналізу досвіду інвестування у країни Центральної та Східної Європи, а також Китаю. У результаті кількісного аналізу статистичних джерел [13; 16; 66] визначена закономірність, у відповідності з якою для іноземного інвестора промислового комплексу T_i у міру віддалення від країни – джерела інвестицій, при яких знижується роль фактора витрат та збільшується значення фактора ємності ринку збуту промислової продукції.

Отже, у якісному аналізі дослідження фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу було проаналізовано сильні та слабкі сторони інноваційної привабливості

промислового комплексу Одеської області. Сильними сторонами для інвестора даного регіону є можливість використання дешевої робочої сили, сировини та матеріалів, вигідне географічне положення. До слабких сторін відносять: витрати на прикладні дослідження, застарілі основні засоби, фактор захисту оточуючого середовища [66; с. 223, 230-234, 242-251]. Особливо слід підкреслити обмеженість використання сучасних фінансових інструментів, до яких звертаємося у п. 2.1.

1.3. Державне регулювання регіонального інноваційного розвитку промисловості на засадах стратегічного управління

Регіональний інноваційний розвиток промисловості на засадах стратегічного управління базується на розв'язанні завдань формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону.

Як показав вітчизняний досвід розвитку ринкової економіки, механізми державного регулювання даного процесу не завжди сприяють досягненню оптимальної ефективності функціонування регіональних економік. У таких ситуаціях необхідний прямий та граничний вплив держави, який може здійснюватись у таких формах, як:

- повна лібералізація з віддачею ініціативи приватному підприємництву (США, Чилі та ін.);
- злиття ринкових та державних регуляторів (шведська та японські моделі соціально-орієнтованого ринкового господарства);
- державний монополізм у плановому управлінні національною економікою (Китай, минулий СРСР).

Будь-яка економічна система сьогодні характеризується індивідуальним співвідношенням та взаємозв'язком ринкових та неринкових інструментів в управлінні економікою. У зарубіжній економічній літературі, яка присвячена проблемам державного регулювання, відображені такі функції державних органів влади: забезпечення законодавчої бази функціонування ринкової

середі, захист від недоброякісної конкуренції, забезпечення соціального захисту населення, контроль інфляції та рівня зайнятості, відповідне стимулювання та вплив на економічне зростання [292, с. 162].

Отже, ефективне використання та розвиток ресурсного потенціалу регіону вбачає облік його місця в *архітектурі просторового розвитку*, укріплення та розширення господарських взаємозв'язків, підвищення активності інноваційно-інвестиційних процесів на всіх рівнях соціально-економічної системи країни, розвиток інфраструктурної бази регіону, підвищення ролі інновацій у системі економічних інтересів регіону.

Розглядаючи інноваційний процес у регіонах, як першочерговий фактор їх перспективного розвитку, слід виділити такі проблеми:

- низька конкурентоспроможність продукції/послуг реального сектору економіки на зовнішніх ринках;

- вкрай недостатнє фінансування фундаментальних та прикладних досліджень для високотехнологічних галузей;

- відсутність ефективних фінансових механізмів моніторингу та впровадження інновацій у виробничу діяльність регіону;

- нарощення науково-технологічного відставання від економічно розвинутих країн;

- фізичне та моральне старіння виробничого апарату промислових підприємств, науково-дослідних організацій, конструкторських та технологічних бюро, проектно-технічних установ та ін.;

- низька оплата праці та відтік висококваліфікованих кадрів з високотехнологічного сектору;

- відсутність науково обґрунтованої політики інноваційного розвитку, перш за все, застаріло промислових та депресивних регіонів;

- непродумана державна інноваційна політика у відношенні технологій п'ятого та шостого технологічних укладів;

- низька удільна вага витрат на технологічні інновації у обсягах продукції, яка випускається;

- нестаток теоретичного та методологічного забезпечення управління інноваційними процесами.

Актуальність інноваційного розвитку промислового комплексу України, Одеської області та м. Одеси підтверджується основними тенденціями та показниками економічного середовища за 2011-2014 рр. (табл. 1.4-1.6) [44, с. 238; 220].

Таблиця 1.4

Ланцюгові темпи росту (зниження) основних показників економічного середовища в Україні за 2011-2014 рр., у відсотках

Показники	Ланцюгові темпи росту, %			
	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1. ВВП у порівняльних цінах	105,4	100,2	100,0	93,4
2. Продукції промисловості	108,0	99,5	95,7	89,9
3. Інвестицій у основний капітал	118,8	108,5	88,9	75,9
4. Експорту товарів і послуг	130,1	100,3	92,7	85,7
5. Інфляції	104,6	99,8	100,5	124,9
6. Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств	134,0	72,3	88,2	53,3
7. Кількість суб'єктів ЄДРПОУ	102,8	102,2	103,0	97,5
8. Індекс споживчих цін та цін виробників промислової продукції	108,0	100,6	99,7	112,1

Таблиця 1.5

Показники інноваційного розвитку України у 2011-2014 рр.

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1. Питома вага підприємств, що займались інноваціями, %	16,2	17,4	16,8	16,1
2. Загальна сума витрат, млн. грн.	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9
3. Дослідження і розробки, млн. грн.:				
- внутрішні	833,3	965,2	1312,1	1221,5
- зовнішні	246,6	231,1	326,4	533,1
4. Придбання інших зовнішніх знань, млн. грн.	324,7	47,0	87,0	47,2
5. Придбання машин/обладнання та програмного забезпечення, млн. грн.	10489,1	8051,8	5546,3	5115,3
6. Інші витрати, млн. грн.	2440,2	2185,5	2290,9	778,8

Аналіз статистичних показників у табл. 1.4-1.6 показує незадовільний стан як в цілому національної економіки, так й інноваційного розвитку.

Показники інноваційного розвитку Одеської області у 2011-2014 рр.

Показники	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
1. Питома вага підприємств, що займались інноваціями (%)	20,6	22,3	17,6	16,8
2. Загальна сума витрат, тис. грн.	172502,5	1497384,8	91028,7	323891,6
3. Дослідження і розробки, тис. грн.:				
- внутрішні	4397,8	26339,9	4358,0	960,6
- зовнішні	4217,4	4626,8	3969,6	661,3
4. Придбання інших зовнішніх знань, тис. грн.	126,4	21713,1	388,4	299,3
5. Придбання машин та програмного забезпечення, тис. грн.	25,2	1610,2	22,9	2,2
6. Інші витрати, тис. грн.	166732,2	1460535,3	85481,6	321468,4
	1347,3	8899,4	1166,2	1460,4

У 2015р. інноваційною діяльністю в промисловості займались тільки 17,3% обстежених промислових підприємств України [92]. Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційно-активних підприємств була в Миколаївській (31,2%), Харківській (28,6%), Кіровоградській (24,8%), Івано-Франківській (21,6%), Запорізькій (20,9%), Херсонській (20,7%), Сумській (19,8%), Одеській (19,4%), Львівській (19,3%) і Тернопільській (17,4%) областях.

У 2015р. на інновації підприємства України витратили 13,8 млрд.грн., з них: на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 80,5% від загального обсягу, на внутрішні та зовнішні науково-дослідні розробки – 14,5%, на придбання інших зовнішніх знань (придбання нових технологій) – 0,7% та 4,3% – на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій (інші витрати) [92].

Найбільше коштів витрачено підприємствами м. Києва, Дніпропетровської, Харківської та Вінницької областей; серед видів економічної діяльності – підприємствами металургійного виробництва (56,3%), з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (11,5%), харчових продуктів (8,3%), машин і

устаткування, не віднесених до іншого устаткування (5,4%).

Основним джерелом фінансування інноваційних витрат залишаються власні кошти підприємств – 97,2% загального обсягу витрат на інновації. Кошти державного бюджету отримало 11 підприємств, місцевих бюджетів – 15, в сумі обсяг яких становив 0,7% загального обсягу витрат на інновації; кошти вітчизняних інвесторів отримали 9 підприємств, іноземних - 6, їхній загальний відсоток - тільки 1,9; кредитами скористалося 11 підприємств, обсяг яких становив 0,8%.

У 2015р. 87,7% інноваційно активних промислових підприємств упроваджували інновації або 15,2% обстежених промислових. У 2015р. промислові підприємства впровадили 3136 інноваційних видів продукції, з яких 17,5% – нових виключно для ринку, 82,5% – нових лише для підприємства. Із загальної кількості впровадженої продукції 30,8% – нові види машин, устаткування, приладів, апаратів тощо.

Найбільшу кількість інноваційних видів продукції впроваджено на підприємствах Тернопільської (27,2% загальної кількості впроваджених видів інноваційної продукції), Запорізької (12,7%), Львівської (8,0%), Харківської (6,6%) областей та м. Києва (14,4%); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (22,9%), паперу та паперових виробів (16,2%), харчових продуктів (11,3%), металургійного виробництва (5,5%) [92].

Кількість упроваджених інноваційних технологічних процесів (нових або вдосконалених методів обробки та виробництва продукції) становила 1217, найбільше з яких впровадили підприємства Харківської (17,4%), Сумської (15,2%), Запорізької (9,4%), Дніпропетровської (6,3%) областей та м. Києва (12,5%); за видами економічної діяльності – на підприємствах з виробництва машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань (25,3%), інших транспортних засобів (12,3%) та харчових продуктів (7,8%). Із загальної кількості впроваджених інноваційних технологічних процесів

тільки 37,6% – маловідходні, ресурсозберігаючі [92].

Підприємства, що реалізовували продукцію за межі України, становили у 2015р. 37,4%. Кожне четверте підприємство реалізовувало продукцію, що була новою для ринку. Обсяг такої продукції становив 7,3 млрд.грн., майже дві третини підприємств поставили її на експорт. 86,0% підприємств реалізовувала продукцію, яка була новою виключно для підприємства. Її обсяг становив 15,8 млрд. грн. Кожне третє підприємство реалізувало за межі України 40,1% такої продукції [92].

З метою здійснення нововведень у 2015р. 181 підприємство придбало 1131 нову технологію, з яких 66 – за межами України. Із загальної кількості технологій 439 придбано з устаткуванням, з яких 43 – за межами України; 393 – як результат досліджень і розробок; 120 – за договорами на придбання прав на патенти, ліцензіями на використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей; 37 – за угодами на придбання технологій та ноу-хау; 129 – разом з цілеспрямованим прийомом на роботу кваліфікованих фахівців.

У результаті інноваційної діяльності 9 підприємств створили нові технології, з яких 98 було передано іншим підприємствам, зокрема 20 – за межі України [92]. Як бачимо, у 2015р. впровадження інновацій в промисловість України відбувалось, але відносно загальної кількості суб'єктів господарської діяльності це дуже мізерний показник.

Аналогічна ситуація простежується і по Одеському регіону. Як свідчить аналіз даних табл. 1.7, переважна більшість промислових підприємств м. Одеси і Одеської області не спрямовують грошові кошти на наукові дослідження та розробки, не здійснюють реконструкцію та модернізацію основного виробництва та обмежуються лише заходами для підтримки технологічного устаткування у робочому стані. Це пояснюється їх не великим прибутком, а іноді і збитковістю ведення виробничої діяльності.

Вищенаведене свідчить про необхідність розробки концептуального підходу до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

Таблиця 1.7

Показники інноваційного розвитку підприємств м. Одеса у 2014-2015 рр.

Показники	ПАТ «Одескабель»	ПрАТ «Стальканат- Сілур»	ПАТ «Пресмаш»	ПАТ «Мікрон»
Дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг, тис. грн.	727507	1290650	19850	9960
Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	530407	932230	16428	8133
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	22417	(16321)	59	(2996)
Вартість основних фондів, тис. грн.	236221	491271	25970	6265
Коефіцієнт зносу основних фондів	0,895	0,39	0,61	0,77
Річна середня заробітна плата на підприємстві, тис. грн.	53,22	36,68	27,4	22,63
Коефіцієнт фінансової автономії підприємства	0,42	0,26	0,497	0,99
Витрати на дослідження та розробки, тис. грн.	190 тис. грн. (витрати на здійснення проекту поліпшення технології ЛАН кабелів, на модернізацію обладнання цеху з виробництва ВОК, на розвиток виробництва нагрівальних кабелів)	Товариство не здійснює і не планує здійснювати дослідження та розробки	За звітний рік дослідження та розробки не проводились. Одним з перспективних стратегічних планів є модернізація продукції, що випускається	У звітному періоді товариство не спрямувало кошти на дослідження та розробки, суттєвих реконструкцій протягом наступного року не планується

Стратегічне управління розвитком регіону повинно враховувати облік особливостей кожної території, її соціально-економічні інтереси, рівень розвитку, структури регіональної економіки з можливими напрямками підвищення її конкурентоспроможності у цілому.

На основі системного підходу [107] та аналізу наукових розробок [90; 133; 145] авторами пропонується *концептуальний підхід до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу*, який надано на рис. 1.11.

Рис. 1.11. Схема концептуального підходу до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

Концептуальний підхід до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу передбачає такі складові:

1. Методологічні основи інноваційного розвитку промисловості в умовах євроінтеграції – це розробка методології інноваційного розвитку промисловості як сукупності парадигм, моделей та методів дослідження даного процесу.

2. Цілі та критерії інноваційного розвитку промисловості регіону передбачають формування цілей та розробку критеріїв сучасного довгострокового інноваційного розвитку промислових комплексів регіонів, досягнення у результаті такого програмного розвитку визначених кількісних результатів.

3. Державне регулювання інноваційної діяльності регіонів України, яке складається з сформованих принципів регулювання та оформленого законодавчого забезпечення.

4. *Передпланові дослідження* інноваційного розвитку промисловості регіону, які передбачають проведення науково обґрунтованих передпланових досліджень інноваційного розвитку промислового комплексу певного українського регіону.

5. Формування політики і стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону – це наявність науково обґрунтованих політики та стратегії регіонального інноваційного розвитку промисловості, в основі яких лежать результати проведеної діагностики за даною проблемою та виявлених проблем, оцінки конкурентоспроможності суб'єктів господарювання та продукції, кваліфікації виконавців, науково-технологічних заділів, процедур і системи управління.

6. Фінансування інноваційної діяльності в регіоні передбачає пошук та визначення доцільності джерел фінансування.

7. Моніторинг інноваційного розвитку промисловості регіону передбачає визначення інформаційного забезпечення відповідно до етапів та методів контролю планів інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу;

8. Результативність заходів інноваційного розвитку промисловості регіону – це оцінка досягнення поставлених цілей, тобто ефективності перспективних та поточних заходів.

Всі ці складові взаємопов'язані та для забезпечення ефективного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу їх слід розглядати тільки у комплексі.

Розглядаючи питання регіонального інноваційного розвитку промисловості, необхідно визначити місце і роль держави у встановленні та розвитку регіональної інноваційної діяльності на засадах стратегічного управління.

Основні завдання держави, як це вважає вітчизняне експертне товариство [1; 169; 215; 223; 256], – це визначення пріоритетів та структурованих цілей інноваційного розвитку, формування інститутів та

структур національної інноваційної системи (НІС), а також організаційно-економічних механізмів та інструментів стратегії інноваційного розвитку.

При цьому процес визначення цілей та пріоритетів повинен представляти собою злагоджену та синхронізовану діяльність державних відомств у цілях ефективного створення національної інноваційної системи та переводу національної економіки у найвищі (V – VII технологічні уклади). Цього неможливо досягнути без формування базових економічних (право власності, справедлива конкуренція, контрактне відношення, законодавство) та соціальних інститутів (рівність суб'єктів господарської діяльності, свобода особистості, загальноцівільні права, соціальний захист тощо), тобто розвитком *базових інститутів* ринкової економіки повинно бути забезпечено інституціональне оформлення вітчизняної національної інноваційної системи [258, с. 347, 439, 514, 843].

Досвід передових країн визначає пріоритетність наявності інноваційного бізнес-середовища та відповідних у суспільстві стимулів до приватного інноваційного підприємництва, а не наявність, у першу чергу, формальних інститутів національної інноваційної системи [50; 137]. Як показав досвід України, вирішувати подібні завдання слід спершу на регіональному рівні з урахуванням регулюючої ролі Уряду [51; 55]. Саме на рівні регіонів з урахуванням умов просторової орієнтації відбувається ідентифікація завдань інноваційного розвитку, визначаються ресурсні обмеження та відповідне оформлення стратегії. У сучасних умовах тільки на регіональному рівні можна чітко визначити стратегічні орієнтири для приватного бізнесу (у першу чергу, для малих та середніх підприємств) на основі науково обґрунтованої політики. Потім приступають до визначення точок інноваційного зростання, селективного вибору напрямів та регіональної спеціалізації, формування бізнес-середовища. Тільки альянс влади, бізнесу та науки здатний на регіональному рівні забезпечити оптимальний вибір пріоритетів інноваційного розвитку регіону та концентрацію його інтелектуального потенціалу. Процес спеціалізації регіону дозволить виявити

ринкові та ресурсні переваги та яка науково-технологічна політика здатна їх обрати у конкурентні інновації на ринку. Жодного підходу до визначення спеціалізації та селективного вибору інноваційних можливостей регіону сьогодні на існує [13, с. 41]. Кожний український регіон підходить до пошуку своїх переваг у інноваційному розвитку, необхідних ресурсів індивідуально [120, с. 50; 134, с. 249]. Для виявлення регіональної спеціалізації на рівні з місцевими експертами необхідно, з урахуванням євроінтеграційного курсу нашої держави, врахувати участь експертів Уряду та ЄС. Крім цього, завдання Уряду на етапі ідентифікації кожного регіону (групи регіонів) полягає у системному інтегруванні потенційних регіональних компетенцій з метою такого напрямку розвитку (рис. 1.12).

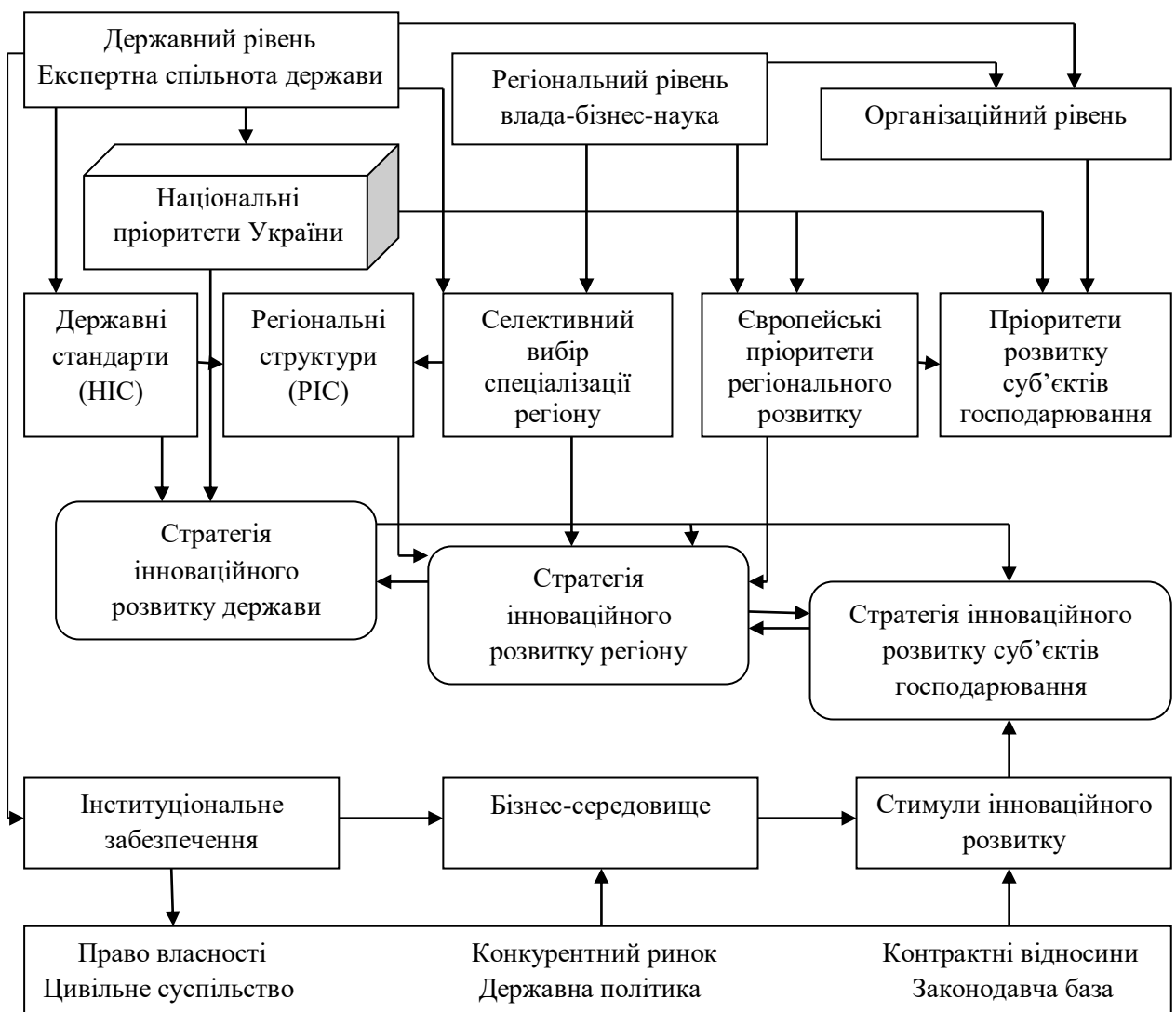

Рис. 1.12. Схема розробки стратегій інноваційного розвитку у системі державного регулювання (складено на основі [167, с. 114; 253, с. 54])

Це набуває особливого значення у зв'язку з прийняттям Листа від 04.07.2014 р. № 31-04110-09-5/17094 щодо підготовки бюджетних запитів до проекту державного бюджету на 2015 р. та проекту прогнозу державного бюджету на 2016-2017 рр.

Далі природним буде визначення схеми розробки стратегії інноваційного розвитку регіонів України, що забезпечуватиме якісне та комплексне виконання відповідних механізмів.

Важливою частиною функціонування національної інноваційної системи України є створення регіональних інноваційних систем як складових частин загальноукраїнської інноваційної системи [62, с. 17].

Розвиток *регіональної інноваційної системи* (РІС) повинен починатись зі створення науково обґрунтованої концепції, аналізу науково-технологічного заділа та конкурентних переваг суб'єктів господарювання регіону у високотехнологічних секторах, комплексного планування робіт по створенню/відтворенню відповідної інфраструктури.

При цьому необхідно: визначити перелік пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку регіону з відбором, які потребують першочергового вирішення, та встановити можливі джерела фінансового та ресурсного забезпечення рішення цих завдань. У цьому буде необхідна допомога експертного регіонального товариства, у якості якого слід залучити регіональні установи НАН України (наприклад, для Одеського регіону – Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ) та потенціал вищих навчальних закладів.

Досягнення позитивних результатів по створенню регіональної інноваційної системи буде побудовано на науково обґрунтованих політиці та стратегії при державному регулюванні науковою, науково-технологічною та інноваційною діяльностями [62; 256].

Передбачувана схема управління повинна формуватись на відповідних організаційно-економічних механізмах [38, с. 99-100], об'єднанні зусиль юридичних осіб інноваційної сфери та громадських організацій.

Використання прямих та непрямих методів з боку Уряду до територіальних органів управління дозволить вплинути: на якість, об'єми та напрями науково-технологічної та інноваційної діяльності; ринок інноваційної продукції; підвищення рівня життя населення регіону.

Органи регіональної влади, у свою чергу, повинні використовувати прямі важелі впливу, що проявляються через форми та методи державного регулювання інноваційної діяльності на основі першочергових заходів державної підтримки, сутність яких наведено у табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Склад першочергових заходів регіональної державної підтримки
інноваційного діяльності

Етапи інноваційного процесу	Види діяльності	Результати діяльності	Першочергові заходи регіональної державної підтримки
1	2	3	4
Науково-дослідні роботи	Фундаментальні	Нові знання. Формування цілісного науково-дослідного комплексу регіону	Формування системи наукової організації, спрямування клопотань, видача рекомендаційних листів
	Прикладні	Нові знання. Формування цілісної науково-технологічної бази регіону	Фінансування, видача грантів, передача регіональної власності, формування системи установ, представлення пільг, придбання та трансфер технологій, спрямування клопотань, організація участі у конкурсах, організація форумів та виставок, рекомендаційні листи, організація реклами
	Проектні	Нові розробки/проекти. Формування проектного базису регіону	Формування системи маркетингових та логістичних фірм, технопарків і бізнес-інкубаторів, залучення потенціалу закладів НАНУ та ВУЗів регіону
Дослідно-конструкторські роботи	Конструкторські	Розробка та проведення експериментальних випробувань	Формування системи маркетингових та логістичних фірм, технопарків і бізнес-інкубаторів, залучення потенціалу закладів НАНУ та ВУЗів регіону
	Технологічні	Зразок для дослідження. Розробка документації	
	Комерційні	Пробний маркетинг. Умови комерціалізації	
	Удосконалення	Підвищення якості продукції / послуг	
	Модифікація	Розробка, виробництво та збут додаткових модифікацій продукції Збудовані основні та допоміжні споруди.	
Будівництво	Покращення інфраструктури регіону		

Продовження табл. 1.8

1	2	3	4
Застосування	Експериментальні	Проведення сертифікації та стандартизації. Визначення параметричного ряду інноваційної продукції	Виділення часткового фінансування, бюджетних позик, представлення пільг, організація конкурсних проектів, формування регіональних центрів сертифікації та стандартизації
	Виробництво	Вимірювання та удосконалення основного виробництва продукції / послуг	
Експлуатація	Обслуговування	Сформовані торговельна та обслуговуюча мережі	Представлення бюджетних позик, передача регіональної власності, гарантії та порука, видача рекомендаційних листів
	Удосконалення	Підвищення якості продукції / послуг	
	Модифікація	Розробка, виробництво та збут додаткових модифікацій продукції	

Метою стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в даному випадку є стабілізація та підйом регіональної економіки, підвищення до рівня європейського добробуту населення території, раціонального використання ресурсів та бюджету за рахунок збереження та розвитку науково-технологічного потенціалу.

Для досягнення цієї мети необхідно визначити і вирішити завдання тактичного та стратегічного планування [74; 98; 100; 101; 105; 221]:

- провести всебічну *діагностику* стану наукової, науково-технологічної та інноваційної діяльності;
- здійснити інвентаризацію регіональних науково-технічних програм і проектів;
- скласти план структурної перебудови економіки регіону;
- ввести у дію регіональну контрактну систему у сфері інноваційних розробок;
- підвищити спрямованість регіонального заказу на інноваційну продукцію/послуги експортно-орієнтованого значення;
- забезпечити залучення коштів державного та регіонального бюджетів для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів міжнародного значення та

забезпечуючи економічну безпеку регіону;

- здійснювати стимулювання винахідницької діяльності, підвищувати рівень захищеності інтелектуальної власності та патентів на продукцію/ послуги, залучати до трансферу технологій;

- розвиток бізнес-планування та застосування міжнародних методик оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів;

- дотримання усіма суб'єктами інноваційної діяльності вимог діючого законодавства.

Враховуючи вищезазначене слід зазначити, що для активізації інноваційної діяльності у регіоні необхідно впроваджувати механізм формування регіональних програм, здійснення яких дозволить перейти на якісно новий рівень перебудови інноваційної сфери регіонального промислового комплексу.

Висновки до розділу 1

Проведені в розділі дослідження дозволили дійти таких висновків:

1. Обґрунтовано методологічний підхід щодо формування регіональних стратегій інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, який передбачає: розбудову на основі програмно-цільового управління ієрархічно взаємопов'язаної багаторівневої системи рішення цілей та завдань кожного з рівнів, для досягнення стабільного зростання якості життя населення; обґрунтування функцій, критеріїв вибору пріоритетів, методів та форм державного регулювання інноваційним розвитком; запровадження трьох етапної моделі стратегічного управління інноваційним розвитком промисловості регіону.

2. Проаналізовано проблеми забезпечення стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону та виявлено причини, які гальмують виконання поставлених завдань.

3. На основі системного підходу розроблено та обґрунтовано організаційно-економічний механізм забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, який передбачає загальні критерії та показники, наприклад, оцінку рівня підвищення ефективності створення та виробництва інноваційної продукції або для конкретного виду економічної діяльності. Даний механізм слід розглядати як підґрунтя процесу реалізації стратегічних задач з інноваційної розбудови регіонального промислового комплексу.

4. Запропоновано здійснювати класифікацію джерел фінансування інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в залежності від фінансових потоків утворення за двома групами: внутрішні та зовнішні. До залучених коштів першої групи автори рекомендують відносити: залучені кошти від випуску акцій, продажу паю та векселів, кошти пенсійного та інвестиційного фондів, толінг, кошти державного/регіонального/місцевого бюджетів, позиковий капітал, іпотечне кредитування, франчайзинг, форфейтинг, селенг, державно-приватне партнерство, іноземний капітал.

5. Досліджено сучасні проблеми, які гальмують інноваційну діяльність в українських регіонах: недостатнє теоретичне обґрунтування інноваційної моделі розвитку, недостатня державна політика та стратегія у регіональному вимірі сучасних технологічних укладів, дезінтеграція вітчизняних регіонів по обсягах фінансування новітніх розробок, слабе фінансування фундаментальних та прикладних досліджень у високотехнологічних секторах економіки, несформовані концепції інноваційного розвитку для кожного конкретного регіону, відсутність механізмів мотивації до розвитку інновацій та їх трансферу.

6. Запропоновано концептуальний підхід до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, який базується на відповідній методології інноваційного розвитку, визначенні взаємопов'язаних цілей та критеріїв, обґрунтованому державному регулюванні, визначених фахівцями передпланових досліджень, науково обґрунтованій політики та стратегії,

визначені джерел фінансування, сформованому інформаційному забезпеченні, оцінки ефективності заходів, які здійснюються.

7. Викладено принципи державної підтримки інноваційної діяльності у межах побудови національної та регіональної інноваційної систем. При цьому, виходячи зі специфіки вітчизняної національної економіки, особлива роль у розвитку інноваційного підприємництва відводиться регіональним органам влади. Реалізація пріоритетів інноваційного регіонального розвитку можлива тільки за рахунок об'єднання зусиль влади регіону, бізнесу та інтелектуального потенціалу вчених. Процес селективної спеціалізації регіону дозволить виявити ресурсні та ринкові переваги, а відповідна науково-технологічна політика зможе конвертувати їх у конкурентні інновації на світовому ринку.

8. Наведено принципову схему системи інноваційних стратегій, реалізація яких можлива за рахунок організаційно-економічних механізмів/інструментів державного регулювання інноваційної діяльності. А також, склад першочергових заходів регіональної державної підтримки цієї діяльності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

2.1. Регіональний розвиток промисловості України: сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення

Сьогодні слід усвідомлювати головну роль промислового виробництва у рості національної економіки, а стратегічним напрямом його розвитку слід вважати неоіндустріалізацію, в основі якої полягає виробництво високотехнологічної продукції [114; 193; 222]. При цьому в Україні має місце активізація процесів усунення держави від формування та проведення державної промислової політики, підтримки тих її виробництв та видів діяльності, які мають конкурентні переваги діяльності та значний потенціал [1; 2; 29].

Промисловий комплекс України є системоутворюючим фактором успішного розвитку національної економіки в цілому, просування її у європейський та світовий економічний простір. На його підприємствах сьогодні зайнято 16% усього зайнятого населення України (2898,2 тис. осіб), промислове виробництво дає 23,5% загальної додаткової вартості, майже половину (47%) експортної продукції [202, с. 63]. Отже, що промисловість є визначальним фактором реалізації прагнення до входження у економічні структури ЄС та глобальне інноваційне середовище, економічної безпеки держави, соціальної та культурних умов життя населення України.

Але, як свідчать дані табл. 2.1, практично за всіма показниками, що характеризують промисловий комплекс України за період 2011-2014рр., спостерігається явно виражена негативна тенденція (виключенням є тільки ціни виробників промислової продукції) [202, с. 38, 74-77, 107]. Так, наприклад, тільки у 2014р. порівняно з попереднім періодом, обсяг продукції промисловості за усіма видами економічної діяльності скоротився на 10,1%.

Таблиця 2.1

Динаміка основних економічних показників промисловості України
за 2011-2014 рр., у відсотках до попереднього року

Показники	Ланцюгові темпи росту (зниження), %			
	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Промисловість за видами діяльності	108,0	99,5	95,7	89,9
Переробна промисловість	109,6	98,0	92,9	90,7
Машинобудування	115,9	96,7	86,8	79,4
Ціни виробників промислової продукції	119,0	103,7	99,9	117,1
Капітальні інвестиції у промисловості	141,6	107,5	100,3	74,3
Виробництво машин та устаткування	125,6	123,8	80,7	72,6
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у промисловості	120,9	111,9	108,2	106,0

Безпосередньо у машинобудуванні – на 20,6%, виробництві машин і устаткування – на 27,4%, капітальних інвестиціях у промисловість – на 25,7%. При цьому ціни виробників промислової продукції за цей період зросли на 17,1%. У середньому щорічно за 2011-2014рр. обсяг продукції промисловості за усіма видами економічної діяльності скорочувався на 1,1%, переробної промисловості – на 2,5%, машинобудування – на 6,3%, виробництва машин і устаткування – на 2,3%.

Найскладніша ситуація спостерігалась у промисловості у 2014р. Руйнування виробничих потужностей та транспортної інфраструктури, розрив виробничих міжрегіональних зв'язків через воєнне протистояння на сході країни призвели до падіння обсягів промислового виробництва за рік на 10,1% (як вже зазначалось вище), що було зумовлено негативними показниками Луганської та Донецької областей (падіння на 30-40%). В інших індустріальних областях погіршення у промисловості виявилось відносно незначним: у Дніпропетровській області падіння становило 8%, Запорізькій – 2%, Львівській – 3%. При цьому в деяких центральних і західних областях України (Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Київській, Миколаївській, Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій) індекси обсягів виробництва промисловості мали позитивну динаміку. Подібні відмінності

було зафіксовано й по деяким іншим галузям економіки [202, с. 108]. Скорочення обсягів виробництва хімічних речовин і хімічної продукції становило 14,2%, металургії – 14,5%, машинобудування – 20,6%.

Отже, сьогодні промисловість України знаходиться у глибокій системній кризі. Падіння промислового виробництва у 2015 р. становило 13%. Четвертий рік спостерігається значне падіння виробництва промислової продукції. Це є слідством скорочення рівня присутності вітчизняної продукції на традиційних ринках під впливом таких причин, як: зменшення попиту на цю продукцію, вибуття з виробничої діяльності значної частини підприємств на Сході України через воєнні дії, несприятливі фінансово-економічні умови функціонування діючих підприємств. Через стагнацію інвестиційних процесів відновлення виробництва не сприяє якісним змінам. Промисловий комплекс України демонструє переважно екстенсивний тип розвитку без змін в базових технологіях. Основним джерелом фінансування промислових підприємств залишаються їх власні кошти, обсяги яких в умовах існуючої економічної та політичної нестабільності в країні постійно скорочуються. Доля кредитних ресурсів для інвестицій не перевищує 15%.

Крім того, необхідно звернути увагу на той факт, що однією з основних тенденцій економічного розвитку у період до 2030 р. буде триваюча структурна перебудова передових економік, зміна пріоритетів галузевого розвитку. Структура передових галузей до 2030 р. буде істотно відрізнитися від нинішньої. За даними провідних американських рейтингів (Bureau of Labor Statistics, журнал «Fortune»; американський рейтинг 5000; десятка галузевих фондових індексів Доу - Джонса по американському ринку), найбільш динамічними і перспективними галузями останніх декількох років були такі, як: інформаційні технології (в широкому сенсі, включаючи послуги, пов'язані з Інтернетом, розробку програмного забезпечення, телекомунікацій), виробництво комп'ютерного обладнання, охорона здоров'я, освіта, фінанси, інженерні послуги, енергетика і торгівля [304]. За оцінками міжнародних експертів, саме ці види діяльності найближчим часом будуть

розвиватись найбільш швидко [306].

Ще в червні 2010 р. Міністерство економіки, торгівлі і промисловості Японії представило документ «Бачення промислової структури - 2010», в якому міститься аналіз поточного стану японської промисловості та визначаються пріоритети (в т.ч. і галузеві) її розвитку [305]. До п'яти пріоритетів структурної модернізації японської промисловості віднесено такі, як: інфраструктура (ядерна електроенергетика, залізні дороги, водопостачання тощо); індустрія засобів збереження навколишнього середовища та енергозбереження - транспортні засоби нового покоління, «розумні» комунальні системи тощо; потужна «креативна індустрія» - мода, туризм, продовольчі товари, контент; охорона здоров'я; інноваційні галузі - робототехніка, космос та ін. Японський план структурної модернізації економіки підтверджує тенденції в зміні галузевих пріоритетів, характерних для розвинених країн світу. В даний час найбільш перспективними вважаються галузі: інформаційні та телекомунікаційні послуги, виробництво комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, енергетика (але не видобуток енергоносіїв, а технології їх раціонального використання та залучення в енергетичний баланс нових джерел енергії), охорона здоров'я, «креативні» галузі, інженерні послуги з розробки та обслуговування нових технологій.

Отже, виходячи з розглянутих пріоритетів галузевого розвитку до 2030р., провідні економіки світу матимуть істотно відмінні від сьогоденної структури генерування доданої вартості, в яких провідні ролі гратимуть такі галузі, як: охорона здоров'я, інформаційні послуги, креативні галузі, екологічно орієнтовані види діяльності та послуги з НДДКР, тобто економічний розвиток зміщується в інтелектуальні сфери діяльності, в яких генеруються нові знання і технології.

Україна як на макро-, так і на мезо- та мікрорівнях, на даному етапі свого розвитку повинна враховувати ці зміни з метою вдосконалення просторової та галузевої структури підприємницького сектору України.

Оскільки загально визнаним макроекономічним показником, що відбиває, як обсяг національного багатства, так і його галузеву структуру, є валова додана вартість (ВДВ), було досліджено структурні зміни в економіці України за видами економічної діяльності відповідно до КВЕД-10 (додаток А, табл. А.1). У структурі ВВП України за 2010-2014рр. суттєвих змін не відбувалось: левова доля ВВП в основних цінах створюється за такими видами діяльності, як: промисловість; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; фінансова та страхова діяльність; сільське, лісове та рибне господарство.

Слід зазначити, що у 2014р. порівняно з 2010р. значно зросла питома вага ВДВ, що створена у сільському, лісовому та рибному господарствах (на 3,3 відсоткового пункту (в.п.)), а також за такими видами економічної діяльності, як операції з нерухомим майном та професійна, наукова та технічна діяльність (відповідно на 1,2 в.п.). Поряд з цим, значно скоротилась питома вага ВДВ, що створена у промисловості (на 1,9 в.п.). Але, якщо тенденцію до зниження питомої ваги ВДВ, що створена у добувній промисловості (на 0,8 в.п.), можна вважати позитивним явищем, то, на жаль, зниження у переробній (на 0,9 в.п.) – це негативний момент структурної перебудови економіки України, з точки зору соціальної зорієнтованості виробництва і кореляційного взаємозв'язку між динамікою ВВП і темпами зростання видів економічної діяльності України (як показують результати КРА, найвищій – у переробній промисловості). «Локомотивом» створення ВРП виступають Дніпропетровська, Харківська, Київська та Одеська області, але фізичний обсяг ВРП у всіх вище зазначених областях має явно виражену тенденцію до скорочення у 2012-2014рр. [249, с. 90, 92]. Галузева структура передбачає виділення галузей у середині певного виду економічної діяльності та визначення характеру та сутності взаємозв'язків між ними. Структура промисловості України за галузевою ознакою за 2010-2014рр. має позитивні зрушення: зменшується питома вага ВДВ добувної промисловості

та розробки кар'єрів у загальному обсязі ВДВ промисловості і збільшується - переробної (табл. 2.2), але у вітчизняній економіці продовжують домінувати енергоємні та матеріаломісткі виробництва, які постійно майже монопольно залежні від імпорту паливно-енергетичних ресурсів [249, с. 74].

Таблиця 2.2

Структура промисловості України за галузевою ознакою за 2010-2014рр., у %

Галузі промисловості (КВЕД-2010)	Питома вага валової доданої вартості (ВДВ) галузі у загальному обсязі ВДВ промисловості, %				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Добувна промисловість та розробка кар'єрів	25,6	29,1	26,3	27,1	24,3
Переробна промисловість	58,4	54,0	57,0	56,0	59,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	12,7	14,3	14,5	14,6	13,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	3,3	2,6	2,2	2,3	2,2
Усього за галузями промисловості	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

В переробній промисловості необхідно, в першу чергу, приділити увагу тим підгалузям, підприємства яких виробляють товари масового вжитку, а саме: виробництву харчових продуктів, текстильному виробництву, виробництву одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів. Але економічна та політична ситуація, що склалася в Україні за останні роки, привела до того, що всі вищеперераховані підгалузі щорічно скорочують обсяги виробництва [249, с. 107]. Так, тільки у 2015р. відносно попереднього року виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів зменшилось на 10,7%, текстильне виробництво – на 8%. Разом з тим, як свідчить товарна структура зовнішньої торгівлі у 2015 р., саме ці види товару становлять значну долю в імпорті України: готові харчові продукти – 4,3%, мінеральні продукти – 31,2%, текстильні матеріали – 3,8% [249, с. 107].

Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів є складовою агропромислового комплексу і здійснює свою діяльність за такими напрямками, як: виробництво м'яса та м'ясних продуктів, перероблення та консервування риби, ракоподібних і молюсків,

перероблення та консервування фруктів і овочів, виробництво олії та тваринних жирів, виробництво молочних продуктів, виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів, виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів та ін.

Обсяг виробництва харчових продуктів за період 2011-2015рр. зменшився на 9,7%, що не можна вважати позитивним моментом у галузевій структурі промисловості, тому що, з одного боку, Україна має достатню сировинну базу, з іншого, продукція харчової промисловості є предметом щоденного вжитку.

Виробництво м'яса та м'ясних продуктів – це одна з провідних підгалузей у харчовій індустрії. Але у 1990-ті рр. в Україні значно знизилась її ресурсна база: поголів'я худоби скоротилось на 70%. Ця негативна тенденція спостерігається і сьогодні. Так за період 2014-2015рр. поголів'я великої рогатої худоби скоротилось на 14,7%, у тому числі корів – на 11,3%; свиней – на 8,8%, птиці – на 7,5% [250, с. 23]. Це призвело до того, що за 2013-2015рр. виробництво ковбасних виробів зменшилось в цілому по Україні на 19,8%, у тому числі у Чернівецькій області – на 61,9%, Донецькій – на 40,7%, Волинській – на 33,3%, Одеській – на 23,3% [249, с. 116]. Черкаська, Вінницька, Дніпропетровська, Київська і Львівська області мають найкращу сировинну базу для виробництва м'яса та м'ясних продуктів [249, с. 143].

Значно скоротилась сировинна база для виробництва молочних продуктів: за 2010-2015рр. виробництво молока зменшилось на 8,6%. Молочна промисловість здійснює виробництво масло-молочної, сироварної, молочно-консервованої продукції, продуктів з незбираного молока. Вона тісно пов'язана з сільськогосподарським сектором. Через нестачу молочної сировини та низькі закупівельні ціни, потужності даної галузі задіяні на 10-15%. Найкращу сировинну базу для молочної промисловості мають Вінницька, Полтавська, Житомирська, Львівська та Івано-Франківська області, а основними центрами виробництва молока рідкого обробленого є

Вінницька, Житомирська та Київська області, виробництва йогурту – Київська, Дніпропетровська, Херсонська, Полтавська і Харківська області.

Слід зазначити, що вищезазначені підгалузі харчової промисловості потребують оновлення капіталу, технологій, ринків збуту за межами України, сертифікації продукції.

Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів забезпечено сировинною базою, оскільки Україна традиційно є відомим виробником зернових культур.

Консервна промисловість також має належну сировинну базу.

Олійна промисловість виробляє рослинні жири та продукти на їх основі. Має достатню сировинну базу, навіть, доцільним було б скорочення експорту насіння олійних культур і створення привабливих інвестиційних, економічних та правових умов виробництва кінцевого продукту і збільшення експорту готової продукції.

Достатню вітчизняну сировинну базу мають підприємства, що здійснюють виробництво хліба, хлібобулочних і кондитерських виробів, виробництво безалкогольних напоїв.

Основними заходами, що дозволять вдосконалити просторову та галузеву структуру підприємницького сектору промисловості України на інноваційній основі, можна вважати такі:

1. При визначенні пріоритетних видів економічної діяльності як на макро-, так і на мезорівнях економіки України, обов'язково враховувати світові тенденції структурних зрушень. В якості зразку бачення промислової структури України на перспективу можна запропонувати документ Міністерства економіки, торгівлі і промисловості Японії «Бачення промислової структури – 2010», тому що у нас закінчився 2016р., а вітчизняна структура економіки має тільки деякі орієнтири щодо наближення до структурних зрушень передових економік. Крім того, необхідно, в першу чергу, для кожного регіону визначити найвагоміші індексоутворюючі види економічної діяльності (галузі та їх підгалузі), з точки зору інвестиційної

привабливості, з урахуванням сприятливих природно-кліматичних умов, наявності сировинного та споживчого потенціалу. Так, наприклад, для Одеської області, яка є лідером серед регіонів України з виробництва олії та тваринних жирів (на яке припадає більше третини реалізованої продукції в загальному обсязі реалізації харчових продуктів області), традиційно є регіоном виноградарства й виноробства (у регіоні вирощується майже половина українського винограду), доцільно розвивати підприємництво саме з виробництва цих видів продукції. Особливу увагу слід приділити випуску маргарину і жирів харчових подібних. Також слід приділити більше уваги виробництву товарів повсякденного вжитку, а саме: молока та вершків, жирністю більше 6%, неконцентрованих та не підсолоджених, сироватки та модифікованої сироватки рідкої чи в пастоподібній формі; виробництву субпродуктів харчових та м'яса великої рогатої худоби, свиней, свіжих чи охолоджених, виробництва ковбас. Для забезпечення стабільної сировинної бази цих підприємств підприємцям необхідно укладати договори на поставку сировини з фермерами та домогосподарствами таких районів області, як: Арцизький, Кілійський, Комінтернівський, Котовський, Красноокнянський, Овідіопольський, Саратський та Ширяєвський. Необхідно також поновити та удосконалити програму «Овочі Одещини», основною метою якої буде імпортозаміщення. Для цього є сприятливі природно-кліматичні умови практично за усіма районами області (особливо на півдні), але на сьогодні відсутні сільськогосподарські кооперативи, які будуть мати замкнутий технологічний цикл виробництва від вирощування сировини до готової продукції, свої пункти збуту продукції. Це дозволить уникнути дебіторської заборгованості підприємств за відвантажену продукцію, яка в подальшому створює труднощі у сплаті податків, в розрахунках з сільгосп підприємствами та фермерами за поставлену сировину тощо.

2. Основні заходи щодо модернізації переробної промисловості на державному рівні необхідно узгоджувати з Програмами соціально-

економічного розвитку регіонів, їх природно-ресурсним, виробничим та освітнім потенціалом, який доцільно визначати комплексно за інтегральним показником. Це дозволить побудувати оптимальну галузеву структуру національної економіки, яка буде відносно максимально забезпечена не тільки сировинною базою, але й якісними трудовими ресурсами. Такий підхід буде сприяти не тільки відновленню технічної бази пріоритетних галузей переробної промисловості певного регіону, але й створенню нових робочих місць, поживавить роботу освітніх установ, що будуть здійснювати підготовку фахівців для даних галузей (підгалузей) промисловості та спрямувати наукові дослідження на вдосконалення технологічних процесів, підтримати вітчизняного товаровиробника. Інформаційну базу для прийняття рішень управлінцями, підприємцями, потенційними інвесторами для кожного регіону у вигляді паспорту економічної самодостатності регіону можуть готувати фахівці регіональних науково-дослідницьких установ НАН України, а також спеціалісти вищих навчальних закладів та закладів професійно-технічної освіти, що здійснюють підготовку фахівців для харчової або легкої промисловості, машинобудування, інформації та телекомунікацій, сільського господарства.

3. Розробити дорожню карту реалізації стратегічної програми галузевої структурної перебудови регіонів на технологічній платформі, яка, на відміну від існуючих, буде ґрунтуватись на узагальненні зарубіжних форсайт-досліджень технологій майбутнього, використанні сценарного підходу та визначенні індикаторів оцінки реалізації програми, що забезпечує взаємозв'язок стратегій розвитку і планів функціонування провідних кластерів пріоритетних видів економічної діяльності та галузей промисловості країни і технологічних платформ як ядра їх розвитку.

Вищенаведене ще раз підтверджує необхідність удосконалення теоретико-методичних засад інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління.

Для удосконалення управління розвитком регіонального промислового комплексу слід широко використовувати існуючі у вітчизняній та закордонній практиці методи та заходи для отримання потрібного економічного ефекту та стимулювати виробничу та інноваційну діяльність у регіоні.

На протязі останніх шести років проводиться активна робота в області адміністративного реформування національної та регіональних економік, органів державного управління у промисловості [1; 23]. Відбулась ліквідація Мінпромполітики, а відповідний підрозділ Мінекономрозвитку не в змозі вирішувати складні питання промислового розвитку.

Сьогодні більше 90% промислової продукції, яка виробляється в Україні, є результатом низьких технологічних укладів [258, с. 418, 557-558]. Кількість інноваційно-активних промислових підприємств дуже невелика: 10-14 % [258, с. 352]. Їх доля у 2012 р. у порівнянні з 1990 р. знизилась на 44% [258, с. 362].

Реалізація інноваційної промислової продукції за межі України (у % до загального обсягу реалізованої промислової продукції) скоротилась у 2005 р. – 50 %, у 2011 р. – 29,8 % [258, с. 401]. Ці показники у 5-8 разів нижче, ніж у економічно розвинутих європейських країнах. При цьому спроби відбудови промислового виробництва ні супроводжувались якісними змінами – переважає екстенсивний тип розвитку без змін у базових технологіях.

У 2015р. питома вага промислових підприємств, що впроваджували інновації, в цілому по Україні становила тільки 15,2 % від загальної кількості обстежених, у тому числі: підприємства, що впроваджували інноваційні процеси – 8,4% (з них маловідходні та ресурсозберігаючі – 3,3%), а інноваційні види продукції – 8,7% [249, с. 209]. Найбільше промислових підприємств, що впроваджували інновації, спостерігається у м. Києві (19,6% від загальної кількості інноваційно-активних промислових підприємств України), Харківській (15,7%), Запорізькій (12,2%), Херсонській (10,4%), Тернопільській (8,0%), Сумській (7,7%) областях [249, с. 213]. Реалізацією

інноваційної продукції займаються переважно Харківська область (11,6% від загальної кількості підприємств, що займалися реалізацією інноваційної продукції), м. Київ (11,2%), Львівська (7,7%) та Запорізька (7,4%) області [249, с. 211].

Національна інноваційна система, як і інноваційні системи регіонів, що формуються, виявились нездатними стимулювати інноваційні процеси у промисловості, впливати на її конкурентоспроможність.

Для виходу на новий рівень потрібні значні інвестиції, але інвестиції у основний капітал скорочуються (табл. 2.3) [220].

Таблиця 2.3

Динаміка питомої ваги інвестицій в основний капітал за видами промислової діяльності в Україні (відсотків до попереднього року)

Рік	2011	2012	2013	2014
Галузі промисловості				
Вся промисловість	108,0	99,5	95,7	89,9
Добувна та переробна промисловість	108,8	99,1	95,3	89,3
Переробна промисловість	109,6	98,0	92,9	90,7
у т.ч. машинобудування	115,9	96,7	86,8	79,4
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	103,6	102,0	98,6	93,4

Як свідчить аналіз даних табл. 2.3, за період 2012-2014рр. простежується негативна тенденція щодо інвестицій в основний капітал за усіма галузями промисловості. Винятком у 2012р. було виробництво та розподілення електроенергії, газу та води. Дана галузь має найменші темпи скорочення інвестицій в основний капітал: за 2012-2014рр. на 6,1%, найбільші – на 33,4% у машинобудування і це в той час, коли коефіцієнт зносу устаткування промислових підприємств варіює у межах 66-70%. Головним джерелом фінансування інноваційної та іншої інвестиційної активності промислових підприємств залишаються їх власні засоби, обсяги яких в умовах фінансово-економічної кризи також постійно зменшуються (табл. 2.4) [220].

Таблиця 2.4

Інвестиції в основний капітал в економіці України за джерелами
фінансування (відсотків до загально обсягу)

Показники	Структура інвестицій в основний капітал, % до загального обсягу			
	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Всього: у т.ч. за рахунок	100,0	100,0	100,0	100,0
- коштів державного бюджету	7,1	5,8	2,4	1,2
- коштів місцевих бюджетів	3,4	3,1	2,7	2,7
- власних коштів підприємств	58,6	59,7	63,8	70,5
- коштів іноземних інвесторів	2,8	1,7	1,8	2,6
- коштів населення	7,5	8,8	10,6	10,0
- кредитів банків	16,3	17,1	15,3	9,9
- інші джерела фінансування	4,3	3,8	3,4	3,1

Лєвова частина капітальних інвестицій в промислові підприємства сьогодні спрямовується в матеріальні активи: їх питома вага у 2014 р. становила 98,3% і порівняно з 2010 р. зросла на 0,2 відсотки [44]. Але слід звернути увагу на те, що даний показник як за обсягом, так і за напрямком споживання має тенденцію до скорочення. Так тільки у 2014р. порівняно з попереднім роком капітальні інвестиції у промисловість скоротились на 19,1%, - у матеріальні активи підприємств на 18,6%, а у нематеріальні – на 40,4% (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка капітальних інвестицій у промисловість України за 2011-2014 рр.,
у відсотках до попереднього року

Показники	Ланцюгові темпи росту (зниження), у відсотках			
	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Капітальні інвестиції у промисловість України	169,8	139,4	98,6	80,9
З них:				
- у матеріальні активи	170,3	139,7	97,7	81,4
- у нематеріальні активи	140,6	121,4	162,3	59,6

Отже, ситуація, яка склалась загрожує розвитку української промисловості та її національній/науково-технологічній/інноваційній безпеці

[175] і потребує розробки системи мір, які направлені на приведення промислового комплексу країни/регіонів до рівня світових стандартів.

Якісно новий рівень промислового виробництва в країні та його регіональних складових може забезпечити тільки принципово нова стратегія інноваційного розвитку промислового комплексу регіонів.

Таким чином, вихід зі складної ситуації визначається можливістю спільних зусиль влади, бізнесу, науковців, громадськості сформувати та реалізувати комплексну, науково обґрунтовану з *передплановими дослідженнями* [100; 104] концепцію/політику/стратегію/програму інноваційного розвитку промислового комплексу країни та окремо кожного регіону з розробкою відповідних механізмів, які забезпечують динамічну модернізацію країни.

Для цього, в першу чергу, необхідно удосконалити інституціональну структуру промислового виробництва в Україні, шляхом модернізації/адаптації під п'ятий – сьомий технологічні уклади [60, с. 446-447; 138, с. 37; 258], перетворення її з фрагментарного у цілісний комплекс, який буде інтегрований у світове виробництво. Він повинен бути високорентабельним, можливим до саморозвитку, об'єднувати системно-структурні галузеві новоутворення, відповідати потребам екології та енергозбереження [54, с. 438; 224, с. 31; 244, с. 149; 144, с. 306].

Нова структура національного промислового комплексу з включенням регіональних складових повинна бути багаторівневою та, згідно конкретним умовам, включати вертикально та горизонтально інтегровані структури. У центр уваги необхідно поставити горизонтально інтегровані технологічні процеси. Особливу роль слід приділити формуванню горизонтальних інтегрованих об'єднань – кластерів, які мають можливість об'єднати науково-технологічні можливості малих та середніх підприємств, з одного боку, а з іншого, у меншій мірі, крупні підприємства – корпорації, об'єднання, холдинги, концерни [190; 195; 196].

Як правило, більшість досліджень економіки промислових регіонів враховують прискорений розвиток вітчизняних регіонів зі створенням нових виробничих систем на основі мережевих структур – кластерів [61, ч. 1, с. 38; 244, с. 141; 273, с. 214]. Вони розуміють кластер, як територіальне об'єднання взаємопов'язаних підприємств та закладів у межах відповідного промислового регіону [244, с. 88]. Там же: кластер або промислова група – це група географічно відповідних взаємопов'язаних компаній та пов'язаних з ними організацій, які діють у відповідній середі та характеризуються загальністю діяльності та взаємодоповнюють друг друга [244, с. 89].

Окремі автори доводять, що: «кластер є новим способом структуризації виробництва, забезпечення довгострокових можливостей розвитку, встановлення основ державної та регіональної політики» [274, с. 214].

Відмічаємо, що: «кластерна економіка – це не нова економіка, а новий спосіб організації мікроекономічної політики у країні по відношенню до нових об'єктів економіки – просторовим та позапросторовим мезоекономічним системам» [61, ч. 1, с. 5]. Також: «територіально-виробничі комплекси у радянській економіці створили добру основу для сучасного процесу організації управління та планування у регіоні» [61, ч. 1, с. 57-73].

Кластери відрізняються за рівнем взаємодії між підприємствами: від вільних відносин в асоціації до структурованого співтовариства та конкуренції [259, с. 88]. Членство у кластерах та міжнародних мережах сприяють збільшенню результативності, інноваційності та конкурентоспроможності їх учасників.

На рис. 2.1 показано взаємозалежність підприємств та інших учасників сільової (або мережевої) системи у вигляді промислового кластеру. У таких структурах виникає взаємна підтримка і координація, які у повсякденному житті відображають такі поняття як «соціальний капітал» і «довіра».

Виходячи із особливостей регіонів доцільно запропонувати такі основні складові формування регіональних промислових кластерів:

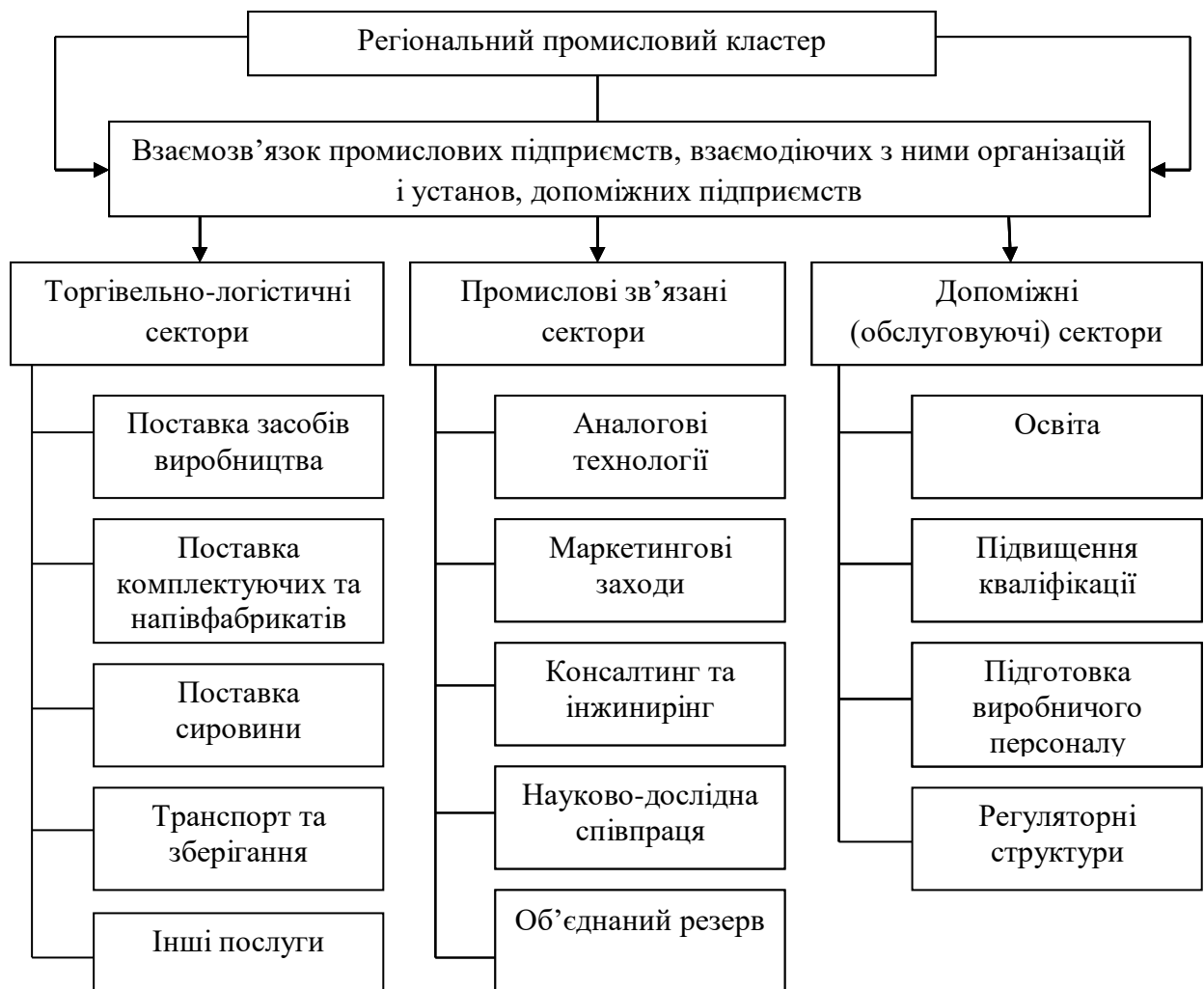

Рис. 2.1. Регіональний промисловий кластер
(розроблено на основі [244, с. 90])

- наближеність до товарних ринків;
- доступність ресурсів;
- забезпеченість спеціальною робочою силою;
- доступність відповідної інформації;
- економія за рахунок масштабу;
- вартість операції.

Пристаюючи до організації кластерів, необхідно звертати увагу на ряд їх характеристик:

А. Спеціалізація. Зазвичай кластер розглядають як спеціалізований. При цьому відбувається безперервний процес взаємодії між учасниками, які стимулюють взаємну освіту, експериментують та здійснюють інноваційний

обмін.

Це відбувається через різні інститути, які забезпечують розвиток та укріплення професійних зв'язків. У цьому процесі кластери вже не розглядаються у рамках тільки одного сектору економіки, тому характер спеціалізації кластера немає обмежень тільки однією галуззю. Кластери можуть розвиватись у змішаних напрямках. При цьому, кластеризація становиться важливим джерелом знань.

Б. Інноваційність. Більшість дослідників промислової трансформації відмічають, що усі кластери, у тому чи іншому ступені, сприяють інноваційному розвитку [97, с. 266; 244, с. 141; 274, с. 217]. Інновація є складною функцією від широкого ряду умов та взаємодії між різними економічними системами. Серед необхідних умов, слід виділити науку - підприємництво, відкритість якої по відношенню до нових ідей, інтелектуального капіталу, нематеріальних активів, венчурного капіталу, важко не оцінити.

В. Учасники. Обов'язковий компонент кластерів – множинність підприємств. Вони визначають його характер. Однак, кластеризація включає різноманітні форми промислових підприємств, як правило, одного виду економічної діяльності. При відсутності різноманітності агломерації починають походити на розрощенні підприємства, де окремі виробничі одиниці взаємодіють як субконтрактори або клієнти по відношенню до головної організації. Для життєдіяльності кластерів та просування кластерних ініціатив необхідні інститути співробітництва, які можуть сприяти встановленню цілковито нових структур та залучати у даний процес багаточисленні організації (наукового плану, логістичного та ін.).

Г. Життєвий цикл. Будь-який кластер проходить через визначну кількість стадій. Вони можуть бути різними, їх динаміка та послідовність можуть змінюватись. Але, існує внутрішня логіка процесу життєдіяльності кластеру, яка дозволяє змодельовати найбільш загальні стадії його розвитку. Життєвий цикл кластера включає наступні характерні стадії:

(1) агломерація: у регіоні існує декілька підприємств та інших економічних агентів;

(2) кластер, який виник: деякі учасники агломерації починають кооперуватись крізь основну діяльність та реалізувати загальні можливості через свої взаємодії;

(3) кластер, який розвивається: розширюється поле взаємодії між членами кластеру, залучаються нові учасники цієї взаємопов'язаної діяльності на рівні регіону, створюються нові формальні та неформальні інститути підтримки співпраці;

(4) зрілий кластер: визначається ступенем досягнення критичної маси діючих суб'єктів;

(5) трансформація: з ходом часу ринки, технології і процеси змінюються та тягнуть за собою зміну кластерів;

(6) працюючий кластер: кожна структура, яка функціонує на ринку значний термін рано чи пізно проходить етап перегляду процесу свого функціонування та приходить до висновку щодо принципової переорієнтації своєї ринкової діяльності;

(7) кластер, який відходить з ринку зі здійсненням відповідних процесів утилізації та ліквідації.

Питання про стадії життєвого циклу конкретного кластера актуальні у зв'язку з проблемою класифікації кластерів, і виступають одним з можливих напрямів систематизації їх видів [61, с. 47-50; 244, с. 88-89; 274, с. 215-216].

Формування інтегрованих бізнес-структур повинно враховувати зарубіжний досвід виконання такої праці, що дозволить мінімізувати ризики її низьких результатів [75, с. 54].

Інноваційна державна промислова політика повинна будуватись на стратегічному та галузевому довгострокових прогнозах та інтегрувати кращий світовий досвід [60, с. 52]. Важливо сформувати досконалу систему науково-технологічного та освітнього забезпечення розвитку промислового комплексу. Необхідно відтворити ланцюг галузевої науки, який сьогодні

майже ліквідовано. Передбачається відтворення національного наукового центру промислового виробництва, з урахуванням регіонального відділення, на яке необхідно покласти завдання розробки стратегічних та науково-технологічних прогнозів, координацію виконання стратегічно важливих інноваційно-інвестиційних проектів, інтеграцію розробок інститутів НАНУ та університетів, інших суб'єктів інноваційної діяльності. Необхідно забезпечити виконання Закону України «Про наукову діяльність» у часті фінансування української науки на рівні 1,7 % ВВП.

Нова регіональна інноваційна політика повинна забезпечити гармонізацію нормативної бази з урахуванням міжнародних стандартів [231, с. 135], перехід на розробку та виготовлення цілісних систем. Модульна побудова з використанням найкращої елементної бази, яка відповідає світовим стандартам є сьогодні життєвою необхідністю. Безпечні, економічні, соціальні проблеми, що постали нині перед нашою державою, потребують інноваційних підходів до їх розв'язання не стільки зусиллями політиків, скільки вчених. Новий Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [187] спрямовано на забезпечення інноваційного перетворення та оновлення науково-технологічної сфери на демократичних засадах, підвищення авторитету науки у суспільстві та сприяння залученню до активної роботи молодих вчених.

Є окремі позитивні приклади у вітчизняній практиці. За 2015 р. Державну премію отримали: авторський колектив ДП «Харківське конструкторське бюро з машинобудування ім. О.О. Морозова» за розробку і впровадження бойової машини БТР – 4Е, яка істотно переважає закордонні аналоги за комплексом технічних показників; колектив виробників ДП «Конструкторське бюро «Південне» ім. М.К. Янгеля» за створення унікального випробувального комплексу, що забезпечує замкнений цикл розроблення й виробництва ракетно-космічної техніки і значно підвищує надійність її функціонування, даючи змогу зменшити кількість льотних випробувань.

Премії КМУ у 2016 р. за розробку і впровадження інноваційних технологій отримали роботи:

- створення комплексного тренажера найвищого рівня для літака АН – 148 та його модифікації (ДП «Антонов»);

- розробка та впровадження у виробництво новітніх технологій створення надсучасних детекторних модулів на основі базових високотехнологічних компонентів з алюмінієвою комутацією для систем детектування часток в експериментах фізики високих енергій («ТОВ «Світлодіодні технології України»);

- розробка та впровадження сенсорних контрольних інформаційних технологій (НВК «Фотоприлад»).

На думку багатьох фахівців, державна інноваційна політика повинна концентруватися на прискоренні дифузії інновацій усередині країни, а не тільки на генерації знань [256, с. 78]. Інструменти розробки і здійснення політики описані у роботі Д. Мовері, які відображають характер і тенденції науково-технологічного розвитку періоду 1980-90 рр. Визначаючи інноваційну політику як політику, «метою якої є вплив на прийняття організаціями рішення розробляти, комерціалізувати або вводити нові технології», Д. Мовері підкреслював її зростаюче значення у ці роки: «Загострення міжнародної конкуренції у галузях високих технологій і очевидний успіх Японії й інших країн тихоокеанського басейну у здійсненні стратегічної інноваційної політики також збільшили зацікавленість вчених, керівників, що приймають політичні рішення, і менеджерів до розробки інноваційної політики для удосконалення інноваційного та економічного функціонування» [296].

Визначаючи різні типи політичних ініціатив у інноваційній сфері, Дж. Кларк наводить їхню класифікацію, виділяючи ті ініціативи, що розробляються головним чином з метою: стимулювати пропозицію інновацій, стимулювати і задовольнити попит на технології, поліпшити інформаційні потоки за допомогою розвитку мереж або національної

інфраструктури [284].

Розглядаючи еволюцію підходів до характеристики інноваційної політики, необхідно звернути увагу на проблему («переваги») відсталості – дешевизни імітації у порівнянні з інновацією. У цьому для України бачиться шанс зрівнятися з лідерами, здійснивши технологічний ривок. Навпаки, країнам-імітаторам (Китай) загрожує пастка низької продуктивності, тоді як активні у сфері досліджень і розробок країни можуть отримувати переваги зростаючої продуктивності [258, с. 79].

При цьому регіони можуть брати активну участь у: (а) розробці інноваційної політики, (б) інвестиційної політики, (в) освітньої політики, (г) науково-технологічної політики, (д) промислової політики, (е) удосконалювати законодавче забезпечення, (ж) визначенні загальної стратегії, (з) впровадженні програм та інструментів, (і) оцінці стратегій, програм та інструментів (рис. 2.2) у країнах ЄС, які володіють великими структурними фондами. Наприклад, багато регіональних ініціатив інноваційної стратегії розпочались через участь у регіональних програмах політики ЄС [258, с. 634].

Лідерство найбільш розвинутих країн за основними показниками глобалізації стали важливою передумовою нарощування їх інноваційної потужності, здатності реалізації моделі інноваційного розвитку.

В Україні, починаючи з 2003 р. [255], формується ґрунтовна законодавча база для реалізації вітчизняної моделі інноваційного розвитку [178-179; 186; 187; 112; 113; 206]. На початку ХХІ ст. диспропорції у розподілі інноваційного потенціалу, технологічного заділу, виробничих потужностей і суспільного багатства між регіонами світу досягли величезного масштабу.

Саме у цьому контексті заслуговує на увагу необхідність здійснення аналізу рейтингових оцінок, що вміщують фактор інновацій, їх особливості, практичну реалізацію (Додаток Б). Відносна важливість регіонів у багаторівневих структурах управління може також залежати від національних органів.

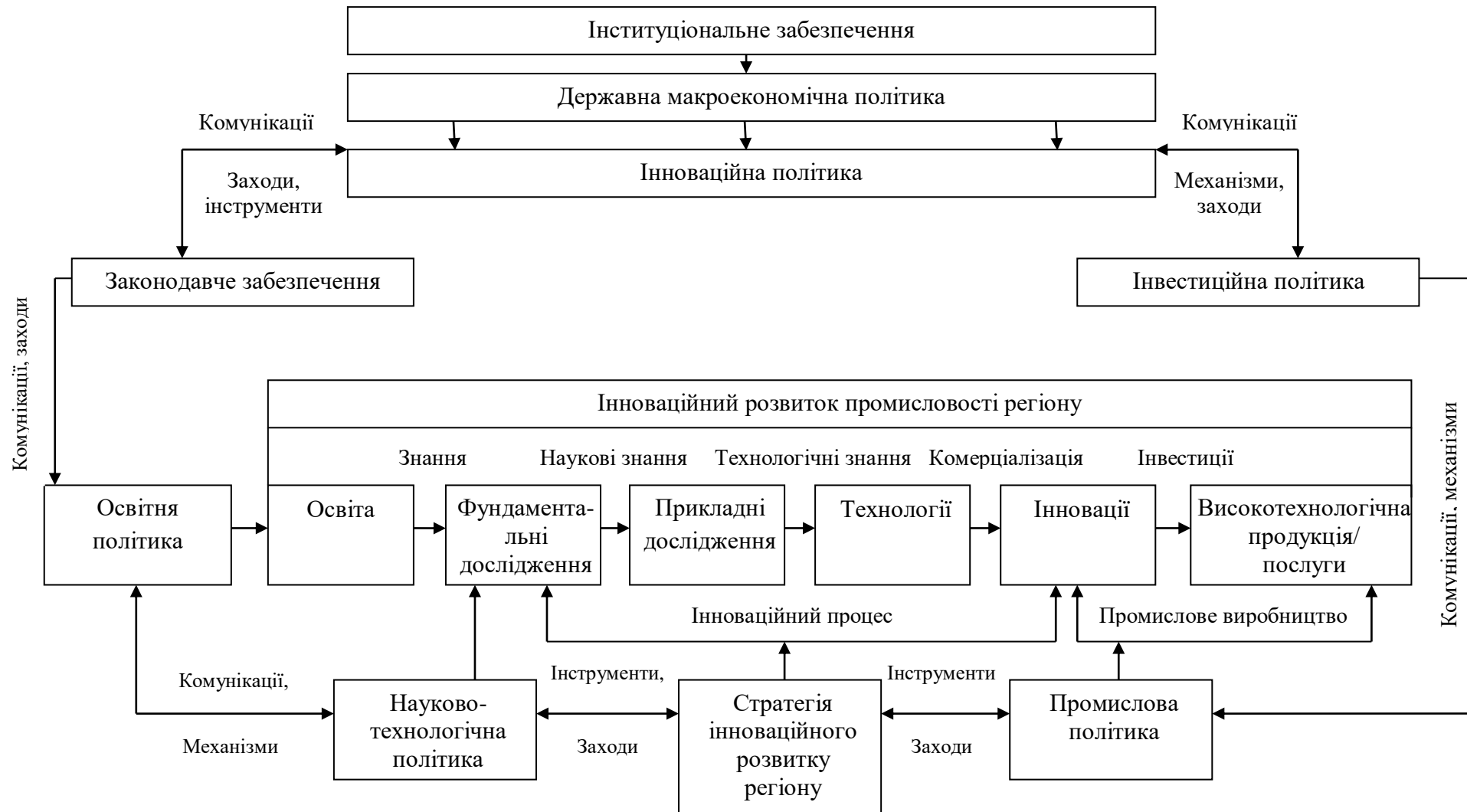

Рис. 2.2. Схема механізму формування стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в системі державної макроекономічної політики (розроблено на основі [258, с. 92])

Це спостерігається особливо у країнах ЄС, які володіють великими структурними фондами. Наприклад, багато регіональних ініціатив інноваційної стратегії розпочались через участь у регіональних програмах політики ЄС [258, с. 634].

Розробка сучасної інноваційної промислової політики базується на традиційному показнику оцінки реального сектору – індексу поточної конкурентоспроможності. Але він не відображає якісну сторону економічної динаміки. Просте господарське зростання вже не може забезпечити комплексний розвиток регіону. Більш ефективним може бути індекс перспективної конкурентоспроможності регіону, який стимулює до динамічного інноваційного розвитку регіону та який визначається рівнем інноваційності продукції і враховує показники зростання додаткової вартості, рентабельності, структури активів регіону, матеріало- і енергоефективності, і що буде сприяти переходу регіону до стратегії інноваційного розвитку.

Для досягнення позитивних змін щодо інноваційного розвитку регіональних промислових комплексів сьогодні важливо сформулювати за допомогою регіональних економічних закладів (інститути НАНУ, університети та ін.) програму першочергових дій та заходів з науково обґрунтованими дослідженнями, реалізація яких зломить негативну тенденцію розвитку та стабільно позитивну, з темпами росту 5-7%, а у виробництві високотехнологічної продукції - 10-15 % (табл. 2.6) [220]. Дії повинні передбачати відновлення та нарощування промислового виробництва у регіоні, виходячи з: потреб господарського комплексу країни та поставок на експорт; імпортозаміщення; диверсифікації; підвищення конкурентоспроможності промислової продукції за рахунок інноваційних та організаційно-економічних рішень.

Далі слід передбачити зниження економічного тиску, у першу чергу, на виробників інноваційної промислової продукції.

Таблиця 2.6

Показники економічного розвитку окремих регіонів України за 2014 р.

Показники	Україна	Області					
		Вінницька	Дніпропетровська	Миколаївська	Одеська	Харківська	Херсонська
Валовий регіональний продукт, млн. грн.	1522657	36191	152905	32030	69760	85315	20767
Частка валового регіонального продукту у загальному підсумку, %	100,0	2,4	10,0	2,1	4,6	5,6	1,4
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, грн.	33473	2303	46333	27355	29118	31128	19311
Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту, %	100,0	104,8	99,3	104,4	105,7	98,8	101,1
Індекс споживчих цін за регіонами, %	112,1	111,1	111,9	112,0	113,2	111,8	111,5
Розподіл кількості суб'єктів ЄДРПОУ на 1000 населення, один.	-	21	33	41	34	30	29
Індекси промислової продукції за регіонами, %	89,9	105,4	92,5	101,4	99,7	94,8	96,4
Капітальні інвестиції, млн. грн.	219420	5675	20357	3771	9361	8032	2208
Капітальні інвестиції на одну особу, грн.	5122,9	5350,5	6204,0	3235,5	3924,4	2954,6	2065,9
Індекс будівельної продукції, %	79,6	72,8	87,6	91,4	94,9	89,6	72,6
Оптовий товарообіг, млн. грн	987957,0	10539,9	77711,3	17447,5	38824,4	44503,0	7056,3
Зайнятість населення, %	56,6	56,3	60,2	57,3	56,7	59,0	56,4
Безробіття населення, %	9,3	10,5	8,0	9,1	6,7	7,8	9,9

В умовах значного падіння регіональних промислових виробництв та зменшення обсягів роботи по обслуговуванню промислових підприємств транспортними та енергетичними монополіями, нелогічно вирішувати проблеми розвитку останніх за рахунок підвищення тарифів на транспортування та енергоресурси для промислової продукції. Уряду України у цих умовах доцільно приймати рішення про не підвищення на наступні два роки тарифів на транспортні та енергетичні послуги для промисловості. Також необхідно знайти шляхи погашення заборгованості перед промисловими підприємствами по відшкодуванню ПДВ та по

авансовим платежам податку на прибуток. Впровадження передових інноваційних розробок наряду з системною роботою по реалізації заходів по зниженню витрат на забезпечуючі послуги будуть сприяти ефективному просуванню промислової продукції на міжнародному ринку.

Необхідно максимально використовувати можливості зарубіжних державних установ та партнерів по бізнесу для найбільш швидкого формування системи сертифікаційних центрів для забезпечення досліджень та оформлення документів на отримання відповідних сертифікатів.

Важливо також звернути увагу на традиційні ринки країн СНД згідно діючим міжурядовим угодам. Необхідно прийняти рішення щодо створення системи фінансово-кредитної підтримки експорту промислової продукції та системи страхування ризиків експортної діяльності.

Важливою проблемою, яка потребує рішення для забезпечення стійкого економічного та інноваційного розвитку регіонів, є реформування діючої фінансово-кредитної системи. На іноземні інвестиції у сучасних кризових умовах розраховувати не приходиться. За рахунок нових зарубіжних кредитів вирішувати проблему збалансування регіональних фінансових ресурсів неможливо. Досягти цього можливо при значному збільшенні фінансових результатів регіональної економіки та розширенні прав регіональних органів влади у розпорядженні власними коштами.

Реформування фінансово-кредитної системи неможливо без змін позиції НБУ у системі забезпечення економічного розвитку країни та регіонів. Необхідним є законодавчо та у статутних документах НБУ закріпити: його відповідальність за ефективний економічний розвиток вітчизняних регіонів; визначить функції кредитування реального сектору регіональних економік та умови, на яких відводяться кредити під регіональні інноваційно-інвестиційні проекти. Рівень монетизації економіки (в Україні він у 3-5 разів нижче, ніж у ЄС), умови рефінансування комерційних банків під інноваційно-інвестиційні проекти та програми, використання емісійних механізмів, валютне регулювання експортно-імпоротної діяльності кожного конкретного регіону –

повинні стати для НБУ пріоритетними.

Фінансово-економічне забезпечення інноваційної діяльності у регіонах повинно базуватись на модифікованих положеннях фінансово-кредитної, бюджетної, валютної, податкової політики, в основі яких є процес формування механізму прискореного інноваційного розвитку промислового комплексу регіону.

В умовах фінансово-економічної кризи та бойових дій на сході країни для подальшого функціонування промислових комплексів регіонів необхідно по новому використовувати можливості внутрішнього ринку інновацій, не тільки як споживача промислової продукції, але і як важливого фактору розвитку інших галузей та сфер економіки [24; 151; 207; 218; 228] (Додаток В).

Передбачається встановити необхідність забезпечення потреб регіональних промислових комплексів України – крупних підприємств та виробничих об'єднань промисловості, будівництва, транспорту, енергетики, оборонного комплексу, силових відомств, інфраструктури міст та районів – за рахунок продукції вітчизняних підприємств, виходячи з регіонального рівня розвитку видів економічної діяльності та виробничих можливостей промислових підприємств (Додаток Г). Необхідно зосередитись на поставках інноваційних зразків техніки, обладнання, систем машин, іншої продукції на сприятливих умовах, що створюють можливості для принципово нового промислового виробництва на високотехнологічній основі, у першу чергу, Донецької та Луганської областей. Визначити види та обсяги промислової продукції, поставки якої на основі оновленої технологічної системи регіонального промислового комплексу будуть покладені в основу системи відповідних господарюючих договорів між постачальниками, промисловими підприємствами та замовниками.

Регіональна програма першочергових заходів щодо розвитку промислового комплексу може передбачити обсяги продукції промислового виробництва на рівні 8010 млн. грн. (усереднена цифра по українським

регіонам). У неї, звичайно, може вносити відповідні корективи. Після необхідного доопрацювання проект програми повинен бути сумісним з проектами урядових рішень та затверджений Кабінетом Міністрів України.

Таку програму першочергових заходів інноваційного розвитку промислового комплексу регіону, для забезпечення потреб його господарства, сприяння виходу з кризового стану та подальшого розвитку передбачається профінансувати за рахунок коштів НБУ, які будуть виділені після відповідної емісії державним банкам на рефінансування їх діяльності, а також на реалізацію даної програми на попередньо визначених Урядом сприятливих умовах. При цьому можливо створення державного банку реконструкції та розвитку з регіональними відділеннями, які будуть кредитувати інноваційно-інвестиційні проекти у промисловості. Кошти на фінансування комплексу заходів по забезпеченню інноваційного промислового виробництва та поставки інноваційної продукції слід проводити через спеціальні рахунки по всім конкретним платежам згідно договорів. Можливо також створення пунктів – постів контрольно-ревізійного управління на підприємствах – учасниках програми. Таким чином, кошти на інноваційні заходи не потрапляють на загальні рахунки підприємств, які мають борги та інші боргові зобов'язання, а будуть рухатись згідно плану фінансування конкретних робіт.

Також, у якості інструменту зворотного зв'язку, необхідно законодавчо закріпити заходи впливу на підприємства, таким чином попередивши потрапляння виділених коштів у сферу спекулятивних операцій.

Отже, практично можливим є реалізація першочергових заходів по інноваційному розвитку регіонального промислового комплексу, але це потребує серйозної організаторської підтримки. Також, Уряду терміново необхідно почати працювати над новою державною програмою інноваційного розвитку промисловості. Це потребує системної та ціле направленої праці органів регіональної влади; науково-дослідних закладів; контактів з бізнесом, підприємствами, університетською наукою, спеціалістами багатьох

міністерств, структурами громадського суспільства.

Крім того, слід зауважити, що сучасний стан відтворювального процесу [148; 149; 157; 269] в українських регіонах [65; 66; 70] характеризуються розбалансованістю, яка проявляється у ігноруванні функцій збереження та мотивації до інноваційної діяльності у господарюючих суб'єктах. Зменшення загального обсягу коштів на інновації, здійснюється в останні п'ятнадцять років та супроводжується якісним погіршенням та кількісним скороченням потенціалу всього регіонального комплексу. Походження цього процесу є наслідком стиснення платоспроможності попиту. На споживчому ринку вітчизняна інноваційна промислова продукція витісняється більш конкурентоспроможними імпортними товарами. Для підвищення конкурентоспроможності необхідна структурна перебудова економіки українських регіонів з боку виробництва, яка залежить від: розширення внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги; від ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. Створення бази інноваційного забезпечення є важливим фактором для перетворення економіки. Однак, у даний час ця база не існує. Наслідками тому є: значний системний ризик для промислового комплексу у сфері інновацій; низький рівень корпоративної культури; загальна неефективність економіки; значний дефіцит фінансових ресурсів; неефективність, ширина та глибина ринку капіталу; неефективна система реалізації інноваційної політики. Все це обумовило відсутність інтересу інвесторів вкладати кошти у розвиток інноваційних об'єктів. З метою отримання швидкого та надійного прибутку інвестори бажають вкладати кошти у короткострокові операції. Таким чином, виникає замкнуто коло, вихід з якого можливо знайти тільки при активізації інноваційної діяльності.

У даних умовах основною проблемою економічної політики держави є активізація інноваційної діяльності. Це потребує формування такої інноваційної політики, яка дозволить створити та підтримати ефективні умови для досягнення пропозиції на ринку капіталу, повністю

задовольняючи потреби регіональної інноваційної економіки у інвестиціях. Інвестиції визначаються обсягами та структурою у інновації в залежності від інтересів учасників господарської діяльності та в економічному ефекті від них.

Стратегія інноваційного розвитку промисловості в регіонах є інструментом реалізації економічної політики держави та передбачає перелік завдань, які визначають основні напрями реалізації, позначають механізми реалізації, з урахуванням грошово-кредитних ресурсів.

В умовах обмеженості фінансових та інших ресурсів інноваційний напрям розвитку повинен носити ціле направлений характер. Тому, що цілі є суб'єктивним відображенням об'єктивної сутності інноваційної політики, її функцій в забезпеченні і активізації інноваційної діяльності. Також цілі породжують мотиви та стимули до їх досягнення, представляючи собою основу для побудови критеріїв оцінки результатів інноваційної діяльності та вияв проблем при прийнятті рішень. Різні цілі інноваційної діяльності залежать від рівня для якого вони розробляються.

Для макrorівня цілі інноваційної стратегії визначені у такому виді: економічне зростання країни (див. п. 1.1); зростання валового внутрішнього продукту, національного доходу; фізичного національного споживання та доходу на душу населення; забезпечення приросту вкладання капіталу у економіку (види економічної діяльності); зміна пропорцій у формах реального і фінансового інвестування; забезпечення зростання рівня прибутковості інвестицій та доходу від інноваційної діяльності; зміна технологічної структури капітальних вкладень; зростання економічної ефективності; створення системи інноваційної безпеки; зростання нових висококваліфікованих робочих місць.

Інноваційна діяльність на мікрорівні є підприємницькою і здійснюється господарюючими суб'єктами на ринку інновацій з метою отримання прибутку. Товарами на ринку інновацій є об'єкти інноваційної діяльності. Тому, цілі стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу на

мікрорівні будемо визначати як:

1) максимізація прибутку;

2) максимізація добробуту акціонерів;

3) максимізації вартості акцій (при цьому економічний добробут акціонерів знаходиться на оптимальному рівні. Це можливо, коли всі учасники ринку мають однаковий доступ до кредитування, а також можуть продавати та купувати акції. Оскільки дивіденди створюють базу для майбутніх очікувань, то пропозиція базується на тому, що майбутні дивіденди визначають базу розрахунку ціни акції);

4) збільшення обсягів виробництва з урахуванням попиту, зменшення витрат, пов'язаних зі здійсненням інноваційного проекту та його корисним використанням (у даному випадку максимізація виручки відображає позитивне відношення покупців до продукції, конкурентну позицію бізнесу на ринку та її зростання. При зменшенні обсягів продажу продукції зменшується конкурентостійкість підприємства);

5) підвищення обсягу виробництва на одиницю інноваційних витрат;

6) збільшення долі ринку (велика доля ринку відображає можливість ефективно конкурувати, знаходити вигоду від масштабу виробництва та бути признаним лідером);

7) максимізація кінцевого стану новатора (спостерігається бажання власників капіталу до підвищення розширення діяльності або підвищенню життєвого рівня за рахунок доходів, які витрачаються на власні потреби. Це можливо при збільшенні обсягів прибутку, який залишається основним джерелом збільшення власного капіталу інвестора та визначає розмір дивідендів. Тому, в якості критерію для досягнення цілей можливо прийняти максимізацію капіталу у кінці періоду, що максимізує кінцевий стан);

8) здійснювати практичну діяльність, щоб збільшити суспільне надбання (бажання вирішувати соціальні потреби суспільства паралельно до своєї діяльності);

9) забезпечення умов рівноваги індивідуальних ринків.

Реалізація цілей при формуванні стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу повинна здійснюватись в чіткій послідовності виконання об'єктивного процесу, який підпорядковано закономірностям соціально-економічного розвитку країни та який має концептуальну модель – механізм побудови та реалізації інноваційної політики. Він являє собою теоретичне обґрунтування послідовних подій заходів по формуванню та реалізації вище зазначеної стратегії. Його основними елементами є: аналіз соціально-економічної ситуації; цілі, завдання, пріоритети інноваційної політики; визначення сил, шляхів формування інноваційної політики; інноваційна безпека; інноваційний клімат; господарський механізм, тобто сукупність важелів, за допомогою яких можливо досягти поставлених цілей та завдань.

Нами були вже визначені основні цілі стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону у підрозділі 1.3. В окремих урядових документах [113; 172; 175-178; 186; 187; 193; 222; 255] було відмічено, що головні завдання стратегії інноваційного розвитку держави повинні бути пов'язані з рішенням комплексу проблем у рамках таких напрямів удосконалення інноваційної діяльності:

1) поліпшення інноваційного клімату та підвищення інноваційної привабливості національної економіки;

2) відновлення інноваційного потенціалу та розвиток внутрішніх інноваційних можливостей країни;

3) посилення інноваційної спрямованості банківської сфери та укріплення фінансового потенціалу інноваційної діяльності;

4) розвиток інноваційних можливостей фондового ринку та інституціональних одиниць;

5) залучення іноземного капіталу та інноваційної діяльності держави та удосконалення механізмів його фінансування.

Отже, завданнями стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу є:

- зниження системного ризику інвестицій в інновації;
- розвиток внутрішніх інноваційних можливостей;
- формування бюджетів регіонів та державного бюджету, які забезпечують надання цільової державної фінансової підтримки високотехнологічними видами економічної діяльності;
- глобалізація інноваційних можливостей;
- рекапіталізація банківського сектору;
- підвищення ефективності та створення нових інструментів фондового ринку;
- розвиток інноваційних інститутів;
- залучення прямих іноземних інвестицій в інновації за рахунок забезпечення умов по створенню сприятливого інноваційного клімату;
- мобілізація вільних коштів підприємств та населення на інноваційні цілі;
- формування умов для запуску механізму самофінансування регіонального промислового комплексу та підвищення ролі власних коштів підприємств, які використовують власні інноваційні проекти;
- розробка заходів державної підтримки інноваційних проектів високотехнологічних видів діяльності регіонального промислового комплексу;
- проведення політики податкового стимулювання та надання гарантій в залежності від обсягів інвестицій в інновації великих інвесторів, строків окупності інноваційних проектів, пріоритетності регіонів, в яких здійснюється інноваційний проект. Надання податкових пільг фінансовим інститутам, інвесторам, які вкладають інвестиції у інновації з метою компенсації їх збитків від нешвидкого обігу капіталу по відношенню з іншими напрямками їх діяльності;
- створення інноваційного іміджу українських регіонів у цілому;
- управління ризиком реалізації стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу;

- контроль за збалансованістю та взаємозалежністю стратегії інноваційного розвитку з іншими напрямками соціально-економічної політики регіону.

При формуванні і реалізації даної стратегії основним завданням на мезорівні повинна бути також розробка механізмів та інструментів для залучення матеріальних та фінансових ресурсів.

На мікрорівні завдання вищезазначеної стратегії залежать від цілей, які поставлені, та обраної економічної стратегії (товарна, стратегія ціноутворення, стратегія взаємодії підприємства з ринками виробничих ресурсів, стратегія зниження витрат).

Напрями реалізації стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу на мезорівні, за умов поставлених завдань, можна визначити як: розширення потенційних джерел для інновацій; створення умов для інновацій; застосування системи цільових державних та регіональних програм для раціонального використання бюджетних коштів; стимулювання інноваційної діяльності; зниження невизначеності, встановлення ступеню інноваційної безпеки для інвестора.

При розробці механізму формування стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону важливо враховувати її збалансованість з такими складовими соціально-економічної стратегії як: промислова; грошова; бюджетно-податкова; антимонопольна; зовнішньоторговельна. Механізм формування та реалізації регіональної стратегії інноваційного розвитку промисловості представлено на рис. 2.3.

Це дозволить сформувати найбільш ефективну та дійову стратегію інноваційного розвитку промисловості як на макрорівні, так і на мезорівні та досягати поставлених цілей і завдань. Дана стратегія повинна містити комплекс заходів, які направлені на мобілізацію усіх регіональних інноваційних ресурсів, залучення іноземного капіталу та їх раціональний розподіл та використання. Формування стратегії має на увазі аналіз соціально-економічного стану регіонального промислового комплексу.

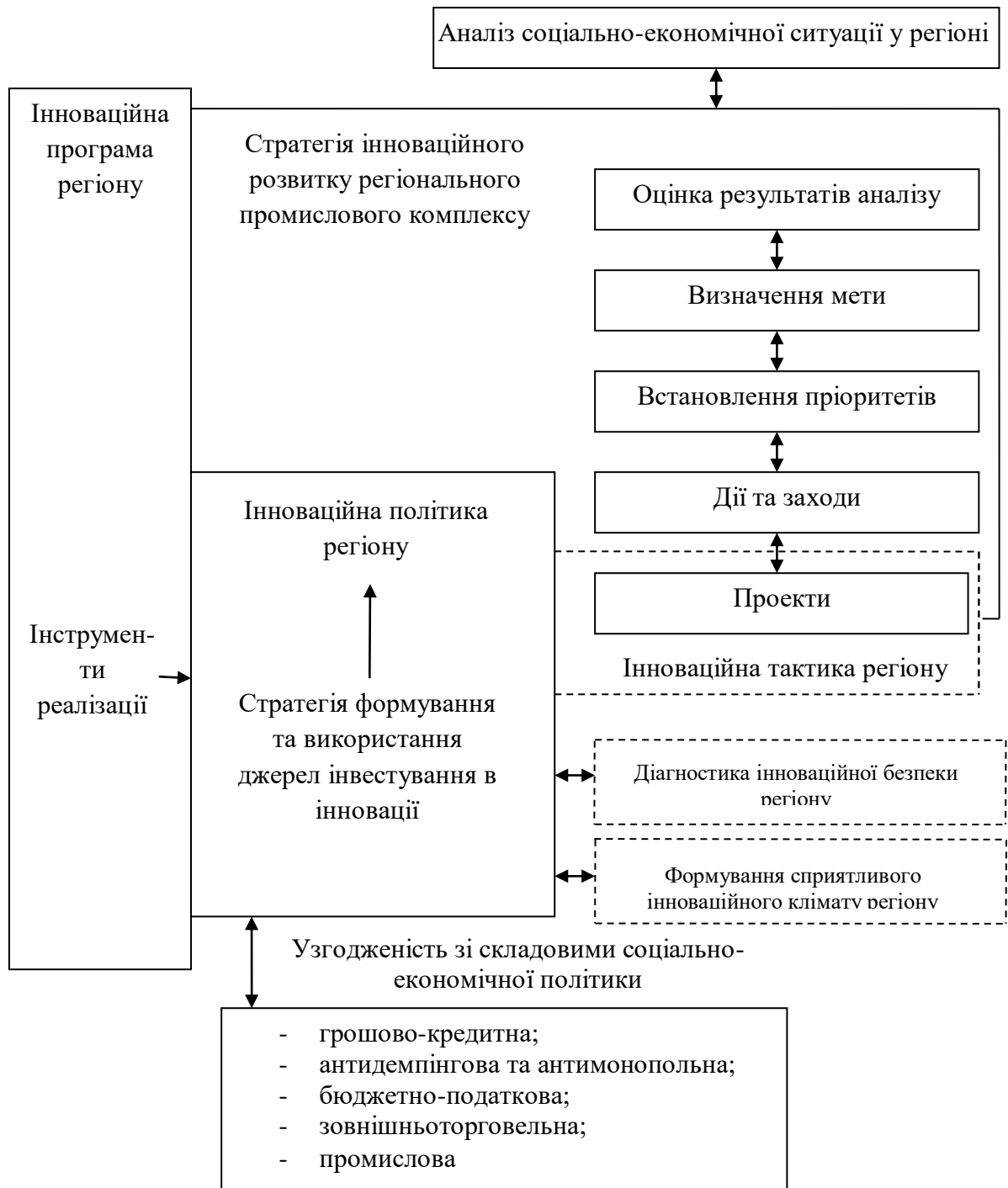

Рис. 2.3. Схема механізму формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

Даний комплексний аналіз соціально-економічного розвитку регіонального промислового комплексу підлягає внутрішній оцінці, яка дозволяє визначити стан регіону у порівнянні з альтернативними об'єктами інноваційної діяльності та сформувавши довгострокову мету соціально-

економічного розвитку регіонального промислового комплексу. Паралельно встановлюються цілі інноваційної стратегії та за їх допомогою визначаються пріоритети розвитку регіонального промислового комплексу, які вказують основні напрями діяльності для досягнення поставлених цілей.

Наступним кроком є тактичні дії активізації інноваційної діяльності, які виражаються у реальних інноваційних проектах та визначають способи досягнення поставлених цілей (інноваційна тактика).

Для реалізації цілі необхідно визначити джерела, за рахунок яких може здійснюватися той чи інший процес. Тому, інноваційну стратегію необхідно доповнювати стратегією формування та використання джерел інвестування, яка дозволяє сформувати більш реальну стратегію регіонального промислового комплексу.

У кризових та перехідних періодах економічного та зовнішньоекономічного характеру при розробці стратегії інноваційного розвитку важливим елементом повинен стати аналіз інноваційної безпеки. Діагностика інноваційної безпеки визначена штриховими лініями, щоб визначити недостатність методичної розробленості цієї проблеми та її обліку при формуванні інноваційної стратегії. Дана проблема має вельми важливе теоретико-прикладне значення, оскільки дає можливість визначити рівень кризового стану економіки, що дозволяє чітко визначити цілі і завдання інноваційної стратегії любого рівня (див. п. 3.3).

Тому, на основі інноваційної політики розробляється інноваційна стратегія, яка знаходить своє відображення у відповідних програмах, які є основним інструментом реалізації інноваційної політики [106, с. 60].

При формуванні програми слід враховувати багато факторів, а саме: стратегічні перспективи розвитку даної території та виробництва, можливості та умови інвесторів та новаторів, пріоритетність розвитку виробництв, питання встановлення зв'язків по виробничій кооперації, ринкову кон'юнктуру, строки будівництва, охорона навколишнього довкілля, інноваційний ризик, інноваційна безпека. Крім того, виникає завдання

формування банку даних інноваційних проектів та пропозицій господарюючих суб'єктів, що відповідають пріоритетам даної стратегії. При цьому при наявності інноваційних проектів однією з причин відсутності реалізації проектів є той факт, що практична реалізація більшості з них неможлива через різні причини: проекти створені на основі даних підприємств, але вірність розрахунків та можливість мінімізації видатків не проводились; по більшості проектів відсутнє технічно-економічне обґрунтування та проектно-кошторисна документація; не проводились маркетингові дослідження; підприємства - реципієнти не володіють ліквідними заставами та не проходили аудиту [73].

В умовах ринкового господарювання посилюється значення інноваційного ризику у реалізації проектів та прийнятті рішень, які є важливими для економічних та екологічних аспектів розвитку регіональної економіки. У зв'язку з цим, виникає необхідність у зваженому підході, який полягає в урахуванні переваг та недоліків кожного інноваційного проекту та рішень, які приймаються. Зведення до мінімуму централізованих інноваційних ресурсів у розвитку регіональної економіки потребує науково обґрунтованого підходу до напрямів використання ресурсів, які є обмеженими. Тому, при виборі інноваційних проектів важливо здійснювати *науково обґрунтовані передпланові дослідження* [72; 74; 76], які дозволяють знизити ризик при прийнятті регіональних та державних управлінських рішень у галузі інвестування економіки у інновації.

Необхідною умовою позитивного формування та впровадження інноваційної стратегії є сприятливий інвестиційний клімат. Тому, формування дійової інвестиційної стратегії пов'язано з інвестиційним кліматом, оцінка якого є ринковим інструментом оптимізації потоку капіталовкладень.

У ринкових умовах господарювання інноваційна стратегія регіонального промислового комплексу має особливий характер, який визначається складністю невирішених економічних проблем. Перша група проблем

однакова майже для усіх регіонів та специфічна у зв'язку з загальними особливостями непослідовного переходу до ринкових відносин у нестабільних вітчизняних умовах. Скорочення джерел фінансування є одним з найтяжких економічних факторів. Державне фінансування інноваційної діяльності регіонального промислового комплексу зведено практично до нуля, внаслідок загального падіння ефективності економіки та відсутності достатніх коштів у держави. Як вже було відмічено у п. 1.2 основним джерелом самофінансування інноваційної діяльності є амортизаційний фонд, однак, він втрачає свою традиційну роль. Банківські позики є малодоступними з огляду на високі відсотки по ньому. Нестабільність економіки та політичного стану в країні роблять нестабільними та ризикованими вкладання коштів у інновації іноземним інвесторам. Даний факт посилюється доволі пасивною менталітетністю сучасних керівників, уся діяльність яких зводиться до «вибивання» капітальних вкладень та які не навчені ініціативності у питаннях інноваційного розвитку.

Друга група проблем пов'язана з тим, що технічний та потужний потенціали більшості галузей регіонального промислового комплексу у надважкому стані та знаходяться на грані морального і фізичного виживання.

Основні положення, які викладені, дозволяють здійснити висновки про те, що:

- розподіл функцій управління інноваційним процесом та відповідних прав і обов'язків між керуючими структурами засновано на п'яти рівнях (національний, галузевий, регіональний, муніципальний та підприємство);
- побудова адресної системи фінансування інноваційних процесів;
- стимулювання розвитку доходних секторів економіки з метою підвищення галузей, які виробляють продукцію з високим ступенем переробки та «нових» високотехнологічних та інформаційних секторів;
- реструктуризація збиткових секторів економіки та галузей;
- рішення проблем багатопрофільних міст та створення нових робочих місць;

- реалізація «самофінансування» інноваційних рішень регіональними органами влади при скороченні фінансування;
- активізація банківської системи кредитування учасників інноваційних процесів;
- розробка системи конкурсу інноваційних заявок та процедур банківських оцінок пріоритетності проектів як об'єктів фінансування;
- розробка нормативно-правової бази, яка стимулює інвестора до інноваційної діяльності та зниження інноваційних ризиків до мінімуму;
- підвищення надійності прогнозування надійності ринкової кон'юнктури на довгострокову перспективу;
- комплексний аналіз економічних, соціальних та екологічних наслідків здійснення регіональних інноваційних програм;
- оновлення основного фонду шляхом нового будівництва та модернізації основної частини перспективних підприємств.

Основні напрями стратегії інноваційного розвитку оборонно-промислового комплексу України на перспективу визначені необхідністю вирішення даних проблем та військовою агресією, яка продовжується. У перспективі інноваційна стратегія оборонно-промислового комплексу повинна бути орієнтованою на ринкову систему господарювання та базуватись на положеннях програми розвитку та стабілізації української економіки.

При формуванні стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу доцільно використовувати системний підхід. Необхідність його використання обумовлена тим, що рішення проблеми підвищення ефективності виробництва передбачає взаємозв'язок різних цілей (залучення інвестицій, оновлення основних фондів, задоволення потреб ринку, визначення інвестиційного попиту для виробництва конкурентоспроможних товарів) з безліччю альтернатив їх досягнення (вибір ефективних напрямів, умови фінансування). Системний підхід дає можливість визначити стратегію інноваційного розвитку промисловості в

якості системи, яка охоплює взаємопов'язані складові елементи більш низького порядку, які є невід'ємною частиною системи більш високого рівня, у який інноваційна політика взаємодіє з іншими підсистемами. Загальна властивість системи полягає в можливості виділення у неї стандартних компонентів та типів взаємодії між ними. Так як система є цілісністю об'єктів, то виникає необхідність дослідження її індивідуальних частин (модулів, блоків). Використання елементів системи (модулів) дозволить при формуванні даної стратегії пояснити стан інноваційної політики через аналіз стану компонентів та оцінку ступеню впливу їх на інші складові системи. Цей підхід дозволяє при формуванні стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону здійснювати взаємодію з системою більш високого порядку (промислової стратегії) через потоки інформації. Дана стратегія формується, з одного боку, з урахуванням вимог і обмежень, які входять до соціально-економічного розвитку країни, а, з іншого, – з урахуванням стратегії інноваційного розвитку регіону.

Визначаючи систему та представляючи її в якості єдиного цілого, неможливо обійтись без поняття структури. Структура системи дозволяє упорядкувати індивідуальні її елементи та взаємозв'язки між ними за будь-якою ознакою. При цьому система являє собою *пошагову ієрархію* [24, с. 8-16]. Стратегія це невід'ємна частина системи більш високого рівня та цілісна система, яка має власну внутрішню структуру. Таке системне розуміння дозволяє побудувати ієрархічну конструкцію стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону (рис. 2.4).

Системний підхід дозволяє виділити три головних умови реалізації *ієрархічної структури стратегії* [217]:

1. Наявність інвестиційних можливостей (фінансових ресурсів), які можна направляти на розвиток інноваційного виробництва. В деяких економічних ситуаціях такі ресурси можуть просто не існувати (в наслідок фіскальної податкової політики, яка вилучає більшу частину прибутку, або амортизаційної політики, яка не враховує темпів інфляції та реальних потреб

оновлення виробничого апарату, або нецивілізованих умов отримання позики, що лякає інвесторів) [224, с. 72].

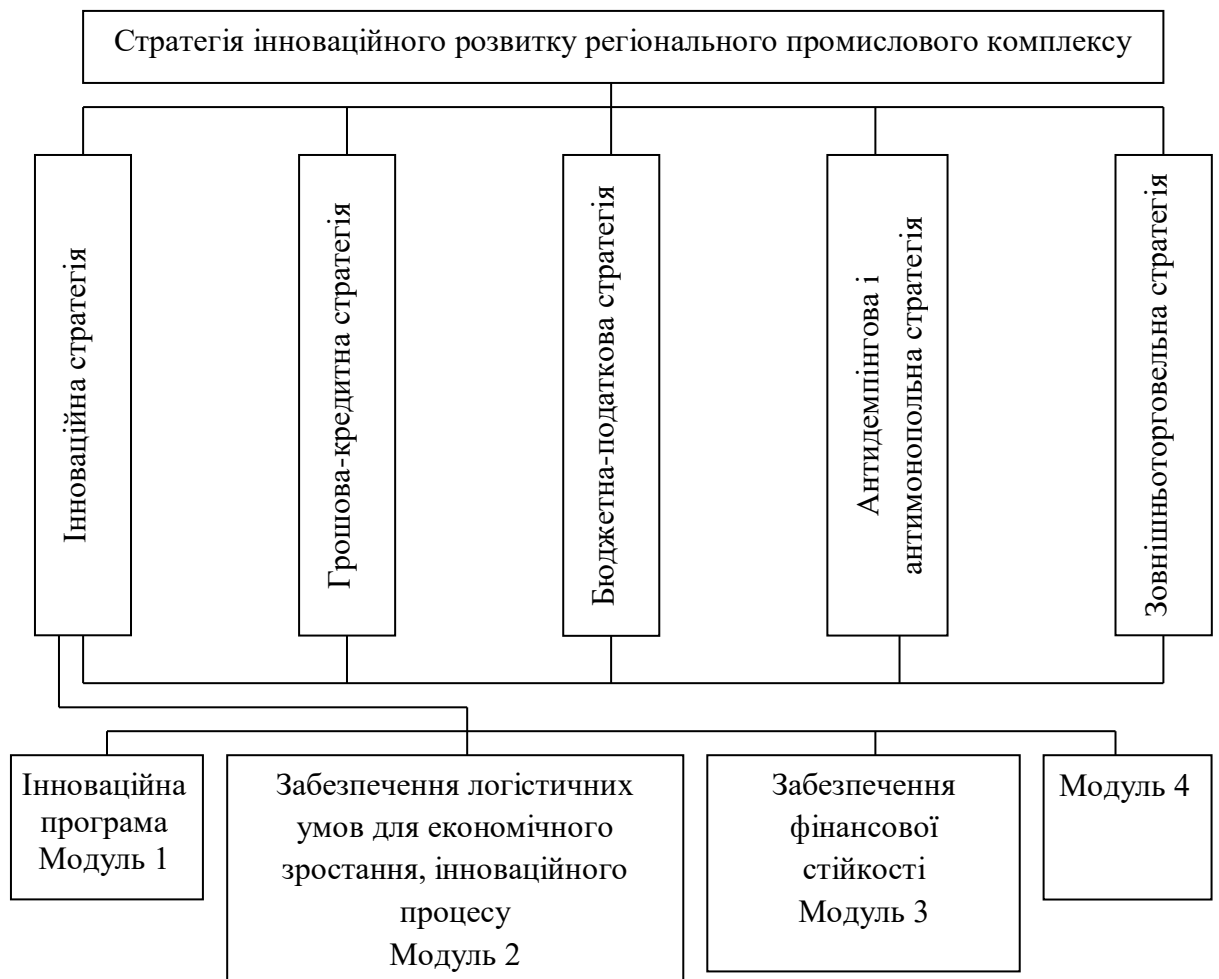

Рис. 2.4. Схема ієрархічної структури стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

2. Наявність у потенційних інвесторів реальних інвестиційних намірів відносно інновацій. При відсутності інвестиційних можливостей та наявності непорозумінь при отриманні залученого капіталу, навряд виникнуть інвестиційні наміри. Разом з тим, у значній частині господарюючих суб'єктів при наявності вільних фінансових ресурсів відсутні інвестиційні наміри, тобто бажання вкладати фінансові ресурси у розвиток промисловості, а не у придбання високовідсоткових цінних паперів, валюти, нерухомості тощо.

Не бажання інвестувати у інновації пов'язано з політичною і економічною нестабільністю, непередбачуваністю економічної політики

держави, фінансовими кризами із зростанням цін та великими підприємницькими ризиками, відсутністю стійких гарантій власності на основні фонди та реальними умовами.

3. Наявність цивілізованого середовища для здійснення інвестиційних вкладень у інновації. Відсутність даної умови для інвесторів тягне за собою таке: перевитрату фінансових ресурсів через відсутність реальної конкуренції; тривалі терміни заморожування капіталу (в 2,5-3 рази вище, ніж у розвинених європейських країнах); витрачання коштів, сил та часу на необхідність прийняття інноваційного проекту для підйому галузі; нерозвиненість ринкової інфраструктури, тощо.

Послідовне та взаємопов'язане рішення даних трьох груп питань надасть визначення передумови для нормалізації інноваційної діяльності.

Ефективна та раціональна інноваційна стратегія повинна відповідати сучасним вимогам та бути перспективною. Для даної стратегії притаманні такі положення:

По-перше, вона повинна забезпечити об'єктивно достатній рівень регіонального розвитку, виробничих галузей та соціальних потреб, тобто стимулювати вихід з економічної депресії. Це передбачає розвинену систему активних економічних важелів та стимулів впливу на поведінку інвесторів.

По-друге, у частині державних вкладень вона повинна засновуватись на суворо збалансованих бюджетних та позабюджетних асигнуваннях та стимулювати цільове використання інвестиційних ресурсів у інноваційні проекти з урахуванням інфляції.

По-третє, вона покликана забезпечити цивілізовані умови для приватних інвесторів, як у частині створення інвестиційних можливостей, так і стимулювання інвестиційних намірів відносно інновацій. Це передбачає відмову від фіскальних принципів податкової політики та переорієнтацію на довгострокові та стійкі інноваційні пріоритети.

Вважаємо необхідним розширити судження про зміст поняття «стратегія інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу», маючи на

увазі у її складі комплекс проблем, який забезпечує можливість галузей та регіонів залучати новий капітал на конкретних умовах.

У змісті соціально-економічної стратегії регіону визначаючим є вид економіки, який визначає цілі та стратегічні орієнтири стратегії розвитку промислового комплексу. Так, розглядають п'ять видів економіки (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Матриця взаємозв'язку елементів стратегії інноваційного розвитку промисловості та виду економіки

Елементи інноваційної стратегії	Вид економіки				
	Ресурсна	Ресурсно-інвестиційна	Інвестиційна	Інвестиційно-інноваційна	Інноваційна
1. Мета	Максимізація прибутку	Реструктуризація виробництва	Зростання ринкової вартості капіталу	Економічне зростання та вкладання у людський капітал	Розвиток та капіталізація знань
2. Стратегія	Цінова конкуренція	Цінова і нецінова конкуренція	Диференціація диверсифікація	Нецінова конкуренція	Інновації
3. Економічний потенціал	Сировина; основні виробничі фонди; трудові ресурси	Сировина; основні виробничі фонди; трудові ресурси; інфраструктура	Сировина; основні виробничі фонди; трудові ресурси; структура; низькі інвестиційні ризики	Сировина; основні виробничі фонди; трудові ресурси; інфраструктура; інвестиційна привабливість; інвестиційна активність	Сировина; основні виробничі фонди; трудові ресурси; інфраструктура; інвестиційний клімат; соціальний капітал; знання
4. Структура економіки	Товари народного споживання; засоби виробництва	Товари народного споживання; засоби виробництва; послуги	Товари народного споживання; засоби виробництва; послуги; технології	Товари народного споживання; засоби виробництва; послуги; технології; знання	Товари народного споживання; засоби виробництва; послуги технології; знання; інформаційні системи
5. Інструменти реалізації	Структурні, інноваційні, цільові програми соціально-економічного розвитку регіону				

У табл. 2.7 відображено взаємозв'язок елементів вищезазначеної стратегії та виду економіки. Ресурсна економіка – система організації національної економіки, яка основана на використанні виробничого та трудового потенціалів і направлена на зниження витрат виробництва.

Основною метою стратегії інноваційного розвитку промисловості в умовах ресурсної економіки є максимізація прибутку з використанням економічного потенціалу (природного, сировинного, трудових ресурсів, основних виробничих фондів). Мета та економічний потенціал визначають стратегічні орієнтири, які направлені на зниження витрат виробництва та цінову конкуренцію особливо в рамках ресурсної економіки. В цих умовах структура економіки проста та обмежується виробництвом товарів народного споживання та засобів виробництва.

Ресурсно-інвестиційна економіка має у своєму розпорядженні більш міцний економічний потенціал, який крім трудових, сировинних, природних ресурсів та основних виробничих фондів включає ще і розвинену ринкову інфраструктуру.

Ринкова інфраструктура характеризується сукупністю суб'єктів матеріального, технологічного, організаційного, фінансового і правового характеру та забезпечує безперервність функціонування ринкового механізму та відтворювального процесу при реалізації товарів та послуг на основі цін, які формуються на ринку під впливом попиту та пропозиції. У цих умовах в якості стратегічних орієнтирів на регіональному рівні висувається цінова та нецінова конкуренція. Остання здійснюється шляхом підвищення якості продукції та послуг, поліпшення умов оплати, гарантійного та післягарантійного обслуговування продукції.

Інвестиційна економіка в якості основної мети стратегії інноваційного розвитку промисловості визначає зростання ринкової вартості капіталу. Вона має більш розвинений економічний потенціал, який включає низькі інноваційні ризики, які сприяють реалізації цілей даної стратегії, а це, у свою чергу, визначає *корпоративну стратегію* – диференціацію та

диверсифікацію промислового виробництва. *Стратегія диференціації* промислової продукції дозволяє підприємствам регіонального промислового комплексу переносити попит споживачів на свою продукцію, яка незначно відрізняється за якісними характеристиками відносно конкурентів. *Стратегія диверсифікації* характеризується розподілом грошових капіталів між різними об'єктами вкладень з метою зниження ризику втрати капіталу або доходів від нього. У зв'язку з цим стратегія диференціації та диверсифікації спрямована на реалізацію інноваційної стратегії у рамках інвестиційної економіки – зростання ринкової вартості капіталу. Структура економіки також змінюється, вона включає крім виробництва продукції та засобів виробництва ще і різноманітні технології.

Основними цілями інноваційної економіки є економічне зростання та вкладання у людський капітал [163, с. 30]. Останні передбачають цільовизначене формування якості головного з усіх ресурсів економіки – людського капіталу. В умовах економіки даного виду економічний потенціал характеризується інноваційною привабливістю та інноваційною активністю. Дослідження цих двох складових економічного потенціалу дозволило встановити, що Одеська область, яка наділена високим природно-ресурсним потенціалом за останні роки, не підвищила інноваційну привабливість та інноваційну активність.

За даними головного управління статистики в Одеській області стан інноваційної сфери відзначався певною нестабільністю. Так, питома вага інноваційно-активних підприємств у загальній кількості обстеження становила 4,8% у 2000р., 15,3 % у 2003р., 2008р. - 11,4 %, 2009р. –14, 2%, 2015р. - 17,2% (по Україні ця частка склала 15,2 %). У 2015р. питома вага промислових підприємств, що впроваджували інноваційні процеси, в Одеській області становила 8,6% від загальної кількості обстежених (по Україні – 8,4%), 7% склали промислові підприємства Одещини, що впроваджували інноваційні види продукції проти 8,7% в цілому по Україні [249, с. 209]. Слід зазначити, що в Одеській області у 2015р. порівняно з

2014р. на 13,3% зменшилась кількість впроваджених технологічних процесів (по Україні – на 30,2%), але на 36,6% зросла кількість впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих процесів проти 2,5% по Україні [249, с. 213]. За останні два роки (2013-2014рр.) спостерігається скорочення кількості промислових підприємств Одеської області, що спрямовували свою діяльність на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, на 40% (по Україні – на 9,4%), на придбання науково-дослідних розробок – на 50% (по Україні – на 29,9%), на внутрішні науково-дослідні роботи – на 42,9% (по Україні – на 11,7%) [203, с. 380-383]. За період 2013-2014рр. загальні витрати на інновації в Одеській області скоротились на 78,4% (по Україні - на 35,6%), у тому числі: на машини, обладнання та програмне забезпечення – на 78,0% (по Україні – на 36,5%) [203, с. 384-385]. Поряд з негативною картиною інноваційного розвитку промислових підприємств як Одеської області, так і України в цілому, слід зазначити і деякі позитивні моменти. Так, наприклад, у 2012р. 52,4% всієї виготовленої інноваційної продукції України було реалізовано за її межі, а в 2014р. – тільки 38,6%. Також тенденція спостерігається і по Одеській області: питома вага інноваційної продукції, що виготовлена на промислових підприємствах Одеської області і реалізована за межі України, у 2014р. порівняно з 2012р. зменшилась на 12,4 відсоткового пункту і становила 19,4% [203, с. 387]. Динаміка рейтингів усіх елементів інвестиційного ризику є позитивною. Це дозволяє стверджувати, що у зниженні ризику покладені більш важливі можливості поліпшення інноваційного клімату.

Отже, інвестиційно-інноваційна економіка складає передумови для формування цільових установок інноваційної стратегії у регіоні. Це, перш за все, поліпшення інноваційного клімату області за рахунок якісної складової – зниження інноваційних ризиків, а також за рахунок інфраструктурної та трудової складових інноваційного потенціалу, які мають резерв для підвищення рейтингу. Трудовий потенціал характеризується чисельністю економічно активного населення, чисельністю осіб з вищою та середньою

професійною освітою, а також доступністю отримання освіти і інших необхідних умов. Слід звернути увагу, що частка підприємств Одеської області, які замовляли стороннім науково-дослідним організаціям регіону пошукові роботи, постійно скорочується, що є негативною тенденцією, яку слід поступово виправляти, оскільки науково-дослідні установи, не маючи замовлень від промислових підприємств, будуть скорочувати свої потужності і зменшувати освоєння коштів, які надаються як самими підприємствами, так і державними структурами. Крім перелічених факторів, поліпшення інноваційного клімату залежить від підвищення інноваційної безпеки регіону. Рішення даної проблеми неможливо без створення методичного апарату аналізу і діагностики інноваційної безпеки, про що буде йти мова у підрозділі 3.3.

Інвестиційно-інноваційна економіка створює передумови для реалізації основних цілей стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону: забезпечення економічного зростання і вкладання інвестицій у людський капітал. Остання мета найбільш перспективна, так як її реалізація дозволить підняти його якість, що вплине на зростання рейтингу інших складових інноваційного потенціалу. Рейтинг інноваційного потенціалу Одеської області пов'язано з якістю людського капіталу. Його зростання визначає трансформацію інвестиційної економіки у інноваційну, мета якої – розвиток та капіталізація знань (перетворення знань у капітал), що вплине у перспективі на зміну структури економіки у цілому, а у середині її – на зміну структури окремих її елементів. Вид економіки здійснює вплив, перш за все, на зміст інноваційної стратегії та її головну мету - створення умов, які вплинуть на трансформацію інвестиційно-інноваційної регіональної економіки у інноваційну. Визначення головної мети дозволить сформулювати такі основні завдання, рішення яких дозволять її реалізувати: підвищення інноваційного потенціалу економіки; стимулювання зростання виробництва, включаючи продуктивність праці, ділову активність, стимулювання внутрішнього сукупного попиту на вітчизняні промислові товари.

2.2. Методичне забезпечення процесу інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління

Маркетинг інновацій, ринок інновацій та їхня роль у цілому в інноваційному процесі є ще слабо вивченими явищами [265]. Між тим, стан цього ринку визначає стратегію інноваційного розвитку господарюючого суб'єкта. В умовах, коли промисловий комплекс країни експлуатує в основному технології III та IV технологічних укладів, а Україна наголосила шлях на тісну співпрацю з ЄС, вітчизняним регіонам необхідно здійснювати глибокі дослідження ринку інновацій, його структури та визначаючих його факторів.

Сучасна ринкова кон'юнктура розвиненого ринкового господарства визначається: моделлю конкуренції, її рухливістю; співвідношенням попиту та пропозиції, їх еластичністю; рівнем та динамікою цін; чутливістю до фінансово-економічних та політичних факторів, природними катаклізмами. Найменша зміна у одній зі сфер одраз відображається на стані ринку регіону. За умови наявності конкретної системи моніторингу змін на ринку інновацій регіону та взаємозв'язків цих змін з системою стратегій (п. 1.3), - будемо мати можливість своєчасно впливати на соціально-економічний розвиток території [65; 207, с. 13].

Стимулюючими та регулюючими факторами інноваційного розвитку регіону є стійкість, гнучкість та прогнозуємість його ринку інновацій [54, с. 405; 207, с. 377]. У такому випадку це дозволить визначити комплекс завдань щодо інноваційного розвитку. Використовуючи метод системного аналізу [79; 210], а також програмно-цільове управління [78], представимо схему управління реалізацією стратегії інноваційного розвитку регіону (рис. 2.5). Її реалізація на практиці дає можливість управляти інноваційним процесом/діяльністю/розвитком/ стратегією на усіх етапах типового життєвого циклу по ISO-9000.

Базові документи, які створюють інституційне забезпечення (1)

Комплекси етапів/задач (2)

Установи, які здійснюють безпосереднє управління (3) (3) втілює вплив (1) на (2)

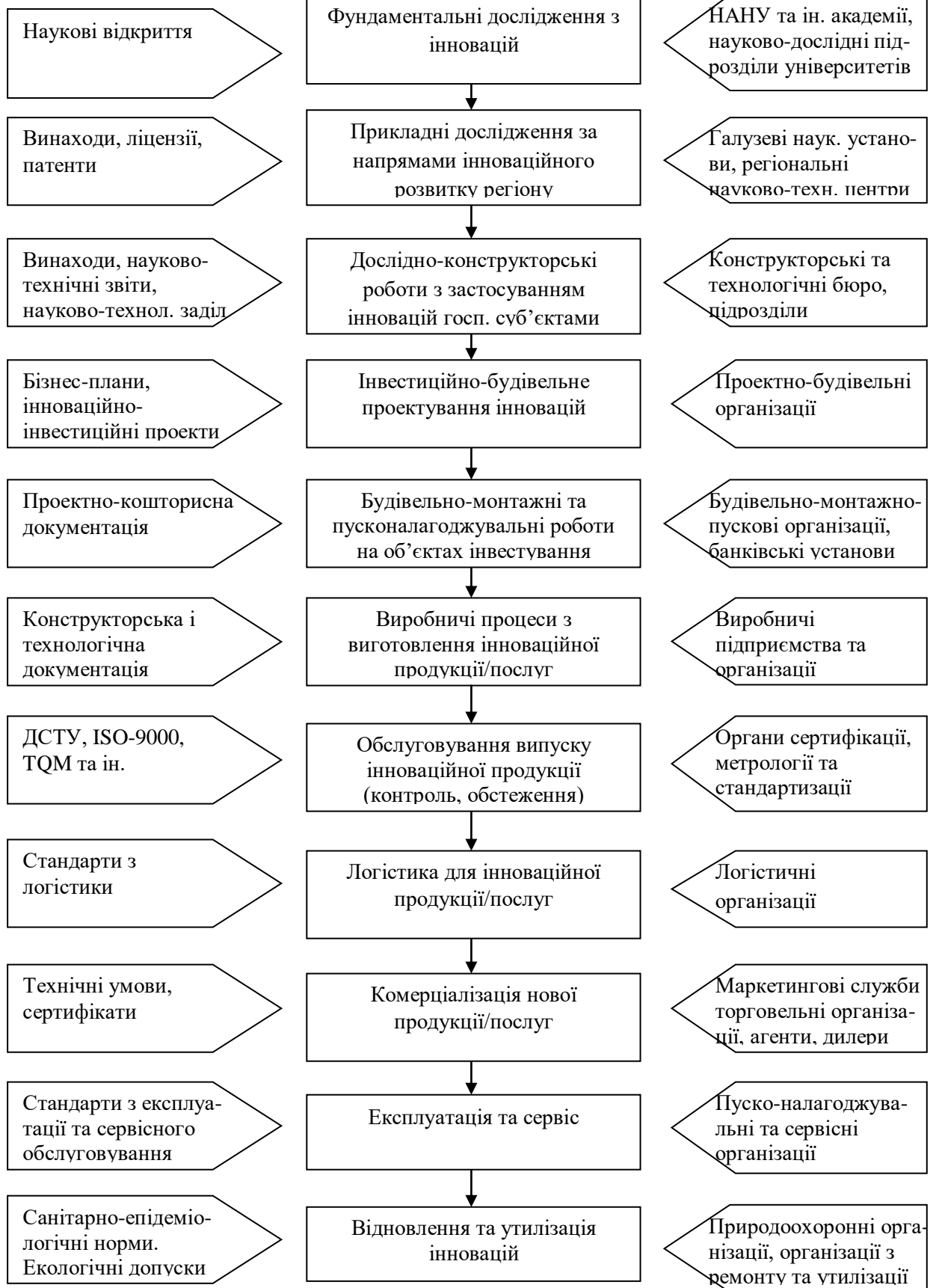

Рис. 2.5. Схема управління реалізацією стратегії інноваційного розвитку регіону

Приведена схема на рис. 2.5 демонструє, що інноваційний процес у промисловому виробництві на різних етапах просування інновацій необхідно регулювати та також змінювати. Наприклад, обґрунтувати сучасну зміну/заміну інфраструктури регіону (створення нових та заміна старих основних виробничих фондів).

Блок «Установи», який здійснює безпосереднє управління, втілює вплив блоку «Базові документи», який встановлює вимоги і створює інституціональне забезпечення на блок «Комплекси етапів/задач».

У сучасному економічному та політичному житті України відбувається постійний процес підвищення ролі регіонів [171; 188; 193]. При цьому підвищується ціна прогнозу їх поведінки. Значна диференціація, нерівномірність ступеню соціально-економічного розвитку та зусиль у інноваційному розвитку регіональних промислових комплексів визначають, згідно проведеними дослідженнями [61, Ч. 1, с. 109-120; Ч. 2, с. 217-227] таку їх класифікацію:

Перша група. До даної групи відносяться області України, які є регіонами-донорами держбюджету у різні часи: Дніпровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Харківська, Полтавська.

Вони характеризуються: великою щільністю населення; різноманітними, але розосередженими ресурсами; розвинутою системою науково-технічного обслуговування; експортоорієнтованою продукцією тощо.

Друга група. У цю групу входять регіони з диверсифікованою економікою; транспортним напрямом, пов'язаним з обслуговуванням зовнішньоекономічних зв'язків; фінансовим сектором, який розвивається; достатнім науково-технологічним потенціалом: Одеська та Миколаївська.

Третя група. Вона представлена регіонами: з концентрацією висококваліфікованих трудових ресурсів при обмежених природних копалинах; малою інвестиційною діяльністю; кризові території зі спеціалізацією на легкій промисловості, АПК і машинобудуванні. Це – Вінницька, Кіровоградська і Сумська області.

Четверта група. До неї входять регіони, які проводять політику «м'якого входження на ринок», економічно слабо розвинені аграрні та/або периферійні регіони, які характеризуються низкою діловою активністю. Це – АР Крим, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області.

Більш детально класифікація регіональних промислових комплексів за кожною з перелічених груп приведена у табл. 2.8 [220].

Таблиця 2.8

Характеристика регіональних промислових комплексів України за ознаками

Показник (ознака)	Перша група	Друга група	Третя група	Четверта група
Питома вага по території, яку займають регіони, %	28,4	9,6	12,4	34,2
Питома вага по обсягу промислового виробництва, %	85,4	100,5	98,1	102,7
Управлінський потенціал	високий	високий	середній	низький
Забезпеченість матеріальними ресурсами	високий	високий	високий	середній
Промислова інфраструктура	висока	середня	середня	низька
Концентрація трудових ресурсів у промисловості	висока	середня	низька	низька
Науково-технологічний заділ	високий	високий	низький	низький
Рівень розвитку соціальної сфери	середній	високий	низький	середній
Забезпеченість внутрішніми фінансовими ресурсами	високий	низький	середній	низький

Джерело: складено за власними розрахунками на основі [220]

Для кращого надання інформації про промисловий комплекс, того чи іншого регіону, автором була введена характеристика регіонів за ступенем значення конкретного показника: низька, середня, висока.

Перша група регіонів, завдяки промисловій інфраструктурі, яка склалась раніше (але застаріла) і концентрації фінансового капіталу у три рази перевершує середні показники по Україні.

У другій групі виробничий потенціал для інноваційного розвитку доволі великий. Однак, стан цього потенціалу, його конкурентоспроможність та можливості дослідження у нинішніх умовах доволі низькі.

У третій групі при середній забезпеченості трудовими та технічними ресурсами, які у значній мірі визначають напрями їх промислового комплексу та їх спеціалізацію у трудомістких галузях промисловості, значних зрушень не відмічається. Саме ці галузі більш всього постраждали у результаті проведення економічних реформ.

Четверта група українських регіонів, як і тимчасово окуповані території, можуть розраховувати на практично повну відмову від експлуатації застарілих виробництв і, за допомогою зарубіжних інвестицій, зважитись на технологічний прорив у своєму промисловому виробництві на основі технології V-VII укладів.

Інноваційний потенціал промислового виробництва у таких містах як Київ, Харків, Дніпро, Львів, Одеса, Суми, можуть претендувати на досягнення високих показників при певних умовах у найближчий час.

Оцінку ефективності розвитку інноваційного процесу на промислових підприємствах регіонів необхідно проводити, виходячи з наявності та поєднання чотирьох основних блоків параметрів, взаємозв'язок яких забезпечує визначення таких важливих показників, як витрати, рентабельність, прибуток, час тощо:

- Блок В1 – умови функціонування суб'єктів регіонального промислового комплексу.
- Блок В2 – характеристика інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання регіонального промислового комплексу.
- Блок В3 – характеристика інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання регіонального промислового комплексу.
- Блок В4 – характеристика кінцевої інноваційної продукції суб'єктів господарювання регіонального промислового комплексу.
- Блок Еф – ефективність функціонування промислових підприємств регіонального промислового комплексу.

Таким чином, ефективність розвитку регіонального промислового комплексу (рис. 2.6) будемо визначати за алгоритмом:

$$E_{рпк} = f(B1, B2, B3, B4, Eф). \quad (2.1)$$

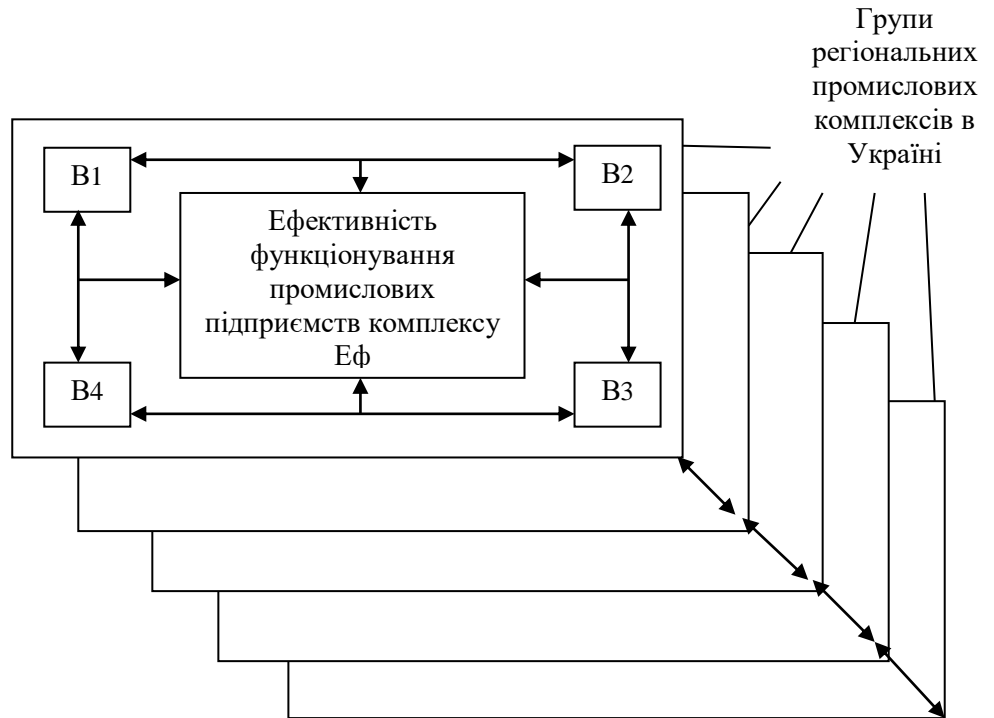

Рис. 2.6. Інтегральні блоки параметрів, які мають вплив на регіональний інноваційний розвиток у промисловості України

У подальшому економічна система регіону основними вихідними параметрами зі своїх інтегральних блоків обирає необхідні, формуючи для себе тип організаційно-економічної ситуації з підбором відповідного типу організаційно-економічного механізму (п. 1.2; 2.1), за допомогою якого може бути реалізована стратегія.

У відповідності з постійними змінами зовнішнього середовища повинна змінюватись стратегія інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу. Процес вибору стратегії цього розвитку, що визначається змінами основних характеристик інтегральних блоків параметрів надано у табл. 2.9.

Після визначення обмежень та факторів складових інтегральних блоків параметрів стану регіонального промислового комплексу можливо перейти до визначення етапів формування інноваційних стратегій регіону.

I етап. Перетворенню підлягає параметричний ряд інноваційної продукції та її параметри – кількісні та якісні характеристики.

Таблиця 2.9

Обмеження та фактори інтегральних блоків параметрів, які впливають на інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу

Обмеження		
	Фактори постійні	Фактори змінні
Законодавча база, адміністративно-територіальний устрій, особливості розвитку промисловості		
V1 – регіональні умови	Наявність ресурсів Нормативно-правова база Загальна економічна ситуація Концентрація трудових ресурсів	Охоплення можливих ринків Фінансове становище Спеціалізація регіону
Виробнича потужність комплексу		
V2 – потенціал комплексу	Наявність ресурсів Матеріально-технічна база Стан інфраструктури Кваліфікація персоналу	Структура управління Розробка комплексу маркетингу Рівень планування Договірні відносини Інформаційне забезпечення
Джерела та обсяг інвестицій у розвиток комплексу		
V3 – інноваційна привабливість комплексу	Бюджетне фінансування Пільгові державні програми	Позабюджетне фіксування Кошти населення Іноземні інвестиції Власні кошти суб'єктів господарювання
Характеристики інноваційної продукції		
V4 – випуск кінцевої продукції	Відмінні особливості Номенклатура	Кількісні показники випуску Терміни виготовлення Якість виконаних робіт вартість виконаних робіт/послуг

Увага при цьому приділяється внутрішнім факторам: наявності науково-технологічного заділу, компетентності керівництва промислових підприємств, кваліфікації новаторів, стану обладнання, витратам та ін. Підприємства формують інноваційні стратегії, які пов'язані з розширенням ринків збуту для старої продукції та реалізацією нової на місцевих ринках. Тобто здійснюють стратегію виживання.

II етап. Підприємства регіону здійснюють вихід на нові географічні ринки. При цьому велике значення має логістичне забезпечення (транспортування, складування, мобільність, розвиток комунікаційних та інформаційних шляхів). Розробляються екстенсивні стратегії, які пов'язані зі значними витратами на рекламу та засоби просування.

III етап. Здійснюється перегляд принципів організації інноваційної діяльності в регіоні з ціллю більш активного використання ресурсів. Розробляються стратегії, які спрямовані на поглиблення існуючих ринків збуту та продукції. Ці стратегії спрямовані на розширення ринку.

IV етап. Відбувається збільшення обсягу фінансування у галузі та регіоні з ціллю підвищення їх інвестиційної привабливості. При цьому застосовуються стратегії диверсифікації, які пов'язані з достатньо великими витратами на їх розробку і здійснення. При цьому, змінюючи один з основних блоків параметрів, можливо досягати покращення роботи регіонального промислового комплексу в цілому. Найкращим варіантом може бути ситуація, коли змінюються всі чотири інтегральні блоки. Це дозволяє промисловим підприємствам самостійно обирати стратегію інноваційного розвитку, спираючись на власні ресурси, з урахуванням економічних, соціальних та організаційних особливостей (рис. 2.7).

На рис. 2.7 відображено основну ідею удосконалення концептуального підходу до формування стратегії, шляхом визначення ідеї поєднання економічної, соціальної та організаційної особливостей розвитку регіону для активізації інноваційної діяльності на засадах максимального використання інноваційних можливостей розвитку регіонального промислового комплексу. Кожний з варіантів має свою область використання та пов'язаний з наявністю і впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

V-1: відсутній розвиток підприємств регіонального промислового комплексу та взаємодія трьох складових, відбувається руйнування комплексу.

V-2: розвиток промислових підприємств регіону має локальний характер та спрямований на виживання за рахунок власних ресурсів.

V-3: розвиток регіонального промислового комплексу розраховано на короткострокову перспективу з ціллю підвищення інвестиційної привабливості.

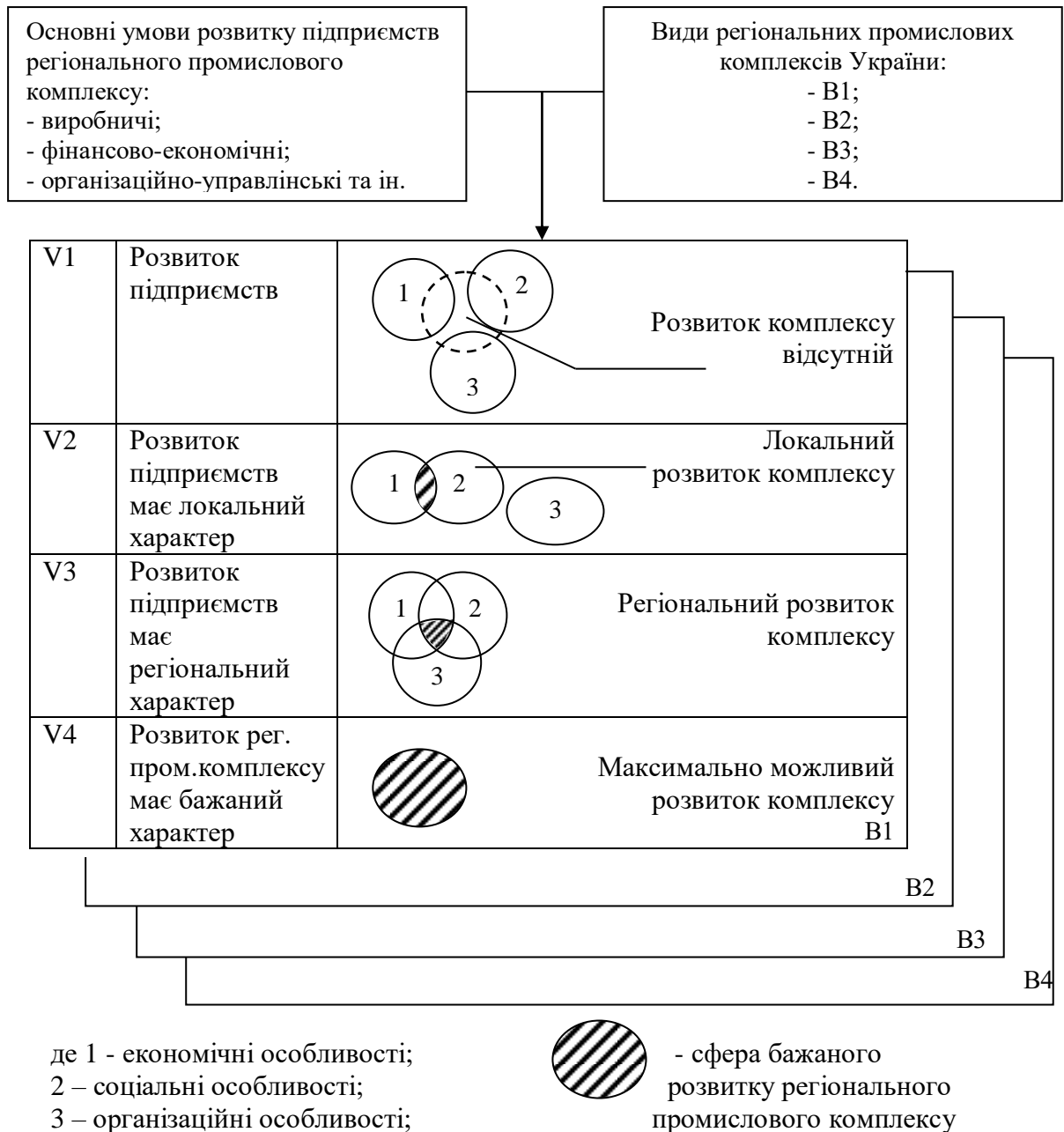

Рис. 2.7. Основні варіанти стратегічного розвитку регіонального промислового комплексу

V-4: варіант розраховано на довгострокову перспективу інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

Вищенаведені варіанти у складі передпланових досліджень можуть бути основою для підходу до визначення стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу (рис. 2.8).

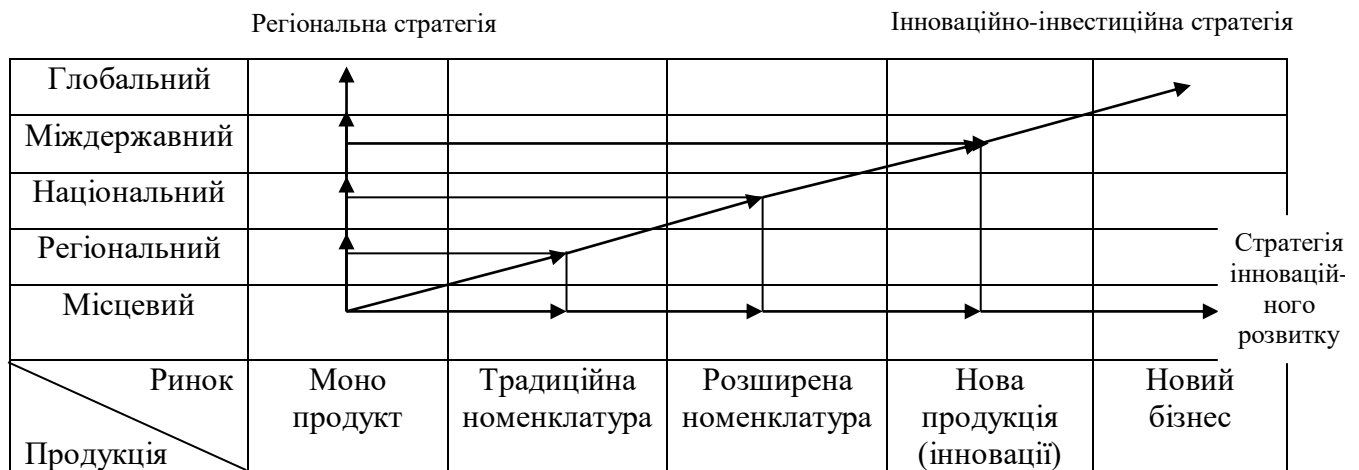

Рис. 2.8. Підхід до визначення стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

(розроблено на основі [54, с. 438-443; 55, с. 184-188; 253, с. 93-95])

Проблема реалізації стратегії інноваційного розвитку міститься у тому, що є дефіцит фінансування при достатньо великому терміні реалізації. Тут, у першу чергу, здійснюють вплив внутрішні фактори: наявність сучасного обладнання, високо кваліфікованих кадрів, сучасних матеріалів і технологій; компетентність апарату управління; величина витрат, яка пов'язана з випуском кінцевої продукції. Бажано цю стратегію реалізувати у середньостроковому періоді.

Інноваційно-інвестиційна стратегія: основана на обліку всіх переваг інноваційної та регіональної стратегії, впливі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища регіонального промислового комплексу; залежить від наявності інвестицій у регіоні, зв'язків локальних та національних завдань/програм.

Регіональна стратегія: характеризується наявністю необхідних інвестицій для виходу на нові ринки та, у першу чергу, залежить від зовнішніх факторів: інвестиційної політики держави, удосконаленням податкової системи, розробкою системи пільг для регіонального промислового комплексу, визначенням нових джерел інвестування для інновацій.

Враховуючи часові та фінансові обмеження, реалізація стратегії інноваційного розвитку регіону буде визначатись розробкою та впровадженням на рівні держави та областей великої кількості різних рішень, заходів, програм, постанов, інструкцій та ін.

У відповідність з розглянутими напрямками інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу та запропонованими стратегіями слід розглянути множину видів продукції/послуг/технологій, які можуть визначатись своїм життєвим циклом (Додаток Д). Можливо розглядати життєвий цикл як окремої продукції, так і підприємства, промисловості в цілому.

Існує достатня кількість визначень життєвого циклу:

1. Цикл нововведення, життєвий – період часу від зародження нової ідеї та її практичного втілення у нових виробках, технологіях, організаційних структурах та їх виводу з виробництва, суттєвого зменшення їх практичного застосування; прийнято ділити на такі фази:

- зародження нововведення, поява винаходу;
- наукові дослідження та розробки; експериментальна перевірка можливості втілення задуму;
- широке виготовлення нових виробів;
- витіснення виробу новим, більш досконалим [10, с. 1222].

2. Ми розглядаємо життєвий цикл малого інноваційного підприємства за такими стадіями: ініціація – народження – ріст – твердження – стабілізація – спрощення – падіння – вихід – деструктуризація [60, с. 507].

3. Торговельно-промисловий цикл – коливання рівня ділової активності в економіці, яке викликано змінами в умовах попиту, особливо збільшеннями та скороченнями обсягів інвестицій. Цикл ділової активності визначається чотирма фазами, коли економіка рухається від депресії до оздоровлення, потім має місце економічний бум, падіння та знов депресія [161, с. 643-644].

Успіх діяльності інноваційного підприємства залежить від ступеню узгодженості різних фаз основних життєвих циклів, тобто індивідуального

життєвого циклу продукції та загального життєвого циклу промисловості.

Визначені у п. 2.2 параметри та процедури в управлінні інноваційною стратегією розвитку регіонального промислового комплексу підтверджують такий висновок та дозволять більш ефективно планувати подальший розвиток національної економіки.

2.3. Методичні підходи щодо вибору варіантів інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в умовах невизначеності та ризику

При нестабільному економічному середовищі утворення регіонального промислового комплексу в умовах факторів невизначеності та ризику призводить до того, що інноваційні процеси створення кінцевої продукції суттєво відхиляються у часі та просторі від свого запланованого розвитку.

Отже, слід розглядати джерела утворення цих факторів та засобів їх обліку при оцінці ефективності. На основі аналізу наукової літератури було визначено три засоби оцінки обліку невизначеності [60; 138; 160; 163]:

- визначення стійкості інноваційно-інвестиційних проектів;
- уточнення параметрів інноваційно-інвестиційних проектів та економічних нормативів;
- формалізація визначення невизначеності.

Під невизначеністю слід розуміти «недостатність даних про умови, у яких буде протикати економічна діяльність, низький ступінь передбачуваності, підвищення цих умов. Невизначеність стикається з ризиком планування, прийняття рішень, здійснення дій на усіх рівнях системи» [10, с. 538]. Це словарне визначення слід доповнити: також визначається неповнотою та неточністю інформації про умови реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, у тому числі пов'язаних з цим умовами створення витрат та отримання кінцевого результату. Невизначеність, яка пов'язана з можливістю виникнення у ході реалізації інноваційно-

інвестиційних проектів нештатних ситуацій та наслідків, характеризується поняттям регіонального ризику. «Регіональний ризик – ризик, який пов'язаний з наданням кредиту або інвестиціями у даній країні» [10, с. 900].

При оцінці інноваційно-інвестиційних проектів у регіоні найбільш важливими є такі види невизначеностей та регіональних ризиків:

- невизначеність поведінки конкурентів, їх цілей та поведінки на ринку;
- невизначеність політичної та соціально-економічної ситуації у країні та регіоні;
- неповнота/неточність інформації про параметри інновацій, їх техніко-економічних характеристик;
- зовнішньоекономічні ризики: вступ обмежувальних заходів на торгівлю, коливання кон'юнктури на світових ринках, закриття кордонів;
- неповнота інформації про фінансову стійкість: недосконала структура капіталу та неплатоспроможності (низька ліквідність активів підприємства) підприємств-учасників інноваційно-інвестиційних проектів;
- непередбачуваність податкової політики: ризик введення нових видів податкових платежів, ризик збільшення ставок діючих податкових платежів, ризик зміни умов та строків уплати податкових платежів, ризик відмови податкових пільг;
- непередбачуваність банківської системи: депозитний ризик – неповернення депозитних вкладів, кредитний ризик – ризик не платежів за отриману продукцію, ризик неповернення підприємству авансових платежів;
- інші види фінансових ризиків: інвестиційний ризик – ризик реального інвестування, портфельний ризик, ризик інноваційного інвестування; інфляційний ризик – забезпечення реальної вартості капіталу; відсотковий ризик – непередбачувана зміна відсоткової ставки на фінансовому ринку; валютний ризик – ризик вибору валюти, ризик коливання курсу валют;
- деякі види ризиків: ризик підробки фінансової звітності, ризик розкрадання окремих видів активів; емісійний ризик та ін.

Регіональна економічна система повинна відповідним чином реагувати на дану сукупність невизначеностей та ризиків, а суб'єкти господарювання регіону зобов'язані враховувати їх при виконанні інноваційно-інвестиційних проектів (табл. 2.10) [100; 104].

Таблиця 2.10

Класифікація ризиків при виконанні інноваційно-інвестиційних проектів

Стадія життєвого циклу інноваційно-інвестиційного проекту	Вид ризику	Ступінь ризику	Фактори ризику	Вплив на кінцеві результати інноваційно-інвестиційного проекту
1	2	3	4	5
I. Перед-інвестиційна стадія	1.1. Науково-технологічний ризик (не проведення перед-планових досліджень, ризик помилкових прикладних досліджень, ризик недосягнення проектних показників)	Низький	1. Непрофесійний підхід до поставленої задачі проекту 2. Помилки у вхідній інформації 3. Помилки у розрахунках	1. Необхідність у додаткових інвестиціях 2. Потреба додаткового терміну виконання проекту 3. Відмові від виконання інноваційно-інвестиційних проектів 4. Витрата коштів
	1.2. Маркетинговий ризик (не проведення належним чином пробного маркетингу, недоотримання розрахованого прибутку)	Нижче за середній	1. Помилки у оцінці потрібних інвестицій 2. Недооцінка попиту на інноваційну продукцію 3. Завищена ціна виробу при виведенні на ринок 4. Ризик зміни кон'юнктури ринку 5. Недоброякісна поведінка конкурентів	1. Потреба у додаткових інвестиціях 2. Зниження доходу від реалізації інноваційної продукції та прибутку 3. Відмова від продовження інвестування
II. Інвестиційна стадія	2.1. Ризик інвестування (пов'язаний з фінансовим станом інвестора)	Нижче за середній	1. Недофінансування інноваційно-інвестиційних проектів або не належним чином використання	1. Необхідність залучення коштів 2. Зниження ефективності інноваційно-інвестиційних проектів за рахунок зміни ціни

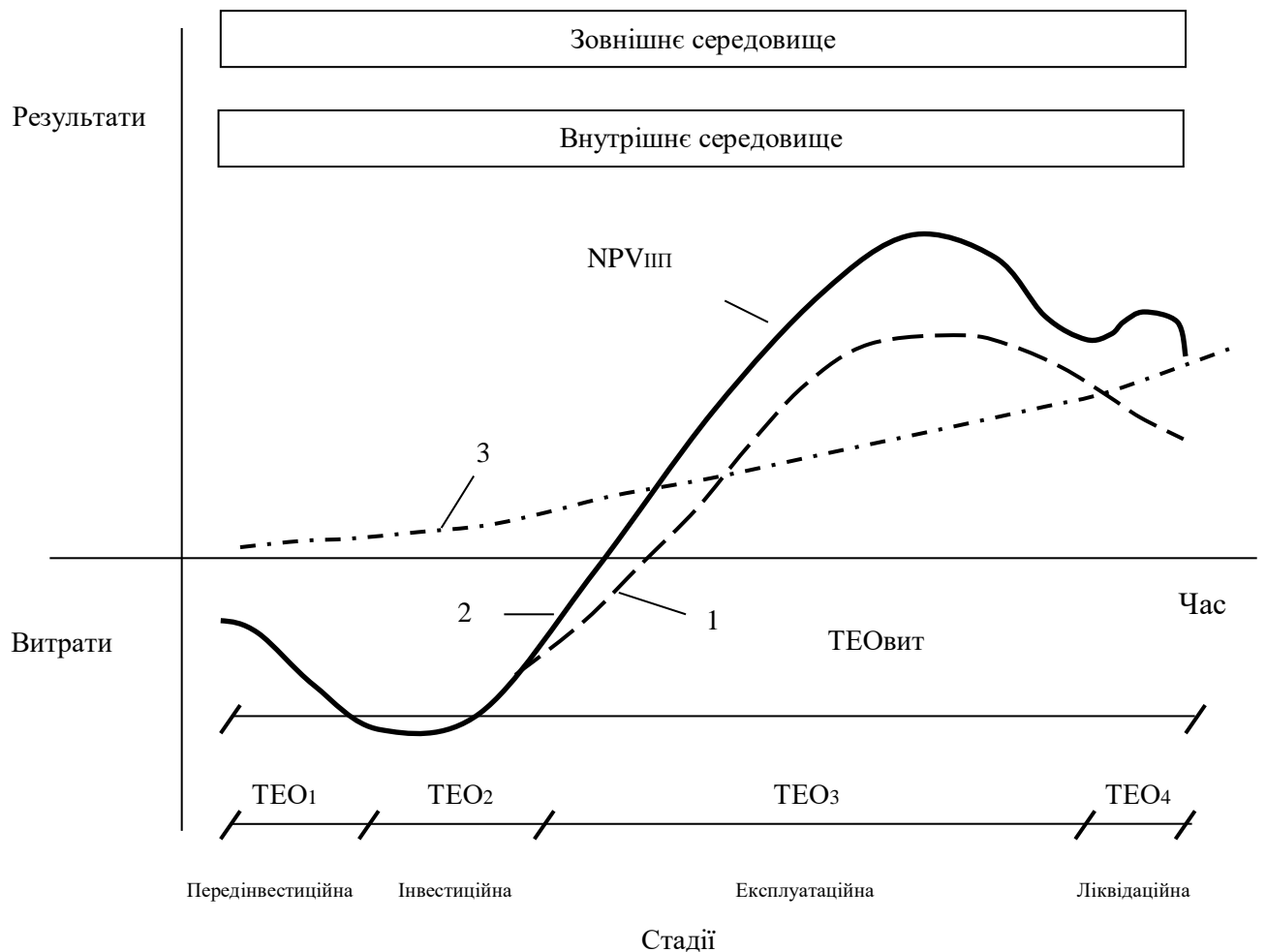
Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5
			<p>позикових коштів 2. Банкрутство інвестора у процесі виконання інноваційно-інвестиційних проектів 3. Відмова від інноваційно-інвестиційних проектів з причини реорганізації інвестора</p>	<p>та суми кредиту 3. Зміна терміну виконання другої стадії 4. Зниження конкурентоспроможності інноваційно-інвестиційних проектів 5. Відмова від завершення інноваційно-інвестиційних проектів 6. Втрата інвестицій</p>
	2.2. Комерційний ризик	Високий	<p>1. Зміни у зовнішньому ринковому середовищі 2. Зміни у податковому законодавстві та кредитно-грошовій політиці держави</p>	<p>1. Додаткові інвестиції у інноваційно-інвестиційних проектів 2. Негативні зміни в отриманні доходу/прибутку від реалізації інноваційно-інвестиційних проектів 3. Ймовірність дострокового завершення проекту</p>
III. Експлуатаційна стадія	3.1. Ризик зниження обсягів реалізації інноваційної продукції	Вище за середній	<p>1. Необґрунтована стратегія маркетингу 2. Можливість дострокового завершення інноваційно-інвестиційних проектів 3. Зниження якості бренду 4. Можливість банкрутства</p>	<p>них проектів 2. Можливість дострокового завершення інноваційно-інвестиційних проектів 3. Зниження якості бренду 4. Можливість банкрутства</p>
	3.2. Ризик росту заборгованості різних видів	Середній	<p>1. Стан споживчого ринку 2. Зміни умов логістики постачання</p>	

1	2	3	4	5
	3.2. Ризик росту заборгованості різних видів	Середній	1. Стан споживчого ринку 2. Зміни умов логістики постачання	
	3.3. Ризик зниження ціни інноваційної продукції	Нижче за середній	1. Політика конкурентів на ринку 2. Зміна ринкових цілей підприємства – постачальника інноваційної продукції 3. Зміни у якості продукції для ринку	
	3.4. Ризик зниження доходу/прибутку	Нижче за середній	1. Зростання витрат на виробництво 2. Зниження обсягів реалізації 3. Зміни податково го законодавства	
IV. Ліквідаційна стадія	4.1. Ризик росту витрат на утилізацію інноваційно-інвестиційного проекту	Низький	1. Додаткові витрати на ліквідацію 2. Зміна терміну експлуатації	1. Зниження іміджу виробника інноваційної продукції 2. Відмова від виконання контракту на утилізоване обладнання
	4.2. Ризик виникнення додаткових витрат у зв'язку зі зміною нормативів (наприклад екологічних)	Низький	Доробка технічної системи	

Джерело: складено на основі [72; 76]

Для аналізу або діагностики інноваційно-інвестиційного проекту на регіональному рівні доцільно приймати інструмент оцінки ефективності інвестицій по методиці UNIDO та визначити показники NPV, PV, IRR, PBP для інноваційно-інвестиційного проекту на різних його стадіях реалізації на території регіону [40, с. 48; 42; 47]. При цьому здійснюється переоцінка (техніко-економічне обґрунтування – ТЕО) всього життєвого циклу проекту/продукції/підприємства (рис. 2.9) [28; 40].

Умовні позначення: 1 – крива витрат при створенні кінцевої інноваційної продукції; 2 – крива витрат з урахуванням експлуатаційних витрат на інноваційну продукцію; 3 – крива середньогалузевої ефективності інвестування

Рис. 2.9. Ефективність управління інноваційно-інвестиційними проектами по стадіях життєвого циклу (складено на основі [60; 72])

Сучасне інноваційне підприємство функціонує у постійно мінливому середовищі та відповідно змінюється саме, адаптується до зовнішніх змін. При цьому виникають постійні джерела нових ринкових можливостей та загроз, що створюють обставини, які складно спрогнозувати. Саме у таких умовах виникає необхідність пошуку нових підходів до рішення проблем інноваційного розвитку [54, с. 29].

Автори підтримують думку І. Вахович та І. Грузнова, що формування організаційно-економічного механізму регіонального розвитку та управління інноваційною діяльністю підприємств регіонального промислового

комплексу сприяє збільшенню якості їх керованості та фінансово - економічної стійкості, сприяє розвитку технологічних передумов всередині всього комплексу [27, с. 130; 38, с. 104-110].

При визначенні варіантів управління інноваційним процесом необхідно враховувати різноманітні територіальні аспекти [83, с. 283; 157, с. 122]. Територіальним особливостям у інноваційному розвитку відводиться роль значимого фактору: вони можуть як прискорювати, так і гальмувати формування типів їх господарської діяльності, а в більш широкому розумінні – і характер стратегічного розвитку. І у цьому відношенні відбуваються зміни у ланцюзі просування інноваційного продукту: змінюється місце розташування реалізації, у рівні цін здійснюється рух, рівень використання оновлених ресурсів (наприклад: ПАТ «Одескабель» здійснює перехід на сировину з Японії), змінюється потенційний ефект. У свою чергу, через рівень прибутковості впровадження інновацій на промислових підприємствах даної території здійснює вплив на темпи формування інноваційної інфраструктури території, її масштаби, змінює величину ефективної зони діяльності тощо [98]. Змінюється інноваційний потенціал території, який сприяє притягненню або відштовхуванню як споживачів, так і підприємств. Взаємовплив цих факторів, по аналогії з ромбом конкурентних переваг М. Портера, можна зобразити у вигляді динамічно змінювальній просторовій регіональній системі виробництва (рис. 2.10) [174, с. 21; 244, с. 81].

Взаємозв'язок сил впливу у даному ромбі на сучасному етапі дуже мінливий, що зумовлено високою динамікою глобального ринку інновацій. Це відповідно викликає потребу більш високої гнучкості від малих та середніх промислових підприємств, щоб швидше адаптуватись до мінливих умов. При цьому мінімізація витрат та швидкість змін має велике значення перш за все при випуску інноваційної продукції, яка орієнтована на прикордонну співпрацю та вихід, у першу чергу, на європейський ринок [35].

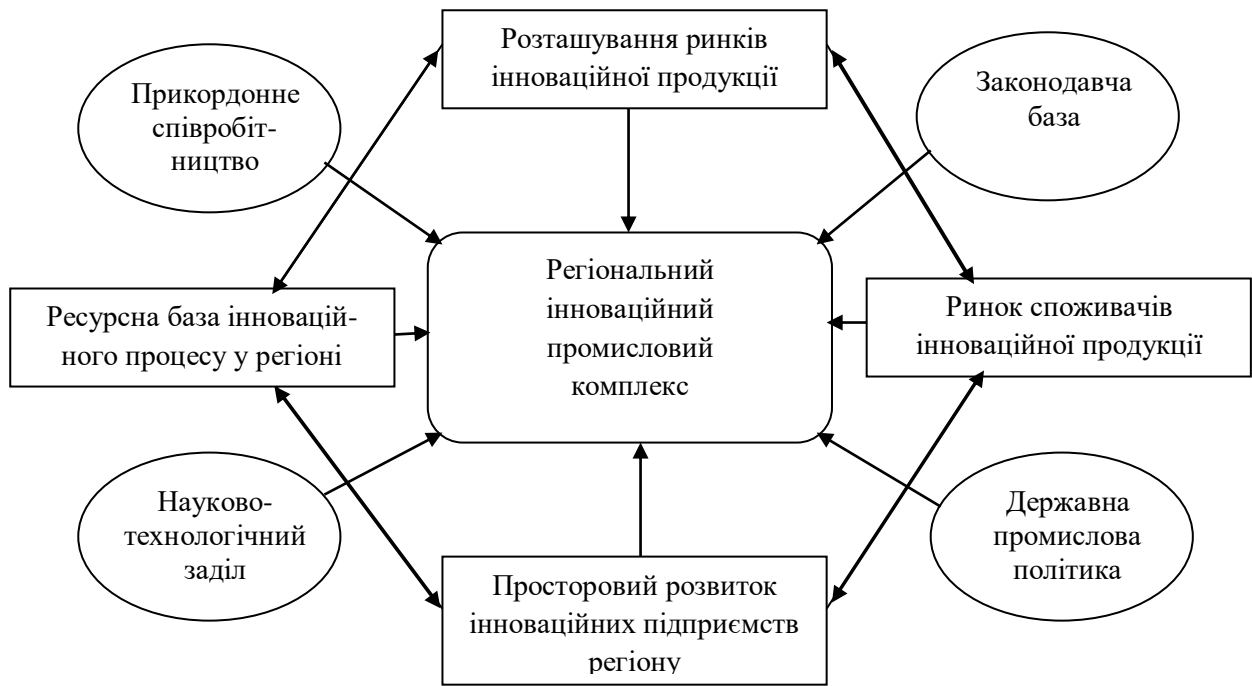

Рис. 2.10. Ресурсні потоки регіонального інноваційного промислового комплексу (складено на основі [174, с. 21; 244, с. 81])

Однак, ще більшого значення набуває реалізація ланцюгу «новостворення – нововведення – інновація» та генерування нових технологій на даній території, що забезпечує унікальність промислового виробництва, яке визиває формування просторово-інноваційної монополії у зоні інноваційної діяльності [254, с. 104].

Під зоною інноваційної діяльності підприємства регіонального промислового комплексу розуміється обмежена у просторі територія, яка характеризується відповідним рівнем науково-технологічного розвитку промисловості та конкретних підприємств, що забезпечують раціональне використання ресурсів, які є необхідними для отримання оптимального випуску кінцевої інноваційної продукції з конкурентоспроможними техніко-економічними характеристиками у встановлені строки в умовах конкретної ситуації.

Враховуючи особливості відносної просторової прив'язки споживачів інноваційної продукції, різноманітність коопераційних зв'язків, віддаленість

від баз ресурсозабезпечення, економічна систем регіонального промислового комплексу повинна передбачати розміщення інноваційних підприємств ближче до місць концентрації споживачів.

Наступною важливою проблемою для регіонального промислового комплексу, яка потребує свого вирішення, є нестача достатніх інвестиційних ресурсів, які необхідні для високотехнологічного розвитку та рішення соціально-економічних завдань. Це визначає виникнення ризиків вкладання інвестицій та створює низку негативних процесів: звуження ринків інноваційної продукції; коливання обсягів виробництва, продажів, ринкової інфраструктури, відкладений споживчій попит.

Такі ж самі проблеми визивають нерівномірний розвиток не тільки всього регіону, але й окремих видів економічної діяльності, окремих його районів, підприємств. Досвід розвитку вітчизняних регіонів дозволяє з метою найліпшого розуміння сучасного інноваційного розвитку промислового комплексу регіону як регіональної економічної системи розглядати його у двох координатах: вертикальної та горизонтальної (рис. 2.11) [54; 218; 274].

Регіональний промисловий комплекс має вертикальний розвиток з різними рівнями управління: територіальний, галузевий, процесний, підприємства.

Горизонтальний розвиток регіонального промислового комплексу визначається наступним ланцюгом: постачальники ресурсів – розробники інновацій – підприємства – просування продукції – утилізація (ліквідація).

Кінцевий результат виробництв та інновації формується на мікрорівні, тому всі рівні більш вищого рівня управління мають розглядатись як зовнішнє середовище, де ймовірність виникнення ризиків достатньо велика, як наслідок незбалансованості між собою. При цьому формуються різні ситуації, які розподіляються на науково-технологічні, виробничі організаційно-постачальницькі, управлінські, економічні, що у підсумку визначають інвестиційну привабливість для інвестора у кожному конкретному регіональному промислового комплексі.

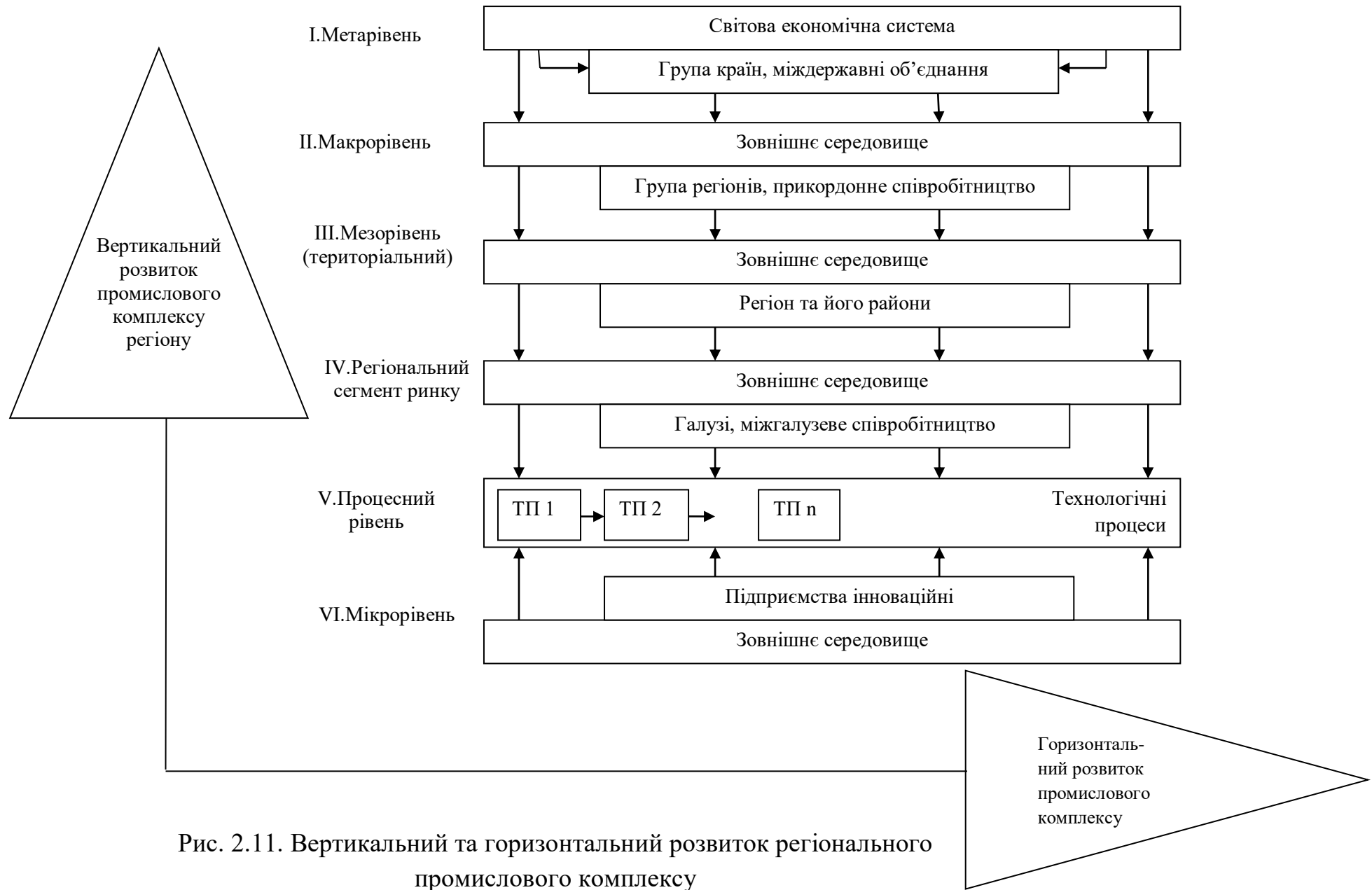

Рис. 2.11. Вертикальний та горизонтальний розвиток регіонального промислового комплексу

Таким чином, основними напрямками інноваційної стратегії розвитку регіонального промислового комплексу при вирішенні його конкретних задач є:

- розробка науково обґрунтованої стратегії планування технологічних заходів для регіонального промислового комплексу;
- облік та оцінка факторів невизначеності та ризику на стадіях інноваційного процесу;
- підвищення мобільності підприємств – новаторів;
- розвиток маркетингового забезпечення підприємств і галузей високотехнологічного сектору;
- розвиток засобів трансферу і дифузії інновацій;
- використання раціональних форм організації, управління, удосконалення інноваційних процесів;
- адаптація організаційно-функціональних структур управління до умов зовнішнього середовища.

Відхилення цих процесів від запланованих на рівні регіону будуть позначати напрями зміни стратегії розвитку регіонального промислового комплексу (галузей, підприємств). Дисбаланс значень показників, які характеризують рух по кожній вісі координат (рис. 2.11) визначають напрями взаємодії підприємств - новаторі з органами влади при реалізації державних та регіональних інноваційно-інвестиційних програм і проектів.

Висновки до розділу 2

В даному розділі було отримано такі результати:

1. Досліджено сучасний стан галузевої структури промисловості України з урахуванням векторів розвитку глобальної економіки в регіональному аспекті за 2010-2015рр., що дозволило запропонувати шляхи вдосконалення просторової та галузевої структури промисловості України. Сьогодні у регіонах України склалась ситуація, що найбільш інноваційні

підприємства розташовані у Харківській, Дніпровській і м. Києві. Основні науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, що готують спеціалістів для високотехнологічного сектору економіки та компоненти інноваційної інфраструктури розташовані у м. Києві, Харківській, Львівській та Одеській областях. Аналіз також засвідчив, що науково-технологічні зміни у розвитку території, формування адекватного інноваційного середовища повинні базуватися на визначеній інноваційній стратегії розвитку кожного конкретного регіону; враховувати специфіку кожного регіону з позиції його конкурентних переваг, пріоритетних напрямів, найбільш перспективних галузей, здатних забезпечити соціально-економічне зростання саме регіонам, механізмів та інструментів реалізації, з науково обґрунтованими передплановими дослідженнями інноваційної політики та системою стратегічного і оперативного управління реалізацією запланованих заходів.

2. Проведений аналіз доводить необхідність: формування програми першочергових заходів до інноваційного розвитку промислових комплексів вітчизняних регіонів, побудови системи фінансово-кредитної підтримки експорту інноваційної продукції та системи страхування ризиків експортної діяльності; використання можливостей внутрішнього ринку інновацій не тільки для споживачів промислової продукції, але і для розвитку інших видів економічної діяльності; розробки науково обґрунтованої з передплановими дослідженнями державної програми інноваційного розвитку регіональних промислових комплексів.

У представленому дослідженні запропоновано механізм розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу у системі державної макроекономічної політики, при цьому регіони можуть брати активну участь у: (а) розробці інноваційної політики, (б) інвестиційної політики, (в) освітньої політики, (г) науково-технологічної політики, (д) промислової політики, (е) удосконалювати законодавче забезпечення, (ж) визначенні загальної стратегії, (з) впровадженні програм та інструментів, (і) оцінці стратегій, програм та інструментів.

3. Запропоновано у вигляді схеми алгоритм управління інноваційними процесами у регіоні, що дає можливість здійснювати управління інноваціями по всіх етапах стратегічного управління. Складний процес управління інноваціями розподілено у відповідності до ISO-9000 на 11 комплексів задач управління, базових документів для їх вирішення і організації, що реалізують вказані задачі. Усі регіональні промислові комплекси України умовно виділені у чотири основні групи. Кожна з них має свої особливості і специфіку розвитку, що відображено у чотирьох основних блоках параметрів. Визначено обмеження та фактори інтегральних блоків параметрів, які впливають на інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу. На цій основі сформовано чотири етапи розробки інноваційних стратегій регіону. Запропоновано підхід до визначення стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу. Надано нове тлумачення життєвого циклу інноваційної продукції/послуг/технологій та відповідні заходи щодо їх здійснення.

4. Під час розвитку інноваційних процесів на підприємствах – новаторах регіонального промислового комплексу необхідно враховувати специфіку такого складного об'єкту як економічна система регіону, фактори невизначеності та ризику під впливом внутрішнього та зовнішнього середовища, особливості основних етапів життєвого циклу продукції/підприємства/галузі. Набула подальшого удосконалення класифікація ризиків інноваційно-інвестиційного проекту у відповідності зі стадіями його життєвого циклу. Доведено, що система управління ризиками під час реалізації інноваційно-інвестиційного проекту є необхідним елементом системи управління інноваційними процесами в регіональному промисловому комплексі.

5. Надано визначення зони інноваційної діяльності підприємств регіонального промислового комплексу та окреслено коло проблем його поступового розвитку у системі координат – вертикальний і горизонтальний напрями розвитку.

6. Доведено, що ефективність інноваційної діяльності підприємств регіонального промислового комплексу і формування відповідних зон діяльності забезпечується використанням організаційно-економічних механізмів залучення сучасних ресурсів, засобів високотехнологічного виробництва і просування інноваційної продукції на ринок.

РОЗДІЛ 3

**ІНСТРУМЕНТАЛЬНА ПІДТРИМКА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

3.1. Інструментарій визначення рівня інвестиційної привабливості галузей промисловості регіону

Після 2013 р. в Україні посилюються процеси регіоналізації економічних процесів у контексті руху нашої держави у напрямі євроінтеграції. Це загострило проблему поступового соціально-економічного розвитку вітчизняних регіонів. Наслідком чого є поява різних швидкостей та неспівпадінь напрямків у протіканні інноваційних процесів, що, у свою чергу, призводить до збільшення діапазону нерівномірностей у розвитку регіонів у масштабі нашої країни. Все це актуалізує пошук адекватного інструментарію, який здатен не тільки констатувати наявність проблем в інноваційному розвитку регіонів, а також дає можливість їх всебічного розуміння та пошуку відповідних заходів для їх цілеспрямованого розвитку. Таким інструментарієм сьогодні стає науково-обґрунтована розробка стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону.

Під інструментарієм розуміється сукупність різних інструментів, які застосовуються у будь-якій спеціальності; сукупність методів, які використовуються у будь-якій діяльності [10, с. 318].

При формуванні інструментарію підтримки процесу розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу необхідно, в першу чергу, визначити рівень інвестиційної привабливості видів економічної діяльності промисловості регіону з урахуванням вимог сучасності.

Останніми роками у вітчизняній практиці найбільшу актуальність для реального сектора економіки та наукового забезпечення придбало питання

обґрунтування та залучення необхідного обсягу коштів і у зв'язку з цим побудови механізму оцінки інноваційної привабливості галузей регіону [163; 213]. Даний вид оцінки проводиться поряд, а часто і, в першу чергу, з аналізом сприятливості регіонального інноваційного клімату у порівнянні з умовами регіонів-конкурентів. *Під поняттям «інноваційний клімат» автор розуміє сукупність економічних, політичних, соціальних та юридичних умов, які максимально сприяють інноваційному процесу; однакові за привабливістю умови для впровадження новацій як для національної, так і для світової економіки.*

У більшості випадків новатор має певні напрацювання або конкретні рішення з інновацій в певній сфері економічної діяльності і їм вже вирішено питання про галузь, в якій буде здійснюватися інноваційно-інвестиційний проект. У такому випадку йому належить вибір території/регіону, що найбільшою мірою задовольняє специфіку реалізації інноваційно-інвестиційного проекту. Проте останнім часом відбуваються процеси диверсифікації виробництва, і тоді ключове значення набуває процес вибору не регіону, а галузі застосування капіталу. Але не виключений і такий варіант, коли новатор обирає таку галузеву спеціалізацію інноваційно-інвестиційного проекту, при якій він з яких-небудь причин може бути реалізований тільки в одному заздалегідь визначеному регіоні.

В контексті даного дослідження, *під поняттям «інноваційної привабливості регіонального промислового комплексу» автор вважає узагальнену кількісно-якісну характеристику генерування на території науково-технологічних можливостей за рахунок залучення чистих інвестицій у технології шостого та сьомого технологічних укладів; результат - активізація інноваційних процесів у регіоні для подальшого стійкого соціально-економічного розвитку та підвищення добробуту населення.*

Отже, підсумовуючи сказане вище, підкреслимо, що для новатора можуть бути прийнятні такі можливі варіанти ситуації:

1) аналіз інноваційного клімату регіонів відбувається паралельно з оцінкою інноваційної привабливості галузі;

2) інноваційний клімат регіону аналізується, в першу чергу, а інноваційна привабливість галузі цього регіону – в другу;

3) у підсумку здійснюється оцінка інноваційної привабливості галузі, а згодом визначаються синергетичні аспекти сприятливості інвестиційного клімату регіону, в якому планується розташувати конкретне виробництво.

Очевидно, що в будь-якому випадку новатор оцінює інноваційну привабливість галузі, під якою слід розуміти узагальнюючу характеристику окремих галузей (видів економічної діяльності) з позицій перспективності їх розвитку, прибутковості вкладених коштів та рівня фінансових ризиків [175; 179].

Виходячи з аналізу існуючих методик оцінки інноваційної привабливості галузей національної економіки слід зазначити, що всі вони, так чи інакше мають економічну сутність, роблять свої висновки про ступінь інноваційної привабливості галузі на основі розрахунку змін у галузевій структурі інвестицій [175; 178; 222].

Пропонована у цьому підрозділі *методика комплексної статистичної оцінки інноваційної привабливості* має такі характерні особливості:

– обґрунтовано визначення інноваційної привабливості галузі промисловості на основі її кількісної оцінки;

– при кількісній оцінці використовується двоблокова система статистичних показників: специфічні і неспецифічні;

– на відміну від показників потенціалу, некомерційного ризику та активності, використовуються показники, що цілісно відображають всі складові інноваційної привабливості галузей;

– заснована на використанні статистичних показників та показників, розрахованих на основі програмних документів соціально-економічного розвитку регіону, що дають більш об'єктивну оцінку, ніж показники, що засновані на експертних оцінках. Це виключає фактор суб'єктивізму;

– маловитратна, оскільки використовує в своїй основі показники, які щорічно збираються і офіційно публікуються Державною службою статистики України та її територіальними органами, а також показники, що розраховуються на основі опублікованих офіційних програмних документів;

– оперативна, оскільки дозволяє, з одного боку, використовувати показники, які Держслужба статистики України та її територіальні органи розраховують максимум за квартал з дня закінчення розглянутого періоду, і показники з програмних документів, що мають термін дії не менше одного року; а, з іншого боку, за наданими показниками за короткий термін часу розрахувати інтегрований показник інноваційної привабливості кожної з розглянутих галузей;

– оновлювана, оскільки щорічно список показників, розрахованих на основі програмних документів оновлюється законодавством;

– виключає процедуру зважування показників в блоці (так і кожного блоку) для інтегрального значення оцінки інноваційної привабливості галузі;

– містить різноспрямовані за впливом на інноваційну привабливість галузі показники: позитивні та негативні. При цьому негативні показники доводяться до порівнянного виду з позитивними із збереженням вихідної міжрегіональної диференціації їх числових значень;

– базується на *індексному методі розрахунку*;

– призначена як безпосередньо для галузевого новатора, тобто новатора, що має фінансові ресурси і ставить своєю метою вкладення їх у певну галузь реального сектора економіки, так і для адміністрацій всіх рівнів державного управління;

– має доступний алгоритм розрахунку.

До числа специфічних показників в методиці віднесено основні показники функціонування галузей та підгалузей промисловості регіону, що відображають результати їх діяльності, безпосередньо пов'язані з випуском інноваційної продукції або наданням послуг за який-небудь період, найчастіше за рік. Їх склад залишається постійним протягом тривалого

періоду часу. Всі вони відображені в регіональних статистичних щорічниках, які представлено територіальними органами Державної служби статистики України.

Неспецифічні показники не мають безпосереднього відношення до випуску продукції чи надання послуг: вони є відносними або узагальнюючими показниками функціонування галузей. Їх склад змінюється в значно більшій мірі, ніж специфічних. Дані за цими показниками представлені в регіональних статистичних щорічниках, які представлено територіальними органами Держслужби статистики України та нормативно-правових актах і додатках до них.

Перелік специфічних і неспецифічних показників, що рекомендовано використовувати при оцінці інноваційної привабливості галузі промисловості, наведено в табл. 3.1 [233].

Алгоритм розрахунку інтегральної оцінки інноваційної привабливості галузі промисловості регіону базується на методі багатомірної середньої та складається з таких кроків (авторська розробка):

1. Визначення ступеня деталізації оцінки (галузі промисловості або підгалузі).
2. Вибір економіко-статистичних показників та показників з програмних документів (програм соціально-економічного розвитку регіону, що діють в даний момент в регіоні) та їх дорозрахунків до виду показників-індикаторів.
3. Структуризація показників-індикаторів по блоках у відповідності зі ступенем специфічності їх впливу на інноваційну привабливість галузей промисловості та виявлення показників-стимуляторів і показників-дестимуляторів за блоками специфічних показників і неспецифічних.
4. Формування інформаційної бази даних, тобто формування матриці вихідних даних (У).
5. Ранжування показників у порядку збільшення для визначення максимального і мінімального значення показників.

Показники оцінки інноваційної привабливості галузей промисловості регіону

Специфічні показники	Неспецифічні показники
1. Число підприємств галузі промисловості 2. Обсяг продукції галузі промисловості 3. Індекс фізичного обсягу продукції, розрахований у відсотках до попереднього року 4. Індекс фізичного обсягу продукції, розрахований у відсотках до 1991 р. 5. Сальдований фінансовий результат (прибуток мінус збиток) 6. Рівень рентабельності продукції 7. Продуктивність праці 8. Частка матеріальних витрат у загальній структурі витрат на виробництво і реалізацію продукції 9. Наявність основних фондів основного виду діяльності 10. Знос основних фондів основного виду діяльності 11. Коефіцієнт вибуття основних фондів 12. Коефіцієнт оновлення основних фондів	1. Питома вага продукції і послуг підприємств певної галузі промисловості приватної форми власності 2. Питома вага великих і середніх підприємств у загальному обсязі виробництва продукції певної галузі промисловості 3. Чисельність працюючих на підприємствах певної галузі промисловості 4. Чисельність робітників на підприємствах певної галузі промисловості 5. Середньорічний сальдований результат прийняття-вибуття працівників на підприємствах певної галузі промисловості 6. Середньомісячна номінальна заробітна плата працюючих на підприємствах певної галузі промисловості 7. Питома вага збиткових підприємств певної галузі промисловості 8. Обсяг заборгованості покупців 9. Обсяг заборгованості постачальникам 10. Питома вага числа підприємств, що мають прострочену заборгованість покупців 11. Питома вага числа підприємств, що мають прострочену заборгованість постачальникам 12. Обсяг інвестицій в основний капітал підприємств певної галузі промисловості 13. Обсяг інвестицій в основний капітал підприємств певної галузі промисловості з участю іноземного капіталу 14. Обсяг фінансових вкладень у великі і середні підприємства певної галузі промисловості 15. Кількість проектів державної цільової програми, здійснюваних у певній галузі промисловості 16. Обсяг фінансових ресурсів, що виділяються з державного бюджету на здійснення проектів державної цільової програми, реалізованих в галузі 17. Обсяг фінансових ресурсів, що виділяються з регіонального бюджету на здійснення проектів державної цільової програми, реалізованих в галузі 18. Обсяг фінансових ресурсів, що виділяються з позабюджетних джерел на здійснення проектів державної цільової програми, реалізованих в певній галузі промисловості

6. Вибір в якості базових так званих «найкращих» даних по кожному з показників-індикаторів: для показників-стимуляторів – максимального, а для показників-дестимуляторів – мінімального.

7. Розрахунок часткових індексів для блоку «Специфічні показники»,

тобто нормування специфічних показників за формулою 3.1:

$$K_{i_{СП}} = \frac{Y_{i_{СП}}}{Y_{i_{СП}_{найкр}}} \quad (3.1)$$

8. Розрахунок суми часткових індексів по блоку «Специфічні показники»: $\sum_{i=1}^{12} K_{i_{СП}} = K_{1_{СП}} + K_{2_{СП}} + \dots + K_{12_{СП}}$ (3.2)

9. Розрахунок зведеного інтегрального індексу по блоку «Специфічні показники» за формулою середньої арифметичної простої:

$$K_{СП} = \frac{\sum_{i=1}^{12} K_{i_{СП}}}{12} \quad (3.3)$$

10. Розрахунок часткових індексів для блоку «Неспецифічні показники», тобто нормування неспецифічних показників за формулою 3.4:

$$K_{j_{НСП}} = \frac{Y_{j_{НСП}}}{Y_{j_{НСП}_{найкр}}} \quad (3.4)$$

11. Розрахунок суми часткових індексів по блоку «Неспецифічні показники»: $\sum_{j=1}^{18} K_{j_{НСП}} = K_{1_{НСП}} + K_{2_{НСП}} + \dots + K_{18_{НСП}}$ (3.5)

12. Розрахунок зведеного інтегрального індексу по блоку «Неспецифічні показники» за формулою середньої арифметичної простої:

$$K_{НСП} = \frac{\sum_{j=1}^{18} K_{j_{НСП}}}{18} \quad (3.6)$$

13. Розрахунок загального інтегрального індексу інноваційної привабливості галузей промисловості як середньої величини суми зведених інтегральних індексів за блоками «Специфічні показники» та «Неспецифічні показники»:

$$K_{заг.} = \frac{K_{СП} + K_{НСП}}{2} \quad (3.7)$$

14. Ранжування галузей промисловості за загальним інтегральним індексом інноваційної привабливості.

На основі даної методики було проведено ранжування галузей промисловості Одеської області за 2014р. за рівнем інноваційної привабливості. Результати представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Рейтинг інноваційної привабливості галузей промисловості Одеської області у 2014 р.

Галузь промисловості	Зведений інтегральний індекс по блоку «Специфічні показники»	Зведений інтегральний індекс по блоку «Неспецифічні показники»	Загальний інтегральний індекс інноваційної привабливості	Рейтинг
А	1	2	3	4
Енергетика	6,23	8,73	7,44	3
Металургія	4,13	6,18	5,12	5
Хімічна та нафтохімічна промисловість	5,54	9,89	7,68	2
Машинобудування та металообробка	4,03	5,44	4,79	6
Промисловість будівельних матеріалів	5,61	6,05	5,83	4
Легка промисловість	4,30	4,92	4,63	7
Харчова промисловість	5,91	10,22	8,07	1

У результаті розрахунків виявлено, що найбільшою інноваційною привабливістю серед галузей є: харчова промисловість, хімічна та нафтохімічна промисловість, електроенергетика, а найгіршою – легка промисловість, чорна металургія, машинобудування та металообробка.

У харчовій промисловій Одеської області зосереджена найбільша кількість промислових підприємств, для яких характерним є: високий рівень продуктивності праці; великий обсяг продукції, що випускається; незначний знос та коефіцієнт вибуття основних фондів; найвища ступінь фінансової збалансованості у розрахунках між постачальниками та покупцями; найбільший обсяг фінансових вкладень, у тому числі довгострокових, у великі та середні підприємства галузі; пріоритети у підтримці з державного бюджету у рамках державних цільових програм, що в підсумку і зумовило лідируюче положення у рейтингу.

3.2. Методичне забезпечення формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу

Дослідження проблем інноваційного розвитку регіональної промислової інфраструктури набуло особливої значимості і актуальності на всіх рівнях державного регулювання та управління. Інноваційний розвиток промисловості сприяє зростанню ефективності освоєння нових джерел сировини, природних багатств, зниженню сукупних витрат в базових і обслуговуючих галузях інноваційної економіки у регіоні, вирішення соціальних проблем, успішної інтеграції регіонального промислового комплексу в світову господарсько-економічну систему. Промисловість розглядається як одна з пріоритетних галузей, стабільне функціонування якої є необхідною умовою інноваційного зростання в умовах ринку [234].

Значення промисловості як складової частини інноваційної економіки України визначається її роллю у регіональному розміщенні суспільного виробництва. Не враховуючи промислового фактору, неможливо досягти раціонального розміщення виробничих сил [134; 201].

У світовій економіці всі інноваційні перебудови були пов'язані з якісними змінами промислової системи. Для успішного господарювання необхідно, в першу чергу, забезпечити відповідний розвиток та розширення промислової інноваційної інфраструктури.

Внутрішньогалузеві зв'язки інноваційного розвитку промисловості досліджені в досить повній мірі [36; 56; 60; 138]. У той же час зовнішні зв'язки галузі з елементами господарства вивчені явно недостатньо. Реальних підходів до формування промислової мережі та прогнозування оптимальних темпів зростання інноваційного промислового комплексу з урахуванням потреб національної економіки не розроблено. Тому, з метою їх побудови необхідно вибрати, доопрацювати і адаптувати такі моделі і методи, які найбільшою мірою відображають специфічні властивості і характеристики господарства конкретних територій та їх інноваційний розвиток.

При моделюванні інноваційного промислового комплексу регіону доцільно представляти інноваційну інфраструктуру регіону як частину складового елемента цього господарства. У такому випадку можуть бути вирішені проблеми коректного взаємозв'язку з планом інноваційного розвитку виробництва, а також відповідного розподілу в динаміці найважливіших ресурсів багатоцільового призначення між окремими галузями [151, с. 18-24].

Одним з основних принципів моделювання інноваційних промислових систем є необхідність обліку як прямого впливу «інновації - виробництво», так і зворотнього його впливу на інновації і соціальну сферу (рис. 3.1).

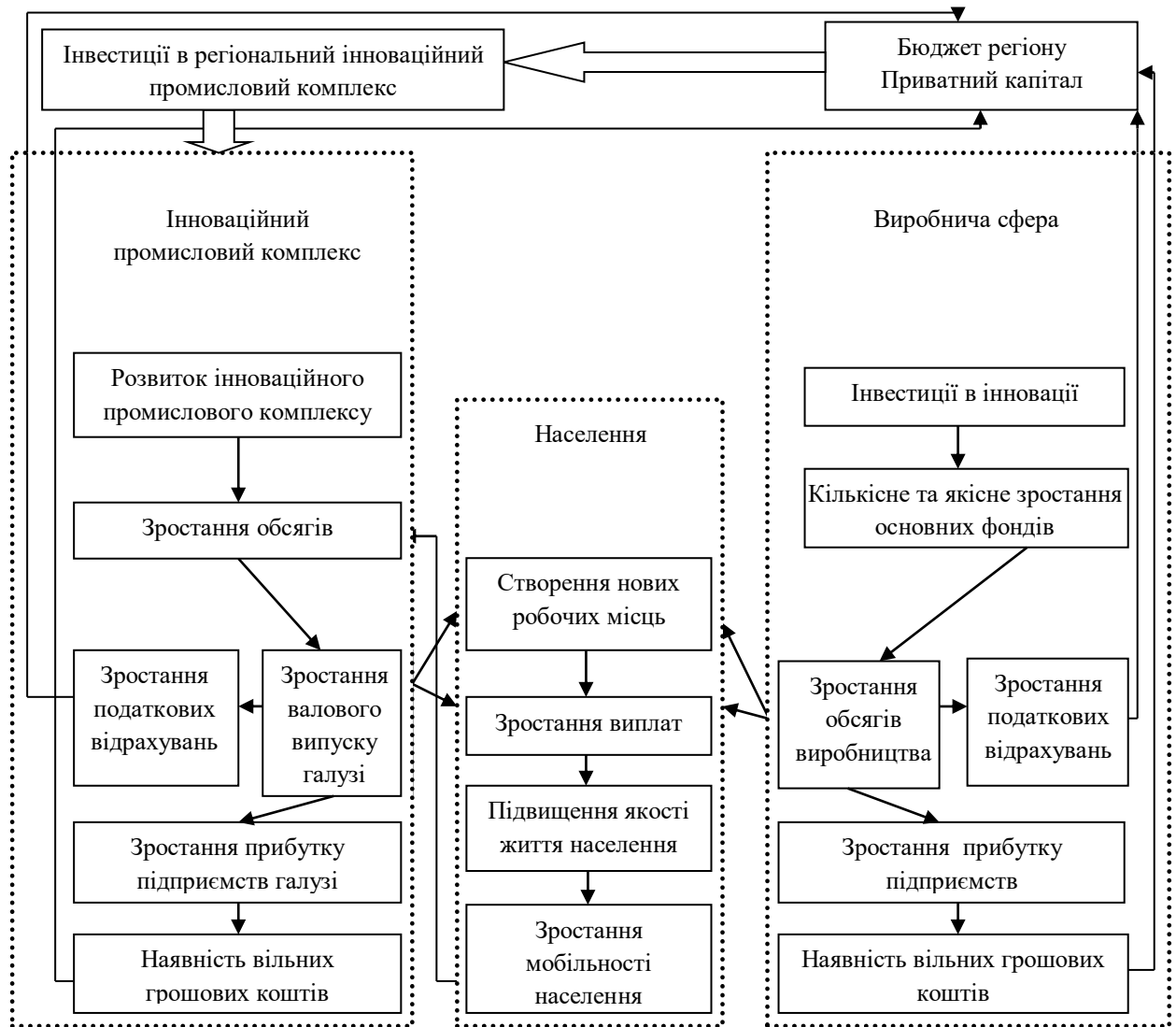

Рис. 3.1. Схема взаємозв'язків розвитку виробничої, соціальної та інноваційної сфер у регіональному промисловому комплексі

Практична реалізація в розрахунках сформульованих установок можлива лише за наявності відповідного методичного та модельного забезпечення. На жаль, можна констатувати, що в даний час відсутні розвинені спеціалізовані прикладні системи, які орієнтовані на комплексний облік і рішення інноваційних проблем регіону. У практичних дослідженнях багато питань, які пов'язані, наприклад, з прогнозом вантажопотоків, і можуть досліджуватися локально, а отримана інформація використовується в інноваційному блоці моделі в якості сценарних параметрів [69]. Аналогічним чином використовуються характеристики регіональних програм розвитку і розміщення виробництва, регіональних фрагментів цільових державних і регіональних програм. У інноваційному блоці повинні враховуватися (з регіональною прив'язкою) основні показники діючих і проєктованих заходів щодо розвитку мережі, наслідки реалізації найбільших територіальних проєктів. В деяких роботах пропонується реалізувати достатньо складні схеми розрахунків по системі взаємопов'язаних моделей різного рівня [157].

Однак, на наш погляд, практична реалізація таких складних схем представляє певні труднощі, а зважаючи на велику кількість припущень, надійність отриманих результатів буде невисокою.

Більш прийнятним з практичних позицій підходом може бути використання агрегованої моделі розвитку території з виділеним (деталізованим) інноваційним блоком [10, с. 159].

Звичайне уявлення інноваційного блоку в моделях регіонального рівня (територіальних моделях) зводиться до опису та формалізації промислової мережі і потоків в ній. Рішення задач розвитку інноваційного блоку на основі виділених промислових вузлів – провідних структурних елементів господарства регіону – дозволяє в значній мірі враховувати специфічні, регіонально обумовлені особливості відтворювальних процесів.

Використання вузлів мережі центрів промислових районів є всебічно доцільним. Такий метод спрощення розрахунків не дозволяє здійснити коректну оцінку ефективності різних варіантів розвитку регіональної

інноваційної системи. Більш адекватним є формування сценаріїв розвитку інноваційної інфраструктури з виділенням конкретних окремих проектів, програм, заходів щодо розвитку промислових мереж.

Таким чином, до основних завдань прогнозування інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу слід виділити такі [234]:

1) оцінка поточного стану промислової мережі, формування агрегованих вантажопотоків (як окремий фактор), оцінка завантаження промислових мереж;

2) прогноз розвитку інноваційного господарського комплексу регіону та визначення перспективних обсягів відправлення і прибуття вантажостворюваних видів продукції, розробка рекомендацій щодо зрушень, обумовлених більш коректним урахуванням інноваційного чинника у варіантах інноваційного розвитку та розміщення виробництва у регіоні;

3) формування перспективних потоків;

4) визначення найбільш актуальних напрямків розвитку мережі інноваційного виробництва;

5) формування та вибір проектів і заходів щодо розвитку промислової мережі регіону, визначення структури і динаміки необхідних витрат на розвиток промисловості;

6) оцінка ефективності проектів з розвитку промислової мережі регіону.

З деяким припущенням традиційні підходи, що використовуються при моделюванні промислового комплексу, поділяють на *шість* груп [35]:

I. До першої групи відносять статистичні однопродуктові моделі, в яких аналізуються проблеми розміщення інноваційного виробництва. Структура таких моделей передбачає можливості розрахунків для оцінки напрямків розвитку інноваційного виробництва (у тому числі – за рахунок нового будівництва). При цьому враховуються всі фактори, що впливають на ефективність варіантів, але транспортні витрати аналізуються окремо як одна з найважливіших складових витрат. Найпростіші модифікації таких моделей зводяться до схеми відкритої транспортної задачі, більш складні –

враховують нелінійну залежність витрат від обсягів інноваційного виробництва, а також пропускні спроможності учасників транспортної мережі регіону [10, с. 157].

На жаль, структура однопродуктової моделі не дозволяє адекватно відобразити навіть поточні вантажопотоки. Тому варіанти подальшого ускладнення моделей цього типу у формі статистичних багатоетапних завдань розміщення інноваційного виробництва є недостатньо конструктивними. У таких моделях вихідна сировина, проміжна і кінцева продукція представляється у вигляді єдиних агрегатів, що не дозволяє здійснити глибокий і об'єктивний прогноз вантажопотоків. Більш того, такий підхід може деформувати існуючі (поточні) виробничо-технологічні взаємозв'язки підприємств та регіонів [219].

II. Друга група моделей – динамічні однопродуктові моделі розміщення виробництва, яка включає безперервні і варіантні поставки. Їх відмінність від моделей першої групи в основному обмежується лише обліком тимчасового чинника у розвитку виробничих потужностей. Тому моделі цього типу характеризуються тими ж недоліками, що і моделі першої групи.

III. Третя група моделей – багатодуктові статистичні моделі розміщення виробництва. Вони є узагальненням моделей попередніх двох груп, і їх структура націлена на оцінку варіантів розвитку виробничих потужностей і транспортних потоків декількох видів продукції. Моделі цієї групи можна впорядкувати за ступенем наближення їх формальних співвідношень до реальних характеристик аналізованих процесів і проблем. Основні типи моделей, для яких відомі численні модифікації, – лінійні і нелінійні статистичні моделі, варіантні, мережеві поставки, враховують пропускні спроможності промислової мережі. Виробничий міжгалузевий блок моделей такого типу може бути досить коректним тільки при використанні інформації базового і перспективного міжгалузевих балансів (МГБ) регіону. На жаль, така інформація для більшості територій в даний час або повністю відсутня, або висока ступінь її агрегованості [149].

IV. Четверта група моделей включає різні варіанти прямого обліку тимчасового чинника - динамічні багатопродуктові моделі розміщення і розвитку інноваційного виробництва. Тут є варіанти з різними способами обліку лагу реалізації капітальних вкладень, а також їх деталізації. Оцінку сценарної динаміки розвитку виробництва і потреб у вантажоперевезеннях як основи для зіставлення проєктів розвитку інноваційного регіонального промислового комплексу найзручніше здійснювати шляхом перетворення багатопродуктової моделі розміщення в мережевій постановці до динамічного виду. Зазвичай використовується дискретний час – тобто весь період прогнозу розподіляється на кілька тимчасових інтервалів. Дискретний облік тимчасового чинника практично не ускладнює логіки моделі, а способи інтегрування підсумкових показників, формування поточних і сумарних обмежень і, відповідно, реальної зони вибору траєкторій інноваційного розвитку системи методично обґрунтовані. Інформаційні труднощі тут збільшуються в порівнянні зі статистичними постановками – крім поточних територіальних міжгалузевих балансів необхідна інформація для обґрунтування допустимих траєкторій розвитку регіонального господарства.

V. До п'ятої групи моделей відносять всі модифікації, які засновані на безпосередньому моделюванні завдань розвитку інноваційного регіонального промислового комплексу. Фактично їх можна розглядати як окремі блоки, які виділені в самостійну проблему із загальної моделі розвитку і розміщення. Розуміємо, що така локалізація проблематики дозволяє більш адекватно врахувати особливості інноваційного промислового комплексу, але, з іншого боку, виникає необхідність взаємоузгодження (погодження) отриманих рішень і оцінок з прогнозами інноваційного розвитку і розміщенням виробництва (потребами в послугах інноваційної структури). Застосування моделей цієї групи можливе для модифікації блоків у ряді інших постановок більш загального вигляду.

VI. Одна з найбільш простих – статистична варіантна модель розвитку інноваційної промислової мережі – характеризується відносно простою

структурою, тим не менш, дозволяє врахувати основні детерміновані показники, зіставлення варіантів. Співвідношення моделей передбачає сценарну інформацію: прогнозні дані про потреби у перевезенні вантажів кожного виду між вузлами мережі, а також ряд показників, пов'язаних з реалізацією можливих варіантів розвитку мережі (зокрема, поточні та перспективні оцінки пропускних спроможностей ділянок). Для зіставлення варіантів необхідна також додаткова інформація, що характеризує, зокрема, їх фінансово-економічні, екологічні та соціальні аспекти. Однак припускаємо, що кожен варіант попередньо оцінюється за сучасними методиками ефективності інвестицій у інновації і така інформація доступна.

Найбільш суттєвим недоліком таких моделей є її локальний характер – орієнтація на аналіз проблем розвитку окремих видів промисловості, що ускладнює оцінку взаємодії його різних видів – конкуренції та взаємодоповнюваності. Цей недолік значною мірою може бути ослаблений на основі ретельного опрацювання комплексних проектів інноваційного розвитку мережі, що враховують основні аспекти взаємодії різних видів промисловості, можливості сервісу інформаційно-логістичних центрів тощо.

Розвиток інноваційної промислової інфраструктури може призвести до значних змін у схемах можливих перевезень і до значних змін у структурі і характеристиках зіставлених варіантів таких моделей. Формування і зіставлення всіх можливих варіантів в рамках єдиного розрахункового блоку неможливо для перспективи.

Існуючі моделі та методи поряд з наявними перевагами мають певні недоліки, які не дозволяють використовувати їх безпосередньо для перспективного планування інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу у взаємозв'язку з господарським розвитком регіону. Все це визначає актуальність розробки узагальненої моделі прогнозування потреб у послугах інноваційного промислового комплексу регіону. При цьому необхідно визначити єдину систему пріоритетів розвитку інноваційного промислового комплексу, напрями їх реалізації щодо окремих

видів економічної діяльності з урахуванням перспективи розвитку суміжних з промисловістю галузей економіки.

Формуючи методичні основи створення стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону, слід виділити підсистеми за класифікаційною ознакою «спрямованість діяльності» (тобто – інноваційний розвиток промисловості регіону) регіональної системи стратегічного і поточного управління.

Підсистема стратегічного управління складається з середньо- та довгострокових стратегічних цілей, які орієнтовані на розвиток всіх регіональних процесів - суб'єктивних (управлінських), об'єктивних (територіальних) процесів як сфер управлінської діяльності, інформаційних процесів - незалежно від зовнішнього середовища.

Підсистема поточного та оперативного управління спрямована на задоволення поточних потреб і вирішення оперативних завдань, що викликані створюваними умовами функціонування з боку зовнішнього, по відношенню до промислового комплексу регіону, середовища [120, с. 50]. Так, до зовнішнього середовища можна віднести інші види економічної діяльності, або промислові комплекси інших регіонів, що об'єднані за економіко-географічною ознакою в макрорегіони. Крім того, до зовнішнього середовища відносяться континентальні, міжконтинентальні об'єднання країн, які також є глобальними регіонами [248]. В даний час у зв'язку з посиленням процесів подальшої централізації державної влади, залучення всіх процесів української економіки, природоохоронних програм і заходів у світові тенденції регіональні системи управління піддаються більш істотному впливу суб'єктивних причин [43, с. 109].

З іншого боку, будь-який регіон володіє сукупністю відмінних ознак - об'єктивних причин, які визначають позицію регіону як сукупність соціально-економічно-інноваційних процесів, що мають свої власні тенденції або їх відсутність. Це може суперечити або сприяти досягненню як загальних стратегічних цілей України в межах розвитку на довго-, середньо- і

короткострокову перспективи [215; 223].

Такий підхід в українських організаційно-правових структурах ще практично не застосовується, тим більше на рівні регіонального управління. Система збалансованих показників може бути універсальною, яка застосовується для процесів різної масштабності - від локальних до макро- і мезорівнів, відповідно, систем управління від локального до регіонального рівнів. Суть цієї системи полягає в декількох інтерпретованих і адаптованих до регіонального рівня методичних положеннях [235].

Отже, основою економічного розвитку регіонів як світової, так і української дійсності, є інноваційна спрямованість галузей промисловості, що створює базу для формування довгострокової стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу [259; 260]. У цьому сенсі вкрай важливо поставити і вирішити завдання *модельного забезпечення відповідної стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу* подальшою розробкою відповідного методичного забезпечення. Саме цьому питанню присвячено даний підрозділ роботи.

Методичні положення щодо формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу мають такі складові:

1. Перше методичне положення: відображає вимоги використання програмно-цільового підходу і такої ознаки як структурування системи на її складові (підсистеми). Підсистема також може ділитися на частини за такою ознакою як об'єкти регіональної системи управління, а саме: політичні, економічні, демографічні, культурні, науково-технологічні, природоохоронні та інноваційні процеси [235].

Сутність першого методичного положення полягає в тому, що формується стратегічна політика інноваційного розвитку промисловості регіону, яка включає головну стратегічну мету системи державного управління регіональним промисловим комплексом. Ця мета складається з двох частин - зовнішньої і внутрішньої (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Схема моделі цільової орієнтації при формуванні регіональної стратегії інноваційного розвитку промисловості регіону

Перша частина відображає бажаний соціально-економіко-інноваційний стан регіону як результат діяльності системи управління в довгостроковій перспективі (не менше п'яти років). Внутрішня частина головної стратегічної мети - фінансово-економічна, характеризує ступінь забезпечення бюджету регіону фінансовими коштами і раціональність їх витрачання. Крім головної стратегічної мети до складу даної стратегії входять її основні напрямки діяльності, що створюють відповідні умови для реалізації головної стратегічної мети в перебігу середньострокової перспективи – три роки.

І, нарешті, в стратегію необхідно включати цільові комплексні, адресні та інші програми, термін реалізації яких розраховується на період двох років. В основу побудови стратегічної політики доцільно покласти програмно-цільовий підхід та принцип декомпозиції (структуризація цілого на частини). Згідно з даним принципом на кожну вищезазначену мету спрямовано, як мінімум, дві мети нижчого рівня, що є засобами досягнення цієї більш високої мети.

Отже, у стратегію крім головної стратегічної мети повинно входити не

менше двох стратегічних напрямків діяльності, і, відповідно, чотири цільові стратегічні програми. Зіставляючи структурні складові системи регіонального управління з елементами стратегії, можна зробити висновок про те, що перше методичне положення відображає мінімальну структуру стратегічного управління як підсистеми.

2. Друге методичне положення: має бути побудовано за принципом пріоритетності. Так, система збалансованих показників в якості пріоритетних стратегічних напрямів інноваційної діяльності на локальному рівні управління виділяє такі підсистеми, як: управління персоналом; управління бізнес-процесами; управління інноваціями та інноваційним розвитком; управління фінансовими ресурсами; управління маркетинговими дослідженнями.

На регіональному рівні управління відбір пріоритетних стратегічних напрямків інноваційної діяльності системи державного управління щодо розвитку промисловості впливає такий принцип як стійкість, що відображає семантичну складову системного підходу. Системний підхід і принцип стійкості обумовлюють виділення трьох блоків: економічного, соціального, інноваційного управління у складі стратегічного, оскільки стійкість означає збалансований розвиток цих трьох видів регіональних процесів – економічних, соціальних, інноваційних.

В якості стратегічних напрямів регіональної стратегії слід обирати стратегічні цілі, що створюють умови для досягнення головної стратегічної мети регіональної системи управління [225, с. 30].

3. Третє методичне положення: полягає в тому, що політичні, культурні та інші науково-технологічні мезопроцеси також входять до сфери управлінської діяльності регіональної системи управління і мають бути включені до інноваційної стратегії в тій її частині, яка належить до комплексу стратегічних програм.

Складність полягає в тому, щоб розглядати цілі вдосконалення регіональних політичних, культурних і науково-технологічних процесів як

програми, що є засобами досягнення стратегічних напрямків інноваційного розвитку регіону. З точки зору системного підходу та семантичного принципу раціонального доповнення цільові комплексні програми вдосконалення трьох видів перерахованих вище процесів повинно доповнювати безпосередні цільові програми у сферах економіки, демографії, культури, охорони навколишнього середовища.

Слід звернути увагу, що програми в одній сфері (мезосередовищі) доповнюють співвідносини із стратегічними напрямками розвитку мезосередовищ. Наприклад, цільові програми поліпшення регіональної нормативно-правової бази інноваційного розвитку є засобом досягнення таких стратегічних цілей, як: економічні, демографічні, культурні, екологічні. Це спонукає до необхідності класифікації політичних програм за ознакою приналежності їх до пріоритетного стратегічного напрямку.

Рекомендуємо виділити чотири групи (або блоки) - економічної, демографічної, культурологічної та екологічної спрямованості.

Те ж саме стосується і науково-технологічних програм. Труднощі можуть виникати при формулюванні програмних цілей, наприклад, які стратегічні цілі-програми вдосконалення процесів в культурному середовищі є засобами реалізації середньострокових соціальних цілей, які призначені для поліпшення демографічної ситуації, а які - для інноваційної.

Науково-технологічні програми доцільно розділити на три групи, оскільки як в даний час, так і в перспективі досягнення науково-технічного прогресу у вигляді створення нових матеріалів, технологій, приладів, обладнання отримають ще більш широке застосування в інноваційному середовищі, екологічній та сфері охорони здоров'я, що спрямована на поліпшення демографічної ситуації в регіоні.

Вище наведені методичні положення є основою для формування регіональної стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону, схема моделі цільової орієнтації якої наведено на рис. 3.2. Як видно з рис. 3.2, сформована схема моделі є *трирівневою*. Вона побудована на основі

програмно-цільового підходу та відповідних теоретичних принципів.

4. Четверте методичне положення: дозволяє на основі змісту системи збалансованих показників підпорядкувати один стратегічний напрям іншому. При цьому необхідно визначити позиції або ранги мезосередовища на перспективу на основі використання прагматичного принципу черговості. У цьому випадку стратегічні напрямки будуть реалізовуватись не паралельно, а послідовно, при чому, в першу чергу, будуть здійснюватись ті, які відрізняються великим значенням рангу. Наприклад, органи регіональної системи управління прийняли управлінське рішення з розподілу рангів таким чином: перший присвоюється економічному стратегічному напрямку, другий – соціальному, третій – інноваційному. Тоді, екологічні стратегічні цілі - умови і цілі-програми (рис. 3.2) є засобами реалізації соціальних, а останні, у свою чергу, орієнтовані на вдосконалення економічного регіонального середовища, виконання економічних цілей.

У тому випадку, якщо перший ранг буде присвоєно соціальній стратегії, то на її реалізацію слід орієнтувати або економічну стратегію, або інноваційну, залежно від встановлених рангів за принципом домінування.

Черговість виконання цільових стратегічних програм здійснюється в дискретний часовий період, а саме: в три роки. Стрілками показані можливі впливи результатів виконання одних стратегічних програм як усередині одного стратегічного напрямку, так і між ними. Такі взаємозв'язки і взаємозалежності, як вже зазначалось вище, дозволяють виконувати програми не тільки послідовно в першу, другу та третю черги, але й паралельно.

5. П'яте методичне положення: пов'язано з формуванням критеріїв досягнення цілей, складових стратегії інноваційного розвитку промислового комплексу регіону. Для розробки критеріїв застосовується системний і програмний підхід, принципи довгостроковості (синтактичний), достовірності, ефективності та синергії (прагматичний).

В даному випадку критерій являє собою міру, за допомогою якої визначають успішність досягнення мети. Контрольна функція критерію полягає в тому, щоб, по-перше, критерії одного рівня не суперечили один одному, по-друге, критерії більш низьких рівнів були б обмеженнями для критеріїв вищестоящих стратегічних цілей.

В системі збалансованих показників критерії можна представити ключовими факторами успіху. Для кожної стратегічної мети визначається один або кілька ключових факторів успіху, що мають вигляд кількісних та/або якісних показників. Абсолютні якісні показники визначаються за допомогою методу експертизи в балах за обраною шкалою оцінок.

Абсолютні показники відображають кінцевий бажаний (очікуваний) стан інноваційних та інших процесів в заданій перспективі, на регіональній карті стратегії розвитку на п'ять років. Відносні показники характеризують щорічні темпи наближення до кінцевих бажаних станів. При цьому найскладнішим завданням є визначення кількісних значень абсолютних і відносних показників - ключових факторів успіху. Для цього використовують такі принципи:

- принцип достатності: необхідний для того, щоб обмежувати кількість ключових факторів успіху для кожної стратегічної мети, оскільки чим більше показників, тим більше витрат на їх розрахунки (прогнози);

- принцип ефективності: сприяє проведенню порівняльного аналізу витрат на отримання прогнозованих величин та збір фактичних даних, з одного боку, і збільшення економічних результатів внаслідок реалізації цільових програм з інноваційного розвитку, з іншого боку, в економічному, демографічному, соціальному стратегічному напрямку.

Оскільки головна мета стратегії є довгостроковою, то критерії її досягнення – це нормативні прогнози, що визначаються за допомогою методу інтуїтивних експертних оцінок. Норма в даному випадку – бажаний стан, який має бути досягнуто в довгостроковій перспективі (для України - 5 років).

3.3. Методичний підхід щодо системного аналізу рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу

Необхідним елементом формування дієвої інноваційної політики розвитку регіонального промислового комплексу є дотримання принципу його інноваційної безпеки. Результати аналізу стану регіонального розвитку промисловості України, що наведені у підрозділі 2.1, свідчать про необхідність формування системи показників інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу, результати аналізу яких у процесі дослідження дозволять визначити ступінь дії загроз безпеки на її рівень, вплив причин їх появи, визначити можливості та способи їх нейтралізації, проведення профілактичних заходів або комплексу оперативних заходів недопустимості режиму надзвичайного економічного спаду. Рішення даних завдань здійснюється на основі детальної діагностики стану регіональної економіки, макрооточення, інноваційної спроможності промислових підприємств з використанням таких методів, як:

- метод системного підходу: дозволяє охопити коло усіх питань інноваційного розвитку промисловості регіону;
- метод системного аналізу: забезпечує взаємопов'язаний комплексний та логіко-математичний розгляд даного розвитку.

Під інноваційною безпекою регіонального промислового комплексу автор розуміє сукупність поточного стану, умов і факторів, що характеризують стабільність, стійкість та поступовість інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, яка визначається рівнем незалежності та інтеграції з національною економікою.

На підставі контент-аналізу поняття «механізм» [254, с. 78-79,83-85] автором пропонується *під механізмом визначення рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу (ІБРПК) в дослідженні розуміти систему формування цілей, стимулів і дій, спрямованих на посилення інноваційної безпеки промисловості регіону, яку слід розглядати як*

послідовність логічно зв'язаних етапів, що на підставі використання інноваційних і інформаційних засобів (методів, моделей та алгоритмів), націлені на формування адекватної сучасним тенденціям розвитку регіональної економіки політики активізації економічної діяльності промисловості регіону на інноваційній основі.

Основними принципами, які доцільно використовувати при формуванні даного механізму є:

- принцип системності, який представляє процес визначення інноваційної безпеки промисловості регіону як системи з елементами, що характеризують потенційні та реальні можливості промисловості регіону в контексті його інноваційного безпеки, та зв'язками між ними. Це дозволяє здійснити обґрунтований вибір показників за групами, що формують рівень інноваційної безпеки промисловості регіону;

- принцип компетентності, в основі якого лежить необхідність надання достовірної інформації про основні структуроутворюючі складових промисловості регіону та їх вплив на рівень ІБРПК. Це дозволить визначити ступінь ефективності впливу управління на рівень ІБРПК та надати комплекс управлінських рекомендацій щодо його підвищення;

- принцип гнучкого реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх чинників, що передбачає усвідомлений вплив людей на процес, що досліджується;

- принцип обов'язкового зворотнього зв'язку, який забезпечує орієнтир управління в кожному блоці і припускає можливість розробляти стратегії або змінювати тактичні впливи на рівень ІБРПК.

Для забезпечення ІБРПК в умовах нерівномірного регіонального розвитку в Україні виникає необхідність стратегічного управління системоутворюючими складовими цього процесу. При цьому аналіз повинен забезпечувати вирішення питання визначення поточного і прогнозування майбутнього рівня ІБРПК, вирішення задач підтримки прийняття управлінських рішень (див. рис. 3.3).

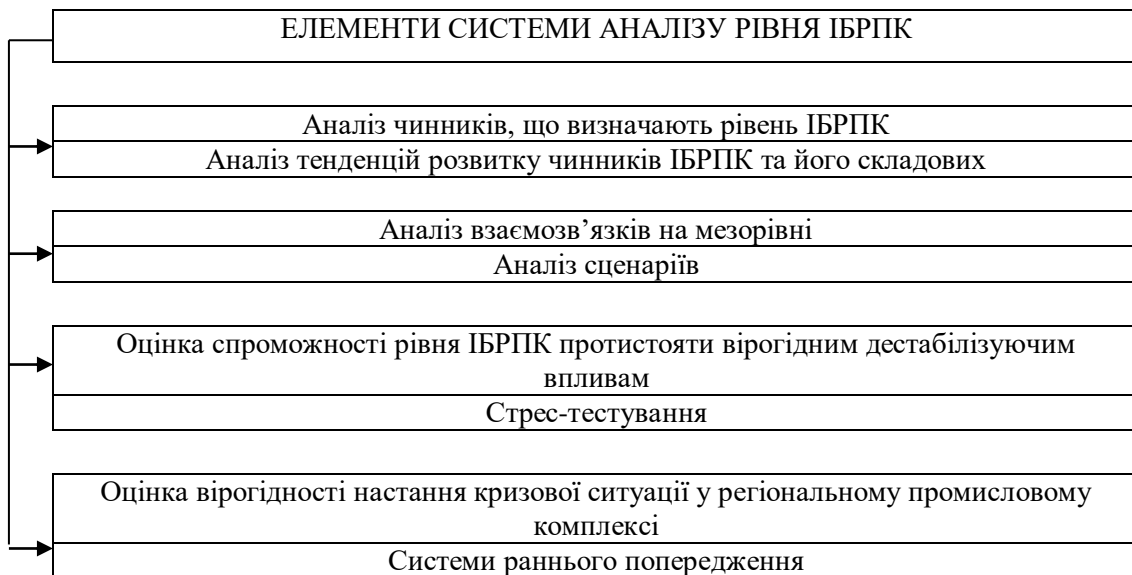

Рис. 3.3. Основні елементи системи аналізу інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу

Так, система аналізу ІБРПК передбачає тісну взаємодію та взаємозв'язок чотирьох елементів, які виконують різні функції, що дає можливість активно впливати на рівень інноваційної активності промисловості регіону та регулювати його, сприяти підвищенню ефективного використання внутрішніх ресурсів, технологій, знань, інформації, передбачає організацію виробництва та управління інноваційними процесами у регіональному промисловому комплексі.

Таким чином, наведені принципи виступають елементами методологічного підґрунтя дослідження та зумовлюють формування механізму визначення рівня інноваційної безпеки промисловості регіону (див. рис. 3.4), який містить п'ять блоків:

- а) блок 1 – розпізнавання категорії «рівень ІБРПК»;
- б) блок 2 – вибір критерію оцінки рівня ІБРПК;
- в) блок 3 – системоутворюючі складові рівня ІБРПК та методичне забезпечення його виміру;
- д) блок 4 - діагностика рівня ІБРПК;
- ж) блок 5 – управління рівнем ІБРПК.

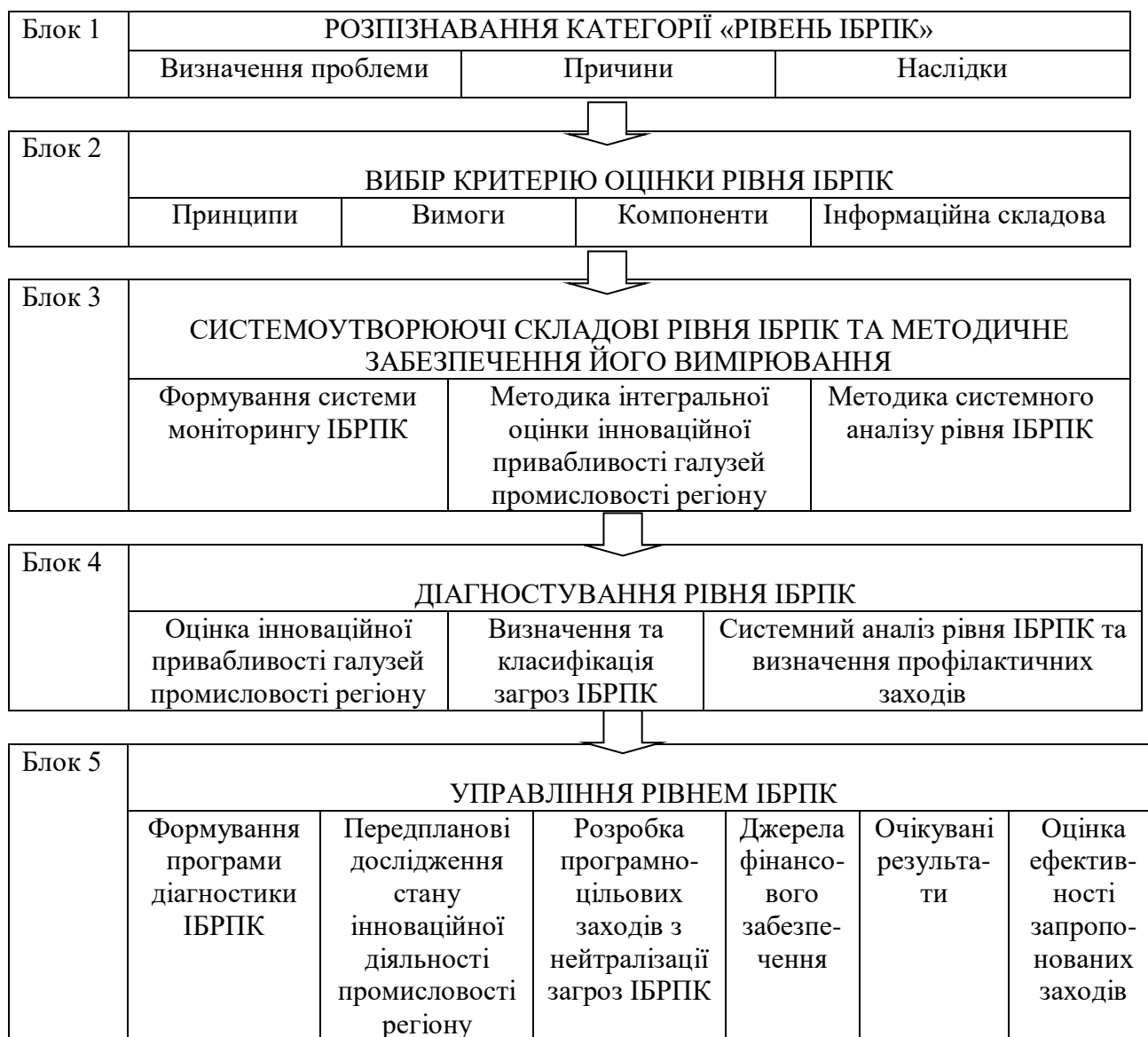

Рис. 3.4. Концептуальна схема формування механізму визначення рівня інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу

Кожний блок має свою цільову спрямованість, комплекс завдань по її досягненню, дозволяє підвищити якість управлінських рішень з управління процесом інноваційного розвитку промисловості регіону, що спрямована на посилення його інноваційної безпеки. Розглянемо зміст кожного блоку.

На першому етапі (блок 1) здійснюється розпізнавання категорії «рівень ІБРПК» з урахуванням причин виникнення даного поняття, джерел інформації та з якою метою необхідно здійснювати вимірювання за цим показником. Реалізація першого етапу здійснюється на підставі наукометричного аналізу, що ґрунтується на визначенні проблеми, на

розв'язання якої спрямовано дослідження відповідно до таких нормативно-законодавчих документів, як: Стратегія сталого розвитку Україна – 2020 [222], Програма діяльності Кабінету Міністрів України [193], закон України «Про інноваційну діяльність» [178], закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [188] та ін.; аналізі літературних джерел з економічної теорії, існуючих підходів до формування індикативного простору ІБРПК, існуючої системи статистичної звітності в Україні, що дозволяє забезпечити достовірність науково-практичних розробок.

На другому етапі (блок 2) при визначенні критерію оцінки рівня ІБРПК обговорюються вимоги, принципи, компоненти та інформаційна складова щодо системи індикаторів забезпечення цього процесу. Характеристиками ІБРПК є індикатори інноваційного розвитку промисловості регіону, які повинні відповідати таким вимогам, як:

а) відображати процеси, що протікають безпосередньо усередині галузей промисловості регіону, відображаючи їх можливості до інноваційного розвитку;

б) надавати інформацію про реальні й потенційні можливості інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в процесі погодженого загальнонаціонального розвитку.

До критеріїв інноваційної безпеки слід віднести визначення надійності виробничої системи регіону, можливість реалізувати інноваційний розвиток і спроможність нейтралізувати деструктивні дії, динаміку накопичення загроз, відповідні реакції на дії.

У продовж 1990-х рр. простежувалось накопичення загроз інноваційної безпеки промисловості України. Проголошення у 2003 р. інноваційної моделі розвитку національної економіки [254], яка повинна була надати нового «подиху» відповідним процесам, спричинило зворотню реакцію: призвело до падіння більшості показників інноваційного розвитку промисловості (табл. 3.3) [227].

Таблиця 3.3

Основні показники інноваційного розвитку промисловості України
у 2011-2014рр.

Показник	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.
Кількість працівників наукових організацій, тис.	130,5	126,0	119,3	109,6
Кількість спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, тис.	82,6	79,8	75,6	69,4
З них мають науковий ступінь, тис.				
- доктора наук	4,3	4,4	4,4	4,3
- кандидата наук	15,6	15,4	15,3	14,7
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами підприємств, у фактичних цінах, млн.грн	10049,4	10896,1	11486,1	10950,7
У тому числі науково-технічні розробки	4833,1	5169,9	5630,2	5341,5
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, од.	1282	1329	1280	1208
Кількість промислових підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, од.	1010	1008	1009	905

На третьому етапі (блок 3) безпосередньо формується інформаційна база даних щодо оцінки рівня ІБРПК з урахуванням чинників зовнішнього та внутрішнього середовища і розробляється методичне забезпечення щодо його комплексної статистичної оцінки, а саме: методика інтегральної оцінки інноваційної привабливості галузей промисловості регіону та методика системного аналізу рівня ІБРПК. При формуванні системи показників ІБРПК слід враховувати такі умови: по-перше: вона повинна відповідати переліку загроз ІБРПК; по-друге: включати тільки необхідні показники, які розраховуються оперативним шляхом; по-третє: бути пов'язаною з загальною схемою діагностики ІБРПК.

Доцільно при аналізі рівня ІБРПК усю сукупність показників поділити на два типи:

- I тип: критеріальні, які будуть відображати тенденції стану інноваційної безпеки промисловості регіону;
- II тип: індикативні, які відображають відповідність до певного індикатора (норми).

На даному етапі здійснюється також формування системи моніторингу

ІБРПК. Тут визначаються об'єкти прямого впливу (ті, на які система може впливати) та об'єкти непрямого впливу (ті, які не є прямою характеристикою інновацій), додаткові можливості та загрози, які ними супроводжуються – екологія, енергозабезпечення тощо. До об'єктів системи моніторингу у регіоні належать об'єкти, що здійснюють такі види діяльності, як: інноваційна (це об'єкти, які доводять наукові досягнення до практичної реалізації); інноваційно-інвестиційна; інвестиційна; організаційна та правова; інтеграційна. Також необхідно приділяти увагу об'єктам інноваційних ризиків. В процесі моніторингу слід виділяти такі рівні інтеграції: підприємницьку, міжгалузеву, міжрегіональну, міжнародну.

На четвертому етапі (блок 4) здійснюється діагностика рівня ІБРПК на основі вищезазначеного методичного забезпечення, що дає можливість визначити потенційні та реальні можливості інноваційного розвитку промисловості регіону в контексті її інноваційної безпеки, отримати загальну оцінку потенційної придатності промисловості регіону до забезпечення певного рівня його інноваційної безпеки, згрупувати мотиваційні чинники, що впливають на об'єкт мотивації. Цільовою спрямованістю даного блоку є діагностика рівня інноваційної безпеки промисловості регіону в конкретний момент часу, що представляє собою процес оцінки й аналізу об'єкта дослідження на основі використання обґрунтованої бази показників індикативного та критеріального типів.

На п'ятому етапі (блок 5) здійснюється управління процесом посилення рівня ІБРПК завдяки виваженої регіональної політики активізації інноваційного розвитку промисловості регіону. Цільовою спрямованістю даного блоку є формування комплексу стратегій та тактичних рішень щодо підвищення рівня інноваційної безпеки промисловості регіону.

Даний механізм має виконувати такі функції:

а) функція моніторингу: вимагає адекватного дослідження фактичної інноваційної активності промисловості регіону, оцінки потенційних можливостей щодо посилення ІБРПК за певний проміжок часу;

б) функція аналізу, планування та прогнозування: дозволяє на підставі визначення інтегральних індексів інноваційної привабливості галузей регіонального промислового комплексу та рівня ІБРПК формувати сценарії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, розробляти комплекс адекватних моделей для діагностики рівня ІБРПК та прогнозувати можливі сценарії посилення цього рівня на основі активізації інноваційної діяльності у регіональному промисловому комплексі;

в) функція гнучкого управління: по-перше, дозволяє своєчасно реалізовувати кожен з елементів механізму і підвищити синергетичний ефект від їх взаємодії; по-друге, є можливість впливати на складові механізму з метою отримання найбільш ефективних рішень щодо посилення рівня ІБРПК; по-третє, дозволяє здійснювати контроль за реалізацією стратегій інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, що спрямовані на посилення його інноваційної безпеки.

Далі перейдемо до виміру рівня ІБРПК. Для цього необхідно визначити відповідну систему показників-індикаторів ІБРПК, які складають критеріальну базу даного напрямку дослідження.

Формуючи систему показників-індикаторів ІБРПК критеріального типу (І), слід враховувати такі моменти:

- можливість їх використання різними органами влади (центральними та регіональними);

- система показників повинна бути сумісна з діючою державною системою обліку, мати можливість бути включеною у систему моніторингу інноваційної безпеки регіону та визначення факторів впливу на неї.

Формування показників-індикаторів ІБРПК критеріального типу пропонується здійснювати за такими групами:

- 1.1. Група показників-індикаторів загальноєкономічної сфери регіону, що впливають на розвиток промисловості.

- 1.2. Група показників-індикаторів фінансової сфери регіону.

- 1.3. Група показників-індикаторів інноваційної сфери розвитку

промисловості регіону.

Виділення вказаних груп носить узагальнюючий характер, але представляє інтерес для інвестора, який бажає інвестувати кошти у інноваційний розвиток регіонального промислового комплексу.

Далі розглянемо склад критеріальних показників, які входять у кожен з вказаних груп та проведемо розрахунки цих показників на прикладі Одеської області:

1.1. Група показників-індикаторів загальноєкономічної сфери регіону, що впливають на розвиток промисловості:

1.1.1. Дефіцит консолідованого бюджету області ($K_{1.1.1}^t$):

$$K_{1.1.1}^t = \frac{ДБ^t}{ВБ^t}, \quad (3.1)$$

де $ДБ^t$ – доходна частина консолідованого бюджету області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$ВБ^t$ – витратна частина консолідованого бюджету області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.1.2. Частка заборгованості за податковими платежами у доходній частині консолідованого бюджету області ($K_{1.1.2}^t$):

$$K_{1.1.2}^t = \frac{ЗБ^t}{ДБ^t}, \quad (3.2)$$

де $ЗБ^t$ – заборгованість консолідованого бюджету за податковими платежами області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.1.3. Відношення кредитних вкладень в економіку області до ВРП ($K_{1.1.3}^t$):

$$K_{1.1.3}^t = \frac{K_p B^t}{ВРП^t}, \quad (3.3)$$

де $K_p B^t$ – кредитні вкладення в економіку області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$ВРП^t$ – валовий регіональний продукт області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.1.4. Відношення сальдованого фінансового результату підприємств та установ області до $ВРП^t$ ($K_{1.1.4}^t$):

$$K_{1.1.4}^t = \frac{СФР^t}{ВРП^t}, \quad (3.4)$$

де $СФР^t$ – сальдований фінансовий результат підприємств та установ області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2. Група показників-індикаторів фінансової сфери регіону

1.2.1. Коефіцієнт надійності банківської системи області ($K_{1.2.1}^t$):

$$K_{1.2.1}^t = \frac{\overline{BK}^t}{\overline{РА}^t}, \quad (3.5)$$

де $\overline{BK}^t$ – середнє значення власного капіталу у банківській системі області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$\overline{РА}^t$ – середнє значення робочих активів у банківській системі області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.2. Коефіцієнт строкової ліквідності банківської системи області ($K_{1.2.2}^t$):

$$K_{1.2.2}^t = \frac{\overline{ЛА}^t}{\overline{ЗЗ}^t}, \quad (3.6)$$

де $\overline{ЛА}^t$ – середнє значення ліквідних активів у банківській системі області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$\overline{ЗЗ}^t$ – середнє значення зобов'язань банківської системи області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.3. Крос-коефіцієнт банківської системи області ($K_{1.2.3}^t$):

$$K_{1.2.3}^t = \frac{\overline{ПЗ}_c^t}{\overline{РА}^t}, \quad (3.7)$$

де $\overline{ПЗ}_c^t$ – середнє значення підсумкових зобов'язань у банківській системі області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.4. Коефіцієнт ліквідності банківської системи області ($K'_{1.2.4}$):

$$K'_{1.2.4} = \frac{\overline{ЛA^t + 3K^t + \Phi OP^t}}{\overline{ПЗ_c^t}}, \quad (3.8)$$

де $\overline{3K^t}$ – середній захищений капітал у банківській системі регіону у досліджуваний період, тис. грн.;

$\overline{\Phi OP^t}$ – середній фонд обов'язкових резервів у банківській системі області у досліджуваний період, тис. грн.

1.2.5. Коефіцієнт захищеності капіталу банківської системи області ($K'_{1.2.5}$):

$$K'_{1.2.5} = \frac{\overline{3K^t}}{\overline{BK^t}}, \quad (3.9)$$

1.2.6. Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку ($K'_{1.2.6}$):

$$K'_{1.2.6} = \frac{\overline{BK^t}}{\overline{У\Phi^t}}, \quad (3.10)$$

де $\overline{У\Phi^t}$ – середнє значення уставного фонду у банківській системі області у досліджуваний період, тис. грн.

1.2.7. Частка фінансових інвестицій у загальному обсязі інвестицій в області ($K'_{1.2.7}$):

$$K'_{1.2.7} = \frac{\Phi I^t}{3I^t}, \quad (3.11)$$

де ΦI^t – фінансові інвестиції в економіку області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$3I^t$ – загальний обсяг інвестицій у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.8. Відношення інвестицій у основний капітал до обсягу промислової продукції області ($K'_{1.2.8}$):

$$K'_{1.2.8} = \frac{I_{OK}^t}{III^t}, \quad (3.12)$$

де $I_{ок}^t$ – обсяг інвестицій в основний капітал області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$ПП^t$ – обсяг промислової продукції у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.9. Частка іноземних інвестицій у основний капітал у загальному обсязі інвестицій в основний капітал ($K_{1.2.9}^t$):

$$K_{1.2.9}^t = \frac{I_{ин}^t}{I_{ок}^t}, \quad (3.13)$$

де $I_{ин}^t$ – обсяг іноземних інвестицій в економіку області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.2.10. Відношення інвестицій в охорону навколишнього середовища до обсягу промислової продукції області ($K_{1.2.10}^t$):

$$K_{1.2.10}^t = \frac{I_{оис}^t}{ПП^t}, \quad (3.14)$$

де $I_{оис}^t$ – обсяг інвестицій в охорону навколишнього середовища області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.3. Група показників-індикаторів інноваційної сфери розвитку промисловості регіону

1.3.1. Частка витрат на наукову і науково-технічну діяльність (наукова робота – наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату; науково-технічна діяльність – наукова діяльність спрямована на одержання і використання нових знань для розв’язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки у ВРП області ($K_{1.3.1}^t$):

$$K_{1.3.1}^t = \frac{ВВ^t}{ВРП^t}, \quad (3.15)$$

де $ВВ^t$ – внутрішні витрати на дослідження і розробки в області у досліджуваному періоді, тис. грн.

1.3.2. Відношення інвестицій у галузь науки і наукового обслуговування до вартості основних засобів наукових досліджень і розробок в області ($K_{1.3.2}^t$):

$$K_{1.3.2}^t = \frac{I_{но}^t}{OЗ_{но}^t}, \quad (3.16)$$

де $I_{но}^t$ – інвестиції у наукове обслуговування в області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

$OЗ_{но}^t$ – вартість основних засобів у наукових дослідженнях і розробках в області, тис. грн.

1.3.3. Частка інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції області ($K_{1.3.3}^t$):

$$K_{1.3.3}^t = \frac{ІІІ^t}{ІІІ^t}, \quad (3.17)$$

де $ІІІ^t$ – обсяг інноваційної продукції в області, тис. грн.

1.3.4. Частка спеціалістів, які мають науковий ступінь (доктора/кандидата), в загальній кількості спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи ($K_{1.3.4}^t$):

$$K_{1.3.4}^t = \frac{КС_{см}^t}{КС^t}, \quad (3.18)$$

де $КС_{см}^t$ – кількість спеціалістів з науковим ступенем доктора або кандидата наук в області, тис.;

$КС^t$ – загальна кількість спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи, тис. осіб.

1.3.5. Відношення обсягу науково-технічних розробок і науково-технічних послуг до обсягу наукових і науково-технічних робіт, що виконувались власними силами підприємств області ($K_{1.3.5}^t$):

$$K_{1.3.5}^t = \frac{НТРП^t}{ННТР^t}, \quad (3.19)$$

де $НТРП^t$ – обсяг науково-технічних розробок/послуг (без фундаментальних і прикладних досліджень), які виконані власними силами підприємств області, тис. грн.;

$ННТР^t$ – обсяг наукових та науково-технічних робіт в області, виконаних власними силами підприємств, тис. грн.

1.3.6. Частка коштів держбюджету у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств області ($K_{1.3.6}^t$):

$$K_{1.3.6}^t = \frac{KD^t}{OF_{in}^t}, \quad (3.20)$$

де KD^t – обсяг коштів держбюджету на фінансування промислових підприємств області, тис. грн.;

OF_{in}^t – загальний обсяг фінансування інноваційної діяльності промислового комплексу області, тис. грн.

На базі вищенаведених критеріальних показників було проведено моніторинг інноваційної безпеки промислового комплексу Одеської області, результати якого наведено у табл. 3.4 [21].

Аналіз значення критеріальних показників стану з інноваційною безпекою в Одеській області дозволяє зробити такі висновки:

1. У 2014 р. порівняно з 2013 р. погіршилась ситуація з регіональним фінансуванням, про що говорить підвищення дефіциту бюджету та заборгованість по податковим платежам. Дефіцит консолідованого бюджету області негативно впливає на рівень соціально-економічного розвитку та його рівень інноваційної безпеки. При цьому доля заборгованості по податковим платежам у доходній частині консолідованого бюджету, є незначною, хоча і йде на збільшення.

2. Незначне погіршення є у грошово-кредитній системі області. При цьому зменшення долі кредитних вкладень у області хоча і незначне, але говорить про ризикованість вкладень у розвиток економіки області.

Таблиця 3.4

Критеріальні показники, які характеризують стан інноваційної безпеки
промислового комплексу Одеської області за 2013-2014рр.

Показники	2013р.	2014р.
1.1. Група показників-індикаторів загальноекономічної сфери регіону, що впливають на розвиток промисловості		
1.1.1. Дефіцит консолідованого бюджету області	1,001	1,012
1.1.2. Частка заборгованості за податковими платежами у дохідній частині консолідованого бюджету області	0,108	0,111
1.1.3. Відношення кредитних вкладень в економіку області до ВРП	0,191	0,253
1.1.4. Відношення сальдованого фінансового результату підприємств та установ області до ВРП	1,378	1,393
1.2. Група показників-індикаторів фінансової сфери області		
1.2.1. Коефіцієнт надійності банківської системи області	6,731	6,502
1.2.2. Коефіцієнт строкової ліквідності банківської системи області	3,224	3,218
1.2.3. Крос-коефіцієнт банківської системи області	1,871	1,570
1.2.4. Коефіцієнт ліквідності банківської системи області	2,049	1,855
1.2.5. Коефіцієнт захищеності капіталу банківської системи області	0,347	0,342
1.2.6. Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	18,339	19,007
1.2.7. Частка фінансових інвестицій у загальному обсязі інвестицій в області	0,241	1,118
1.2.8. Відношення інвестицій у основний капітал до обсягу промислової продукції області	0,019	0,017
1.2.9. Частка іноземних інвестицій у основний капітал у загальному обсязі інвестицій в основний капітал області	0,278	0,401
1.2.10. Відношення інвестиції в охорону навколишнього середовища до обсягу промислової продукції області	0,007	0,016
1.3. Група показників-індикаторів інноваційної сфери області		
1.3.1. Частка витрат на наукову і науково-технічну діяльність у ВРП області	0,112	0,170
1.3.2. Відношення інвестиції у галузь науки і наукового обслуговування до вартості основних засобів наукових досліджень і розробок в області	0,103	0,115
1.3.3. Частка інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції області	0,058	0,061
1.3.4. Частка спеціалістів, які мають науковий ступінь, в загальній кількості спеціалістів, які виконували наукові та науково-технічні роботи	0,704	0,687
1.3.5. Відношення обсягу науково-технічних розробок/послуг до обсягу наукових і науково-технічних робіт, що виконувались власними силами підприємств області	0,873	0,866
1.3.6. Частка коштів держбюджету у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств області	0,297	0,307

3. Крім того слід зауважити, що значення показників інвестиційного характеру показує на негативну ситуацію у даній сфері. Загальна доля інвестицій складає всього 0,5 валового регіонального продукту, що вкрай

недостатньо для стійкого розвитку Одеської області. Це також показує на нецільове використання інвестицій – закритті дефіциту бюджету області та покриття поточних видатків.

Таким чином, увага обласних органів управління повинна бути зосереджена не тільки на створенні загального сприятливого інвестиційного клімату в області, але і на залучення чистих інвестицій у нові технології та виробництво інновацій, поліпшення інноваційної безпеки та здійснення моніторингу її стану.

4. По групі показників інноваційної сфери розвитку промисловості Одеської області простежується збільшення видатків на науку та наукове обслуговування, а також незначне збільшення долі інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції. Зростання кількості спеціалістів з науковими ступенями, які займаються наукою та науково-технічною роботою, а також незначне державне фінансування, говорить про те, що в області розвитку науки не приділяється достатньої уваги.

Сукупність даних показників характеризує у цілому стан з інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу, але при цьому не дозволяє визначити її рівень достатньо точно.

Далі у дослідженні доцільно провести аналіз *показників індикативного типу*, які необхідно використовувати для поглибленої діагностики інноваційної безпеки промисловості регіону за його основними галузями. При цьому увага приділена на інвестиції, особливо іноземні, тому що саме вони направляються у високотехнологічні галузі реального сектору економіки, які відрізняються високим рівнем рентабельності, швидкою окупністю вкладень та виробництва, які відрізняються короткими періодами освоєння.

Використовуючи офіційні статистичні дані України та Одеської області, інформаційну базу для діагностики інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу необхідно визначати такі показники індикативного типу (II):

2.1. Показник питомої ваги збиткових промислових підприємств області у загальній кількості її промислових підприємств ($K_{2.1}$):

$$K_{2.1} = \frac{ЗБ_{\text{ППО}}^t}{\text{ППО}}, \quad (3.21)$$

де $ЗБ_{\text{ППО}}^t$ – кількість збиткових підприємств області у досліджуваному періоді, од.;

ППО – загальна кількість промислових підприємств області, од.

2.2. Ланцюговий індекс обсягу промислового виробництва області ($K_{2.2}$):

$$K_{2.2} = \frac{\text{ОПП}^t}{\text{ОПП}^{t-1}}, \quad (3.22)$$

де ОПП^t – обсяг промислового виробництва області у досліджуваному періоді, тис. грн.;

ОПП^{t-1} – обсяг промислового виробництва області у попередньому році, тис. грн.

2.3. Коефіцієнт зносу основних фондів промислових підприємств області ($K_{2.3}$):

$$K_{2.3} = \frac{ЗОФ^t}{БВ_{\text{ОВФ}}^t}, \quad (3.23)$$

де $ЗОФ^t$ – знос основних виробничих фондів (ОВФ) промислових підприємств області, тис. грн.;

$БВ_{\text{ОВФ}}^t$ – балансова вартість основних виробничих фондів промислових підприємств області, тис. грн.

2.4. Частка зайнятого у промисловому виробництві населення до загальної кількості економічно активного населення області ($K_{2.4}$):

$$K_{2.4} = \frac{ЧН_{\text{ПВ}}^t}{ЧН_{\text{ЕА}}^t}, \quad (3.24)$$

де $ЧН_{\text{ПВ}}^t$ – чисельність зайнятих у промисловому виробництві області, тис. грн.;

$ЧН_{EA}^t$ – чисельність економічно активного населення області, тис. осіб.

2.5. Відношення заробітної плати у промисловому комплексі регіону до прожиткового мінімуму населення ($K_{2.5}$):

$$K_{2.5} = \frac{ЗП_{ПВ}^t}{ПМ^t}, \quad (3.25)$$

де $ЗП_{ПВ}^t$ – величина середньої заробітної плати у промисловому виробництві області, грн.;

$ПМ^t$ – прожитковий мінімум населення у досліджуваному періоді, грн.

2.6. Ланцюговий індекс рентабельності промислової продукції області ($K_{2.6}$):

$$K_{2.6} = \frac{P_{III}^t}{P_{III}^{t-1}}, \quad (3.26)$$

де P_{III}^t – рівень рентабельності промислової продукції області у досліджуваному періоді, %;

P_{III}^{t-1} – рівень рентабельності промислової продукції у попередньому році, %.

2.7. Ланцюговий індекс коефіцієнту поточної ліквідності промислових підприємств області ($K_{2.7}$):

$$K_{2.7} = \frac{K_{ПЛ}^t}{K_{ПЛ}^{t-1}}, \quad (3.27)$$

де $K_{ПЛ}^t$ – коефіцієнт поточної ліквідності промислових підприємств у досліджуваному періоді;

$K_{ПЛ}^{t-1}$ – коефіцієнт поточної ліквідності промислових підприємств області у попередньому році.

2.8. Відношення суми отриманих кредитів промисловими підприємствами області до обсягу реалізованої промислової продукції області ($K_{2.8}$):

$$K_{2.8} = \frac{K_{III}^t}{РП_{III}^t}, \quad (3.28)$$

де K_{III}^t – сума отриманих промислових підприємствами області кредитів, тис. грн.;

$РП_{III}^t$ – обсяг реалізованої продукції підприємствами регіонального промислового комплексу, тис. грн.

2.9. Відношення дебіторської заборгованості промислових підприємств області до випуску продукції промисловості області ($K_{2.9}$):

$$K_{2.9} = \frac{ДЗ_{III}^t}{ПП_{III}^t}, \quad (3.29)$$

де $ДЗ_{III}^t$ – дебіторська заборгованість промислових підприємств області у досліджуваному періоді, тис. грн.

2.10. Відношення інвестицій в основний капітал у промисловості області до обсягів реалізованої продукції підприємствами регіонального промислового комплексу ($K_{2.10}$):

$$K_{2.10} = \frac{I_{OK_{III}}^t}{РП_{III}^t}, \quad (3.30)$$

де $I_{OK_{III}}^t$ – обсяг інвестицій в основний капітал промислових підприємств області, тис. грн.

1. Відповідно до системи показників-індикаторів діагностики/моніторингу інноваційної безпеки промисловості регіону індикативного типу було здійснено їх розрахунок по Одеській області за 2013 та 2014рр. (див. табл. 3.5) [21].

Доцільно ці показники розраховувати для порівняння за окремими галузями регіонального промислового комплексу.

Аналіз значень індикативних показників стану інноваційної безпеки промисловості в Одеській області дозволяє зробити додаткові висновки у відношенні її діагностики:

1. З урахуванням прихованої статистики щодо питомої ваги збиткових промислових підприємств їх доля в Одеській області достатньо велика. У 2014р. порівняно з 2013р. вона зросла на 3,6 відсоткового пункту.

Таблиця 3.5

Індикативні показники, які додатково характеризують стан інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу Одеської області

Показники	2013р.	2014р.
2.1. Питома вага збиткових промислових підприємств області у загальній кількості її промислових підприємств	0,341	0,377
2.2. Ланцюговий індекс обсягу промислового виробництва області	0,981	0,922
2.3. Коефіцієнт зносу основних фондів промислових підприємств	0,709	0,693
2.4. Частка зайнятого у промисловому виробництві населення до загальної кількості економічно активного населення області	0,911	0,909
2.5. Відношення заробітної плати у промисловому комплексі області до прожиткового мінімуму населення	4,725	4,740
2.6. Ланцюговий індекс рентабельності промислової продукції області	0,944	0,912
2.7. Ланцюговий індекс коефіцієнту поточної ліквідності промислових підприємств області	0,931	0,865
2.8. Відношення суми отриманих промисловими підприємствами області кредитів до обсягу реалізованої промислової продукції області	0,080	0,098
2.9. Відношення дебіторської заборгованості промислових підприємств області до випуску продукції промисловості області	0,607	0,621
2.10. Відношення інвестицій в основний капітал у промисловості області до обсягів реалізованої продукції підприємствами регіонального промислового комплексу	0,382	0,387

Це також підтверджує падіння промислового виробництва в області за 2014-2013рр. на 9,6 %. Враховуючи малу долю інноваційної продукції у обсягах промислового виробництва області слід розробити термінові заходи з боку центральних та обласних органів влади.

2. Також є недопустимим низький рівень рентабельності промислової продукції і за період 2013-2014рр. він знизився на 13,9%. Це безпосередньо відображається на конкурентоспроможності всього регіонального промислового комплексу.

3. Показник поточної ліквідності промислових підприємств, який відображає стійкість та платоспроможність фінансового стану, показує, що спостерігається негативна тенденція відносно спроможності суб'єктів господарювання регіону покривати поточні витрати.

4. Відношення суми отриманих промисловими підприємствами кредитів до обсягу реалізованої ними продукції дозволяє визначити можливості підприємств повернути кредити. Якщо підприємство працює достатньо

стійко на ринку, то дане відношення, як правило, менш одиниці. Як бачимо з розрахунків, цей показник для Одеської області дорівнює у 2013р. 0,08, а у 2013р. – 0,1, тобто підприємства промисловості області спроможні повертати отримані кредити, але необхідним є додатковий аналіз їх фінансових звітів.

5. Питома вага інвестицій у основний капітал промислових підприємств області у загальному обсязі реалізованої продукції вказує на можливості регіонального промислового комплексу переходити до інноваційного розвитку. В Одеській області вони є недостатніми.

6. Питома вага зайнятого населення показує незадовільний стан як з трудовими ресурсами області, так і новими робочими місцями. Необхідним є додатковий аналіз кваліфікаційного рівня працівників.

7. Показник, який відображає відношення середньої заробітної плати у промисловому виробництві області до прожиткового мінімуму, також відображає соціальний характер стану з інноваційною безпекою промисловості у регіоні. Чим вище цей показник, тим ефективніше працюють промислові підприємства, тим вище їх схильність здійснювати інноваційний розвиток.

Отже, проведений аналіз підкреслює незадовільний стан з інноваційною безпекою промислового комплексу у Одеській області. Успіх і ефективність розвитку інноваційного потенціалу економічних систем регіону та відповідно його промислового комплексу у сучасних умовах досягається завдяки утворенню та розповсюдженню інновацій: впровадження науково-технологічних розробок забезпечує промисловому потенціалу можливість бути конкурентоспроможним у глобалізаційному просторі, а також конкурувати з провідними економічними системами і мати прибуток за сучасних умов господарювання.

Висновки до розділу 3

Процес розробки методичних засад інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу в контексті стратегічного управління дозволив отримати такі висновки:

1. Одним з інструментів підтримки процесу розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу запропоновано використання методики комплексної статистичної оцінки інноваційної привабливості галузей промисловості регіону, яка має відмінні характеристики: відповідає сутності визначення інноваційної привабливості певної галузі промисловості, припускає кількісну оцінку; заснована на двоблоковій системі показників (специфічних і неспецифічних) та використовує інформацію не тільки статистичних органів Державної служби статистики України, але й інформацію з програмних документів, що дає змогу розрахувати інтегральний показник кожної галузі промисловості; обновлювана, адже враховує останні зміни у законодавстві, містить різнонаправлені по впливу на інноваційну привабливість галузі показники (позитивні і негативні); базується на індексному методі розрахунку; має доступний алгоритм моделі розрахунку. У результаті розрахунків виявлено, що найбільшою інноваційною привабливістю серед галузей є: харчова промисловість, хімічна та нафтохімічна промисловість, електроенергетика, а найгіршою – легка промисловість, чорна металургія, машинобудування та металообробка. У харчовій промисловій Одеської області зосереджена найбільша кількість промислових підприємств, для яких характерним є: високий рівень продуктивності праці; великий обсяг продукції, що випускається; незначний знос та коефіцієнт вибуття основних фондів; найвища ступінь фінансової збалансованості у розрахунках між постачальниками та покупцями; найбільший обсяг фінансових вкладень, у тому числі довгострокових, у великі та середні підприємства галузі; пріоритети у підтримці з державного бюджету у рамках державних цільових

програм, що в підсумку і зумовило лідируюче положення у рейтингу.

2. Запропоновано модель взаємозв'язків розвитку виробничої, соціальної та інноваційної сфер у регіональному промисловому комплексі, яка враховує один з основних принципів моделювання інноваційних промислових систем з урахуванням як прямого впливу на ланку «інновації - виробництво», так і його зворотного впливу на інновації і соціальну сферу. При цьому у якості основних задач прогнозування розвитку регіонального промислового комплексу вирішуються такі, як: оцінка поточного стану промислової мережі, здійснення прогнозу розвитку господарського комплексу території, формування перспективних потоків у інноваційній діяльності суб'єктів господарювання, визначення найбільш актуальних напрямів інноваційного розвитку регіону, оцінка ефективності проектів у промисловості регіону, визначення структури і динаміки необхідних витрат.

3. Узагальнено традиційні підходи, які використовують у процесі моделювання інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу за такими групами: статистичні однопродуктові моделі, динамічні однопродуктові моделі розміщення у регіоні, багатопродукові моделі розміщення виробництва у регіоні, багатоваріантні моделі прямого розрахунку часового фактора, модифікації моделей, які засновано на безпосередньому моделюванні задач розвитку регіонального промислового комплексу, запропоновано статистичні варіанти моделі розвитку промислової мережі.

4. Обґрунтовано використання методичного забезпечення розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, яке засновано на використанні критерію спрямованості діяльності регіонального промислового комплексу відповідно стратегічному і поточному управлінню та трирівневої моделі, яка побудована на основі програмно-цільового підходу. Запропоноване методичне забезпечення ґрунтується на таких положеннях: формування головної стратегічної цілі системи державного управління регіоном, пріоритетність та відбір необхідних блоків соціально-

економічної системи регіону, урахування взаємозв'язків з іншими підсистемами регіону, підпорядкування одного стратегічного напрямку розвитку іншому, формування критеріїв досягнення цілей, які складають регіональну стратегію інноваційного розвитку.

5. Розроблено методичний підхід до побудови системи інноваційної безпеки регіонального промислового комплексу, який запропоновано на основі реалізації механізму визначення рівня ІБРПК, який включає п'ять блоків: розпізнавання категорії «Рівень ІБРПК», вибір критерію оцінки рівня ІБРПК, системоутворюючі складові рівня ІБРПК та методичне забезпечення його вимірювання, діагностування рівня ІБРПК, управління рівнем ІБРПК.

Рівень інноваційної безпеки промислового комплексу, безумовно, повинен піддаватися кількісній оцінці, для чого було сформовано систему показників критеріального (двадцять показників) та індикативного (десять показників) типу.

Розрахунки за обґрунтованою системою показників інноваційної безпеки промисловості Одеської області за 2013-2014рр. показали незадовільний її стан. Запропонований підхід рекомендовано регіональним органом влади для прийняття термінових заходів для подолання існуючих загроз стійкому інноваційному розвитку регіону.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні запропоновано теоретичні і методичні положення щодо формування та реалізації інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на засадах стратегічного управління. Результати проведеного наукового дослідження дали можливість зробити такі висновки:

1. В процесі дослідження системоутворюючих категорій інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу доведено, що не має єдності у трактуванні багатьох понять, пов'язаних із стратегічним управлінням інноваційного розвитку регіональної промисловості. Це дозволило уточнити та поглибити сутність таких понять, як: «методологія управління інноваційним розвитком», «інноваційна активність регіону», «інноваційна безпека регіонального промислового комплексу», «стратегія», «стратегія інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу», «інноваційний портфель регіону», «зона інноваційної діяльності підприємства», «інноваційний клімат», «інноваційна привабливість регіонального промислового комплексу» як складних і багатогранних комплексних заходів, спрямованих на розробку та реалізацію науково обґрунтованих стратегій та політику промислового комплексу регіону.

2. Запропоновано концептуальний підхід до інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу на базі системного підходу, який, на відміну від існуючих, враховує потенційні можливості та особливості інноваційного розвитку промисловості регіону, дозволяє визначити імовірну структуру концепції інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, що представляє собою інтегровану сукупність таких складових, як: методологія інноваційного розвитку, визначення взаємопов'язаних цілей і критеріїв, обґрунтування державного регулювання, результати передпланових досліджень, науково обґрунтована стратегія, визначення джерел фінансування, моніторинг інноваційного розвитку, результативність здійснених заходів, та

дає змогу сформувати адекватну сучасним тенденціям стратегію інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу. Викладено принципи державної підтримки інноваційної діяльності у межах побудови національної інноваційної системи та регіональної інноваційної системи розвитку промисловості. При цьому, виходячи зі специфіки вітчизняної національної економіки, особлива роль у розвитку інноваційного підприємництва відводиться регіональним органам влади. Доведено, що на регіональному рівні можливо чітко визначення стратегічних орієнтирів для приватного малого та середнього бізнесу та їх оптимальне досягнення за рахунок науково обґрунтованої політики/стратегії.

3. для побудови саморегулюючого організаційно-економічного механізму забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу запропоновано здійснювати класифікацію джерел фінансування інноваційного розвитку промислового комплексу регіону в залежності від фінансових потоків утворення за двома групами: внутрішні та зовнішні. До залучених коштів першої групи автор рекомендує відносити: залучені кошти від випуску акцій, продажу паю та векселів, кошти пенсійного та інвестиційного фондів, толінг, кошти державного/регіонального/місцевого бюджетів, позиковий капітал, іпотечне кредитування, франчайзинг, форфейтинг, селенг, державно-приватне партнерство, іноземний капітал. Проаналізовано теоретичні основи формування та використання іноземних інвестицій у регіональному промисловому комплексі, визначені загальні тенденції розвитку та запропонована концептуальна формула залучення інвестицій у регіональний промисловий комплекс. В роботі також удосконалено класифікацію цілей розвитку регіонального промислового комплексу за ознакою ієрархії побудови з урахуванням сучасного кризового стану економіки вітчизняних регіонів та ризиків інноваційно-інвестиційного проекту у відповідності зі стадіями його життєвого циклу.

4. У дослідженні запропоновано модельне забезпечення взаємозв'язків

розвитку виробничої, соціальної та інноваційної сфер у регіональному промисловому комплексі за принципом урахуванням як прямого впливу на ланку «інновації - виробництво», так і його зворотного впливу на інновації і соціальну сферу. При цьому у якості основних задач прогнозування розвитку регіонального промислового комплексу вирішуються такі: оцінка поточного стану промислової мережі, прогноз розвитку господарського комплексу території, формування перспективних потоків у інноваційній діяльності суб'єктів господарювання, визначення найбільш актуальних напрямів інноваційного розвитку регіону, оцінка ефективності проектів у промисловості регіону, визначення структури і динаміки необхідних витрат.

5. У роботі на основі системного підходу розроблено та запропоновано організаційно-економічний механізм забезпечення стабільного інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, який встановлює загальні критерії та показники, наприклад, оцінку рівня підвищення ефективності створення та виробництва інноваційної продукції або для конкретного виду економічної діяльності. Даний механізм слід розглядати як підґрунтя процесу реалізації стратегічних задач з інноваційної перебудови регіонального промислового комплексу. У роботі також обґрунтовано використання методичного забезпечення розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу, що засновано на використанні критерію спрямованості діяльності регіонального промислового комплексу відповідно стратегічному і поточному управлінню та трирівневої моделі, яка побудована на основі програмно-цільового підходу. Запропоноване методичне забезпечення ґрунтується на таких положеннях: формування головної стратегічної цілі системи державного управління регіоном, пріоритетність та відбір необхідних блоків соціально-економічної системи регіону, урахування взаємозв'язків з іншими підсистемами регіону, підпорядкування одного стратегічного напрямку розвитку іншому, формування критеріїв досягнення цілей, які складають регіональну стратегію інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

6. У якості одного з інструментів підтримки процесу розробки стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу запропоновано використання методики інтегральної оцінки інноваційної привабливості галузей промисловості регіону, яка має такі характеристики: відповідає сутності визначення інноваційної привабливості галузі промисловості, припускає кількісну оцінку; заснована на двоблоковій системі показників (специфічних і неспецифічних); маловитратна, так як використовує оперативну інформацію статистичних органів; оперативна, тому що використовує не тільки інформацію статистичних органів, а також інформацію з програмних документів, що дає змогу розрахувати інтегральний показник кожної галузі промисловості; обновлювана, так як враховує останні зміни у законодавстві, містить різнонаправлені по впливу на інноваційну привабливість галузі показники (позитивні і негативні); базується на індексному методі розрахунку; має доступний алгоритм моделі розрахунку. У роботі запропоновано схему алгоритму управління інноваційними процесами у регіоні, що дає можливість здійснювати управління інноваціями по всіх етапах стратегічного управління. Складний процес управління інноваціями розподілено у відповідності до ISO-9000 на 11 комплексів задач управління, базових документів для їх вирішення і організації, що реалізують вказані задачі. Запропоновано підхід до визначення варіанту стратегії інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу.

7. Авторами розроблено та апробовано методичний підхід до побудови системи інноваційної безпеки промисловості регіону, який можливо запропонувати на основі реалізації п'ятиблокового механізму, що включає у себе розпізнавання категорії рівень інноваційної безпеки промисловості регіону, вибір критерію оцінки рівня інноваційної безпеки промисловості регіону, системоутворюючі складові рівня інноваційної безпеки промисловості регіону та методичне забезпечення його вимірювання, діагностування рівня інноваційної безпеки промисловості регіону,

управління рівнем інноваційної безпеки промисловості регіону. Рівень інноваційної безпеки промислового комплексу повинен піддаватися кількісній оцінці, для чого було сформовано систему показників критеріального (двадцять) та індикативного (десять) типу. Розрахунки за даною системою показників інноваційної безпеки промисловості Одеської області показали незадовільний її стан.

ДОДАТКИ

Структура та динаміка суб'єктів ЄДРПОУ за регіонами України

за 2011-2015рр.¹

Регіони	Питомна вага, у % до загальної кількості суб'єктів ЄДРПОУ на початок року						$T_{np2011-2015}, \%$	$\bar{T}_{np2011-2015}, \%$
	2011	2012	2013	2014	2015	2016		
Вінницька	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	+15,7	+1,7
Волинська	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	+14,2	+1,7
Дніпропетровська	8,6	8,4	8,3	8,2	8,2	8,4	+10,9	+1,6
Житомирська	2,5	2,5	2,5	2,4	2,5	2,5	+15,1	+1,7
Закарпатська	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	+8,2	+1,5
Запорізька	4,3	4,2	4,1	4,0	3,9	4,0	+5,3	+1,4
Івано-Франківська	2,4	2,3	2,3	2,3	2,2	2,3	+8,9	+1,5
Київська	4,5	4,6	4,7	4,7	4,8	5,1	+27,8	+1,9
Кіровоградська	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	+8,3	+1,5
Львівська	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,3	+16,4	+1,7
Миколаївська	3,8	3,7	3,7	3,7	3,6	3,7	+11,7	+1,6
Одеська	6,3	6,2	6,2	6,2	6,1	6,2	+12,5	+1,7
Полтавська	2,9	2,9	2,9	2,8	2,8	2,8	+7,6	+1,5
Рівненська	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	+9,4	+1,6
Сумська	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,9	+9,6	+1,6
Тернопільська	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	+10,1	+1,6
Харківська	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,1	+14,7	+1,7
Херсонська	2,3	2,3	2,3	2,2	2,2	2,3	+10,9	+1,6
Хмельницька	2,6	2,6	2,6	2,5	2,4	2,5	+7,1	+1,5
Черкаська	2,4	2,3	2,3	2,3	2,2	2,3	+8,9	+1,5
Чернівецька	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	1,4	+10,3	+1,6
Чернігівська	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	+13,2	+1,7
м. Київ	17,2	17,7	18,2	18,9	19,8	21,2	+39,7	+2,1
Усього по Україні	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	+13,2	+1,7

¹ Україна у цифрах у 2015р.: статистичний збірник / за ред. І. М. Жук. – К.: Державна служба статистики, 2016. – С. 102

Інноваційний фактор у міжнародних рейтингах

У рейтингу конкурентоспроможності Світового економічного форуму зведений індекс отримують на основі агрегування трьох індексів – стан технологій, суспільних інститутів, макроекономічного середовища. У 2009 році у світовому рейтингу конкурентоспроможності Україна посіла 72-е місце серед 134 країн (Китай – 30, Естонія – 32, Литва – 44, Словаччина – 46, Росія – 51, Польща – 53, Угорщина – 62, Казахстан – 66, Румунія – 68). Україна за рівнем конкурентоспроможності економіки поступалась всім країнам, які мають спільні з Україною інтереси на світовому ринку (рис. Б 1). У 2013 році нічого суттєво в рейтингу конкурентоспроможності України не змінилось – 73-є місце, у 2014 р. – 84-є місце.

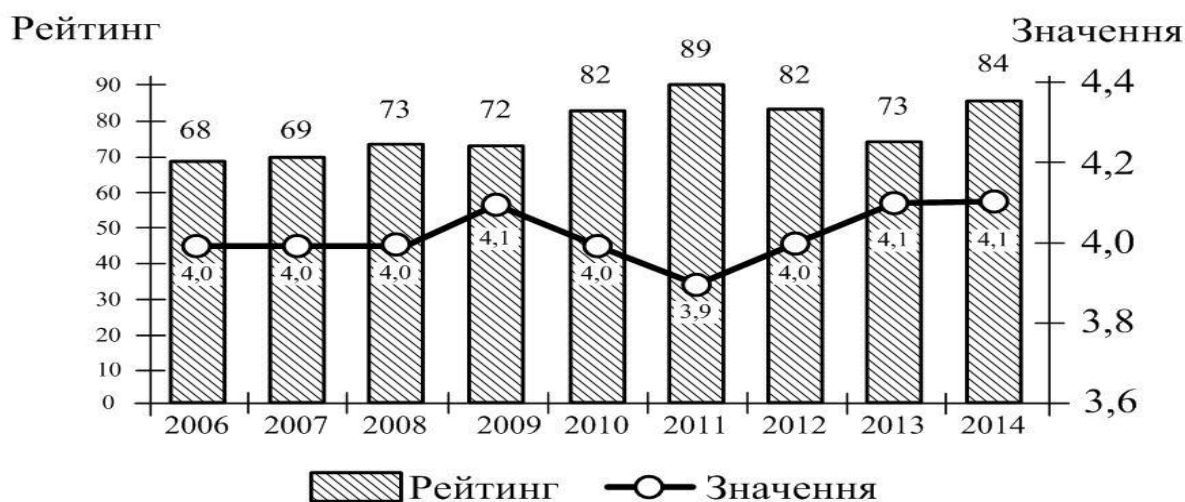

Рис. Б 1. Динаміка зміни індексу глобальної конкурентоспроможності України, у.о. (складено за даними The Global Competitive Report)

Відбулося погіршення стану України за індексом «інновації та фактори розвитку» - з 79-ї позиції до 95-ї (рис. Б 2).

Несприятливий інвестиційний клімат (нестабільна економічна ситуація в країні, непослідовність економічних реформ, військові дії на сході, анексія Криму, корупція, зростання злочинів в економічній сфері, високий рівень

оподаткування підприємств, низький рівень розвитку інфраструктури, нестабільність законодавства, низька купівельна спроможність населення, високий рівень ризику) є основною перешкодою у залученні вагомих інвестицій у промисловий комплекс України. Як слідство, серед показників індексу технологічної готовності для України ПІІ та трансфер технологій мають найнижчі значення (рис. Б 3).

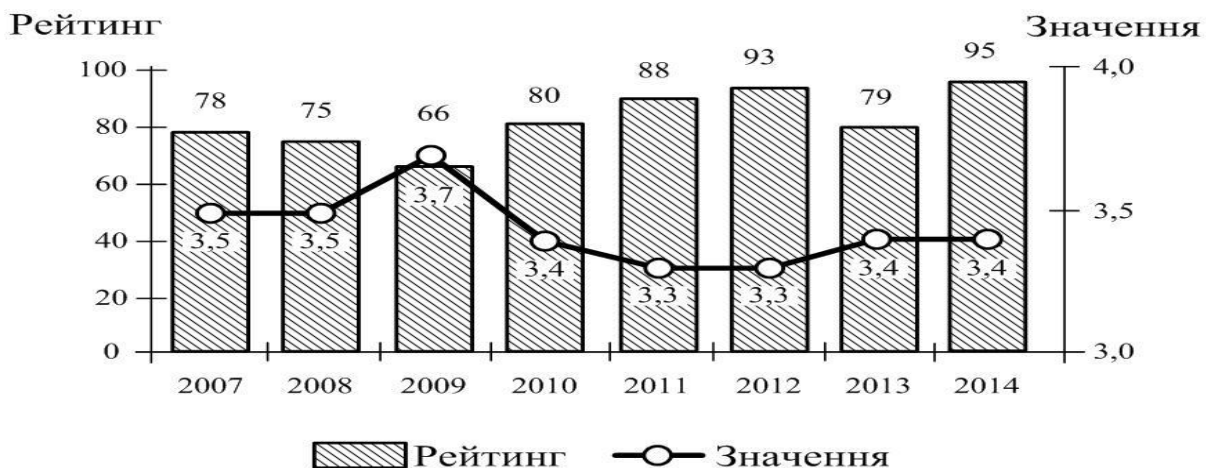

Рис. Б 2. Динаміка зміни індексу «інновації та фактори розвитку» для України, уо. (складено за даними The Global Competitive Report)

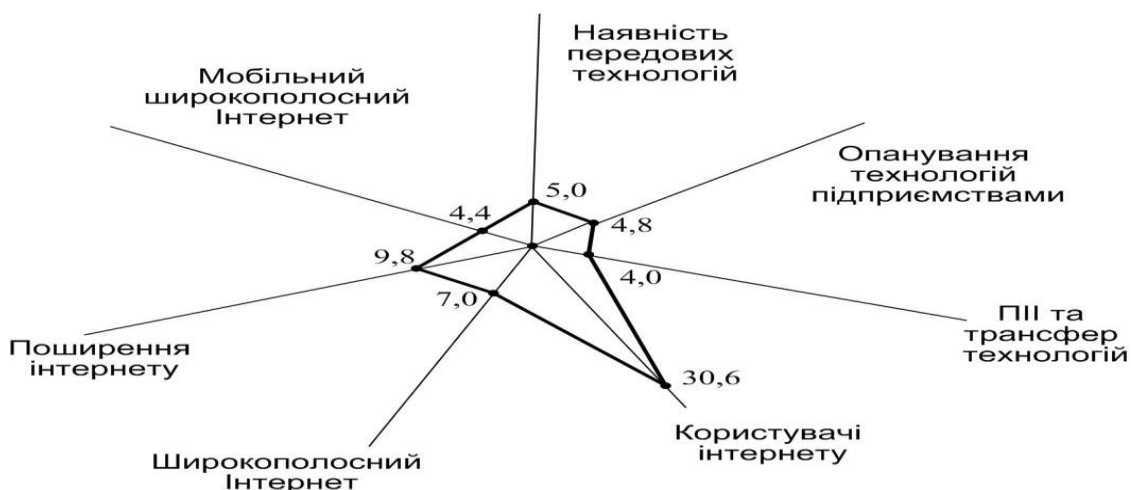

Рис. Б 3. Показники індексу технологічної готовності для України у 2013 році (складено за даними The Global Competitive Report – 2013)

За період 2008-2009 рр. загальний ранг індексу технологічної готовності України поліпшився до 65 проти 93 у 2007-2008 рр. Проте в наступні роки рейтинг знову повернувся до позначки 80-83 (рис. Б 4).

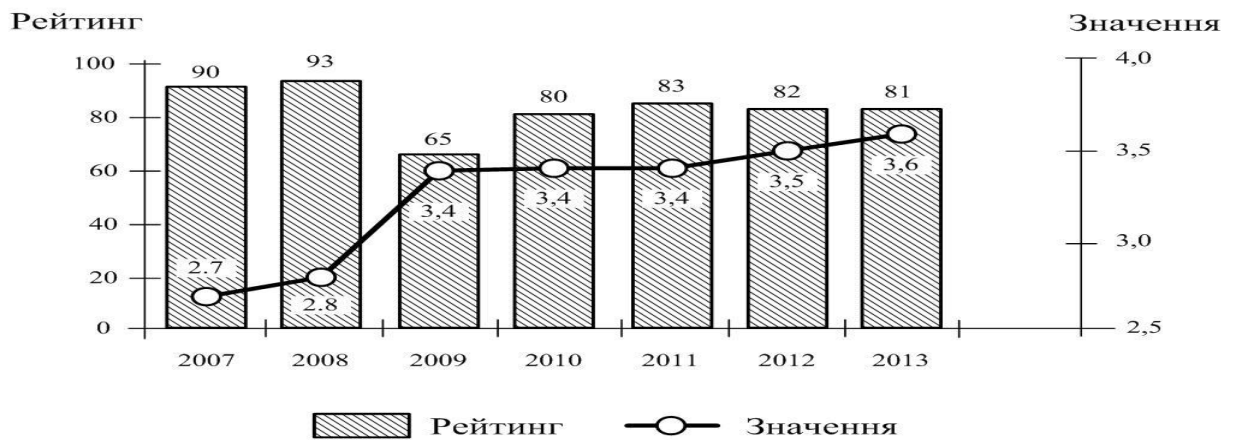

Рис. Б 4. Динаміка зміни індексу глобальної технологічної готовності для України, у.о. (складено за даними The Global Competitive Report)

За результатами дослідження рейтингу конкурентоспроможності країн, проведеного журналом Economist Intelligence Unit на замовлення Business Software Alliance, представлено Індекс конкурентоспроможності ІТ-індустрії (табл. Б 1).

Таблиця Б. 1

Рейтинг України згідно з індексом конкурентоспроможності ІТ-індустрії

Рік	IT ICI		Категорії					
			Розвиток бізнесу	ІТ-технології	Людський капітал	Правове регулювання	Науково-дослідницький клімат	Підтримка ІТ-сфери
	Місце серед 66 країн	Бали	10%	20%	20%	10%	25%	15%
2007	56	23,9	40,0	5,5	43,8	46,0	2,9	31,3
2008	57	24,3	40,2	4,0	49,0	46,0	1,4	31,4
2009	50	31,4	40,3	20,4	37,6	49,5	24,5	31,0
2011	51	28,9	40,3	22,2	37,0	51,5	10,8	34,5

Джерело: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://globalindex11.bsa.org/upload/key-finding/keyfinding.pdf>.

Протягом 2007-2011 рр. Україна хоч і знаходилась майже в кінці списку, однак покращила на 5 пунктів свою позицію.

Регіональні аспекти інноваційної політики в Україні

Дослідження останніх років показують, що в Україні й до цього часу переважно через відсутність результативної дії державної інноваційної політики, науково-технологічний фактор не враховувався при формуванні не лише внутрішнього ринку інновацій і відповідних відносин між учасниками, а й загалом при управлінні національною економікою [256, с. 644]. Про це свідчать відповідні показники (табл. В 1).

Згідно з даними Держслужби статистики України, у 2013 р. створенням і використанням передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності, а також використанням раціоналізаторських пропозицій займалися 2283 підприємства і організації України, майже дві третини яких – промислові підприємства. У розрізі регіонів кількість використаних у 2012 р. передових технологій терміном до 1 року найбільша у Дніпровській, Харківській, Рівненській областях, м. Києві. У 2012 р. 419 підприємств використовували об'єкти права інтелектуальної власності: 1971 винахід. У тому числі 31,5 % створено за рахунок коштів державного бюджету, 3102 корисні моделі (34,2 %), 493 промислових зразків (3,9 %). Чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності на цих підприємствах становила 17869 осіб. Із загальної кількості обстежених підприємств 169 використали 11784 раціоналізаторські пропозиції. При цьому чисельність авторів цих пропозицій становила 11039 осіб. Серед регіонів лідерами є Харківська та Дніпровська області та м. Київ (рис. В 1). Здійснений автором статистичний аналіз показує тенденцію зростання виробництва та використання новітніх технологій загалом по країні, та в розрізі регіонів, де лідерами залишаються ті з них, де реалізується наявний науково-технологічний потенціал та розташовані підприємства, переважно – машинобудівання. Найбільш високотехнологічні підприємства розташовані у Дніпровській, Харківській і Запорізькій областях та м. Києві.

Таблиця В 1

Кількість використаних у 2012 р. передових технологій за терміном
упровадження за регіонами

Регіон	Усього	У тому числі за терміном упровадження				
		до 1 року	від 1 до 3 років	від 4 до 5 років	від 6 до 9 років	10 і більше років
Україна	10572	1599	3046	1837	2200	1890
Вінницька	200	31	44	19	49	57
Волинська	293	28	135	61	39	30
Дніпропетровська	1269	320	302	150	248	249
Житомирська	190	24	28	38	58	42
Закарпатська	551	24	201	59	204	63
Запорізька	762	80	193	203	157	129
Івано-Франківська	182	37	91	37	14	3
Київська	266	36	96	30	46	58
Кіровоградська	156	54	66	15	14	7
Львівська	374	34	154	73	76	37
Миколаївська	387	23	93	45	131	95
Одеська	486	68	146	99	95	78
Полтавська	427	90	136	58	59	84
Рівненська	414	123	84	51	77	79
Сумська	64	27	23	6	2	6
Тернопільська	105	8	12	11	48	26
Харківська	2569	300	766	540	495	468
Херсонська	111	24	35	32	13	7
Хмельницька	84	17	19	15	13	20
Черкаська	210	8	47	36	53	66
Чернівецька	55	1	6	7	23	18
Чернігівська	127	37	28	38	17	7
м. Київ	1290	205	341	214	269	261

Джерело: Держстат України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

// www.ukrstat.gov.ua.

Основні науково дослідні установи; вищі навчальні заклади, що готують спеціалістів належного рівня; та компоненти інноваційної інфраструктури розташовані у м. Києві, Харківській, Львівській, Одеській областях. Але лише Харківська область може вважатися такою, яка має достатній потенціал для інноваційного розвитку.

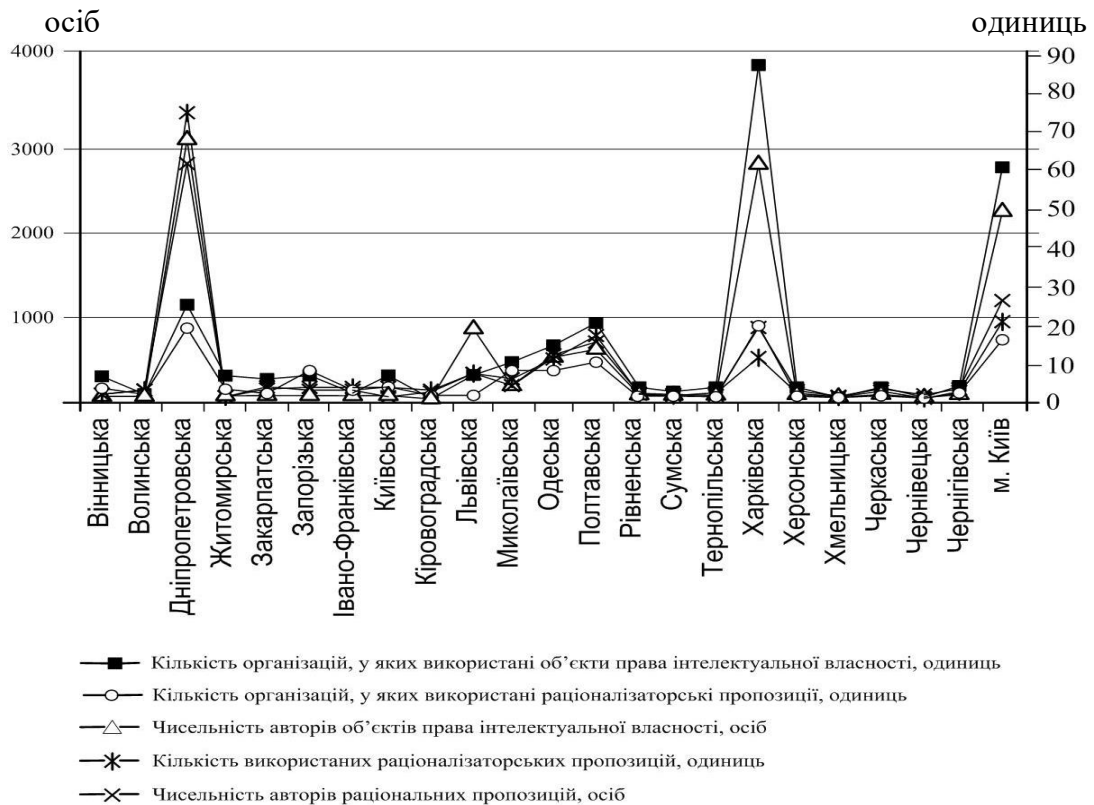

Рис. В 1. Кількість організацій та чисельність авторів об'єктів права інтелектуальної власності за регіонами, од. (складено на основі даних Держстату України – [Ел. ресурс]. – режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>)

Згідно з даними Держслужби статистики України динаміка наявності парку обчислювальної техніки в Україні протягом 2000-2014 рр. мала винахідну тенденцію, що цілком закономірно з об'єктивних причин (державна програма інформатизації [Закон], глобальна тенденція поширення ІКТ [85, с. 13], становлення систем інформаційного менеджменту на підприємствах та в установах [118, с. 43] тощо). Найбільша кількість обчислювальної техніки зосереджена в м. Києві, Дніпровській та Харківській областях (рис. В 2).

Кількість освоєних нових технологічних процесів за 2010-2014 рр. Була найбільшою в Харківській області, м. Києві, Запорізькій області (рис. Б 3), тобто в тих регіонах, де розміщена значна частка інноваційного потенціалу та діє потужне промислове виробництво.

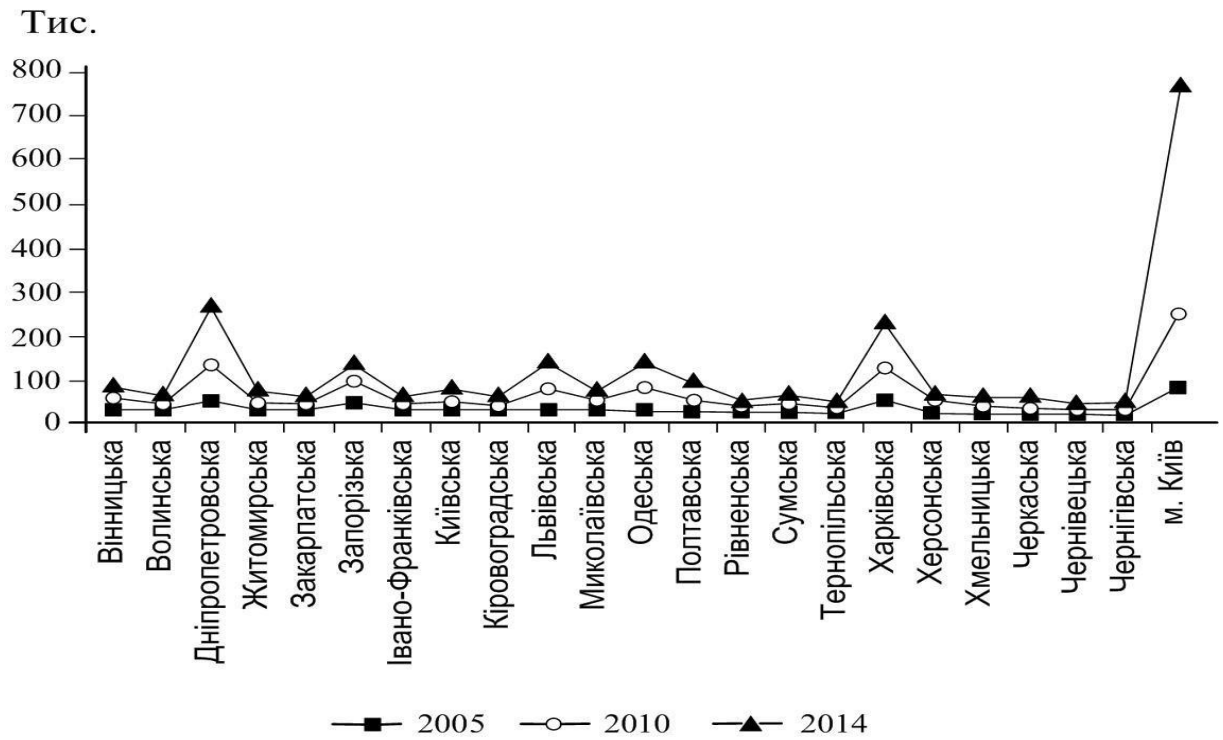

Рис. В 2. Динаміка наявності парку обчислювальної техніки за регіонами України, у.о. (складено на основі Держслужби статистики України за відповідні роки)

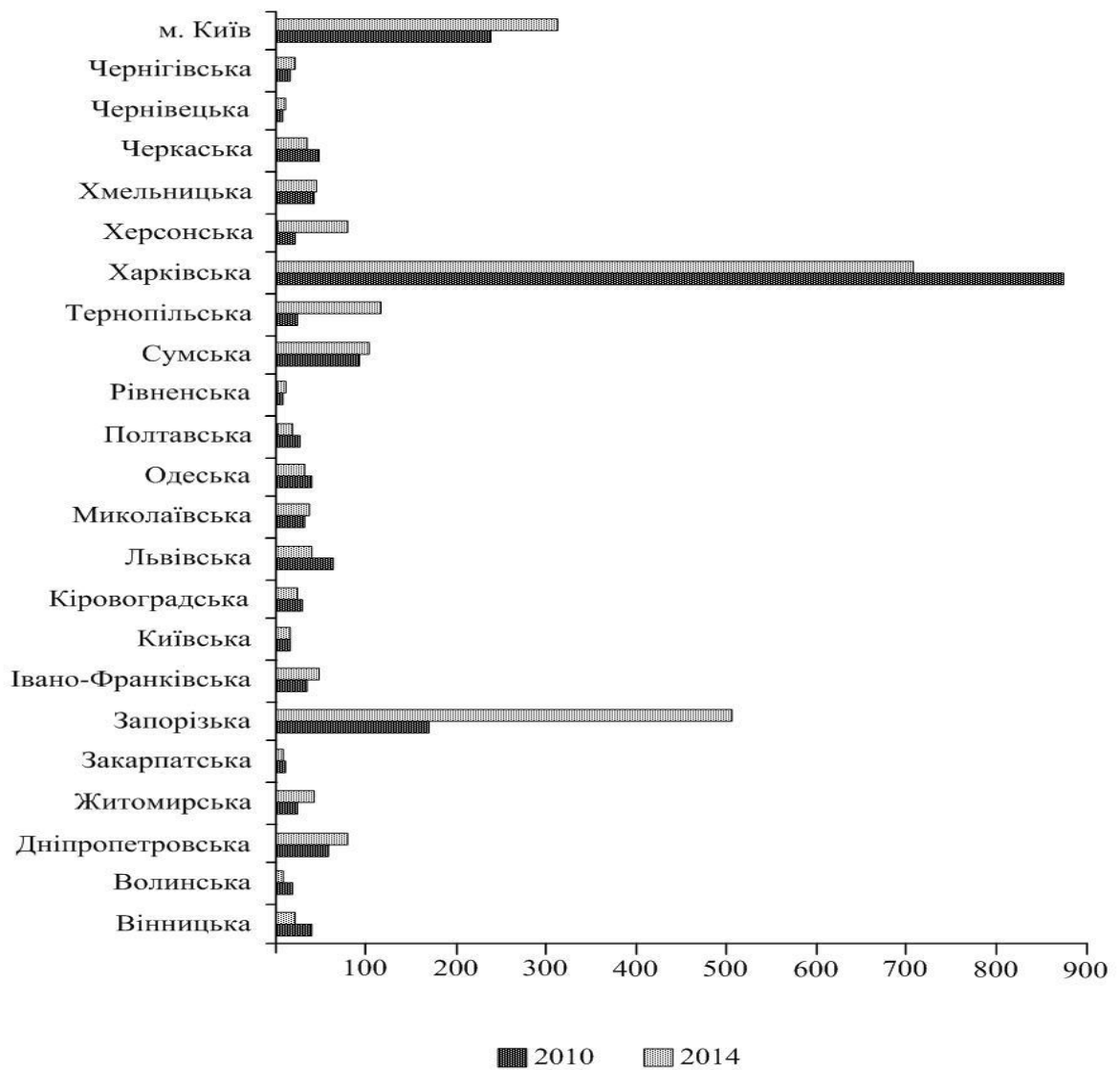

Рис. В 3. Кількість освоєних нових технологічних процесів за 2010-20134 рр.
(складено на основі відповідних статистичних даних «Наукова та інноваційна діяльність». – К., 2010, 2014)

Оцінка міжнародної конкурентоспроможності українських регіонів

Для оцінки міжнародної конкурентоспроможності українських регіонів можливо використовувати методологію, яка розроблена Фондом «Ефективне управління» для розрахунку індекса міжнародної конкурентоспроможності (ІМК). В основу ІМК покладені 12 складових конкурентоспроможності, які в комплексі відображають інноваційну спроможність українських регіонів рухатись у глобальній економічній простір (табл. Г.1).

Таблиця Г 1

Результати розрахунку ІМК для окремих українських регіонів

Складові	Регіони	Дніпропетровська	Вінницька	Львівська	Одеська	Харківська	Херсонська
Місце серед обстежених регіонів		2	20	4	12	7	14
Державні та приватні інститути		13	20	3	15	9	12
Інфраструктура		2	15	4	7	9	14
Охорона здоров'я та початкова освіта		11	10	7	13	4	17
Вища освіта і професійна підготовка		4	19	6	15	3	13
Ефективність ринку продукції		5	17	4	16	3	9
Ефективність ринку праці		3	20	19	6	8	9
Рівень розвитку фінансового ринку		6	17	1	14	9	18
Озброєність новими технологіями		4	20	6	9	5	8
Рівень розвитку бізнесу		1	19	16	8	9	18
Інновації		3	16	2	17	6	10

Примітка : по кожному регіону складові оцінювалися за місцем серед обстежених регіонів. Джерело : Фонд «Ефективне управління» - [Ел. ресурс] – www.feg.org.ua.

При розрахунках ІМК використовувались статистичні дані Державної служби статистики України, результати опитування керівників бізнесу.

Лідерами за ІМК є м. Київ, Діпровська, Закарпатська, Львівська та Харківська області. При суттєвих відмінностях між українськими регіонами, сильні та слабкі сторони у нії загальні. Насамперед це: охорона здоров'я та початкова освіта, інституціональна середа, складність ведення бізнесу. Відносно великий розкид констатується по відповідним інфраструктурі та ефективності ринка праці.

Життєвий цикл інноваційної продукції/послуг/технологій та відповідні заходи здійснення

(розробка автора на основі [52, с. 57; 60, с. 507])

НДДКР	Народження	Рост	Утвердження	Стабілізація	Насиченість	Ліквідація
Характеристика життєвих циклів (стадії)						
Диференціація	Значна	Значна	Помірна	Знижуюча		Відсутня
Рівень продажу	Низький	Помірний	Великий	Достатній	Задовільний	Зниження
Прибуток	Мінус	Задовільний	Максимум	Задовільний	Зниження	Низький
Дохід	Мінус	Невеликий	Високий		Достатній	Низький
Споживачі	Новатори	Специфічні сегменти ринку		Масовий ринок		Аутсайтери
Конкуренція	Незначна	Розширююча		Багатопослідовна		Знижуюча
Ціноутворення	Диференціація	Коливання		Стабільність		Захисна цінова політика
Параметричний ряд продукції	Одна модель	Швидке збільшення		Декілька нових		Швидке зменшення
Відповідні заходи						
Стратегії на ринку	Захоплення ринку		Наступальна	Захисна		Імітаційна
Витрати на рекламу	Високі		Високі зі зниженням	Зниження		Низькі
Акценти маркетингу	Знайомство	Перевага однієї моделі		Довіра одній моделі		Вибірковість
Збутова мережа	Представництво, агенти	Інтенсивна		Дилерська мережа		Вибірковість
Ціноутворення	Високі	Гнучне		Зниження		Низькі
Продукція	Базова модель	Розширення якостей		Використання унікальних якостей	Диференціація	Раціоналізація
Зусилля з просування	Високі витрати	Рост питомих витрат		Підтримка стабільних рекламних витрат		Швидке зниження
Стратегії у розробці продукції/послуг	Першо-проходець	Послід-овник	Лідер	Раціоналізація сфер застосування		Витіснення

ЛІТЕРАТУРА

1. Активізація інноваційної діяльності : організаційно-правове та соціально-економічне забезпечення : [монографія] / О.І. Амоша та ін. – Донецьк : ІЕП НАНУ, 2007. – 328 с.
2. Алексеев В.Р. Стратегії розвитку підприємств і державне регулювання економіки : [монографія] / І.В. Алексеев. – К. : Вид-во УАДУ, 1998. – 204 с.
3. Амоша А. Промышленная политика Украины : концептуальные ориентиры на среднесрочную перспективу / А. Амоша, В. Вишнеvский, Л. Збарзская // Экономика Украины. – 2009. - №12. – С. 4-13.
4. Аньшин В.М. Менеджмент инвестиций и инноваций в малом и венчурном би знесе / В.М. Аньшин, С.А. Филин. – М. : Анкил, 2003. – 360 с.
5. Атоян В.Р. Инновационный комплекс региона : проблемы становления и развития / В.Р. Атоян. – Саратов : СГУ, 2003. – 195 с.
6. Барнз В. Нові регіональні економіки / В. Барнз, Л. Ледебур / Пер. с англ. – Львів : Літопис, 2003 . – 196 с.
7. Бідак В.Я. Інноваційний вектор трудовресурсного забезпечення регіональних суспільних систем / В.Я. Бідак, С.О. Цапок, У.Я. Садова. – Львів : ІРД НАНУ, 2008. – 97 с.
8. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк. – К. : ИТЕМ, 1995. – 448 с.
9. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе / Пер. с англ., 4-е изд. / М. Блауг. – М. : Дело, 1994. – 720 с.
10. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 5-е изд. – М. : Институт новой экономики, 2002. – 1280 с.
11. Бузько І.Р. Інституційне забезпечення регіонального розвитку в контексті європейської інтеграції / І.Р. Бузько, Ю.Ю. Д'яченко, Д.М. Туленінова // Прометей, 2015. - №1. – С. 25-28.
12. Буркинський Б.В. Регіональна промислова політика / В.Б. Буркинський, С.Ф. Степаненко // Вісник АЕН України : наук. щоріч.,

2014. - №1. – С. 3-9.

13. Буркинский Б.В. Методологические и прикладные основы исследования национальных и региональных интересов (социо-эколого-экономический контекст) / Б.В. Буркинский, В.Н. Степанов. – Одесса : ИПРЭЭП НАНУ, 2011. – 72 с.

14. Буркинський Б.В. Методологічні аспекти розробки і оцінки стратегії розвитку промислового комплексу регіону : [монографія] / Б.В. Буркинський, М.А. Коваленко. – Херсон : Олді-плюс, 2008. – 408 с.

15. Буркинський Б.В. Предпосылки создания технопарковых зон в Южном регионе Украины (на примере Одесской области) / Б.В. Буркинский, Е.В. Лазарева. – Одесса : ИПРЭЭИ НАНУ, 1992. – 75 с.

16. Буров М.П. Система регулирования экономического взаимодействия : [монографія] / М.П. Буров. – М. : Дашков, 2008. – 320 с.

17. Бутенко А.І. Рівень потенціалу малого підприємництва в Одеському регіоні та напрямки активізації його використання : [монографія] / А.І. Бутенко, І.М. Сараєва, Н.І. Носова. – Одеса : Інтерпрінт, 2013. – 112 с.

18. Бутко М. Проблеми реалізації інноваційної моделі розвитку економіки на регіональному рівні / М. Бутко // Економіка України, 2002. - №11. – С. 11-17.

19. Бутов В.И. Основы региональной экономики / В.И. Бутов, В.Г. Изнатов, Н.П. Кетова. – М. : Университет, 2000. – 554 с.

20. Бутук А.И. Социально-экономическое регулирование : содержание, история и современность : [монография] / А.И. Бутук. – К. : Знання, 2011. – 503 с.

21. Бюджет Одеської області на 2016р.: Рішення Одеської обласної ради від 21.12.2015 р. № 49-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://www.oblrada.odessa.gov.ua>.

22. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства : [монография] / В.Н. Василенко. – Донецк : Юго-Восток, 2006. – 311 с.

23. Василенко В.Н. К вопросу о возможных приоритетах в государственной региональной политике / В.Н. Василенко, В.В. Дружинина // Прометей, 2015. - №1. – С. 46-55.

24. Василенко В.Н. Територіальні економічні системи : теорія і практика функціонування : [монографія] / В.М. Василенко, Ю.В. Світлична. – Донецьк : ВІК, 2010. – 162 с.

25. Василенко В.Н. Экономическое развитие регионов : сходство и различие : [монография] / В.Н. Василенко, В.Ю. Медведь, Т.М. Савельева. – Донецк : Юго-Восток, 2010. – 219 с.

26. Васильєва Т.А. Банківське інвестування на ринку інновацій : [монографія] / Т.А. Васильєва. – Суми : Вид-во СумДУ, 2007. – 513 с.

27. Вахович І.М. Фінансова політика сталого розвитку регіону : методологія формування та механізм реалізації / І.М. Вахович. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 496 с.

28. Гаврилов А.И. Региональная экономика и управление : [уч. пособие для вузов] / А.И. Гаврилов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 239 с.

29. Геец В. Институциональная обусловленность инновационных процессов в промышленном развитии Украины / В. Геец // Экономика Украины, 2014. - №12. – С. 4-19.

30. Герасимчук З.В. Організаційно-економічний механізм формування та реалізації стратегії розвитку регіону : [монографія] / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк : ЛДТУ, 2002. – 248 с.

31. Головатюк В.М. Інвестиційна привабливість інноваційної сфери економіки України : [монографія] / В.М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2012. – 346 с.

32. Головченко О.М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки : [монографія] / О.М. Головченко. – Одеса : Букаєв В.В., 2008. – 399 с.

33. Головченко О.М. Формування механізмів стабільного розвитку регіону : [монографія] / О.М. Головченко. – Одеса : Фенікс, 2009. – 424 с.

34. Гохан П.А. Слияния, поглощения и реструктуризация компаний / П.А. Гохан / Пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 741 с.
35. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики : [уч. для вузов] / А.Г. Гранберг. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 495 с.
36. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств : концепція, методологія, стратегічне управління : [монографія] / А.В. Гриньов. – Харків : ІНЖЕК, 2003. – 308 с.
37. Гриценко А. Методологические основания модернизации Украины / А. Гриценко // Экономика Украины, 2011. – №1. – С. 40-45.
38. Грузнов И.И. Эффективные организационно-экономические механизмы управления (теория и практика) : [монографія] / И.И. Грузнов. – Одесса : Полиграф, 2009. – 258 с.
39. Даниленко А.И. Совершенствование модели управления экономикой и финансовые механизмы её реализации / А.И. Даниленко // Экономика Украины, 2013. - №5. – С. 4-29.
40. Динько М. Інноваційний потенціал у промисловості України / М. Данько // Економіст. - 1999. - №10. – С. 26-32.
41. Денисенко М.П. Організаційно-економічний механізм інвестування / М.П. Денисенко. – К. : Науковий світ, 2001. – 414 с.
42. Державна програма розвитку машинобудування на 2006 – 2011 роки: Постанова КМ України № 516 від 18.04.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/516-2006>.
43. Диагностика развития регионов : структура, границы, методы : [монографія]/Под. ред. В.Н. Василенко. – Донецк: Юго-Восток, 2009. – 286с.
44. Діяльність суб'єктів господарювання, 2014 : [статистичний збірник]. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 465 с.
45. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : [монографія] / За ред. В.Ф. Семенова. – Одеса : Папірус, 2012. - 150 с.
46. Дубницький В.И. Механизм управления маркетингом промышленного комплекса региона : [монографія] / В.И. Дубницький. –

Донецк : Юго-Восток, 2003. – 314 с.

47. Дубницький В.И. Конкуренция, конкурентоспособность, рыночная конъюнктура : [уч. пособие] / В.И. Дубницький, В.В. Комирная, Н.Ю. Науменко, О.В. Овчаренко. – Днепропетровск : ГВУЗ «УГХТУ», 2016. – 400 с.

48. Дубницький В.І. Парадигма функціонування ринкових процесів в умовах трансформації регіонів / В.І. Дубницький, С.О. Федулова // Вісник економічної науки. – 2016. - № 1(30). – С. 45-49.

49. Дубницький В.І. Особливості та закономірності управління конкурентоспроможністю регіональної економічної системи / В.І. Дубницький, С.О. Федулова, І.П. Ганжела // Прометей. – 2016. – Вип. 1 (47). – С. 31-43.

50. Дынкин А.А. Инновационная экономика / А.А. Дынкин, Н.И. Иванова, М.В. Грачев / Под ред. А.А. Дынкина, Н.И. Ивановой. – М. : Наука, 2004. – 375 с.

51. Егоров И.Ю. «Инновационная Украина – 2020» : основные положения Национального доклада / И.Ю. Егоров // Экономика Украины, 2015. - №9. – С. 4-18.

52. Егоршин А.П. Концепция управления инновационным развитием региона : [монография] / А.П. Егоршин, Г.И. Гумерова, С.Г. Филимонова. – Н. Новгород : НИМБ, 2006. – 75 с.

53. Економіка знань : виклики глобалізації та Україна / Під ред. А.С. Гальчинського. – К. - 2004. – 261 с.

54. Економічне оновлення регіону : аналіз ситуацій та рішення / Кер. авт. кол. Б.В. Буркинський. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2008. - 494 с.

55. Забарна Е.М. Соціально-економічний розвиток регіону на інноваційно-інвестиційній основі : [монографія] / Е.М. Забарна. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2008. – 264 с.

56. Забарна Е.М. Інноваційно-інвестиційний фактор економічного розвитку України : [монографія] / Е.М. Забарна. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ,

2006. – 304 с.

57. Заблодська І.В. Сучасні структурні зміни в економіці Луганського регіону / І.В. Заблодська, Є.М. Ахромкін // Прометей, 2015. - №1. – С. 42-46.

58. Заблодська І.В. Регіональна промислова політика : питання теорії та практики : [монографія] / І.В. Заблодська. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – 344 с.

59. Запоточний І.В. Державне регулювання регіональної економіки [монографія] / І.В. Запоточний, В.І. Захарченко. – Харків : Одиссей, 2003. – 592 с.

60. Захарченко В.И. Инновационное развитие в Украине : наука, технология, практика : [монографія] / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Л.В. Ширяева. – Одесса : Фаворит, 2011. – 598 с.

61. Захарченко В.И. Кластерная форма территориально-производственной организации : [В 2-х частях] / В.И. Захарченко, В.Н. Осипов. – Одесса : Фаворит, 2010.

62. Захарченко В.И. Инновационная система региона : [Монографія] / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов. – Одесса : Наука и техника, 2005. – 116 с.

63. Захарченко В.И. Новая экономика для новой Украины / В.И. Захарченко // Економіст. – 2009. - №2. – С. 16-22.

64. Захарченко В.И. Сущность и структура пространственного управления региональными процессами / В.И. Захарченко // Ринкова економіка : сучасна теорія та практика управління, 2007. – Т.10. – Вип. 14. - С. – 48-59.

65. Захарченко В.И. Стратегические направления развития экономики Украины и её регионов / В.И. Захарченко. О.В. Балахонова. – Вінниця : ФОП «Данілюк В.Г.», 2011. – 48 с.

66. Захарченко В.І. Наукові основи управління ринковою системою регіону : [монографія] / В.І. Захарченко, Т.К. Метіль, І.А. Топалова. – Одеса : ОНПУ, Атлант, 2016. – 316 с.

67. Захарченко В.І. Тіньова економіка регіону : підходи. Оцінки,

сценарії : [В 2-х частях] / В.І. Захарченко, О.М. Головченко. – Одеса : Лерадрук, 2012.

68. Захарченко В.І. Політика науково-технологічного розвитку регіона / В.І. Захарченко, Н.Н. Меркулов. – Одеса : ОЮІ ХНУВД, 2007. – 48 с.

69. Захарченко В.І. Науково-технологічне прогнозування і розвиток регіона / В.І. Захарченко, В.А. Вайсман, Е.В. Молина. – Одеса : Наука і техніка, 2004. – 64 с.

70. Захарченко В.І. Сталий розвиток економіки регіону : діагностика, методичне забезпечення, політика : [монографія] / В.І. Захарченко, О.В. Балахонова. – Вінниця, Вінницька газета, 2012. – 288 с.

71. Захарченко В.І. Реструктуризація і аутсорсинг на підприємстві / В.І. Захарченко, О.Г. Борисов, Н.Н. Меркулов. – Одеса : Фенікс, 2006. – 128 с.

72. Захарченко В.І. Динаміка інвестиційно-інноваційних процесів у нестабільному середовищі / В.І. Захарченко, М.О. Акулюшина. – Херсон : Олді-плюс, 2013. – 212 с.

73. Захарченко В.І. Розвиток вартісного підходу при дослідженні інвестиційної привабливості підприємства / В.І. Захарченко, В.В. Лаптева. – Одеса : Бахва, 2013. – 168 с.

74. Захарченко В.І. Підвищення ефективності реалізації високотехнологічних проектів у промисловості / В.І. Захарченко, Л.Д. Глущенко. – Вінниця : Діло, 2013. – 168 с.

75. Захарченко В.І. Проектування інтеграційних бізнес-структур у сучасному промисловому виробництві України : монографія / В.І. Захарченко, В.М. Стремьдін. – Одеса : ОНЕУ, Атлант. 2016. – 152 с.

76. Захарченко В.І. Актуальні питання інноваційного розвитку держави, регіонів, підприємств : [монографія] / В.І. Захарченко, М.М. Меркулов та ін. – Луганськ : Ноулідж, 2014. – 182 с.

77. Захарченко В.І. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та

аудиті : [навч. посібник] / В.І. Захарченко, М.М. Меркулов, О.В. Балахонова.
– Львів : Магнолія – 2006, 2012. – 352 с.

78. Захарченко В.И. и др. Разработка целевых программ на предприятиях промышленности : [методические положения] / В.И. Захарченко и др. – Одесса : Изд-во ОЮН ХНУВД, 2003. – 85 с.

79. Захарченко В.И. Системный и экономический анализ хозяйственных решений. – Одесса : Изд-во ОЮИ ХНУВД, 2003. – 80 с.

80. Захарченко В.І. Обґрунтування територіальної концепції економічної безпеки / В.І. Захарченко // Регіональна економіка. – 2000. - №2. – С. 120-127.

81. Захарченко В.И. Экономическая безопасность бизнеса : уч. пособие / В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Н.В. Халикян. – Одесса : Наука и техника, 2009. – 176 с.

82. Захарченко В.І. Економічна безпека регіону : [конспект лекцій] / В.І. Захарченко. – Одеса : Астропрінт, 2002. – 64 с.

83. Захарченко В.І. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України : [монографія] / В.І. Захарченко. – Вінниця : Гіпаніс, 2004. – 547 с.

84. Захарченко С.В. Конкуренентоспроможність України та її регіонів : міжнародний вимір : [монографія] / С.В. Захарченко. – Вінниця. – Консоль. 2016. – 416 с.

85. Иванов И.В. Высокотехнологичные предприятия в эпоху глобализации / И.В. Иванов, В.В. Баранов, Г.И. Лысак, О.В. Кирсанов. – М. : Альпинка Паблишер. 2003. – 416 с.

86. Изард У. Методы регионального анализа : введение в науку о регионах / У. Изард. – М., 1966. – 2005 с.

87. Избранные вопросы современного инновационного менеджмента для малых и средних предприятий / [под ред. Р. Мюллера и В. Соловьева]. – К. : Деміург, 2000. – 284 с.

88. Инвестирование в инновационный бизнес : мировая практика –

- венчурный капитал / Под ред. Н.М. Фонштейна. – М. : Дело, 1996. – 172 с.
89. Инновации и экономический рост / Ред. И.К. Микульский. – М. : Наука, 2003. – 377 с.
90. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семіножко. – К. : Знання України, 2004. – 338 с.
91. Інноваційний розвиток економіки та напрями його прискорення / За ред. В.П. Александрової. – К. : ІЕП НАНУ, 2002. – 77 с.
92. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2015р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://www.ukrstat.gov.ua>
93. Інноваційний розвиток економіки : модель, система управління, державна політика / За ред. Л.І. Федулової. – К. : Основа, 2005. – 552 с.
94. Інноваційно-інвестиційна стратегія розвитку національної економіки : [зб. наук. праць] / Відп. ред. А.І. Сухоруков. – К. : Об'єдн. Ін-т економіки НАНУ, 2004. – 139 с.
95. Инновационные приоритеты государства / Под. ред. А.А. Дынкина и Н.И. Ивановой. – М. : Наука, 2005. – 275 с.
96. Ильенкова С.Д. Инновационный менеджмент : учебник / С.Д. Ильенкова и др. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
97. Інституційні механізми капіталізації економіки регіонів Українського Причорномор'я : [монографія] / За ред. Б.В. Буркинського. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2014. – 520 с.
98. Ісаченко Д.А. Малі підприємства в трансформаційній економіці регіону : [монографія] / Д.А. Ісаченко. – О. : ІПРЕЕД НАНУ, 2009. – 406 с.
99. Киндзерский Ю.В. К основам стратегии и политики развития промышленности / Ю.В. Киндзерский // Экономика Украины, 2013. - №4. – С. 24-43; №5. – С. 38-55.
100. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем / Г.Б. Клейнер. - М. : Наука, 2004. – 240 с.
101. Клейнер Г.Б. Формирование стратегии функционирования инновационно-промышленных кластеров / Г.Б. Клейнер. – М. : ЦЭМИ РАН,

2007. - 61 с.

102. Ковтун О. Стратегические альтернативы для бизнеса и конкуренция в современной экономике / О. Ковтун // Экономика Украины, 2012. - №6. – С. 54-65.

103. Козаченко А.В. Механизм стратегического управления крупными производственно – финансовыми системами промышленности / А.В. Козаченко. – Донецк : ИЭП НАНУ, 1998. – 347 с.

104. Колісник Б.І. Стратегічне планування ефективності функціонування лісогосподарського комплексу регіону : монографія / Б.І. Колісник. – Одеса : Фенікс, 2008. - 264 с.

105. Колодинський С.Б. Структурне формування інноваційного потенціалу Одеського регіону / С.Б. Колодинський // Прометей. - 2015. - № 1. – С. 28-32.

106. Колодинський С.Б. Реструктуризація регіонального господарського комплексу на інноваційних засадах : [монографія] / С.Б. Колодинський. Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 378 с.

107. Комаров В.Ф. Управленческие имитационные игры : [монографія] / В.Ф. Комаров. – Новосибирск : Наука, 1989. – 272 с.

108. Кондратьев Н.Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения : Избранные труды / Н.Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 2002. – 767 с.

109. Конкурентоспроможність та сталий розвиток морегосподарського комплексу України / За ред. О.М. Котлубая. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2011. – 427 с.

110. Контурсы инновационного развития мировой экономики. Прогноз на 2000-2015 гг. / Под ред. А.А. Дынкина. – М. : Наука, 2000. – 143 с.

111. Копилюк О.І. Регіональна політика розвитку банківської системи України : [монографія] / О.І. Копилюк. – О. : ІПРЕЕД НАНУ, 2014. – 576 с.

112. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні № 402-р від 01.06.2016 // Урядовий

кур'єр. – 2016. - №115. – С. 11.

113. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України № 916-XIV від 13.07.1999 // Відомості ВР України. – 1999. - №37. – С. 770-776.

114. Концепція державної промислової політики № 102/2003 від 12.02.2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/102/2003>.

115. Корчагин Ю.А. Региональная финансовая политика и экономика / Ю.А. Корчагин. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 284 с.

116. Котлубай О.М. Сучасні економічні відносини морегосподарського комплексу світу : [монографія] / О.М. Котлубай. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2013. – 206 с.

117. Кредисов А.И. Организационный вектор развития современного бизнеса / А.И. Кредисов // Экономика Украины. - 2013. - №10. – С. 21-31.

118. Кристенсен К.М. Решение проблемы инноваций в бизнесе. Как создать растущий бизнес и успешно поддерживать его рост / К.М. Кристенсен, М.Е. Рейнорт : пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2004. – 290 с.

119. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М.І. Крупка. – Львів : Вид-во ЛНУ ім. Франка. 2001. – 608 с.

120. Кухарская Н.А. Стратегические приоритеты трансформации экономики регионов Украины : тенденции, формы, механизмы : [монография] / Н.А. Кухарская. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2010. – 519 с.

121. Лазарева Є.В. Методологічні аспекти формування інноваційної системи регіону : [монографія] / Є.В. Лазарева. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2010. – 320 с.

122. Лайко О.І. Трансформаційні процеси в інвестиційній системі економіки України : [монографія] / О.І. Лайко. – Одеса : ФОП Грінь Д.С., 2014. – 460 с.

123. Лексин В.Н. Государство и регионы : теория и практика государственного регулирования территориального развития / В.Н. Лексин, А.Н. Швецов. – М. : Либроком, 2009. – 368 с.

124. Леонов С.В. Інвестиційний потенціал банківської системи України : [монографія] / С.В. Леонов. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 375 с.

125. Луцків О.М. Інноваційні орієнтири структурної трансформації економіки регіону / О.М. Луцків // Економіка ринкових відносин. – 2014. - № 12. – С. 163-167.

126. Луцків О.М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації / О.М. Луцків // Регіональна економіка. – 2015. - № 2. – С. 153-162.

127. Лысенко Ю. Структура целей управления региона / Ю. Лысенко, Л. Сергеева // Экономика Украины. - 2005. - №6. – С. 37-42.

128. Лысюк В.М. Воспроизводственная функция товарных рынков : монография / В.М. Лысюк. – Одеса : ИПРЕЕД НАНУ, 2011. – 225 с.

129. Львов Д.С. Экономика развития / Д.С. Львов. – М. : Экзамен, 2002. – 512 с.

130. Людський розвиток регіонів України : методика оцінки та сучасний стан / За ред. Е.М. Лібанової. – К. : СПД Савчина. 2002. – 123 с.

131. Мазур А.Г. Регіональна парадигма суспільного розвитку : [монографія] / А.Г. Мазур. – Вінниця : Книга – Вега, 2007. – 160 с.

132. Макогон Ю.В. Формы и направления межрегионального экономического сотрудничества : [монография] / Ю.В. Макогон. В.И. Ляшенко. – Донецк : Юго-Восток, 2003. – 512 с.

133. Мамутов В.К. Совершенствование системы правового обеспечения экономики в Украине / В.К. Мамутов // Экономика Украины. - 2013. - №2. – С. 60-66.

134. Манн Р.В. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонального менеджменту: особливості, проблеми, перспективи : [монографія] / Р.В. Манн. – Донецьк : ВІК, 2013. – 382 с.

135. Матросова Л.Н. Формирование организационно-экономического механизма управления инновационными процессами в промышленности : [монографія] / Л.Н. Матросова. – Луганск : ВУГУ, 2000. – 463 с.

136. Мельник М.І. Інвестиційний клімат регіону : теоретичні та прикладні засади дослідження : [монографія] / М.І. Мельник. – Львів : ІРД НАНУ, 2005. – 304 с.

137. Менсфилд Е. Экономика научно-технического прогресса : сокр. пер. с англ. / Е. Менсфилд. – М. : Прогресс, 1970. – 238 с.

138. Меркулов М.М. Науково-технологічний розвиток і управління інноваціями : [монографія] / М.М. Меркулов. – Одеса : Фенікс, 2008. – 344 с.

139. Методология моделирования жизнеспособных систем в экономике : [монография] / Под ред. Ю.Г. Лысенко. – Донецк : Юго-Восток, 2009. – 350 с.

140. Методика розрахунку концесійних платежів / Затверджено постановою КМ України від 04.02.2016 р. №130 // Урядовий кур'єр. - 2016. - №50.

141. Михеева Н.Н. Региональная экономика и управление : уч. пособие для вузов / Н.Н. Михеева. – Хабаровск : Изд-во РИОТИП, 2000. – 400 с.

142. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент / Ю.П. Морозов, А.И. Гаврилов. А.Г. Городнов. – М. : ЮНИТИ, 2003. – 472 с.

143. Мунтян В.І. Економічна безпека України : [монографія] / В.І. Мунтян. – К. : Вид-во КВІЦ, 1999. – 462 с.

144. Наукові засади розробки стратегії сталого розвитку України : [монографія] / За ред. В.Б. Буркинського, С.К. Харічкова. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2012. – 714 с.

145. Некрасов Н.Н. Региональная экономика. Теория, проблемы, методы / Н.Н. Некрасов. – М. : Экономика, 1978. – 78 с.

146. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И. Николаев // Наука и наукознание. - 2001. - №2. – С. 54-65.

147. Новицкий Н.А. Инновационная экономика России : теоретико-

методологические основы и стратегические приоритеты : [монография] / Н.А. Новицкий. – М. : Либроком, 2009. – 328 с.

148. Новоселов А.С. Рыночная система региона : проблемы теории и практики : [монография] / А.С. Новоселов. – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2007. – 568 с.

149. Новоселов А.С. Регион : теория и практика управления экономики : [монография] / А.С. Новоселов. - Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2011. – 468 с.

150. Нонака И. Компания – создатель знания. Зарождение и развитие инноваций в японских фирмах / И. Нонака, Х. Такучи / Пер. с англ. – М. : ЗАО «Олимп – бизнес», 2003. – 384 с.

151. Обеспечение ресурсосберегающей деятельности на региональном уровне / Под ред. И.В. Заблудской. – Луганск : Ноулидж, 2010. – 121 с.

152. Одеський регіон: передумови формування. Структура та територіальна організація господарства : навч. посібник / За ред. О.Г. Топчієва. – Одеса : Астопрінт, 2012. – 336 с.

153. Озина А.М. Организационно-экономическое и кадровое обеспечение управления развитием территории : монография. – В 2 ч. / А.М. Озина. – Н. Новгород : ВВАГС, 2003.

154. Олейник Я.Б. О стратегии регионального развития Украины : общественно-географический аспект / Я.Б. Олейник, Н.Д. Пистун, А.Л. Мельничук // Экономика Украины. - 2015. - №12. – С. 39-47.

155. Онищенко В.Ф. Реалии и возможности экономической стабилизации и развития Украины / В.Ф. Онищенко // Экономика Украины. - 2015. - №7. – С. 4-17.

156. Оппенлендер К.Х. Экономический рост. Теория и политика / Пер. с нем. / К.Х. Оппенлендер. / Под ред. В. А. Мартынова. - М. : Экономика, 1992. - 298 с.

157. Оптимизация территориальных систем / Под ред. С.А. Суспицына. – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2010. – 632 с.

158. Оскольский В.В. Кластеризация – весомый фактор повышения конкурентоспособности экономики Украины / В.В. Оскольский // Экономика Украины, 2014. - №11. – С. 4-16.

159. Офіційний сайт Луганської обласної військово-цивільної адміністрації.[Електронний ресурс].– Режим доступу: [http : www.loga.gov.ua](http://www.loga.gov.ua).

160. Пампура О.И. Управление инновационным процессом в промышленности / О.И. Пампура. – Донецк : ИЭП НАНУ, 1997. – 363 с.

161. Пасс К. Большой толковый словарь бизнеса / К. Пасс, Б. Лоус, Э. Пендлтон та ін. – М. : Вече, АСТ, 1998. – 688 с.

162. Перестюк Б. Формування державної промислової політики / Б. Перестюк, Л. Перестюк // Економіка України. - 2001. - №6. – С. 38-42.

163. Пілюшенко В.Л. Управління інноваційно-інвестиційний розвитком території : [монографія] / В.П. Пілюшенко, Б.І. Адамов, І.В. Шкрабак. – Донецьк : ВІК, 2007. – 317 с.

164. План заходів з виконання у 2010 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні : затверджено розпорядженням КМ України від 24.02.2010 р. №274 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/274-2010-%D1%80>.

165. План заходів з підтримання експортної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва : затверджено розпорядженням КМ України від 21.05.2009 р. №359-р . [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/569-2009-%D1%80>.

166. Побурко Я.О. Тенденції економічного поглинання господарських суб'єктів у промислових територіальних системах / Я.О. Побурко, Я.Я. Пушак, Ю.Є. Ковний. – Львів : ІРД НАНУ, 2008. – 97 с.

167. Поважный А.С. Разработка государственного механизма стимулирования стратегического целеполагания регионов : [монография] / А.С. Поважный, В.Н. Гончаров, В.А. Крашкин. – Донецк : СПД Куприянов В.С., 2010. – 200 с.

168. Політика мобілізації інтегрального ресурса регіона. В 2 кн. / Рук. авт. колл. : Б.В. Буркинський, С.К. Харичков. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2002. – Кн. 1. – 415 с. ; Кн. 2. – 346 с.

169. Положення про робочу групу з питань розвитку кластерів в Україні : затверджено наказом Міністерства економіки України від 19.10.2010 р. - №1331. [Електронний ресурс]. – Режим доступу - <http://consultant.parus.ua/?doc=06SOD82687>.

170. Положення про національний комітет з промислового розвитку: Постанова КМУ № 956 від 14.12.2016 р. // Урядовий кур'єр. – 2016. - № 243. – С. 12.

171. Порядок перерахування міжбюджетних трансферів : затверджено постановою КМ України від 15.12.2010 р. №1132 // Урядовий кур'єр. - 2010. - №241.

172. Порядок використання коштів, передбачених в державному бюджеті для фінансової підтримки розвитку інфраструктури у сфері наукової діяльності : затверджено Постановою КМ України від 28.02.2011 р. №273 // Урядовий кур'єр. - 2011. - №67.

173. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В.А. Поповкін. – К. : Наукова думка, 1993. – 219 с.

174. Портер М.Е. Стратегія конкуренції. Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М.Е. Портер. – К. : Основа, 1997. – 462 с.

175. Про основи національної безпеки України : Закон України // Урядовий кур'єр. – 2003. - №139.

176. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій : Закон України № 5407-VI від 02.10.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5407-17>.

177. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності : Закон України № 3715-VI від 08.09.2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.

178. Про інноваційну діяльність : Закон України № 40-IV від

04.07.2002 // Урядовий кур'єр. – 2002. - №143.

179. Про державні цільові програми : Закон України № 1621 від 18 березня 2004 року // Урядовий кур'єр. – 2004. - №75.

180. Про захист економічної конкуренції : Закон України № 2210-III від 11.01.2001 // Інвест газета. – 2007. - №19. – С. 4-23.

181. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України № 236/96-ВР від 07.06.1996 // Інвест газета. – 2007. - №19. – С. 24-27.

182. Про державну підтримку малого підприємництва : Закон України № 2063 – III від 19.10.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>.

183. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України № 877-V від 05.04.2007 // Урядовий кур'єр. – 2007. - №113.

184. Про аудиторську діяльність : Закон України № 3125-XII від 22.04.1993 // Інвест газета. – 2007. - № 5. – С. 4-8.

185. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) : Закон України № 2299-III від 15.03.2001 // Інвестгазета. – 2007. - №10. – С. 4-18.

186. Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій : Закон України № 1676-IV від 09.04.2004 // Інвест газета. – 2006. - № 47. – С. 11-12.

187. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України № 848-VIII від 26.11.2015 // Урядовий кур'єр. - 2016. - №16. – С. 7-14.

188. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 // Урядовий кур'єр. – 2005. - №193.

189. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 р. № 2404 - VI // Інвест газета. – 2011. - №13. – С. 4-10.

190. Про схвалення Концепції кластеризації економіки України : проект розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.08.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_

article?art_id= 121164.

191. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : Постанова КМ України від 06.08.2014 р. №385 // Офіційний вісник України, 2014. - №70. – С. 1966.

192. Пробст А. Методы регионального анализа : введение в науку о регионах / А. Пробст, У. Изард. – М. : Экономика, 1996. – 240 с.

193. Програма діяльності Кабінету Міністрів України № 1099-VIII від 14.04.2016// Урядовий кур'єр. - 2016. - №75. С. 4-5.

194. Просторовий розвиток регіону : соціально-економічні можливості, ризики і перспективи: монографія / За ред. Л.Т. Шевчук. – Львів, 2011. – 256с.

195. Проект Концепції створення кластерів в Україні розроблено Кабінетом Міністрів України від 29.08.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=121164.

196. Проект Концепції Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів від 14.09.2009 р. : розроблено Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/847109>.

197. Пчелинцев О.С. Региональная экономика в системе устойчивого развития : [монография] / О.С. Пчеленцев. – М. : Наука, 2004. – 258 с.

198. Регіональна економіка : [навч. посіб.] / За ред. Я.Б. Олейника. – К. : КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2007. – 444 с.

199. Региональная экономика / Под. ред. Т.Г. Морозовой. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 234 с.

200. Региональная экономика. Основной курс : учеб. для студ. Вузов / Под ред. В.Н. Видячина. – М. : ИНФРА-М, 2005. – 685 с.

201. Региональная экономика : [уч. пособ.] / Под ред. М.В. Степанова. – М., 2000. – 241 с.

202. Регіони України, 2014: [стат. збірник] / За ред. І.М. Жук. – Ч. 1. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 305 с.
203. Регіони України, 2014: [стат. збірник] / За ред. І.М. Жук. – Ч. 2. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 305 с.
204. Региональная экономика и управление : [уч. пособие] / Под ред. Е. Коваленко. – СПб. : Питер, 2008. – 288 с.
205. Региональные производственные комплексы и иностранные инвестиции : [монография] / Под ред. Н.Д. Эриашвили. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 220 с.
206. Рекомендації парламентських слухань на тему : «Національна інноваційна система України : проблеми формування та реалізації» : схвалено Постановою Верховної Ради України від 27.06.2007 р. – 1244-V // [Електронний ресурс]. - Режим доступу - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/1244-16>.
207. Ринково-орієнтовано управління інноваційним розвитком : [монография] / За ред. С.М. Ілляшенко. – Харків : ТОВ «Діск плюс», 2015. – 448 с.
208. Родионова И.А. Региональная экономика : [уч. пособие] / И.А. Родионова. – М. : Экзамен, 2003. – 382 с.
209. Розвиток підприємництва в промисловості України : [монография] / За ред. А.І. Бутенко. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2010. – 492 с.
210. Росс С. Основы корпоративных финансов / С. Росс, Р. Вестерфилд, Б. Джордан / Пер. с англ. – М. : ЛБЗ, 2000. – 720 с.
211. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.
212. Селиверстов В.Е. Стратегические разработки и стратегическое планирование в Сибири : опыт и проблемы : [монография] / В.Е. Селиверстов. – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2010. – 496 с.
213. Семенов В.Ф. Використання потенціалу нової економіки при формуванні регіональних інноваційних структур організації і управління

туризмом : [монографія] / В.Ф. Семенов, О.В. Басюк. – Одеса : Атлант, 2013. – 356 с.

214. Семів Л.К. Регіональна політика : людський вимір : [монографія] / Л.К. Семів. – Львів : ІРД НАНУ, 2004. – 392 с.

215. Симоненко В.К. Регионы Украины : проблемы развития / В.К. Симоненко. – К. : Наукова думка, 1997. – 263 с.

216. Симонова О.Г. Актуальні проблеми регіональної економічної безпеки України / О.Г. Симонова // Актуальні проблеми економіки. - 2005. – № 8. – С. 132 – 145.

217. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций) : [монографія] / В.П. Соловьев. – К. : Феникс, 2004. – 560 с.

218. Солоха Д.В. Функціонування і розвиток інноваційного потенціалу регіональних соціально-економічних систем : теорія, методологія, практика : [монографія] / Д.В. Солоха. – Донецьк : ВІК, 2012. – 438 с.

219. Социально-экономический потенциал региона : [монографія] / Под ред. О.Ф. Балацкого. – Сумы : Университетская книга, 2010. – 364с.

220. Статистичний щорічник України за 2014 рік. [Електронний ресурс]. - Режим доступу – <http://www.ukrstat.gov.ua>.

221. Стратегічні вектори регіональних трансформаційних зрушень : [монографія] / В.Є. Реутов та ін. – Сімферополь : Фенікс, 2009. – 320с.

222. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» : схвалена указом Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. // Урядовий кур'єр. - 2015. - № 6.

223. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 -2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол. : А.С. Гальчинський, В.М. Гаєць та ін. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

224. Стратегія розвитку промислового комплексу регіону (орієнтири, ресурси, обмеження) : монографія / За ред. Б.В. Буркинського, В.М. Лисюка. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2008. – 321 с.

225. Стратегія сталого розвитку регіону : [монографія] / За заг. ред. І.О. Александрова. – Донецьк : Ноулідж, 2010. – 203 с.

226. Стратегическое управление : регион, город, предприятия / Под. ред. Д.С. Львова, А.Г. Гринберга, А.П. Егоршина. – 2-е изд., доп. – М. : Экономика, 2005. – 603 с.

227. Структура собственности корпоративного предприятия / Под ред. В.И. Захарченко. – Одесса : Наука и техника, 2007. – 112 с.

228. Тараканов Н.Л. Региональные логистические системы : проблемы формирования и развития : [монографія] / Н.Л. Тараканов. – Одесса: ИПРЭЭИ НАНУ, 2013. – 312 с.

229. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс. – М. : Экономика, 1989. – 281 с.

230. Территориальные системы : проблемы трансформации и перспективы развития / Под ред. В.Н. Василенко, В.И. Дубницкого. – Донецк: Юго-Восток, 2003. – 306 с.

231. Ткач К.І. Теоретичні засади регіональної промислової політики : [монографія] / К.І. Ткач. – Одеса : Астропрінт, 2008. – 280 с.

232. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии : Пер. с англ. / А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М. : ЮНИТИ, 2006. – 322 с.

233. Топалова І.А. Визначення інноваційної привабливості видів економічної діяльності промисловості в регіоні / І.А. Топалова // London Review of Education and Science, «Imperial College Press», 2016, № 1(19). – Р. 147-155.

234. Топалова І.А. Моделювання інноваційного розвитку регіонального промислового комплексу / І.А. Топалова // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. - Вип. 1 (46). - Дружківка : Юго-Восток, 2015. – С. 90-95.

235. Топалова І.А. Методичне забезпечення формування і реалізації інноваційної стратегії регіону / І.А. Топалова // Науковий вісник

Херсонського державного університету : Економічні науки. – Вип. 17. – Ч. 4.
- Херсон : ХДУ, 2016. – С. 90-93.

236. Топалова І.А. Підвищення ефективності функціонування інноваційної економіки регіону / І.А. Топалова / Проблемы развития современной экономики и права. В 2-х т. Т. 1. – Каменск-Шахтинский: Изд-во «Ноулиджж», 2015. – С. 77-80.

237. Топалова І.А. Ресурсний потенціал інноваційного розвитку регіону / І.А. Топалова / Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія. У 3-х т. – Т.2 – К.: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2016. – С. – 65.

238. Топалова І.А. Створення гнучкого механізму управління стратегічним розвитком регіону / І.А. Топалова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2016. - № 1 (88). – С. 39-43.

239. Топалова І.А. Економічна ефективність регіональної антикризової економіки / І.А. Топалова / Економіка в контексті інноваційного розвитку. У 2-х ч. – Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Ч. 1. – С. 164-166.

240. Топалова І.А. Аналіз сучасних концепцій управління ризиками в інноваційних проектах / І.А. Топалова / Фінанси, аудит та менеджмент: аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток. - ГО «Львівська економічна фундація». – Львів : ЛЄФ, 2016. - С. 64-66.

241. Топалова І.А. Формування стратегії інноваційного зростання регіону / І.А. Топалова / Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки. – О. : ОНЕУ, 2016. – С. 220-223.

242. Топалова І.А. Напрями підвищення ефективності збутової політики машинобудівного підприємства /І.А. Топалова, В.І. Захарченко // Економіка: реалії часу і перспективи. – Т. 1. – О. : ОНПУ. – 2015. - С. 91-93.

243. Топалова І.А. Технологія проведення регіональної політики ціноутворення промислової продукції / І.А. Топалова, В.І. Захарченко / Економіка : реалії часу і перспективи. – Т. 1. – О. : ОНПУ. – 2015. - С. 91-93.

244. Трансформація промислового комплексу регіона : проблемы

управления развитием : [монографія] / Под. ред. В.И. Дубницкого, И.П. Булеева. – Донецк : Юго-Восток, 2008. – 548 с.

245. Туган - Барановский М.И. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М.И. Туган - Барановский. М. : Наука, 1997. – 380 с.

246. Тульчинська С.О. Органічність функціонування інтелектуально-інноваційної системи регіонів : [монографія] / С.О. Тульчинська. – Херсон : Вид – во «ПП Вишемирський В.С.», 2012. – 400 с.

247. Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу : [монография] [в 4 т.] / Под ред. В.И. Дубницкого и И.П. Булеева. В 4-х т. – Донецк : Юго-Восток, 2011.

248. Україна на шляху до європейської інтеграції : економічна безпека, переваги вибору : [монографія] / За заг. ред. В.М. Нижника. – Хмельницький: ХНУ, 2008. – 307 с.

249. Україна у цифрах, 2015 : [стат. збірник] / За заг. ред. І.М. Жук. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 237 с.

250. Україна – 2015 : статистичний щорічник. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 27 с.

251. Уманець Т.В. Регіональний економічний розвиток України : теоретичні основи управління, інтегральна оцінка, діагностика : [монографія] / Т.В. Уманець. – Донецьк : ВІК, 2007. – 340 с.

252. Уманець Т.В. Інноваційно-інвестиційний розвиток регіону як основа конкурентоспроможності / Т. В. Уманець // Вісник Хмельницького національного університету. - № 15. – Т. 4. Економічні науки. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – С. 363-367.

253. Уманець Т.В. Економічна самодостатність регіонів України: теоретичні основи, механізм забезпечення, оцінка : [монографія] / Т.В. Уманець, Л.С. Шаталова. – О. : Інтерпрінт, 2015. – 260 с.

254. Управление инновационным развитием региона : [монография] / Под ред. А.П. Егоршина. – Н. Новгород : НИМБ, 2008. – 288 с.

255. Утвердження інноваційної моделі розвитку України : [матеріали наук.-практ. конференції]. – Київ, 2003 // Урядовий кур'єр. - 2003. - № 34-35.
256. Федулова Л.И. Инновационный вектор развития промышленности Украины / Л.И. Федулова // Экономика Украины. - 2013. - № 4. – С. 15 – 23.
257. Федулова Л.И. Инновационный вектор развития промышленности Украины / Л.И. Федулова // Экономика Украины. - 2013. - № 5. – С. 30 – 37.
258. Федулова Л.І. Технологічна політика : глобальний контекст та українська практика: [монографія] /Л.І. Федулова – К.: КНТЕУ, 2014. – 844 с.
259. Фетисов Г.Г. Региональная экономика и управление : уч. для студ. вузов / Г.Г. Фетисов, В.П. Орешин. – М. : ИНФРА – М, 2006. – 416 с.
260. Филиппова С.В. Трансформационные процессы в промышленном производстве в условиях нестабильности : [монографія] / С.В. Филиппова. – Одесса : ОРИГУ НАГУ, 2005. – 420 с.
261. Формирование благоприятной среды для проживания в Сибири : [монография] / Отв. ред. В.В. Кулешов. – Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2010. – 284 с.
262. Формирование конкурентноспособности в контексте региональности развития : [монография] / Под ред. Б.В. Буркинського. – О. : ИПРЭЭИ НАНУ, 2009. – 334 с.
263. Хвесик М.А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка : [навч. посібник] / М.А. Хвесик, Л.І. Гербач, П.П. Пастушенко. – К. : Кондор, 2005. – 344 с.
264. Хрусталева Б.Б. Методы оценки стратегического развития предприятий инвестиционно-строительного комплекса : [монография] / Б.Б. Хрусталева. – Пенза : ПГУАС, 2005. – 213 с.
265. Циклы воспроизводства капитала : [монография] / С.Н. Козьменко, Т.А. Васильева, С.В. Леонов и др. – Сумы : Деловые перспективы, 2005. – 221 с.
266. Чернюк Л.Г. Економіка та розвиток регіонів (областей) України : [навч. посібник] / Л.Г. Чернюк, Д.В. Клиновий. – К. : ЦУЛ, 2002. – 664 с.

267. Чухрай Н. Формування інноваційного потенціалу підприємства : маркетингове і логістичне забезпечення : [монографія] / Н. Чухрай. – Львів : НУ «Львівська політехніка», 2002. – 315 с.

268. Шарко М.В. Концептуальные основы инновационного развития экономики Украины : теоретико-методологические аспекты : [монографія] / М.В. Шарко. – Херсон : Олди – плюс, 2005. – 396 с.

269. Шевчук Я.В. Депресивні територіальні суспільні системи : критерії визначення та напрями санації : [монографія] / Я.В. Шевчук. – Львів, 2008. – 133 с.

270. Шлафман Н.Л. Механізми регулювання розвитку підприємницького сектору : [монографія] / Н.Л. Шлафман. – Херсон : ХНТУ, 2010. – 284 с.

271. Шнипер Р.И. Региональные предплановые исследования : [монографія] / Р.И. Шнипер. – Новосибирск : ИЭОПП СО АН СССР, 1978. – 230 с.

272. Штульберг Б.М. Региональная политика России : теоретические основы, задачи и методы реализации / Б.М. Штульберг, В.Г. Веденский. – М. : Гелиос АРВ, 2000. – 208 с.

273. Шульц С.Л. Економічний простір України : формування, структурування та управління : [монографія] / С.Л. Шульц. – Львів : ІРД НАНУ, 2010. – 407 с.

274. Шумпетер Й.А. Капитализм, Социализм и Демократия : Пер. с англ. – М. : Экономика 1995. – 540 с.

275. Экономика Украины : стратегия и политика долгосрочного развития. / Под ред. В.М. Гейця. – К. : ИЭП, Феникс, 2003. – 1008 с.

276. Экономика региона : структура, состояния, перспективы : [монографія] / Под ред. И.В. Заблудской. – Луганск : Ноулидж, 2010. – 248 с.

277. Юдін М.А. Регуляторна політика держави у забезпеченні конкурентоспроможності енергозберігаючої машинобудівної продукції / М.А. Юдін : [монографія]. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2011. – 264 с.

278. Яковец Ю.В. Эпохальные инновации XXI века / Ю.В. Яковец. – М. : Экономика, 2004. – 444 с.
279. Яковлев А.И. Экономика – организационные аспекты промышленных инноваций / А.И. Яковлев, Н.А. Макаренко. – Харьков : Бизнес Информ, 2003. – 168 с.
280. Якубовский Н. Промышленная политика : проблемы и перспективы модернизации / Н. Якубовский // Экономика Украины. - 2010. - №8. – С. 4–10.
281. Якубовский Н. Структурный вектор активизации промышленного развития / Н. Якубовский // Экономика Украины. - 2013. - №12. – С. 22 – 39.
282. Bourgeois L., Duhaime J., Stimpert J. Strategic management (a management perspective). 6th ed. The Dryden Press, 1999. – 334 p.
283. Business and Economic Development in Central and eastern Europe. Implications for Economic Integration into Wider Europe. Ed. By W. Karaszewski. – Torun : N. Copernicus Univ., 1999. – 721 p.
284. Cavana R. Delahaya B., Sekaran U. Applied business research : qualitative and quantitative methods. John Wiley, 2001. – 472 p.
285. Chase R., Agrilano N. Jacobs R. Production and Operations Management : Manufacturing and Services. 8th ed. – McGraw – Hill, 1998. – 889p.
286. Clark J., Guy K. Innovation and competitiveness : A review // Technology Analysis and Strategic Management. 1998. – V. 10. – № 3. – P. 363-395.
287. Daniels J., Radebaugh L. International Business. Environment and Operations. 7th ed. – Addison – Wesley Publ. Co., 1995. – 788 p.
288. Fabozzi F. The Handbook of fixed income options (strategies, pricing and applications) – Irwin , 2004. – 509 p.
289. Faznham D., Pimlott j. Understanding Industrial Relations. 5th ed. – Cassell , 1995. – 449 p.
290. Gzanger C. W. J. Forecasting in Business and Economic`s. 2th ed. – Academic Press, 2000. – 279 p.

291. Griffin R., Pustay M. International Business. A managerial perspective. – Addison – Wesley Publ. Co., 1998. – 765 p.
292. Hannagen T. Management : cousept and practices. – Prentice Hull, 2002. – 655 p.
293. International Business. Theories, policies and practices. Ed. by M. Trayeb. – Prentice Hall, 2000. – 560 p.
294. Isard W., Aris I., Drennan M., Miller R., Saltzman S., Thorbecke E. Methods of Interregional and Regional Analisis. – Ashgate, 2004. – 490 p.
295. Larson D.M. The Modern Exodus. Transformation and Renewal in the Desert of Post – Communism. Bunarova Books, 2002. – 592 p.
296. Lavigne M. The Economics of Transition. From Socialist Economy to Market Economy. 2th ed. – Macmillan Press, 1998. – 295 p.
297. Micklethwait J., Wooldridge A. A Future Perfect. The Challenge and Hidden Promise of Globalization. – William, 2004. – 386 p.
298. Moverly D. The Practice of the Technology Police // In Handbook of the Economics of Innovation and Technological Change. – Oxford: Blackwell Handbook in Economics, 1995. – 382 p.
299. Perloff J., van Veld K. Modern Industrial organization. – Harper Collin`s, 1994. – 973 p.
300. Peters T. The circle of Innovation. – Coronet Books, 1998. – 579 p.
301. Restrukturyzacja prredsiębiorstw w procesie transformacji gospodarki polskiej : Tom 1,2. Pod red. E. Maczynskiej. – Wazszawa : DIG, 2001. – T.1. – 438 st.
302. Robbins S.P. Organizational Behavior. 8th ed. – Prentice Hall, 1999. – 675 p.
303. Sloman J., Sutchiffe M. Economic`s for Business. – Perntice Hall, 2004. - 727 p.
304. Stiglitz J.E. Applications of the New paradigm // American Economist. – Los Angeles, Spring 2004. – Vol. 48.
305. Terrell O.C., Hirt G. Business. A Changing World. - Irwin, 2000. – 753p.

306. Top 50 Fastest-Growing Industries - Электронный ресурс – Режим доступа: <http://www.acinet.org>

307. The Industrial Structure Vision 2010 (outline) Электронный ресурс – Режим доступа: <http://www.meti.go>.

308. 100 Fastest- Growing Companies. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.meti.go>.

309. Welford R., Prescott K. European Business. 3th ed. – Putman Publ., 1999. – 482 p.

310. Wheelen T., David Hunger J. Strategic management and business policy: entering 21 st century global society. - 6th ed. – Addison – Wesley, 1998. - 334 p.

311. Whitten G., Bentley L. Systems Analysis and Design Methods. 4th ed. – Irwin, McGraw – Hill, 1998. – 724 p.

Наукове видання

Захарченко Віталій Іванович

Топалова Ірина Анатоліївна

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
НА ЗАСАДАХ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Монографія

Редактор – професор В.І. Захарченко

Видано в авторській редакції
з наданого оригінал-макету

Верстка та обкладинка Л. С. Мокра

Підписано до друку 30.09.17. Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 10,03.
Обл.-вид. арк. 12,23. Наклад 300. Зам. № 2044.

Видавець та виготовлювач ТОВ БАХВА
(свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4277 від 06.03.2012)
65044, Україна, м. Одеса, просп. Шевченка, 1, корп.5
тел./факс (048) 777-43-50. e-mail: mail@bahva.com
www.bahva.com, www.vuzkniga.ua